FRANCISCI LVISINI VTINENSIS IN LIBRVM Q. HORATII FLACCI DE ARTE POETICA COMMENTARIVS.

AL DVS

CVM PRIVILEGIO SENATVS VENETI IN ANNOS XX.

VENETIIS, M. D. LIIII.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S. R. E. CARDINALI ALOYSIO CORNELIO FRANCISCVS LVISINVS S. P. D.

CVM è citeriore Gallia Venetias perueniſſem, Illuſtriſſime Corneli, Paulus Manutius, in omni literarum genere prope ſingularis, cum illum ego ob ueterem amicitiam, quæ mihi cum illo arctiſsimis neceſsitudinis uinculis intercedit, domi conueniſſem, ſumma contentione petiuit, ut librum Horatij de poetica explicationibus meis illuſtrarem: dignum enim eſſe librum aiebat, in quo docti homines induſtriæ ſuæ neruos contenderent, & ingenij theſauros multis laboribus congeſtos explicarent: ſe quoque hoc negocium fuiſſe amplexaturum, niſi alijs quamplurimis curis diſtineretur. Equidem, rem tantam aggredi, uix arbitrabar eſſe eius, qui uereretur reprehenſionem doctorum, atque prudentium: malui tamen, cum Manutij ſtudio eſſem obſecutus, quod facit etiam apud Platonem Theætetus, deſiderari ab illo prudentiam meam, quam, ſi id non feciſſem, beneuolentiam. Librum poetices Regij publicæ ſum interpretatus, tanto hominum concurſu, ut multitudinem ſtudioſorum ampliſſimus locus non caperet. has igitur commentationes meas ad te Corneli præſtantiſſime mittendas eſſe exiſtimaui, ut in eius nomine apparerent, cui, ſummo literarum patrono, omnium plane ſcripta deberi uidentur. nam ſi quis unquam uirtutis ſuæ admiratione hominum ſibi uoluntatem deuinxit, & qui omnium ſtudia, ac laudes promereretur, inuentus eſt; tu mihi is unus ex omnibus eſſe maxime uideris. quæ res ne multis egeat, ac perſpicuis argumentis, dignitatis tuæ ratio facit, quæ altiſſimo loco ſita eſt. nam in eum quidem ordinem cooptatum te eſſe uidemus, quò uiris tantum aditus uirtute, & probitate excellentibus patere ſolet, qui non fuco, & fallacijs ſibi hominum animos, ſed uitæ integritate, & ſingulari ſapientia conciliarint. atque alij, qui nunc tecum ad reip. Chriſtianæ gubernacula ſummo Pontifici aſſiſtunt, cœleſtes, ac diuini homines, ante, quàm ad Cardinalatus gradum eueherentur, quam auram popularem non captarunt? quos Herculis labores non exceperunt? quam aduerſam fortunam non ſuſtinuerunt? Tu uero cum nobiliſſimis inſignium diſciplinarum ſtudijs animum excoluiſſes, omnium quaſi uirtutum præſidijs ſeptus, ad urbem te contuliſti: cuius uix limen adieras, cum te Iulius. III. Pontifex poſt hominum memoriam ſapientiſſimus, Cardinalem pronunciauit, & ſocium ſibi ſtatim aſciuit, ut Chriſtianam remp. in tanto naufragio fluctuantem, & aduerſiſſimis uentis iactatam, illuſtribus conſilijs iuuares. quod quidem ita præſtas, ut Marcum, Franciſcum, & Andræam Cornelios, qui Cardinales clariſsimi fuerunt, gentiles tuos, ut fortunis, & no-

bilitate, sic animi luminibus, et præstantia repræsentes, maiorem etiam de te opinionem quandam boni omnes imbiberint. nam te præsentem, qui in urbe sunt, ut cœlo delapsum intuentur: absentem exteræ nationes admirantur. non enim iisdem cancellis, quibus corporis umbra capitur, nominis tui fama continetur, quæ latius peruagatur, & in omnium gentium auribus posita est. nihil mihi quidem tui nominis celebritate dulcius est, nihil optatius: sed tamen nescio quo pacto fit, ut, cum de te cogitem, lachrymas continere non possim: eas enim mihi clarissimi uiri Ioannis patris tui memoria nunc etiam excusit. is si uiueret, & te in excelso isto dignitatis gradu constitutum uideret, nunc demum uberrimum disciplinæ fructum caperet, qua ut puer sanctius instituereris, sedulo semper curauit, cum insita tibi uirtutis semina, quæ sopita erant, omni ratione accenderet. nam ut ingenij tui uis fieret illustrior, disciplinam adhibuit, at quam disciplinam dij immortales? cuius gratia doctissimos undique uiros amplissimis præmijs propositis acciuit. quis enim ignorat, Corneliam domum eruditissimis uiris semper fuisse refertam? ut uix altera tota Italia literas amantius aluerit, iacentes officiosius extulerit, elatas felicius coluerit. quid mirum igitur, si è Cornelia familia tot summi uiri exierunt, qui in Veneta rep. omnibus honoribus perfuncti floruerunt? qui Romæ eam, quam tu nunc geris, personam sustinuerunt? cum fœminæ etiam uiris pares ex ea ortæ sint. quid enim ego hic Cypri reginam Corneliam commemorem? quæ, rege marito mortuo, tam ampli, atque opulenti regni hæres, patriam regno chariorem habuit; cui Cyprum insulam nobilissimam, cui tantum imperium, cui tantas opes condonauit; & regnandi curam abiecit, quæ alios ad facinus tetrum allicit, qui regnandi causa iura omnia labefactanda esse arbitrantur. illi Georgius frater, auus tuus, uir sapientissimus, ut id efficeret grauissimus auctor fuit. qui instructa etiam naui in Cyprum, ut inde in patriam sororem ueheret, enauigauit. cui cum patria tantum ante oculos uersaretur, & nihil esset antiquius, nulli remi, nulli uenti satisfacere properanti uidebantur. quid multa? donata Cyprus Venetis est, uectigalibus publicis finitima, nauali gloria, & maris imperio celeberrima, omnium rerum copijs, atque opibus circunfluens. quam parem huic in patriam pietatem Carthago? quam Lacedæmon? quam Roma, Athenæ, Rhodus obijcient? quam ulla ueterum resp. ostentabit? cuius ad nostram memoriam disciplina militaris, & gloria peruenerit? nam captos bello Reges, & uinculis constrictos, expugnatas prouincias, debellatas urbes qui reddiderint, eorum pene innumerabilia passim exempla reperiuntur: sed qui domestico, atque amplissimo se regno exuerint, ut patriæ opes amplificarent, non temere tibi ex omnibus monumentis occurrent; cum nihil ex omni memoria sumi possit illustrius. hæc ego uestra decora, atque ornamenta libenter commemorare, & crebris usurpare sermonibus soleo, quia uestris innumerabilibus officijs obstrictum me esse sentio. Ioannes pater tuus, uir clarissimus, cuius ego mortui, dum uiuam, memoriam colam, in suam me familiam honestissime asciuit, & mea studia Patauij liberalissime fouit. tum ego in studijs uestra liberalitate adiutus florui, ex qua tan-

quam ex fonte plurima in me commoda redundarunt. tum meum nomen, cum ante fuisset obscurius, & ego domi apud te essem quasi in orbis terræ theatro, illustratum est. scit hoc is, cui omnia debeo, Federicus frater tuus, diuinus iuuenis: quem ego cum in studijs uiderem ita uersari, ut in ijs omnes eius cogitationes euigilarent, acrioribus stimulis excitabar ad hanc studiorum metam, quæ cum populari gratia coniuncta est; ut ille me tantum exemplo, quantum ego illum cohortatione, & præceptis, adiuuaret. Ego igitur, in quo uobis beneficio non sim deuinctus, nihil plane uideo, cum omnia circumspiciam: nec solum dignitas mea, quæ tamen est pertenuis, sed etiam uita ipsa à uestra mihi benignitate deriuatur. quare potius me mei, quàm nobilissimæ Corneliæ gentis obliuio ceperit: cui si præclaram meam uoluntatem testatam possem illustri aliqua significatione relinquere, ò me uere beatum, ò uere fortunatum hominem. sed nescio qua temporum meorum iniquitate hæc mihi hactenus liberior facultas prærepta est. ut mihi inuidisse potius fortuna indignius uideatur, quàm mea in id uoluntas existimetur non fuisse propensior. Tu uero Corneli Illustrissime meum hunc commentarium, quo liber obscurissimus de arte poetica illustratur, quasi animi mei prædem accipies. æquum enim esse censuimus, ut, qui uitæ, et fortunarum mearum patronus est, ei liber etiam dicaretur, in quem omne studium, atque operam contulimus, ut poetica ratione nihil iam esse posset dilucidius. is si tibi doctissimo, & præstantissimo uiro probabitur, iam ego maximum studiorum meorum fructum feram. nam tu mihi unus instar omnium, cum in te uno uirtutes omnium eluceant, & princeps eorum mihi iure optimo sis, quorum ego causa sane omnia peruelim. Vale.

Regij Lepidi, Idibus Maij, anno salutis, M. D. LIIII.

FRANCISCI LVISINI VTINENSIS
IN LIBRVM Q. HORATII FLACCI
DE ARTE POETICA COMMENTARIVS.

I.

HVMANO capiti ceruicem pictor equinam
Iungere si uelit, & uarias inducere plumas
Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne,
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite Pisones isti tabulæ fore librum
Persimilem, cuius uelut ægri somnia uanæ
Fingentur species, ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus, atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,
Scimus, & hanc ueniam petimusq;, damusq; uicissim,
Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes auibus geminentur, tygribus agni.

OPINIONEM, & phantasiam Aristoteles non circa idem uersari, sed plurimum inter se discrepare libro tertio de anima scriptum reliquit. nam phantasia, inquit, nostro in arbitrio, & uoluntate posita est. possumus enim animo omnia effingere liberius, uel aduersa, uel secunda, uel quæ fieri possunt, uel quæ unquam accidere consentaneum non uidetur, quibus tamen non afficimur, neque animo commouemur, quia ficta scimus esse, quemadmodum nec, cum picturam intuemur, commoueri solemus, seu terribilis res aliqua, seu læta expressa, à nobis spectetur, quòd ficta ea omnia sunt, nulla ueri ratio elucet. At opinio è re ipsa, atque è ueritate tanquam ex fonte deriuatur: non enim libera est, sed ex euentu pendet. quare cum aliquid uel triste esse, uel iucundum opinamur, συμπάσχομεν, inquit Aristoteles, idest afficimur, & commouemur. Poetæ phantasiam, non opinionem sequuntur: quia poetæ nomen sibi asciscunt non propter carmen, sed propter fabulam, & fictionem, ut in poetice testatum relinquit Aristoteles. & iccirco quicunque rerum effigiem, & simulacra arte imitantur, ut mechanici plerique artifices faciunt, poetæ sunt, quemadmodum in symposio Platonis Socrates affirmat, propterea quòd fictione, & rerum imitatione delectantur. Verum his modus statuendus est: neque enim omnia poetarum figmenta probanda sunt, sed quæ à prudentia potius, quàm à sola fingendi libertate profi-

ciscuntur. Si quis fabulam ita constituat, & argumentum poematis, ut inter se omnia non respondeant, sed dissentiant potius, ac repugnent, simile poema confinxerit picturæ illi, quæ ex omnibus animantibus terrestribus, aereis, ac marinis conflata est: & propterea monstrum quoddam uidetur. omnia igitur in poemate sibi conueniant, consentiant, respondeant, scopum, ac finem omnia spectent, nihil abhorreat, nihil alienum sit: unde Virgilius nihil Aeneæ tribuit, quod summo Imperatori, qui plane Deus non esset, minus conueniret: nihil Achilli & Vlyssi Homerus, quando, ut ait Theon in exemplis, in Iliade Troianorum incommoda recenset, ut homines ad iustitiam inflammet, in Odyssæa ad ferendam æquo animo aduersam fortunam nos cohortatur. hic fuit scopus, nihil attigit quod in hunc directum non esset. Quintilianus libro octauo, cap. quarto, de hoc loco Horatij sic scribit. κονισμός, inquit, appellatur quædam mixta ex uaria ratione linguarum oratio, ut si atticis dorica, ionica, æolica etiam dicta confundas. cui simile uitium est apud nos, si quis sublimia humilibus, uetera nouis, poetica uulgaribus misceat: id enim tale est monstrum, quale Horatius in prima parte libri de arte poetica fingit, Humano capiti, & quæ sequuntur: & cætera ex diuersis naturis subijciat. Horatius monstri huius descriptionem ab Aegyptijs desumpsit. nam Porphyrius libro quarto de abstinentia à cibis, & cæde animalium, de Aegyptijs loquens sic inquit. εἴκασται γὰρ παρ' αὐτοῖς τις μέχρι τραχήλου ἀνθρωποειδὴς, τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέου, ἢ λέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς ζώου κεκτημένος, καὶ πάλιν αὖ κεφαλὴ ἀνθρώπειος, καὶ ἄλλων τινῶν ζώων μορφὴ, δι' ὧν δηλοῦσιν ὅτι κατὰ γνώμην θεῶν, καὶ ταῦτα ἀλλήλοις κοινωνεῖ. Et quæ sequuntur. quidam apud eos usque ad collum humana specie pictus est, uultum auis, uel leonis, uel alius cuiuspiam animalis præseferens, item caput humanum, aliorum quorundam animalium membra, reliquæue partes corporis sunt. quibus perspicue demonstrant, deorum immortalium uoluntate hæc etiam animalia inter se coniuncta esse. Lucianus etiam in libro de sectis huius rei locuples testis est, apud quem sic legimus. οἷα πολλὰ αἰγύπτιοι γράφουσιν ἀντὶ τῶν γραμμάτων κυνοκεφάλους τινὰς ὄντας, καὶ λεοντοκεφάλους ἀνθρώπους. qualia multa Aegyptij pro literis pingunt, ut capite canino, & leonino homines. Plato in sophista. οὐκοῦν καὶ τἆλλα οὕτω κατὰ δύο διπλᾶ ἔργα τῆς ἡμετέρας αὖ ποιητικῆς πράξεως τὸ μὲν αὐτὸ φαμὲν, αὐτουργικὴ, τὸ δ' εἰδωλοποιική. Alia etiam sic duplicia sunt opera nostræ huius poeticæ artis. nam pictura, quæ rem plane ueram effingit, uerum exprimens est: quæ uero spectrum, spectrum imitari dicitur. pictura hæc, cuius exemplum attulit Horatius, tam uaria, ac multiplex, non est αὐτουργικὴ, sed εἰδωλοποιική. nullis enim in regionibus monstrum hoc uiuere audiuimus. quare non ad ueritatem, sed ad spectrum & phantasiam proxime accedit. Hoc primum Horatij præceptum est in hoc de arte poetica libro plane aureo, in quo poetam excellentem effingit. nec eo contentus in poetas sæpe imperitos inuehitur, quos è cœtu poetarum explodit. nec temere primum docuit, qualis esse debeat argumenti, & fabulæ constitutio, quia, ut in poetice auctor est Aristoteles,

est Aristoteles, fabula poematis anima est. Reliquum est iam, ut contextum ipsum aggrediamur..CERVICEM. quæ iuncta est capiti. Virgilius de Orpheo. tum quoque marmorea caput à ceruice recisum. αὐχένα uocant Græci. Dionysius Halicarnasseus libro nono, ubi securi percutiuntur ab Appio milites, οἱ μὲν πλείους τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν. alijs securi ceruices recisæ sunt. VARIAS. quia ex uarijs animantibus, auibusúe collectæ. aliquando idem animal, ut collum columbæ, uarium uidetur nostro uisu hallucinante. Aristoteles de generatione. VNDIQVE. ex omnibus auibus. ut in Ode ad Munatium Plancum, undique decerptam fronti præponere oliuam, undique idest ex omnibus oliuetis. PISCEM. etiam marina animalia complectitur. auis ex aerijs, equus ex terrestribus, piscis ex marinis est. Virgilius, syluæq́; & sæua quierant Aequora. pictæq́; uolucres quæq́; lacus late liquidos, quæq́; aspera dumis rura tenent. SVPERNE. ut de Venere Apellis Cicero libro tertio de officijs. accedit eodem testis locuples Posidonius, qui etiam scribit in quadam epistola P. Rutilium Ruffum dicere solere, qui Panætium audierat, ut nemo pictor esset inuentus, qui Veneris eam partem quam Apelles inchoatam reliquisset, absolueret: oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi spem auferebat: sic ea, quæ Panætius prætermisisset, & non perfecisset, propter eorum, quæ perfecisset, præstantiam, neminem esse persecutum. morte præreptus Apelles Venerem hanc, de qua Cicero, perficere non potuit. Plinius libro trigesimo quinto, capite decimo. superne autem mulier hæc, de qua Horatius, formosa uideri possit, quia caput humanum, reliqua membra ferarum, & brutorum habet animantum. SPECTATVM ADMISSI. adhibiti ad spectandum. pictores, & statuarij ad spectandum opus exactum admittere solent, sæpe etiam illud populo proponunt, atque omnium oculis subijciunt, ut aliorum iudicium exquirant. Aelianus libro decimo quarto de Polycleto loquens, qui alteram statuam ipse ut sentiebat, fecit, alteram populi iudicium secutus absoluit, προύθηκεν ὅσω ἀμφοτέρας, καὶ ἡ μὲν ὑπὸ πάντων ἐθαυμάζετο, ἡ δὲ ἑτέρα ἐγελᾶτο, ὑπολαβὼν οὖν ἔφη ὁ Πολύκλειτος, ἀλλὰ ταύτην μὲν, ἣν ψέγετε, ὑμεῖς ἐποιήσατε, ταύτην δὲ, ἣν θαυμάζετε, ἐγώ. utranque proposuit, & hæc quidem omnibus admirationem ciebat, hæc autem irridebatur. excipiens igitur Polycletus, at istam, quam uituperatis, inquit, uos fecistis, hanc ego, quam admiratione defixi suspicitis. AMICI. licet pictori illi amici sitis arctissimis necessitudinis uinculis coniuncti, amamus autem amicos, quia nos ipsi sunt. nam ut ait Aristoteles in lib. octauo de moribus ad Nicomachum, φίλος ἕτερος αὐτός. ideo amicorum in rebus dijudicandis sæpe decipimur: uidemur enim de nostris ferre sententiam, quare Socrates in Phædro Platonis sanius iudicium putat non amantis, quàm amantis, quia is, qui non amat, uerum sequitur, qui amat, sæpe fictus est, τοὺς δὲ μὴ ἐρῶντας κρείττους αὑτῶν ὄντας, τὸ βέλτιστον ἀντὶ τῆς δόξης τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων αἱρεῖσθαι. ex his non amantes præstant, quia quod uidetur optimum, & maxime conducibile, non inanem hominum opinionem sequuntur. AEGRI SOMNIA. melancholici sæpe somnijs uexantur, ideo ægri etiam, quia

melancholici sunt, quietem somnijs interrumpunt: somnia autem eorum irrita sunt, et sibi non constant: sic imperiti poetæ in suis scriptis errant, & pugnantia inter se confingunt. Aristoteles de diuinatione per somnum quodam loco sic inquit, ἀλλ' ὅσων, ὥσπερ εἰ ἡ φύσις λάλος ἐστι, καὶ μελαγχολική, παντοδαπὰς ὄψεις ὁρῶσι. qui nacti sunt melancholicum ingenium, uaria spectra uident. ibidem stultiores dicuntur, qui somniant, πάνυ γὰρ ἀγλεῖς ἄνθρωποι προορατικοί εἰσι, καὶ εὐθυόνειροι, ὡς οὐ θεοῦ πέμποντος. ualde enim degeneres homines, atque inepti in somnijs futura prospiciunt, & diuinant, quia scilicet à Deo somnia non mittantur. ægri somnia simillima dicit esse Horatius corruptis poematibus, quia ægrorum sensus omnes corrupti, ac deprauati sunt. Socrates in Theæteto Platonis sic inquit, ἕκαστον δὴ τῶν πεφυκότων τι ποιεῖν ἀλλοῖον, ὅταν μὲν λάβῃ ὑγιαίνοντα Σωκράτην, ὡς ἑτέρῳ μοι χρήσεται, ὅταν δὲ ἀσθενοῦντα ὡς ἑτέρῳ. quibus uerbis demonstrat res alias sibi ægro uideri, alias recte ualenti, & quidem res easdem. PICTORIBVS, ATQVE POETIS. sensus hic est. licet poetis fingere, modo fingant consentanea, non ea, quibus natura resistit, ac reclamat; & quæ inter se cohærere non possunt. pictores autem, & poetæ ubique similes ponuntur, ut hic positos ab Horatio uides. Cicero libro tertio de Officijs. quod autem in poematibus, & picturis usu uenit, in alijsq; compluribus, ut delectentur imperiti, laudentq; ea, quæ laudanda non sunt, ob eam credo causam, quòd insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Aristoteles in poeti.c, ἤτοι βελτίονας, ἢ καθ' ἡμᾶς, ἢ χείρονας ἀνάγκη μιμεῖσθαι, ὥσπερ οἱ γραφεῖς, Πολύγνωτος μὲν κρείττους, Παύσων δὲ χείρους, Διονύσιος δ' ὁμοίους εἴκαζε. præstantiores, quàm nostrates homines sunt, uel deteriores imitari necesse est, ut pictores imitantur, Polygnotus præstantiores, Pauson deteriores, Dionysius uero similes effingebat. quare Horatius doctissime hic poetas, & pictores consociauit. AEQVA POTESTAS. uenia par. poetis autem, quia quæ scribunt, dijs uidentur dictantibus scribere. Plato in Apologia. ἔγνων οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τούτῳ, ὅτι οὐ σοφίᾳ ποιοῖεν, ἃ ποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινὶ, καὶ ἐνθουσιάζοντες, ὥσπερ οἱ θεομάντεις, καὶ οἱ χρησμῳδοί. hoc etiam in poetis animaduerti, eos non singulari aliqua sapientia scribere, quæ scribunt, sed natura quadam, & diuino furore conciti, ut uates, et qui in oraculis respondent. VT PLACIDIS COEANT IMMITIA. hue ab initio libri præceptum deduxit Horatius, Porphyrio autem alterum præceptum esse existimauit, nimis turpiter deceptus, qui nec sensum, nec structuram, nec ordinem uerborum, ac præcepti uim agnouerit. placida, & immitia simul esse non possunt, quia contraria sunt, quæ autem sunt contraria simul esse nequeunt, ut docet in prædicamentis Aristoteles. hæc Horatius pro his, quæ non congruunt inter se, usurpauit, exempli gratia, Theon in exemplis Homerum reprehendit, qui libro primo Iliadis Chrysem sacerdotem ad hostes deduxerit, ut filiam pretio redimeret. hoc uero timido seni non conuenit, tam securo animo uenire ad superbissimos, & infensissimos hostes. ne iuuenes quidem hoc audaces fecissent. cum erat fugiendum, Chrysem ait uenisse in castra hostium, qui nec militum temeritatem,

nec iram Atridarum, nec strepitum armorum, nec horribilem illum belli terrorem pertimuerit. tum post multa sic Theon ait, ὁ πόθος τῆς θυγατρὸς ταῦτα ἠνάγκασεν, at desiderium filiæ ad hæc illum compulit. mox respondet. ἀλλὰ ὁ φόβος τῶν ἐναντίων ἐκώλυε, at metus hostium prohibebat. Homerus igitur in Chryse uideri potest placidis immitia coniunxisse, timori audaciam, senectuti fortitudinem, prudentiæ, quæ solet esse in senibus, temeritatem. GEMINENTVR. iungantur, duo fiant dissimilia: neque enim coalescere possunt, cum inter se discrepent. hæc dicuntur geminari, quæ si conuenirent, coalescerent, non geminarentur, ut honestum, et utile, quia idem sunt, non geminantur. Cicero libro tertio de officijs, Itaque accepimus Socratem solitum execrari eos, qui primum hæc, natura cohærentia, opinione distraxissent, cui quidem ita sunt Stoici assensi, ut etiam quicquid honestum esset, id utile esse censerent, nec utile quicquam quod non honestum.

II.

Inceptis grauibus plerunque, & magna professis
Purpureus late qui splendeat, unus, & alter
Assuitur pannus, cum lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus, & fortasse cupressum
Scis simulare, quid hoc? si fractis enatat expes
Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui, currente rota cur urceus exit?
Denique sit quoduis simplex duntaxat, & unum.

Hic Horatius eos poetas reprehendit, qui ab eo, quod sibi dicendum proposuerunt, episodijs, & digressionibus importunis abducti discedunt. nam Episodia tum in poemate requiruntur, cum res postulare uidetur: temere accersenda non sunt, cum his nec amplificatur poema, nec perpolitur. non igitur importune, & fusius excellentes poetæ in digressione excurrent. hæc mihi horum uersuum uidetur esse sententia. Iacobus tamen Grifolus, uir sane eruditus, adhuc primum præceptum ab Horatio tradi existimat. à quo ego ut dissentiam, ea me ratio impellit, quòd cum episodia in arte poetica illustrem semper sibi locum uendicent, de ijs nullum uerbum fecerit Horatius, si reticuisse eum hic de episodijs existimabimus. & certe locus hic ex poetice Aristotelis expressus est, ibi enim sic legimus, τῶν δ᾽ ἁπλῶν μύθων, καὶ πράξεων αἱ ἐπεισοδιώδεις εἰσὶ χείρισται, λέγω δ᾽ ἐπεισοδιώδη μῦθον, ἐν ᾧ τὰ ἐπεισόδια μετ᾽ ἄλληλα οὔτ᾽ εἰκὸς, οὔτ᾽ ἀνάγκη εἶναι. simplicium autem fabularum & actionum episodicæ teterrimæ sunt: dico autem episodicam fabulam, in qua episodia nec uerisimili ulla ratione, nec necessario mutuo conseruntur. Demetrius etiam Phaleræus in libro de elocutione hoc ipsum præceptum inseruit. νικίας δ᾽ ὁ ζωγράφος καὶ τοῦτο εὐθὺς ἔλεγεν εἶναι τῆς

γραφικῆς τέχνης οὐ μικρὸν μέρος τὸν λαβόντα ὕλην εὐμεγέθη γράφειν, καὶ μὴ κατακερματίζειν τὴν τέχνην εἰς μικρὰ, οἷον ὀρνίθια, ἢ ἄνθη. & post, ᾤετο γὰρ καὶ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν μέρος εἶναι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ὥσπερ τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν. Nicias pictor & hoc statim præcepit, pertinere ad artem pingendi, ut non paruo aliquo spatio syluam ingentem pingat, qui eam pingendam susceperit, & ad tenuia se conuertat, ut auiculas, & flores: putabat enim hoc subiectum esse picturæ, ut fabulas poetarum. PVRPVREVS LATE. incipit grauiter, & eum dignitate, mox repente deficit. purpuram posuit pro pulchritudine poetici alicuius splendoris. nam reges ob dignitatem hac utebantur. Eutropius libro nono de Diocletiano. ornamenta gemmarum uestibus, calceamentisq; indidit. nam prius imperij insigne in clamyde purpurea tantum erat, reliqua communia. uel dic hic pannum purpureum sumi pro affectatione, quæ statim graue principium subsequitur. nam purpura etiam male audijt ut delicatior. Laertius libro secundo in Aristippo. καί ποτε παρὰ πότον κελεύσαντος Διονυσίου ἕκαστον ἐν πορφυρᾷ ἐσθῆτι ὀρχήσασθαι, τὸν μὲν Πλάτωνα μὴ προσέσθαι εἰπόντα, οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν: In conuiuio olim imperante Dionysio, ut unusquisque in purpurea ueste saltaret, Platonem dixisse ferunt. fœmineam uestem induere non possem. VNVS, ET ALTER ASSVITVR. sic Cicero in Oratore ad Brutum. quos autem numeros eum quibus tanquam purpuram misceri oporteat, nunc dicendum est. allusio est ad prætextam uestem. sic prior sententia melior uidebitur. LVCVS. nemorum, & lucorum descriptio ne explicetur uerbis innumerabilibus, sed paucis, & aptis. Virgilius: Lucus in urbe fuit media gratissimus umbra. Homerus libro sexto Odysseæ, ubi Nausicaa hospitem Vlyssem alloquitur, cui tamen ut alienigenæ loca poterant describi explicatius.

> δήομεν ἀγλαὸν ἄλσος Ἀθήνης ἄγχι κελεύθου
> αἰγείρων, ἐν δὲ κρήνη νάει, ἀμφὶ δὲ λειμών.

Reperiemus splendidum nemus Mineruæ prope uias alnorum. fons inde fluit, circum autem pratum est. Imprudentes poetæ inceptum deserent, & in luci descriptione latius excurrent. ARA DIANAE. uel Tauricam Dianam intellige, quæ Orestem à furijs eripuit. Cicero pro Milone. uel eam quæ in Cyntho monte Capreas occidisse complures dicitur, & ex earum cornibus Apollini fratri aram extruxisse. de qua Callimachus in Apollinis hymno.

> τετραέτης τὰ πρῶτα θεμείλια Φοῖβος ἔπηξε
> καλῇ ἐν Ὀρτυγίῃ, περιηγέος ἐγγύθι λίμνης
> Ἄρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα συνεχὲς αἰγῶν.
> Κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁ δ᾽ ἔπλεκε βωμὸν Ἀπόλλων,
> δείματο μὲν κεράεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δὲ βωμὸν
> ἐκ κεράων. κεραοὺς δὲ πέριξ ὑπεβάλλετο τοίχους.

Quadrimus prima fundamenta Apollo iecit pulchra in Ortygia, rotundo in lacu:

Diana uenata cornua continenter Caprarum Cynthiadum comportauit: ipse autem contexuit aram Apollo, construxit quidem cornibus fundamenta; construxit aram ex cornibus: corneos autem circumiecit muros. ET PROPERANTIS AQVAE. amnem intelligit, cum ambitum uocat. Virgilius amnes Oceani dixit, quòd terram ambiunt. & Oceani spretos pede reppulit amnes. breuiter idem amnem expressit sine uerborum dispendio libro sexto. pars densa ferarum Tecta rapit, syluas, inuentaq; flumina monstrat. & Homerus libro septimo Odyss. ubi de horto Alcynoi. ἐν δὲ δύω κρῆναι. &c. FLVMEN RHENVM. Cæsar ex Gallia in Germaniam traijciens Rhenum transiit. in commentariis de bello Gallico. Virgilius in Gallo. Alpinas ah dura niues, & flumina Rheni Me sine sola uides. Idem in libro octauo. Rhenusq; bicornis. ubi Seruius. quia per duos fluit alueos, per unum, qua Romanum imperium est, per alterum, qua interluit barbaros. Rhenum dixit, non Rhenus, Horatius, credo quia cum dictione flumen coniunxit. sic in Odyssea. testis Metaurum flumen, & Asdrubal Deuictus. PLVVIVS DESCRIBITVR ARCVS. Irim intelligit, quæ oritur, cum nubem solis radii aduersam feriunt, & noster uisus inter nubem, et solem medius illa emphasi refrangitur. Aristoteles libro tertio meteorologicorum. αἴτιον δ', ὅταν ἄρχηται ὕειν, καὶ ἤδη μὲν συνιστῆται εἰς ψακάδας ὁ ἐν τοῖς νέφεσιν ἀήρ, μήπω δ' ὕει. ἐὰν δ' ἐξ ἐναντίας ᾖ ὁ ἥλιος, ἢ ἄλλο τι, οὕτω λαμπρὸν, ὥστε γίγνεσθαι ἔνοπτρον τὸ νέφος, καὶ τὴν ἀνάκλασιν γίγνεσθαι πρὸς τὸ λαμπρὸν ἐξ ἐναντίας, γίγνεσθαι ἔμφασιν χρώματος, οὐ σχήματος. necesse est, cum pluere incipit, & iam aer in rorationes in nubibus consistit, nondum autem pluat, si aduersus sol fuerit, aut aliquid fulgidum, ut nubes ueluti speculum fiat, & refractio contra lumen efficiatur, coloris, non figuræ fieri emphasim. Ammianus Marcellinus libro xx. sub finem, & Plutarchus libro tertio de placitis philosophorum Irim pluribus uerbis describunt. Laertius libro septimo in Zenone. ἶριν δὲ εἶναι αὐγὰς ἀφ' ὑγρῶν νεφῶν ἀνακεκλασμένας. Irim esse radios ad humidis nubibus reflexos. quod attinet ad arcum, Zezes, interpres Hesiodi in Theogonia, καὶ δοκεῖ τι κύκλου τμῆμα ἐν τῷ νέφει εἶναι. & circuli sectio in nube esse uidetur. Virgilius eam breuiter, non per episodium libro quarto descripsit.

Ergo Iris croceis per cœlum roscida pennis
Mille trahens uarios aduerso sole colores
Deuolat.

Homerus etiam libro octauo Iliados, ubi Iuppiter Irim mittit, quæ Iunonem, et Mineruam ad se accedere uetet, ἶριν δ' ὤτρυνε χρυσόπτερον ἀγγελέουσαν. Irim misit aureas pennas habentem, quæ mandata ferat. CVPRESSVM. qui pingit naufragum, quid attinet ut præter rem pingat cupressum? & quasi episodium quoddam inducat? quidam cupressum duntaxat pingere sciebat, eam igitur in omni pictura adhibebat. uide Erasmum in Chiliadibus. Cupressus naufrago addita mortem portendere potest. Virgilius libro tertio.

Cæruleis mœstæ uittis, atraq; cupresso.

ubi Seruius annotat, apud ueteres positum in more fuisse, ut ante domum funestam cupressi ramum praefigerent, ut Pontifex praeteriens funus esse animaduerteret, & discederet, ne pollueretur. QVI PINGITVR. *nunc etiam in tabella naufragium depingitur, & ex uoto in Diuorum templis parietibus affigitur, ut summi Dei potentia, & in homines beneficentia ad pietatem inflammemur. sic ueteres etiam faciebant. Horatius in Odis libro primo.*

Me tabula sacer
Votiua paries indicat humida
Suspendisse potenti.
Vestimenta maris Deo. *Et Tibullus libro primo.*
Nunc Dea nunc succurre mihi: iam posse mederi
Picta docet templis multa tabella tuis.

AMPHORA. *quidam amphoram figulina rota instituit, mox à proposito discedens urceum fingit: urceus autem exiguum est uas, unde manus abluentibus aqua funditur. Homerus libro quarto Odyss.* χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα, *&c. uel quo puellae capiti imposito aquantur, libro septimo Odysseae.* παρθενικῇ εἰκυῖα νεήνιδι κάλπιν ἐχούσῃ. *Polybius libro decimo fortasse urceos intelligit, cum inquit* κεραμίδας ἀργυρᾶς. *uide quid annotauimus in nostris Parergis libro tertio capite decimo.* SIMPLEX DVNTAXAT, ET VNVM. *non est liberius per episodia excurrendum, in res alias, atque alias: fabula esse una debet, non multiplex, una actione constet: non est autem una actio, si unus uir sit Hercules, aut Theseus. nam hi res multas gesserunt, quae unam actionem constituere non possunt. nam diuersae cum sint se mutuo non respiciunt, quare actio una non erit, si gestae res omnes ab Hercule, uel Theseo referantur, sed plures, ac plane diuersae. Vitandae igitur sunt digressiones, quae nos de actione in diuersam actionem trahunt: illae enim tantum probandae sunt, quae nos à proposito longius non diducunt. Virgilius unam sibi actionem Aeneae proposuit Iter ab urbe Ilio in Italiam, ubi sibi urbem exaedificet, tamen in Africam ad Didonem maris procella iactatum ducit, quia res illa à re proposita non penitus abhorret, quin potius rerum uarietate delectationem affert: nauigantes enim saepe in ultimas terras tempestate appulsi peruenerunt. sic Homerus Vlyssem ad Corcyrensium littora eiectum scribit, cum ille tamen Ithacam contento cursu peteret, solam Ithacam animo reuolueret, solam oculis quaereret. lege librum Odysseae quintum, & consequentes praeterea libros. Aristoteles in sua poetice, cum praecepta huiusce rei tractandae scriberet, sic inquit,* οὕτω δὲ καὶ πράξεις ἑνὸς πολλαί εἰσιν, ἐξ ὧν μία οὐδεμία γίνεται πρᾶξις. διὸ πάντες ἐοίκασιν ἁμαρτάνειν, ὅσοι τῶν ποιητῶν Θησηΐδα, καὶ Ἡρακληΐδα πεποιήκασιν, οἴονται γὰρ, ἐπεὶ εἷς ὁ Ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν. *mox de Homero,* Ὀδύσσειαν γὰρ ποιῶν οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα, ὅσα αὐτῷ συνέβη. *sic unius multae sunt res gestae, ex quibus una confici actio non potest, quare omnes peccare uidentur, quicunque poetae Theseida, & Heracleida scripserunt. arbitrantur enim, quia*

unus Hercules est, unam etiam esse fabulam par esse. Odysseam scribens Homerus, non omnia retulit, quæ ipsi Vlyssi euenerunt.

III.

Maxima pars uatum pater, & iuuenes patre digni
Decipimur specie recti. breuis esse laboro,
Obscurus fio. sectantem leuia nerui
Deficiunt, animiq; . professus grandia turget,
Serpit humi tutus nimium, timidusq; procellæ.
Qui uariare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum syluis appingit, fluctibus aprum,
In uitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

PATER, ET IVVENES PATRE DIGNI. *ó Piso, & uos filij Pisonis digni clarissimo patre, quia à paterna uirtute non receditis: degeneres enim indigni sunt patre. unde superioris Africani filio, qui se omnibus uitijs obstrinxerat, propinqui annulum è digito detraxerunt, in quo caput erat Africani sculptum, indigno, qui eum gestaret. Valerius Max. libro* III. *cap.* V. DECIPIMVR SPECIE RECTI. *nam duplex bonum, alterum apparens, alterum existens. Aristoteles libro septimo de moribus ad Nicomachum.* τὸ ἀγαθὸν διχῶς, τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς, τὸ δὲ τινί. *& post,* αἱ δὲ οὐδὲ ἡδοναί, ἀλλὰ φαίνονται. *bonum dupliciter, alterum simpliciter, alterum cuidam. uoluptates bonæ non sunt, sed uidentur. poetæ quidem omnes sibi bonum finem, ut recte imitentur, proponunt, sed recti specie decipiuntur, quia quod bonum putant, uitiosum est. nam alij nimis breues sunt, alij nimis tenues, alij tumidiores, & cum in errore uersentur, id non uident, quinimo se maxime admirabiles esse censent. sic Socrates in Phædro Platonis rhetores specie recti deceptos irridet,* ἐντεχνικὴν ᾠήθησαν εὑρηκέναι, καὶ ταῦτα δὴ διδάσκοντες ἄλλους ἡγοῦνται σφίσι τελέως ἐντεχνικὴν διδάχθαι. τὸ δὲ ἕκαστα τούτων πιθανῶς λέγειν τε, καὶ τὸ ὅλον συνίστασθαι, οὐδὲν ἔργον αὐτοὺς δεῖν παρ' ἑαυτῶν τοὺς μαθητὰς σφῶν πορίζεσθαι ἐν τοῖς λόγοις. *Rhetoricen se inuenisse, putarunt, & hæc alios edocentes, absolutam, & perfectam rethoricen tradi à se arbitrantur: probabiliter uero hæc sigillatim dicere, & totum componere, tamq; rem nullam, aut pertenuem ipsos per se auditores in orationibus sibi posse comparare.* BREVIS ESSE LABORO. *species recti, quibus decipimur, singulas percurrit. quidam breuitatem in primis expetendam censuerit: hæc tamen in scriptis parit obscuritatem. quæ sit expetenda interdum breuitas, docet Cicero libro secundo de Oratore, his uerbis. narrare uero rem quod breuiter iubent, si breuitas appellanda est, cum uerbum nullum redundat, breuis est L. Crassi oratio. Aristoteles libro tertio rhetoricorum.* οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα δεῖ τὸ εὖ ἢ τῷ ταχὺ, ἢ τῷ συντόμως, ἀλλὰ τῷ μετρίως. *tres uirtutes in omni narratione requiruntur, perspicuitas, breuitas, probabilitas, quæ si omnes adhibitæ sunt, oratio omnes*

numeros habet. Theon, ἀρεταὶ δὲ διηγήσεως τρεῖς, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης: διὸ καὶ μάλιστα μὲν, εἰ δυνατὸν εἴη, ἁπάσας τὰς ἀρετὰς ἔχειν. si hæc in oratore, multo magis in poeta requiruntur, qui crebris utitur synonymis, et superuacaneis sæpe epithetis propter copiam, quam ut adamet, ei insitum, atque innatum esse uidetur, quod cum doceret Aristoteles libro tertio rhetoricorum hoc exemplum attulit, λευκὸν γάλα. album lac, quod ut dicant, poetis concessum est, tametsi nemo est, qui lac esse album ignoret. Spartani, quia breuitatem nimis adamarunt, nullum oratorem, nullum poetam habuerunt. de his Thucydides libro quarto in concione Lacedæmoniorum ad Athenienses, ἀλλὰ ἐπιχώριον ὂν ἡμῖν, οὗ μὲν βραχεῖς ἀρκῶσι, μὴ πολλοῖς χρῆσθαι. nobis patrium est, ut ubi pauca sufficiant, multis ne utamur. Philippo saltum, & transitum petenti liberiorem, hoc tantum grandioribus literis responderunt οὐ, idest non. Plutarchus in libro περὶ ἀδολεσχίας. recte igitur M. Tullius in libro de claris oratoribus sic inquit: quis enim aut Argiuum oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda docto homine suspicari libet. Lacedæmonium uero usque ad hoc tempus audiui fuisse neminem. Menelaum ipsum dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem, breuitas autem laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet. NERVI. robora orationis, lacertos dicit Cicero in Bruto de Lysia loquens, ubi etiam hoc uitium quod hic Horatius insectatur. habet inquit certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quàm gracilitates consectentur, quos, ualetudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat, quanquam in Lysia sunt sæpe etiam lacerti, sic ut eo fieri nihil possit ualentius, uerum est certe genere toto strigosior. Socrates in Phædro Platonis Isocratem Lysiæ his uerbis anteponit, δοκεῖ μοι ἀμείνων ἢ κατὰ τοὺς περὶ Λυσίαν εἶναι λόγους, τὰ τῆς φύσεως, ἔτι δὲ ἤθει γεννικωτέρῳ κεκρᾶσθαι. præstantior mihi in oratione, quàm Lysias uidetur, ob eam uim quam à natura habet insitam, et quia moribus in dicendo, ac instituto uidetur generosior. notum iam est, ut opinor, quem nerui deficiant. ANIMIQVE. uis, & sublimis illa sententiarum maiestas. Virgilius in Georgicis uentos appellat animosos, idest plenos ui, ac flatu uehementiore. Quas animosi Euri assidue franguntq;, ruuntq;. TVRGET. Catullus. At populus tumido gaudeat Antimacho. tales etiam Asiani oratores. M. Tullius in Bruto sic inquit. nam, ut semel è Pyræeo eloquentia euecta est, omnes peragrauit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis oblineret moribus, omnemq; illam salubritatem Atticæ dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui pene dedisceret. hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantes, Rhodij saniores, & Atticorum similiores. Quintilianus libro XII. cap. X. sic. neque enim Attice pressi sunt Rhodij, neque asiane abundantes. Videant igitur poetæ, de quibus hic Horatius, ne ita tumeant oratione, ut nimium grandes, & plane Asiani poetæ uideantur. SERPIT HVMI, TVTVS NIMIVM, TIMIDVSQVE PROCELLAE. sunt qui contrario uitio laborent,

& ita

& ita tenuitatem, & gracilitatem sectentur, ut humi serpant ijs similes, qui dum maris procellam timent, ripæ nimium propinquant, & saxis, quæ in ripa sunt, alliduntur. Virgilius in Georgicis.

Qua me quoque possim
Tollere humo, uictorq; uirum uolitare per ora.

Plato in Phædro ait τὴν τοῦ πτεροῦ φύσιν κεκοινωνηκέναι μάλιστα τοῦ θεοῦ, uolandi naturam diuinitatis maxime esse participem: quæ uerba declarauit Plutarchus in quæstionibus Platonicis ὥστε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν ταπεινῶν, καὶ θνητῶν ἀναφέρουσαν. quia animam ab humilibus hisce curis, et mortalibus in cœlum erigit. Lilius Gregorius Gyraldus, summæ uir eruditionis, Ferrariæ mihi olim affirmauit, se librum habere manu scriptum, in quo sic uersus legeretur. serpit humi, ut tutus nimium, timidusq; procellæ. addita igitur est particula ut. quæ si additur, erit imago à nauta: si deletur, metaphora uidebitur. Aristoteles libro tertio rhetoricorum hac particula imaginem à metaphora seiunxit. ἔστι δὲ καὶ εἰκὼν μεταφορά. διαφέρει γὰρ μικρόν. ὅταν μὲν γὰρ εἴπῃ τὸν ἀχιλλέα, ὡς δὲ λέων ἐπόρουσεν, εἰκών ἐστιν· ὅτι δὲ λέων ἐπόρουσε, μεταφορά. imago etiam est metaphora: parum enim differt. quando de Achille dicit Homerus, ut leo erupit, imago est: quando autem, leo erupit, metaphora. QVI VARIARE CVPIT REM PRODIGIALITER. poemata urianda sunt, ut plus delectationis afferant, & quidem urianda figmentis. nam poetæ non sumus propter narrationem, sed propter fabulam, ut testatum reliquit in poetice Aristoteles, sed cauendum ne figmenta ita ab arte poetica & natura ipsa abhorreant, ut prodigia iure optimo uideri possint: iccirco enim apud Seruium Virgilius reprehenditur, quòd frutices ab Aenea euulsos è tumulo Polydori cruentos dixerit, quasi spicula in Polydorum coniecta. & quod naues sint in nymphas conuersæ, crimini etiam ei datum fuisset, quòd solum Turnum in urbe Troianorum incluserit confertissimas hostium acies cædentem, nisi addidisset Turno sociam Iunonem libro IX. Iuno uires, animumq; ministrat. Homerus uerticem montis abruptum Cyclopis manu testatur.

ἧκε δ' ἀπορρήξας κορυφὴν ὄρεος μεγάλοιο.

Sed rem facit credibilem, quia uastissimum Cyclopem effinxit, cum dicebat plus cibi solum eum, quàm omnes simul homines absumere, clauam gestare ingentem, atque immanem, & cum ei speciem tribuebat homine grandiorem. Sic enim Homerum defendit Hermogenes libro quarto de Inuentione, ubi agit περὶ κακοζήλου. recte autem poema uariabimus, si ars naturam imitabitur. nam ut ait Aristoteles libro secundo physicorum, ubi docet quomodo mathematici à physicis differant, ἡ τέχνη μιμεῖται τὴν φύσιν. ars naturam imitatur. Marius Nizolius, quem ego semper et propter doctrinam, & propter ætatem iam ingrauescentem obseruaui plurimum, superioribus diebus Parmæ, quò animi causa concesseram Regio Lepidi, cum sciret me commentarium in artem poeticam Horatij editurum propediem esse, in his mihi uerbis quæstionem excitauit: Quo modo inquit quisquam cupiet uariare rem prodigialiter, cum hoc insitum om-

nibus sit à natura, ut, quæ laudabilia non sunt, toto pectore fugiant, quæ uero sunt præclara, omni ratione consectentur. cui nos respondimus, cupere nos aliquando rem uariare prodigialiter, cum specie recti decipimur. non enim animaduertimus in quo errore uersemur, quare fit, ut prodigio, & errore delectemur, non putantes esse uel prodigium, uel errorem. & ea in medium attulimus, ex Aristotele, & Platone, quæ superius explicuimus in illum Horatij uersum. Decipimur specie recti, &c. DELPHINVM SYLVIS. *per delphinum in syluis, & aprum in fluctibus omnem fictionem minus congruentem accipere debemus: aper enim in syluis, delphinus uiuit in fluctibus: sic prope Virgilius prodigium expressit.*

Ante leues ergo pascentur in æthere cerui,
Et freta destituent nudos in littore pisces. *Et Horatius in odis libro primo,*
Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes,
Piscium & summa genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superiecto pauidæ natarunt
Aequore Damæ.

De delphino Puteolano, qui puero extincto, quem amabat, in ipso maris littore extinctus est, lege apud Gellium. CVLPAE FVGA. *Imperiti dum uitium fugiunt, in alterum prolabuntur: nam dum nolunt poema fictione carere, temere, & prodigialiter fingunt, ignorantes uirtutem in medio esse positam, uitia utrinque stare. Aristoteles libro secundo de moribus ad Nicomachum de mediocritate agens, quæ inter duo uitiosa extrema sita est, sic inquit.* περὶ μὲν φόβους καὶ θάῤῥη ἀνδρεία μεσότης. *inter metum, & audaciam fortitudo in medio constituta est. quod innuit etiam Prodicus ille in Phædro Platonis. qui Tisiam, & Gorgiam irridens putantes munus esse rhetorices parua extollere, magna deprimere,* μόνος αὐτὸς εὑρηκέναι ἔφη ὧν δεῖ λόγων τέχνη, δεῖν δὲ οὔτε μακρῶν, οὔτε βραχέων, ἀλλὰ μετρίων. *solum se professus est, inuenisse quibus uerbis ars egeat: egere autem nec longis, nec breuibus, sed mediocribus orationibus. at poetæ indocti mediocritatem non agnoscunt. de ijs alibi Horatius, Dum fugiunt stulti uitia, in contraria currunt.*

IIII.

Aemylium circa ludum faber Imus, & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos;
Infelix operis summa est, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, siquid componere curem,
Non magis esse uelim, quàm prauo uiuere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.

Sunt quidam poetæ, qui nobili in argumento rei propositæ uersantes, aliqua in

parte erunt excellentes, mox ubique frigescent, & qui semel, aut iterum in aliqua se poematis membro probarint, in reliquo corpore erunt inepti. hos Horatius hic arguit exemplo fabri statuarij, qui nomine Imus dicebatur. hic in statuis minimas partes, ut capillum, & unguem recte effingebat, in alijs corporis partibus nullo pacto bonus artifex uidebatur. at inquit Horatius non in parte tantum, sed in toto poemate excellere debemus, ut immortales simus futuri. Imus faber Romæ officinam habebat, circa Aemylium ludum, idest in uico, cui nomen inditum ab Aemylijs eadem urbis regione habitantibus erat, ut Venetijs etiam uidemus multa urbis loca à nobilissimarum familiarum nomine nuncupari. erat Romæ Aemyliorum familia antiquissima à filio Pythagoræ oriunda. Plutarchus in Aemilio Paulo. ὁ πρῶτος τῆς αἰμυλίων καὶ τῷ γένει τὴν ἐπωνυμίαν ἀπολιπὼν μάμερκος ἦν πυθαγόρου παῖς τοῦ σοφοῦ, διὰ αἰμυλίαν λόγου, καὶ χάριν αἰμύλιος προσαγορευθείς. sic in oratione pro P. Quintio atria quædam, in quibus præcones uersabantur, Licinia à Licinijs dicta. Cicero sic inquit. Tollitur ab atrijs Licinijs, atque à præconum consessu in Galliam Næuius, & trans alpes usque transfertur. In Vaticano prata erant Quintia à Quintijs. Plinius libro XVIII. cap. III. aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato Viator attulit dictaturam. apud Quintilianum de fornice Fabiano legimus, is nimirum à Fabijs dicebatur. sic igitur uicus Aemylius nomen ab Aemylijs acceperat. Iason Cyprius de Imo hoc sic inquit. qui licet omnes partes corporis separatim minutissime exprimeret, in coniunctione tamen incongrue disponeret. Sed Horatij sensum non percepit, qui Imum unam tantum, aut alteram particulam recte expressisse, non omnes dicit. ut ille falso putat. VNGVES, ET CAPILLOS. minimas sic corporis partes. difficile tamen erat hoc præstare, ideo Plinius in eo laudat industriam Parrhasii pictoris, & Lysippi sculptoris. de statuarijs autem antiquis lege Plinium libro trigesimoquarto, cap. octauo. ubi eorum etiam opera dicuntur. AERE. ereæ fiebant statuæ. ærea primum statua Cereri ex peculio Sp. Cassii, quem regnum affectantem pater ipsius interemit. Plinius hæc libro trigesimoquarto, cap. quarto. In triumpho magni Pompeij uisa primum argentea statua Pharnacis libro trigesimotertio cap. duodecimo. Hominum primus statuam auream, et quidem solidam ex auro Delphico in templo posuit sibi Gorgias Leontinus LXX. circiter olympiade: tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. hæc Plinius libro trigesimo tertio, cap. quarto. INFELIX OPERIS SVMMA EST. totum corpus Imus non præclare conficiebat: quædam enim corpora, seu quædam ὅλα, idest tota ex partibus inter se similibus constant, ut linea, ex quibus qui partem sciet effingere, sciet et totum conficere: quædam autem ex dissimilibus partibus conflata sunt, ut animalia, & plantæ: qui ex his partem recte construet, non iccirco totum perite etiam componet, quia scilicet partes habet inter se discrepantes, ac diuersas. hæc ex Themistio doctissimo Aristotelis interprete libro I. Physicorum, sectione XVII. hæc igitur causa est, quam ob rem Imus non ita in toto corpore, ut in quibusdam tantum parti-

bus excellebat. NON MAGIS ESSE VELIM. *nollem in parte tantum probari, in reliquis partibus reprehendi, ut nec in corpore graueolentem, uel distortum nasum habere, alia uero membra perpulchra. solent ueteres sæpe à corpore similitudinem petere. M. Tullius libro tertio de officijs. Vt, si unum quodque membrum sensum hunc haberet, ut posse putaret se ualere, si proximi membri ualetudinem ad se traduxisset, debilitari, et interire totum corpus necesse esset: sic, si unusquisque nostrum rapiat ad se commoda aliorum, detrahatq́;, quod cuique possit, emolumenti sui gratia, societas hominum, communitasq́; euertatur necesse est.* PRAVO VIVERE NASO. *Polypus apud Martialem nasi morbus dicitur. nasus uniuersam faciem cohonestat. idem prauus si sit, eam dedecorat, aut si amputatus. Athenæus libro duodecimo, ubi agit de contumelijs Scytharum, sic ait.* εἰς τοσοῦτο προῆλθον ὕβρεως, ὥστε πάντων τῶν ἀνθρώπων, εἰς οὓς ἀφίκοιντο, ἠκρωτηρίαζον τὰς ῥῖνας. *ad id insolentiæ, et contumeliæ uenerunt, ut omnium hominum, ad quos peruenissent, nares amputarent. Catullus. Salue nec minimo puella naso.* NIGRIS OCVLIS. *Aristoteles in problematibus.* γλαυκὰ μὲν ἐστὶ τὰ ὄμματα διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ἐντὸς θερμοῦ, μέλανα δὲ διὰ τὴν τούτου ἀχνοίαν, ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς φησί. *glauci oculi sunt, propter caloris uim, qui intus est: nigri autem, quia calor ipse abest. ut Empedocles etiam asserit. Idem libro primo de historia animalium, cum de uarijs generibus nigri oculi disquireret.* οἷς δὲ αἰγωπὸν τοῦτο ἤθους βελτίστου σημεῖον, καὶ πρὸς ὀξύτητα ὄψεως κράτιστον. *quibusdam color in oculis caprinus est optimi ingenij signum, & ad uisus acumen, atque uim plurimum confert. Plato in Phædro duos equos fingens, quibus trahitur cupiditas, alterum bonum, alterum uero tetrum, ubi de bono loquitur,* λευκὸς ἰδεῖν *inquit,* καὶ μελανόμματος, *albus corpore, oculis niger.* NIGRO CAPILLO. *Seruius si emendate legatur libro quarto Aeneidos flauum crimen in fœminis probat, nigrum in maribus; cum uersum illum interpretatur.*

Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem
Abstulerat. *Horatius libro primo epistolarum scribens ad Mecœnatem.*
Quòd si me nolles usquam discedere, reddes
Forte latus, nigros angusta fronte capillos. *Et in odis libro primo.*
Et Lycum nigris oculis, nigroq́;
Crine decorum.

V.

Sumite materiam uestris qui scribitis æquam
Viribus, & uersate diu, quid ferre recusent,
Quid ualeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

Hoc uero præceptum latius patet, & ad omnes homines pertinet, ut eas res aggrediantur, quas præstare possint. poetæ alij lyricis aptiores sunt, alij heroicis, alij

tragicis, alij alijs argumentis. Flaminius in mediocri illo genere carminis excelluit, quo poetas omnes superauit. Naugerius æquis eum gressibus comitatur, sed tamen cum Bembo altius se aliquando attollit. Bernardinus Parthenius in omni genere mirificus est, & solus aliorum omnium partes sustinet: ita ornate, nitide, grauiter non solum orationes, sed etiam poemata scribit. sed quia hæc rara auis in terris est, monet Horatius poetas, ut materiam suis uiribus parem sumant, ne turpiter oneri succumbere cogantur. sic prope Quintilianus libro secundo, cap. nono proprietatem inquit ingeniorum despicere prorsus necessarium est. in his quoque certum studiorum facere delectum, nemo dissuaserit. nanque erit alius historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius utilis studio iuris, ut nonnulli rus fortasse mittendi. sic discerneret hæc dicendi magister, quo modo palæstricus ille cursorem faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliud'ue quid ex ijs, quæ sunt sacrorum certaminum. M. Tullius in libro de claris oratoribus sic. quare hoc doctoris intelligentis est uidere, quò ferat natura sua quenque, & ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse, traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frænos. Stobæus libro uigesimo de Atheniensibus audacioribus, quàm uires eorum poscebant, sic scripsit. Δημοκράτης ἀναβαίνων εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὑπὸ γήρως, καὶ πνευστιῶν, ποιεῖν ἔφη, ὅπερ καὶ σύμπασα ἡ ἀθηναίων πόλις, πνεῖν μὲν γὰρ μέγα, ἰσχύειν δὲ μικρόν. Democrates senior arcem cum conscendisset, & anhelaret, facere se dixit quod uniuersa Atheniensium ciuitas faceret: spirare quiddam magnum, posse autem quiddam perpusillum. Plato in Alcibiade priore cautum in hoc, ac prudentem Alcibiadem facit. Socrates enim eum interrogat, quibus de rebus sit in senatu uerba facturus. ὅταν οὖν περὶ τινὸς βουλεύωνται, οὐ γάρ που, ὅταν γε περὶ οἰκοδομίας; ἀλ. οὐ δῆτα. Σω. οἰκοδόμος γὰρ ταῦτά γε σοῦ βέλτιον συμβουλεύσει; ἀλ. ναί. cum de ædificatione domus consulent? Alcib. non equidem. Socr. arhitectus enim de his melius, quàm tu, consulet? Alcib. certe. post multa demum Alcibiades respondet, ὅταν περὶ πολέμου ὦ σώκρατες, ἢ περὶ εἰρήνης, ἢ περὶ ἄλλου τούτων τῆς πόλεως πραγμάτων. tunc dicam, cum de bello, ò Socrates, uel de pace, uel de alio quouis urbis negocio disceptabunt. Pindarus in ode prima Nemeorum.

τέχναι δ' ἑτέρων ἕτεραι,
χρῆ δὲ ἐν εὐθείαις ὁδοῖς
στείχοντα μάρνασθαι φυᾷ.

Aliæ aliorum artes sunt: oportet autem rectis incedentem uijs, id persequi cui natura idoneus est. Horatius libro primo epistolarum ad Iulium Florum scribens, tacite Tityum carpsit, quòd hoc præceptum aspernaretur.

Quid Tityus Romana breui uenturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.
Vt ualet? ut meminit nostri?

POTENTER, *idest secundum facultatem ingenij sui. Propertius libro secundo.*

Sed neque Phlegraeos Iouis, Enceladiq; tumultus
Intonet angusto pectore Callimachus:
Nec mea conueniunt duro praecordia uersu
Caesaris in Phrygios condere nomen auos. & *post.*
Qua pote, quisque in ea conterat arte diem.

FACVNDIA. *copiosi enim esse debent poetae, tantum non redundantes: nam idem alijs, ac diuersis uerbis dicunt. Virgilius libro nono de Amyco.*

Quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumq; armare ueneno.

Idem bis dixit. sciebat tela ueneno inficere. Aristoteles libro tertio rhetoricorum. τῷ μὲν σοφιστῇ ὁμωνυμίαι χρήσιμοι, παρὰ ταύτας γὰρ κακουργεῖ: τῷ ποιητῇ δὲ συνωνυμίαι. *sophistae aequiuoca commoda sunt: his enim fucum facit: poetae uero synonyma. per facundiam, ni fallor, Horatius intelligit eloquentiam, ut utilitatem extollat, quae ijs exorietur, si susceptam materiam uiribus metientur, quamuis M. Antonius summus orator dicere soleret, se disertos multos quidem uidisse, eloquentem uero neminem, ut scriptum Cicero reliquit libro primo de oratore, in oratore, et Quintilianus libro octauo cap. primo.*

LVCIDVS ORDO. *ordinem uocat lucidum translatione sumpta à duobus elementis perspicuis aqua, & aere, in quibus ordo uidetur esse materiei, quia rariora sunt. terra ex confusione constat, & quia ex crassiore materia mixta est, ideo non est perspicuum corpus. Aristoteles in libro de coloribus.* καὶ δι᾽ ὧν φαίνεται τὸ φῶς, οἷον τοῦ τ᾽ ὕδατος, καὶ τοῦ ἀέρος. *Socrates in Phaedro Platonis.* δεῖ πάντα λόγον ὥσπερ ζῷον συνεστάναι, ὥστε μήτ᾽ ἀκέφαλον εἶναι, μήτ᾽ ἄπουν, ἀλλὰ μέσα τε ἔχειν, καὶ ἄκρα πρέποντα ἀλλήλοις, καὶ τῷ ὅλῳ γεγραμμένα. *oportet omnem orationem tanquam animal compositam esse, ut neque capite, neque pedibus careat, sed & media habeat & extrema recte inter se decentia, & toti conuenientia, atque respondentia. Ibi Socrates de ordine potius oratorio, cum tamen etiam in poematibus ordo est suus, uidentur omnia elucere.*

VI.

Ordinis haec uirtus erit, & uenus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici
Pleraque differat, & praesens in tempus omittat,
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis author.

Quae superius praecepit Horatius, ad inuentionem omnia attinent, nunc aggreditur dispositionem epici poematis, quae non ab initio rerum gestarum deducitur, sed à medio, uel ab ultimis rebus initium sumit: cohaerent autem haec cum superioribus, quia cum dixisset Horatius, eius poetae ordinem fore lucidum, qui sibi ea dicenda sumpsisset, quae suis humeris posset sustinere, statim praecepta de ordine sibi adijcienda exi-

stimauit, cuius merito inciderat. Madius tamen, huius, et superioris memoriæ philoso-phorum facile princeps, non de ordine hic arbitratur Horatium præcipere, idest de dispositione poetica, sed de episodijs, quæ inducuntur, cum non tota explicatur fabula: eius autem uerba hæc sunt. Vt iam nunc dicat, hoc est, ut poeta aliquid narret, quod ad fabulam spectet, iam nunc debentia dici pleraque differat, idest quæ gratia fabulæ sequi deberent, differat, atque aliquid in eorum locum, quod congruat, substituat: per hoc enim, quod dicit, pleraque differat, episodia multa innuit epico carmine inserenda. Hæc Madius. Nos tamen non ut clarissimi philosophi sententiam refutemus, sed ut, quod plane sentimus, ingenue fateamur, aliter hunc locum interpretabimur, et dispositionem poeticam hic ab Horatio tractari existimabimus; licet Acron præterea sic dicat, pleraque differat, & præsens in tempus omittat. ut Virgilius in septimo libro narrat, in Italia iam posito Aenea quomodo fabricatæ sunt naues, quibus ab Ilio nauigauit, cum in tertio non dicat. Porphyrio autem concisus, & mutus est. HAEC VIRTVS. *sic Aristoteles libro tertio Rhetoricorum* καὶ ὡρίσθω λέξεως ἀρετὴ σαφῆ εἶναι. *Et diffiniatur dictionis uirtus, ut perspicua sit.* ET VENVS. *idest uenustas quæ uocatur ab Hermogene* σεμνότης *libro primo de idæis oratorijs: hæc enim adhibita orationem facit ampliorem, atque illustriorem,* ὥστε σομφάζειν, *idest ut ampla sit. Sic ibi loquitur Hermogenes.* VT IAM NVNC DICAT, IAM NVNC DEBENTIA DICI PLERAQVE DIFFERAT. *quædam nunc dicat incipiens non ab initio rerum gestarum, sed ab ultimis, seu medijs rebus, quædam nunc debentia dici, idest principia, quæ primum occurrunt, & iccirco uidentur indoctis poetis primum debere dici, differat alio loco referenda. sic Virgilius exorsus non ab excidio Ilij, sed à procella maris, qua Troiani toto ponto iactati errarunt. Homerus non à raptu Helenæ, sed ab ira Achillis, & in odyssea à Calypso auspicatus est. Plutarchus in uita Homeri de tota hac ratione sic scriptum reliquit.* οὐ γὰρ πόῤῥωθεν ἐμβαλὼν τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰλιάδος ἐποιήσατο, ἀλλὰ καὶ καθ' ὃν χρόνον αἱ πράξεις δι' ἀθροώτεραι, καὶ ἀκμαιότεραι καθίσταντο, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ πεποίηκεν ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῶν τελευταίων τῆς πλάνης τοῦ Ὀδυσσέως χρόνων, ἐν οἷς καιρὸς ἦν ἤδη καὶ τὸν Τηλέμαχον εἰσάγειν, καὶ τῶν μνηστήρων ὕβριν ἐμφανίζειν. *Non enim longe initium Iliadis repetiuit, sed quo tempore res in maximo motu erant. Idem & in Odyssea effecit, à postremis errorum Vlyssis temporibus exorsus. quibus ipsum etiam Telemachum induci occasio postulabat, & procorum contumeliam aperiri.* *Theon in progymnasmatibus, ubi de narratione agit, de Homero loquens,* ἤρξατο γὰρ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς Ὀδυσσεὺς ἦν παρὰ Καλυψοῖ, εἶτα ἀναδραμὼν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν μετά τινος οἰκονομίας γλαφυρᾶς. *ab ijs temporibus initium sumpsit, quibus apud Calypso Vlysses commorabatur, deinde ad principium ordine quodam amabili progressus est.* ET PRAESENS IN TEMPVS OMITTAT. *Acron sic exponit, in præsentia prætermittat, sed decipitur. tu melius sic, differat in tempus præsens, idest opportunum. Virgilius in Georgicis.*

Felicis mali, quo non præsentius ullum,
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit. & in æglogis.
Nec tam præsentes alibi cognoscere Diuos. Parrhasius Acronem sequutus est.

HOC AMET, HOC SPERNAT. obseruet poeta hoc, quod scilicet præcepimus: spernat quicquid ab his præceptis abhorret. nam mihi non uidetur tam illustri loco, & præcepto dignum, quod quidam sentiunt, ut poeta ipse suam personam aliquando interponat. ut in Georgicis libro secundo.

Non illa quisquam me nocte per altum
Ire, nec à terra moneat conuellere funem.

Quid enim his cum dispositione poetica? Pedimontius ad hunc locum pertinere putat uersus Horatij, qui sunt in extremo odæ primæ libri primi. Me doctarum Hederæ præmia frontium, &c. cuius mihi opinio hic nullo pacto uidetur esse consentanea: neque enim hic de oda, & lyrico agimus poemate, sed de dispositione epici. PROMISSI CARMINIS AVCTOR. Epicus enim, de quo loquimur, statimq; in propositione promittit, qua de re sit dicturus. ut Virgilium fecisse uidemus, & latinos omnes, Homerum etiam in Iliade, μῆνιν ἄειδε θεά. & in Odyssea. ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα &c. & hoc est, quod præcipit Aristoteles libro tertio rhetoricorum, cum inquit. ἐν δὲ τοῖς λόγοις, καὶ ἔπεσι δεῖγμά ἐστι τοῦ λόγου, ἵνα προειδῶσι περὶ οὗ ἦν ὁ λόγος, καὶ μὴ κρέμαται ἡ διάνοια. in orationibus, & epicis carminibus propositio est futuræ narrationis, ut, de qua re sit dicendum, præuideant, & mens suspensa non sit. uel dic, promissi carminis, idest prolixi, et longi, quale scilicet epicum est. de quo etiam Demetrius Phalereus in libro de elocutione sic scribit, cum de exametro loquitur, ὁ καλεῖται ἀπὸ μεγέθους. quod à magnitudine nomen accepit.

VII.

In uerbis etiam tenuis, cautusq; serendis,
Dixeris egregie, notum si callida uerbum
Reddiderit iunctura nouum, si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturq; licentia sumpta pudenter.

Nunc de elocutione agit, quod ijs faciendum, qui de arte poetica scribunt. demonstrauit Aristoteles, qui in sua poetice præcepit uberius περὶ τῆς λέξεως, *idest de dictione. uidemus enim summos etiam oratores aliquando de uerborum significatione inter se contendisse, ut iccirco maximæ etiam uerborum faces inter eos exarserint. si hæc tanti fiunt ab oratoribus, quibus nihil est grauius, quanti fieri debent à poetis? nobilibus illis quidem, sed qui tamen dignitate ab oratoribus superentur. Cicero in oratore ad*

re ad Brutum sic ait. Attamen in hoc ipso, examinante uerborum omnium pondera, reprehendit Aeschines quædam, & exagitat, illudensq; dura, odiosa, intolerabilia esse dicit. & post. Itaque se purgans Demosthenes iocatur, negat in eo positas esse fortunas Græciæ, hoc, an illud, huc, an illuc manum porrexerit. quo nam igitur modo audiretur Mysus, an Phryx Athenis, cum etiam Demosthenes exagitetur, ut putidus? poeta, inquit hic Horatius, sit TENVIS, ET CAVTVS, *idest parcus, in* SERENDIS VERBIS, *idest innouandis. translatio est ab agricola, qui serit, nouas ut fruges metat. Cicero oratorem etiam sic monuit in Oratore ad Brutum. Ergo tenuis orator modo sit, elegans, nec in faciendis uerbis erit audax, & in transferendis uerecundus, & parcus, in priscis, reliquisq; ornamentis & uerborum, & sententiarum remissior. Sed de hoc longe plura Cicero ipse libro tertio de oratore ad Q. Fratrem, Quintilianus libro octauo, Fortunatianus libro tertio rhetoricorum. Iason per uerba serenda non noua, ut nos, intelligit, sed translata, et fallitur. nam postea agit de translatis Horatius. adiecit hoc Horatius, quia licet aliquando ὀνοματοποιεῖν, idest fingere uerba, cum uerba desunt, ut Aristoteles etiam in prædicamentis affirmat, ubi de ijs agit, quæ relatiua dicuntur, referuntur inter se remus, & id, quod remum habet. remitum igitur dicendum, licet recens uerbum habeatur. Idem libro secundo de moribus ad Nicomachum, τῶν δ' ὑπερβαλλόντων, ὁ μὲν τῇ ἀφοβίᾳ ἀνώνυμος. qui supra modum timidus est, nomen non habet. Simplicius doctissimus Aristotelis interpres libro quinto physicorum, sectione decimaquinta sic inquit. Sed nominum inopia dubitationem excitat: cum enim rerum mutationes in duas, tresue distinguimus, in motum, ortum, interitum, cum aliæ præterea mutationum mutationes alio modo fiant, propria nomina nancisci non possumus. nam ut aliud Socrates est, & aliud secundum substantiæ formam Socratis mutatio, sic harum ambarum mutationes differunt, & si quidem essent propria nomina mutationibus ortus, atque interitus, hæc fortasse absurda quæ uidentur, non consequerentur. hæc quidem, quæ Simplicius cum Aristotele refert, sic se habent: tamen inserendis, atque innouandis uerbis periculum est, ne decipiamur. unde in libro tertio rhetoricorum Aristoteles Lycophronem reprehendit, qui dixit, πολυπρόσωπον οὐρανόν, idest cœlum multorum uultum: et illud Alcidamantis κυανόχρων τὸ τῆς θαλάσσης ἔδαφος. cærulei coloris pauimentum maris, et alia ibidem huius generis.* NOTVM SI CALLIDA VERBVM REDDIDERIT IVNCTVRA NOVVM. *declarauimus hæc uerba in Parergis libro tertio cap. uigesimo sexto, tamen hic etiam aliquid dicemus contra aliorum omnium interpretationem. loquitur hic de metaphora, qua uerbum ante notum in sua significatione facis nouum, quia transfers. illud autem declarat iunctura callida, idest artificiosa. per iuncturam autem intellige uerba iuncta, & circunstantia. exempli gratia uersus Horatij citentur ex libro primo odarum: is enim scribens ad Torquatum de uere sic inquit.*

Diffugere niues, redeunt iam gramina campis,

Arboribusq; comæ.

Comæ hic pro frondibus, quæ dictio nota est, cum capillos significat. hic noua est, quia tranlata. eam tamen aperiunt uerba circunstantiæ: quia enim uer describit, & dixit gramina in campis uirere, consentaneum est, eum hic per comas arborum frondes intelligere, et uerisimile est Horatium hic, cum agit de dictione, metaphoram non prætermittere. de qua tam multa Arstioteles in sua poetice, ubi de dictione præcepta scribit. INDICIIS MONSTRARE RECENTIBVS ABDITA RERVM. *nouis uerbis quod sentis eloqui. Cicero libro primo tusculanarum quæstionum: fieri autem potest, ut quis recte sentiat, & id, quod recte sentit, polite eloqui non possit. uerba enim sunt animi indicia. Aristoteles in libro de interpretatione.* ἃ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα. *quæ in uoce sunt symbola, eorum sunt, quæ abdita sunt in anima. Plato in Cratylo ait orationem, ut picturam res imitari.* ἔστι διανεῖμαι, καὶ προσενεγκεῖν τοῦτα ἀμφότερα τὰ μιμήματα, τά τε ζωγραφήματα, κἀκεῖνα τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν, ὧν μιμήματα ἐστιν, ἢ οὐ; CINCTVTIS CETHEGIS. *quæ Cethegis exaudita uerba non sunt, noua sint necesse est: Cethegum enim inter priscos oratores posuit M. Tullius in Bruto, ubi sic inquit. M. Cornelius Cethegus, cuius eloquentiæ est author, & idoneus quidem mea sententia, Q. Ennius. mox sic.*

Additur orator Cornelius suauiloquenti
Ore Cethegus Marcus, Tuditano collega,
Marci filius, dictus ollis popularibus olim,
Qui tum uiuebant homines, atque æuum agitabant,
Flos delibutus populi, suadæq; medulla.

Horatius, inquit Porphyrio, Cethegos cinctutos appellat, quòd is mos esset Cethegis, ut cincti, & pene nudi in bella proficiscerentur. unde Lucanus, & Silius eos nudos, et exertos uocarunt. Ego præterea cinctutos hic dici Cethegos opinor, uel quia semper pro rep. aliquid gerebant, ad bellum etiam euntes, & ideo cinctuti, idest expediti erant. hinc illud Virgilij in Georgicis.

Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris. Nam cum nosmet ad aliquod suscipiendum negocium comparamus, dicimur accingi. uel Cinctutos, idest antiquos, & antiquis uerbis utentes: uerbum enim cinctutum tunc frequens erat, cum ij uiuebant. sic Virgilius libro VIII. Vulcano antiquo deo uerba tribuit antiqua, ubi is Venerem alloquitur.

Quod fieri ferro, liquidóue potestur electro.

Si prior plus arridet interpretatio, dic cinctutos, idest saga habentes: in sagis enim succincti erant Romani, quæ erant uestes militares. Cicero philippica sexta. Suetonius in Vitellio. ubi duci dat paludamentum, militibus saga. lege etiam Plutarchum in Crasso. Seruius exponens libro octauo illud Virgilij carmen, discinctos Mulciber Afros. uel habitum inquit eorum ostendit, qui usque in talos fluebat. quod Plautus ridet in

Penulo dicens, quæ est illa auis? cum Afrum uidisset, uestem demissam trahentem. aut discinctos dixit inhabiles militiæ: omnes enim, qui militant, cincti sunt. aut certe inefficaces, ut contra præcinctos strenuos dicimus. Horatius, altius, ac nos præcincti sunt: unde & græce εὔζωνος appellatur, non qui bonam zonam habet, sed qui est strenuus. hæc Seruius. non igitur solis Cethegis mos hic erat, ut innuere uidentur Parrhasius, & Porphyrio, sed omnibus, ut cincti in bello essent. unde Dionysius Halicarnasseus libro nono de A. Virginio, & T. Numicio Coss. loquens in bello Volsco. καὶ αὐτοὶ ταξάμενοι πρὸ τῶν πυλῶν σὺν τοῖς εὐζωνοτάτοις. & ipsi ante portas cum optime cinctis locum tenentes. adde quod scribit Pausanias in Bœoticis, solitos dicere fuisse ueteres cingi pro armari, τὸ δ᾽ ἐνδῦναι τὰ ὅπλα, ἐκάλουν ἄρα οἱ παλαιοὶ ζώσασθαι. ubi Homerum etiam testem adhibet. Paulus Iurisconsultus libro uigesimo octauo Digestorum titulo de militari testamento, lege trigesima octaua sic ait. miles testamentum fecerat, deinde non ignominiæ causa missus, rursus cinctus in alia est militia. Sed illud in controuersiam rem adducit, nam cincti fuisse uidentur etiam in urbe. Suetonius in Iulio cap. XXXXV. sic ait: Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter, quàm super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura, unde manasse Syllæ dictum constat, optimates sæpius admonentis, ut male præcinctum puerum cauerent. cui quiddam etiam de Cicerone addit Macrobius libro secundo Saturnaliorum, his uerbis. in Cæsarem quoque mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. nam primum post uictoriam Cæsaris interrogatus, cur in electione partis errasset, respondit, præcinctura me decepit, iocatus in Cæsarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo laciniam uelut mollis incederet. hæc Macrobius. nos uero Venetos, sapientissimos, et excelsi animi uiros, cinctos hyemis tempore uidemus, ut facilius frigus arceant. quid igitur dicendum? an fuisse cinctos in bello tantum? dic fuisse etiam in urbe cinctos, cum erant ab urbe discessuri, uel in urbe negocium aliquod expeditius administraturi, uel per fimum udo tempore incessuri. nam Ammianus Marcellinus libro uigesimosecundo sic ait, ubi de Iuliano Imperatore uerba facit. Inducta in iudicium fœmina quædam, cum palatinum aduersarium suum è numero protectorum cinctum præter spem conspexisset, hoc factum insolens tumultuando querebatur, & Imperator, prosequere, ait, mulier, si quid te læsam existimas. hic enim sic cinctus est, ut expeditius per lutum incedat. parum nocere tuis partibus potest. SVMPTA PVDENTER. ut uel raro noua uerba effingas, uel si effingis, in eo pudens sis, non impudens, & stultus in fingendo, & transferendo. sumpta est metaphora ab eo, cui res est cum prodigo. pudens quæ debentur sumet, impudens extorquebit omnia. exempli gratia, apud Homerum libro secundo Iliadis. Nestor sic alloquitur Agamemnonem, πόλιν οὐκ ἀλαπάξεις. urbem non prædaberis. translatio hæc sumpta pudenter est ab herba, Lapatio, quæ corpus mirifice sordibus purgat. ut autem hæc corpus, sic hostes captam urbem opibus exinanire solent. de Lapatio herba Dioscorides libro secundo. ἀλαπάζειν igitur uerbum Homerus à Lapatio prudenter sumpsit. ad locum Homeri respiciens Aristote-

les libro tertio rhetoricum, ubi agit de metaphora, sic inquit, τὸ γὰρ ἐξαλλαπάξαι ποιεῖ φαίνεσθαι σεμνοτέραν. *uerbum illud* ἐξαλλαπάξαι *facit, ut oratio grandior, & honestior uideatur. Petrus Victorius, uir summus in litteris, uerbum illud sustulit, sic inquiens.* ἐξαλλάξαι *autem emendaui, cum antea in excusis omnibus legeretur* ἐξαλλαπάξαι, *insulse prorsus, ac nullo sensu. cuius uiri industriam multis illustribus monumentis probatam non meum est reprehendere. illud tantum dixero, ex priore Aristotelis lectione politissimum sensum elici, si locus Homeri perpenditur, quò sine dubio Aristoteles cogitationem tanquam in scopum direxit.*

VIII.

Et noua, fictaq; nuper habebunt uerba fidem, si
Græco fonte cadant, parce detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoq; dabit Romanus ademptum
Virgilio, Varioq;? ego cur acquirere pauca
Si possum inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, semperq; licebit
Signatum præsente nota producere nomen.

Noua uerba intelligit translata, ut superius, notum si callida uerbum reddiderit iunctura nouum. translata enim uerba noua sunt. Aristoteles libro tertio rhetoricorum similia ea dicit esse hospitibus, ὥσπερ γὰρ πρὸς τοὺς ξένους οἱ ἄνθρωποι, καὶ πρὸς τοὺς πολίτας, τὸ αὐτὸ πάσχουσι καὶ πρὸς τὴν λέξιν, διὸ δεῖ ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον. *quemadmodum enim homines erga hospites, & ciues affecti sunt, sic etiam ergo orationem, quare peregrina oratio facienda est. ficta autem uerba sunt, quorum nos primi sumus auctores. nam ut ait Quintilianus libro octauo cap. de ornatu, omnia uerba uel sunt propria, uel translata, uel ficta. mox de fictis agens, horum libertatem præreptam ait esse Latinis, sic inquiens. nam memini iuuenis admodum inter Pomponium & Senecam etiam præfationibus esse tractatum, an, gradus eliminat, in tragœdia dici oportuisset. at ueteres ne expectorat quidem timuerunt. & post. Messala primus reatum, munerarium Augustus primus dixerunt, Terentius primus obsequium, Hortensius ceruicem: ante enim ceruices. fauor Ciceronis tempore nouum uerbum. is in epistola ad Brutum, cum amorem, et eum, ut hoc uerbo utar, fauorem in consilium aduocabo. quæ hic Horatius uocat ficta, Aristoteles lib. iij. rhetoricorum* πεποιημένα *idest ficta, et ipse appellauit,* τοῦ δὲ τῶν γλώτταις, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι, καὶ πεποιημένοις χρηστέον: *horum linguis, et duplicibus nominibus, et fictis utendum. M. Tullius in oratore ad M. Brutum sic inquit. ornatus autem uerborum duplex, unus simplicium, alter collocatorum. simplex probatur in proprijs, usitatisq; uerbis, quod aut optime sonat, aut rem maxime explanat: in alienis aut translatum, aut factum aliunde, aut mutuo, aut*

factum ab ipso. ibi Maioragius docte, facta aliunde inquit, quæ reperta uocantur in partitionibus, ut soliuagas feras dicimus, quæ solæ uagantur, uel mutuo sumuntur, ut quæ abusiua dicuntur, sperare pro timere, equum ædificare pro fabricare, parricida pro interfectore fratris, uel sororis, uel facta sunt ab ipso oratore, quod nostro tempore fieri non licet, nisi res aliqua nomine caret, cui necesse sit nomen imponere, ut bombarda, et quæ sequuntur. illud obiter annotandum, uerba, quæ dicuntur ab Aristotele πεποιημένα, a Cicerone facta appellari. GRAECO FONTE. *uerba ex græcis expressa sunt prope innumerabilia, sed etiam schemata ab illis sumpsimus. nam Horatius in hoc de arte poetica libro sic ait quodam loco. Inuitum qui seruat, idem facit occidenti. idem cum dandi casu iunxit, idest idem facit, quod occidens faceret. græca ratio est loquendi. Aristophanes in Pluto.* δέξῃ δὲ μὴ δρᾶν ταὐτὸ τῷ κεκτημένῳ, *idest si non uideatur idem facere, quod possidens dominus.* Propertius libro primo de Mimalione. *Ibat & hirsutas ille uidere feras. uidere pro ad uidendum. Homerus libro quarto odysseæ de Helena.* κραδίη τέτραπτο νέεσθαι ἂψ οἶκονδε. *cor conuersum erat. redire retro domum, pro ad redeundum.* QVID AVTEM? *si licuit hoc ueteribus poetis Cæcilio, & Planto, cur non liceat etiam recentioribus Virgilio, & Vario? nam Plautus, præter alia, uerbo etiam integro græco usus est. argentum οἴχεται pro abijt. ut Budæus correxit in annotationibus in Pandectas. Cæcilius autem comicus poeta fuit non bonus. de eo Cicero in Bruto sic. nam illorum æquales Cæcilium, & Pacuuium male locutos uidemus. Statius Cæcilius poeta comicus. Cicero in libro de perfecto oratore. M. Accij Plauti uitam scripserunt accuratius Crinitus, et Lilius. nos igitur de Plauto reticebimus. de Vario in odis Horatius libro primo.*

Scriberis Vario fortis & hostium
Victor.

Fuit æqualis Virgilij, & Horatij. de eo Quintilianus libro decimo cap. primo sic. Iam Varij Thyestes cuilibet Græcorum comparari potest. de Virgilio ibidem. Vtar uerbis ijsdem, quæ ab Afro Domitio iuuenis excepi. qui mihi interroganti quem Homero crederet maxime accedere, secundus inquit est Virgilius, propior tamen primo, quàm tertio. INVIDEOR. *odio sum: parum enim inuidia distat ab odio. Aristoteles in rhetoricis ad Alexandrum,* τὸ γὰρ φθονεῖν πλησίον τοῦ μισεῖν ἐστι. *uide quid diximus in parergis libro tertio cap. decimonono, ubi locum Ciceronis ad Atticum declaramus.* CATONIS, ET ENNI. *utriusque antiqui auctoris. Cato fuit impolitus. de eo Cicero in libro de claris oratoribus sic. Orationes autem eius, ut illis temporibus, ualde laudo: significant enim quandam formam ingenij, sed impolitam, & plane rudem. de eodem. Catonis luminibus obstruxit hæc posteriorum, quasi exaggerata altius oratio. de eodem in Oratore ad Brutum, sic. indicant orationes illæ ipsæ horridulæ Catonis. eum scribit Plutarchus in uita, Demosthenem Romanum fuisse appellatum. Quod autem attinet ad Ennium, is fuit Calaber poeta, Rudijs natus. in oratione pro Archia Rudius dicitur. Eusebius uero Tarentinum fuisse testatur. Scipionibus ita fuit acceptus, ut in eorum sepulchro conditus fuerit.*

Cicero pro Archia. dictus tria corda habere, quòd tres linguas nosset: græcam, latinam, oscam. Gellius. de eo Fabius sic. Ennium sicut sacros uetustate lucos adoremus, in quibus grandia, & antiqua robora iam non tantam habent speciem, quantam religionem. erat Ennius sententijs grauis, at nullis uerborum luminibus illustratus. unde Ouidius, Ennius ingenio maximus, arte rudis. Virgilius respondit se ex stercore Ennij aurum excerpere. ut Donatus scribit. Ennius dixerat de tuba. At tuba terribili sonitu tara tantara dixit. Virgilius libro nono maluit sic. at tuba terribili sonitu procul ære canoro Increpuit. Ennius ipse sibi hoc epitaphium uiuens scripsit. de quo Cicero meminit in Catone.

Aspicite ò ciues senis Ennij imaginis urnam,
Hic uestrum panxit maxima facta patrum.
Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. cur? uolito uiuus per ora uirum.

Scipionem Africanum superiorem ad bella etiam sequutus est, ita erat summo Imperatori coniunctus. unde Claudianus sic cecinit.

Hærebat doctus lateri, castrisq; solebat
Omnibus in medias Ennius ire tubas.

M. Fuluium Nobiliorem in Aetoliam sequi uoluit, quare Fuluius male audijt. Cicero libro primo tusculanarum quæstionum sic. honorem tamen huic generi non fuisse declarat oratio Catonis, in qua obiecit ut probrum M. Nobiliori, quod in prouinciam poetas duxisset: duxerat autem consul ille in Aetoliam, ut scimus, Ennium. SIGNATVM PRAESENTE NOTA PRODVCERE NOMEN. ut licuit semper nummos nouis notis excudere, sic semper noua uerba reperire licebit. similitudo est à re nummaria. alij omnes legunt producere: sic enim in codicibus excusis est. memini tamen me audire ex Lazaro Bonamico, uiro eruditissimo, præceptore meo, cui multos annos Patauij operam dedimus, se codicem manu scriptum habere, in quo erat procudere, non producere. quod uerbum similitudini huic à re nummaria multo aptius est. quid enim excogitari potest elegantius? præterea non nomen, sed nummum libentius legerim. nam nomen est, quod in libro significat rem creditam, & debitam. Cicero oratione tertia contra Verrem. Hinc ratio cum Q. et Cn. Posthumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iste habet nullum. quod uero ad notas nummorum attinet, in nummis Romanis primum Ianum fuisse bifrontem scimus, & proram, deinde bigas, quadrigas, uictoriam, Theseum Athenis bouem in nummis impressisse, mox apud Athenienses noctuam fuisse impressam, unde Gylippi seruus multas sub tectis heri cubare noctuas dixit. Thræzeni tridentem habuerunt, Persæ sagittarium, Germani serram, Dardani duos gallos, Rhegini leporem, & currum, Cephalenæi equum, Argiui murem, Locri Hesperum, Peloponnesii testudinem, Tenedij securim, Cizyceni Cybelem, & Leonem, Corinthij Pegasum, Gergithij sybillam. uide plura apud Alexandrum libro tertio dierum genialium, capite decimo quinto.

IX.

Vt syluæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita uerborum uetus interit ætas,
Et iuuenum ritu florent modo nata, uigentq;,
Debemur morti nos, nostraq;, siue receptus
Terra Neptunus classes Aquilonibus arcet,
Regis opus, sterilisue diu palus, aptaq; remis
Vicinas urbes alit, & graue sentit aratrum,
Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis
Doctus iter melius. mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos, & gratia uiuax,
Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentq;,
Quæ nunc sunt in honore uocabula, si uolet usus,
Quem penes arbitrium est & uis, & norma loquendi.

Quemadmodum res omnes humanæ uicissitudine quadam intereunt, & rursus renouantur: quicquid enim sub luna constitutum est, immutatur, & eodem in statu permanere non potest diutius: unde Ouidius, tempus edax rerum, tuq; inuidiosa uetustas omnia conteritis: sic etiam uerborum quædam obsoleta fiunt, quædam ab usu recipiuntur. & primum à folijs arborum similitudinem petit Horatius. nam ut illa, quæ olim uiruerunt, nunc collapsa sunt, & exaruerunt, & contra alia renascuntur ueris tempore, sic uerba olim celebrata, nunc putida uidentur, & noua quædam eorum loco coluntur. VT SYLVAE FOLIIS. *totus hic locus expressus est è Cratylo Platonis: ibi enim Plato sic inquit, cum de uerborum hac ipsa mutatione loqueretur,* ἀλλὰ ἅπαντα τὰ πράγματα οὕτω πεφυκέναι, οὐδὲν αὐτῶν μόνιμον εἶναι, οὐδὲ βέβαιον, ἀλλὰ ῥεῖν, καὶ φέρεσθαι, καὶ μεστὰ εἶναι πάσης φορᾶς, καὶ γενέσεως ἀεί. *sed ipsæ res humanæ hoc insitum à natura habent, ut earum nulla stabilis, & constans habeatur, sed defluant, & ferantur, semper aliæ corrumpantur, aliæ uero generentur. dictio illa* φορᾶς, *fortasse in* φθορᾶς *uertenda, quia sequitur illa* γενέσεως. *corruptio autem, & generatio iungi solent, de quibus libri extant Aristotelis. nota est enim propositio. corruptio unius est generatio alterius. hæc uero à folijs arborum similitudo, sumpta est ex Pindaro. qui ode ultima Nemeorum, quā Aristagoram præsidem Tenedium celebrat, maiorum uirtutes in nepotes infundi affirmans, in quibus illi uidentur renasci, sic inquit,*

ἐν χερῷ δ' οὔτ' ὦν μέλαιναι καρπὸν ἔδωκαν ἄρουραι,
δένδρεα τ' οὐκ ἐθέλει πάσαις ἐτέων περιόδοις
ἄνθος εὐῶδες φέρειν, πλούτῳ ἴσον,
ἀλλ' ἐν ἀμείβοντι, καὶ
θνατὸν οὕτω σθένος ἄγει

μοῖρα. Nec in promptu nigra fructum dederunt rura, arboresq; nolunt omnibus annorum circuitionibus florem beneolentem ferre, diuitijs similem, nisi per permutationem. sic etiam mortales uires ducit fatum. PRONOS. anni proni sunt, quia celerrime uolant, ut flumina etiam prona; quibus anni similes dicuntur ab Ouidio, Eunt anni more fluentis aquæ. Horatius in epistolis libro primo. Rusticus expectat dum defluat amnis. VERBORVM VETVS INTERIT AETAS. prisca uerba respuuntur. unde Dionysius Halicarnassensis in Lysia, dictionem Lysiæ laudans, sic inquit: καὶ τῆς ἀττικῆς γλώττης ἄριστος κανὼν, οὐ τῆς ἀρχαίας, ᾗ κέχρηται πλάτων, καὶ θουκυδίδης, ἀλλὰ τῆς κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης. Atticæ linguæ optimus obseruator, optima regula, non priscæ illius, qua Plato, & Thucydides usi sunt, sed illius, quæ eius seculo in summa erat celebritate. Cicero in Oratore ad Brutum, sed etiam inquit inusitata, ac prisca sunt in proprijs, nisi quod raro utimur. Phauorinus apud Gellium libro primo cap. X. arguens quendam, qui priscis uerbis delectabatur, plurimum uiue inquit moribus præteritis, loquere uerbis præsentibus, & Cæsaris illud habe semper in memoria, ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atque insolens uerbum. hæc ipsa inuenies apud Macrobium libro primo Satur. cap. secundo. uide præterea Quintilianum libro primo, cap. septimo. IVVENVM RITV. Iuuenes enim similes floribus sunt. Pindarus ode quarta Pythiorum.

νῦν δ᾽ ὥστε φοινικανθέμου ἦρος ἀκμᾷ
παισὶ τούτοις ὄγδοον θάλ-
λει μέρος Ἀρκεσίλας.

Nunc autem ut purpureos flores gignentis ueris tempore cum his pueris octauus germinat Arcesilas. Aristoteles libro tertio rhetoricorum, ubi de translationibus uerba facit. ὥσπερ περικλῆς ἔφη τὴν νεότητα τὴν ἀπολομένην ἐν τῷ πολέμῳ οὕτως ἠφανίσθαι ἐκ τῆς πόλεως, ὥσπερ εἴ τις τὸ ἔαρ ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξέλοι. ut Pericles dixit iuuentutem bello amissam sic e ciuitate euanuisse, ut si quis uer ex anno eximat. doctissimus poeta Horatius hæc non ignorabat, quare ea bellissime hic innuit, quæ in ueterum monumentis dispersa leguntur. DEBEMVR MORTI NOS NOSTRAQVE. nos etiam, inquit Horatius, & nostra omnia peribunt, quare mirandum non est, si uerba, quæ olim uiguerunt, suam quandam senectam habent, & intermoriuntur. Hormisda, qui Romam uenerat cum Constantio Imperatore, ut scribit Ammianus Marcellinus libro XVI. cum ex eo quidam quæsissent, quid de Roma sentiret, id tantum sibi placuisse respondit, quod uidisset ibi quoque homines mori. Alij autem fato, alij non fato moriuntur. Velleius Paterculus libro secundo de Scipione Aemyliano, seu fatalem, inquit, ut plures, seu conflatam insidijs, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obijt. Vtcunque, omnes seu fato, seu non fato interimus. uide etiam Gellium de hoc fatali, & non fatali interitu libro duodecimo, cap. primo. SIVE RECEPTVS TERRA NEPTVNVS, &c. Acron sic ait. quem demum alij omnes sequuntur. Augustum dicit, qui siccauit

siccauit pontinam paludem. nam regis opus est, mare admittere terræ: reges enim talia faciunt. Diuus Augustus duas res diuinas fecit, pontinam paludem siccauit, ut ad mare meatum haberet, ut post & arari posset; et portum Lucrinum muniuit. de quo Maro. an memorem portus, Lucrinoq; addita claustra, Atque indignatum magnis stridoribus æquor? Iulia qua ponto longe iacet unda refuso. hæc Acron. quæ uerba nos expendemus pro uirili parte. docet Horatius omnia immutari, ut, ubi olim terra fuit, nunc mare receptum sit, idest aliquis sit portus, unde factus portus naues excipit, et eas arcet, idest defendit ab Aquilonibus, & uentis omnibus. Ego non intelligo de Lucrino, & Auerno, quia mare à C. Cæsare reiectum, non receptum in terram fuit, ne his lacubus noceret. unde Virgilius libro secundo Georgicorum.

An memorem portus, Lucrinoq; addita claustra?
Atque indignatum magnis stridoribus æquor?
Iulia qua ponto longe iacet unda refuso.

Vbi Seruius sic inquit. In Baiano sinu Campaniæ contra Puteolanam ciuitatem lacus sunt duo, Auernus, et Lucrinus, qui olim propter copiam piscium uectigalia magna præstabant, sed cum maris impetus plerunque irrumpens exinde pisces excluderet, & redemptores grauia damna paterentur, supplicauerunt senatui; & profectus C. Iulius Cæsar ductis brachijs exclusit partem maris, quæ ante infesta esse consueuerat. & quæ sequuntur. ego uel generatim omnes portus intelligendos arbitror, qui nunc sunt, ubi olim terra erat. quando hæc etiam commutantur, urbes, montes, fluuij. lege Sulpicij epistolam ad Ciceronem libro quarto epist. famil. & Aelianum libro octauo. ubi hæc eius uerba leguntur, cum ait non esse quòd doleamus ob mortem hominum, ὅπου καὶ τὰς ποταμῶν ὁρῶμεν ἐπιλείποντας, καὶ τῶν ὀρῶν δὲ τὰ ὑψηλότατα αἰσθανόμεθα μειούμενα, καὶ ἐκεῖνα. quando & amnes deficientes uidemus, et altissimos montes depressos fuisse audimus. plura huius generis apud Aristotelem leguntur sub finem libri primi Meteorologicorum. uel de Aegyptijs regibus interpretor, quos constat nauigantibus multis modis consuluisse, ne in scopulosa loca uenirent, turribus etiam extructis in portubus, unde illis faces elucerent. inuenies hæc apud Lucianum sub finem libri, de historia conscribenda. ideo Horatius dixit, regis opus. at reges Iulius Cæsar, & Augustus nunquam dicti fuerunt, quinimo Cæsar diadema sibi impositum à M. Antonio Luperco abiecit, cum uehementer commotum populum uideret; ut est in philippica secunda Ciceronis. & cum eum quispiam regem salutasset, Cæsaris sibi nomen esse dixit, non Regis, adulationem illam iniquo ferens animo. STERILIS PALVS. pontinam paludem intelligit, quam Cethegus exsiccauit. Acron uero sic. sterilisq; diu palus, lucrinum portum significat, & alios, qui manu facti sunt ab Augusto, et alia regum opera: hoc est regis opus, quod nullus facere potest, nisi rex. fallitur Acron. nam Cethegus ita paludem pontinam exsiccauit, ut postea solum sit aratum, & magnam uim frumenti emiserit, ut est in Liuij epitomate libro quarto. unde ex historia sequitur, GRAVE SENTIT ARATRVM. ut illud Virgilij. Et campos,

ubi Troia fuit. Ouidius. Iam seges est, ubi Troia fuit. SEV CVRSVM MVTAVIT. Tybris ante per Velabrum fluebat, infestus frugibus. Augusti iussu Agrippa eum in alueum deduxit, quo nunc decurrit. quod Acron etiam annotauit. Suetonius de eius operibus publicis, ad coercendas, inquit, inundationes alueum Tyberis laxauit, ac repurgauit completum olim ruderibus, et ædificiorum prolapsionibus coarctatum. et paulo ante dixit multa opera ab eo per Agrippam facta. MORTALIA FACTA PERIBVNT. ne dum uerba. contra dicere uidetur ode ultima libri tertij.

Exegi monimentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius,
Quod non imber edax, non aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Exprimens illa carmina Pindari, quæ sunt in Pythijs ode sexta.

τὸν οὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθὼν, & quæ sequuntur.

Responde Horatium hic sincere, ut de rebus alienis, sententiam ferre: ibi de suis scriptis loquebatur, quibus immortalitatem percupiebat. HONOS. recte, honos, dixit. nam hic in causa est, ut artes omnes excolantur. Cicero libro primo quæstionum tusculanarum. honos alit artes, omnesq; incenduntur ad studia gloria. an censemus, si Fabio nobilissimo homini laudi datum esset, quod pingeret, non multos etiam apud nos futuros Polycletos, & Parrhasios fuisse? in quibus Ciceronis uerbis mendum est obiter tollendum: quis enim non miretur Polycletum à Cicerone inter pictores positum esse, cum is statuarius fuerit? ut Plinius testatur. repone Polygnotos. sic enim olim Egnatius, summæ uir eruditionis, cum Tusculanas quæstiones Venetijs interpretaretur, emendauit. VIVAX. perdurans. nam quod diuturnum bonum est, semper antecellit. Aristoteles libro tertio Topicorum, τὸ πολυχρονιώτερον, ἢ βεβαιώτερον, αἱρετώτερον τοῦ ἧττον τοιούτου. quod diuturnius, & stabilius est, eligendum potius, quàm quod minus tale est. Plato in Phædro, ubi Phædrus Socrati Lysiæ disputationem exponit, præponendum amanti non amantem amicum contendit, quòd amans potitus flore deficit, ἐπειδὰν τῆς ἐπιθυμίας παύσωνται. non amans solet amicitiam tueri constantius. usqueadeo id, quod uiuax est, et diuturnum, semper expetitur. SI VOLET VSVS. qui omnium magistrorum præcepta superat, ut narrat Cicero libro primo de Oratore. qui magister est optimus: in oratione pro Rabirio. cuius filia sapientia dicebatur ab Afranio: Gellius. NORMA LOQVENDI. sic Cicero in Academicis, hæc norma, hæc regula, hæc præscriptio est naturæ. præscriptum alibi dicit Cicero, ut in oratione pro Cluentio. omnia legum imperio, & præscripto fieri uidebitis. in libro secundo de inuentione, Cuius rei certum quiddam præscriptum uidetur in perpetuum dari posse.

X.

Res geſtæ regumq́;, ducumq́;, & triſtia bella
Quo ſcribi poſſent numero, monſtrauit Homerus.
Verſibus impariter iunctis querimonia primum,
Poſt etiam incluſa eſt uoti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt.
Archilochum proprio rabies armauit Iambo,
Hunc ſocci cepere pedem, grandesq́; cothurni
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus diuos, pueroſq́; deorum,
Et pugilem uictorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera uina referre.

Poſteaquam Horatius ſatis multa de inuentione, de diſpoſitione, & de elocutione dicta eſſe animaduertit, quia omnibus carminum generibus omnia non conueniunt, ſed ſingula pene argumenta rerum ſuis numeris quaſi typis debentur; nunc docet quibus uerſuum generibus uariæ res animo conceptæ explicandæ ſint. qui enim bella ſcripturus eſt, & res geſtas fortiſſimorum uirorum, is epico numero utetur, & heroicô uerſu: qui amores, elego. qui inimicum maledictis inſectabitur, Iambo. qui de Dijs, & Olympionicis, item de amoribus canet, lyricum numerum ſibi deliget. reprehendit Chæremonem poetam Ariſtoteles in poetice, qui confunderet omnia uerſuum genera, ἔτι δ' ἀτοπώτερον, εἰ μιγνύοι τις αὐτὰ, ὥσπερ Χαιρήμων. *quæ res Horatium monuit, ut de tota hac ratione aliquid præſcriberet. Demetrius Phaleræus in libro de elocutione ſic incipit,* ὥσπερ ἡ ποίησις διαιρεῖται τοῖς μέτροις, οἷον ἡμιμέτροις, ἢ ἑξαμέτροις, ἢ τοῖς ἄλλοις, *& quæ ſequuntur. quemadmodum, inquit, poeſis diuiditur metris, ut ſemimetris, & exametris, & alijs. neceſſarium igitur fuit ei, qui de arte poetica ſcriberet, de poetices uarijs generibus aliquid addere. ea ponit M. Tullius in libro de optimo genere oratorum, his uerbis. Oratorum genera eſſe dicuntur tanquam poetarum. hoc ſecus eſt. nam alterum eſt multiplex: poematis enim tragici, comici, epici, melici etiam, ac dithyrambici. quas omnes ſpecies Ariſtoteles etiam numerauit in poetice. quos uero melicos uocat Cicero, ille ſic expreſſit,* καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη, καὶ κιθαριστικῆς ποίησις. *& poeſis, quam ad tibias, citharasq́; accommodamus. Horatius epicos nominauit, tragicos, comicos, melicos; addidit elegos, qui, ut arbitror, in epico continentur; & iambum, qui in comico, & tragico poemate. Sed de dithyrambis cur nullum uerbum? quos Ariſtoteles, & Cicero non prætermiſerunt. turpe autem uidetur, ut eſt apud Ciceronem in Topicis, in diuiſione aliquam partem omittere. reſponde, nullum uerbum apud Horatium eſſe de dithyrambis, quia poema id antiquo-*

rum fuit, nemo amplius ſcribebat dithyrambos, quibus ueteres Bacchum canebant: illi enim Bacchum διθύραμβον appellabant, quòd ebrijs amplum, & uaſtum os redderet, quaſi δίθυρον. uide de his multa apud interpretem Lycophronis. In odis, ubi de Pindaro.

Seu per audaces noua dithyrambos
Verba deuoluit, numeriſq; fertur
Lege ſolutis.

Quid? ſi hos melico poemate complexus eſt? quo dixit Diuos cani? Muſa dedit fidibus diuos etc. Ergo, ſi ita eſt, nihil prætermiſſum uideri poteſt. MONSTRAVIT HOMERVS. *Heroicum intelligit, quo uſus eſt Homerus. cauſa eſt in poetice Ariſtotelis.* τὸ γὰρ ἡρωικὸν στασιμώτατον, καὶ ὀγκωδέστατον τῶν μέτρων ἐστί, διὸ καὶ γλώττας, καὶ μεταφορὰς δέχεται μάλιστα. *heroicum carmen multo ſtabilius, & amplius eſt reliquis, quare linguas, & translationes maxime recipit. Euſtathius libro primo Iliadis in proœmio.* ὀνομάσαι ἐποποιούς, τοὺς ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ ἡρωΐζοντας. *Epicos nominaſſe, qui numero exametro heroum res geſtas ſcriberent.* VERSIBVS IMPARITER IVNCTIS. *Elegos intelligit impares, quia exametro conſtant, & pentametro. his querimonia incluſa eſt, quia* ἀπὸ τοῦ ἐλέου, *ideſt à miſeratione dicuntur. Vnde Ouidius in Elegia de morte Tibulli,*

Flebilis indignos elegeia ſolue capillos,
Ah nimium ex uero nunc tibi nomen erit.

His mortui deflebantur. iccirco Ouidius ait, nunc uere uocari poſſe elegiam. Proclus in libro περὶ χρηστομαθείας *ſic inquit,* ἐλεγεῖα συγκεῖσθαι μὲν ἐξ ἡρώου, καὶ πενταμέτρου, ἁρμόζειν δὲ τοῖς κατοιχομένοις, *elegiam quidem ex heroico, & pentametro compoſitam, mortuis autem conuenire. Cicero etiam de legibus, epitaphium uult non pluribus quatuor uerſibus confici, quos Ennius uocat elegos. his poſtea poetæ ſuos etiam ſcriptitarunt amores. Hos enim innuit Horatius, cum inquit, Voti ſententia compos. amantes autem mortuis diſſimiles admodum non ſunt, ſi quidem ſine anima ſemper uidentur eſſe, quæ in amatum corpus migrare dicitur. apud Laertium Plato de ſe ipſo libro tertio & de Agathone ſic inquit.*

τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν εἶχον,
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Animam Agathonem oſculans in labris habebam.
Venit enim infelix tanquam abitura.

Ideo apud iuris conſultos qui amat, deterior factus putatur. nam Vlpianus libro undecimo Digeſtorum, titulo de ſeruo corrupto, lege prima, is quoque inquit deteriorem facit, qui ſeruo perſuaſit, ut iniuriam faceret, uel furtum, uel fugeret, uel ut alienum ſeruum ſollicitaret, uel ut peculium intricaret, aut amator exiſteret, uel erro, & quæ ſequuntur. Præterea per ſententiam uoti compotem accipere poſſumus eos omnes, qui aliquid, quod uehementer expetiuerant, ſunt conſecuti: hi enim elegis animi iucunditatem teſtantur, ut fecit Tibullus, ubi uictoriam Meſſallæ deſcribit, libro I. elegia VII. præter alia ſic.

At te uictrices lauros Messalla gerentem
Portabat niueis currus eburnus equis. &c.

EXIGVOS ELEGOS. *tenues, si cum heroico, de quo proxime dixit, conferantur. non enim tam alte se attollunt, nec tam grauiter sonant, nec omnino tam sublimi stylo conficiuntur.* GRAMMATICI. *cur iudicium hoc ad grammaticos retulerit, docere potest Quintilianus, qui libro primo cap. sexto sic inquit de grammatica loquens. hæc igitur professio cum breuissime in duas partes diuidatur, recte loquendi scientiam, & poetarum enarrationem, plus habet in recessu, quàm fronte promittit. lectio poetarum ad grammaticos pertinet. ij fuerunt igitur de inuentore elegorum iudices adhibendi. Plato non de grammatico, sed de literatore loquitur in Carmide,* ἢ σὺ οὐδὲν ἡγῇ πράττειν τὸν γραμματιστὴν, ὅταν γράφει, ἢ ἀναγινώσκει. ARCHILOCVM PROPRIO. *Iambum proprium uocat Archilochi, quia Archilochus genus hoc maledicentis carminis inuenit, cum ille Lycambem socerum Iambis ita est insectatus, quòd sibi filiam desponsatam non daret uxorem, ut illum ad laqueum cum filia impulerit. Horatius libro secundo epistolarum, scribens ad Mecœnatem.*

Temperat Archilochi musam pede mascula Sapho,
Temperat Alcæus, sed rebus, & ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem uersibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit. Ouidius in Ibim.
Tincta Lycambæo sanguine tela feram,

Iambi reperti sunt, quo primum tempore poesis in laudes hominum & conuitia diuisa est, ut refert Aristoteles in poetice, his uerbis, ἐν οἷς καὶ τὸ ἁρμόττον ἰαμβεῖον ἦλθε μέτρον, διὸ καὶ ἰαμβεῖον καλεῖται νῦν, ὅτι ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἰάμβιζον ἀλλήλους, καὶ ἐγένοντο τῶν παλαιῶν οἱ μὲν ἡρωικῶν, οἱ δὲ ἰάμβων ποιηταί. *quibus et congruens Iambicum metrum accessit, iambicumq; propterea nunc appellatur, quòd his plerunque numeris ueteres* ἰαμβίζειν, *idest conuiciari inter se solebant. et ex antiquis hi quidem Epicorum, hi uero Iamborum poetæ extiterunt. quod uero attinet ad Archilochum, fuit rabiæ plenus, ut hic etiam dicit Horatius, cuidam, qui ei maledictis detraxerat, ut est apud Lucianum in pseudologista, sic respondit,* τέττιγα τὸν ἄνδρα εἰληφέναι τοῦ πτεροῦ. *hominem illum cicadam ala corripuisse, se uidelicet cicadam esse innuens, qui lacessitus silere non posset. fuit ex insula Paro, ut ait Strabo, expulsus à Lacedæmonijs ob maledica scripta fuit, ut Valerius Maximus scribit, ne iuuentutem ad maledicentiam inuitans deprauaret. Plutarchus uero iccirco eiectum ait fuisse, quòd scripserat, melius esse clypeum abijcere, quàm mori. Horatius inuentorem Iambi hunc fuisse affirmat, cui tamen Aristoteles reclamare uidetur in poetice, ubi Homerum Iambis usum innuit in Margite,* δὴ ἐκείνου ὁ μαργείτης, *etc.* HVNC SOCCI CEP. PED. GRANDESQVE COTHVRNI. *Iambus in comœdias & tragœdia. fuit admissus, comœdi soccis utebantur, tragœdi uero cothurnis. Horatius libro secundo epistolarum de Plauto. Quàm non astricto percurrat pulpita socco. Virgilius*

in æglogis. Sola Sophoclæo tua carmina digna cothurno. Iambis autem in tragœdia uti ueteres cœperunt, postquam satyri ex ea fuerunt explosi: tunc utebantur tetrametris, quia satyricis saltationibus erant aptiores uersus: mox recepta sunt trimetra, idest iambica. Aristoteles in poetice τὸ μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο, τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν. *trimetrum ex tetrammetro Iambicum factum est: tetrammetro enim primum utebantur, quia satyrica, magisq; saltatoria poesis erat. loquitur autem hic Aristoteles de tragœdia.* ALTERNIS APTVM SERMONIBVS. *in tragœdia, & comœdia personæ loquentes inducuntur: Iambus autem uel imprudentibus nobis in sermone excidit. nam nostra colloquia Iambis referta sunt. fuit igitur Iambus in tragœdiam, & comœdiam adhibendus. Aristoteles in poetice,* μάλιστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους. *plurimis enim Iambis in colloquio utimur. et supra appellarat Iambum* λεκτικόν. *idest, ut ita dicam, dicibilem. Iambus uero qualis sit, docet Dionysius Halicarnasseus in libro de compositione, ubi ait constare eum ex breui, & longa syllaba, si breuem habeat* ἡγουμένην, *idest præcedentem. Cicero in oratore ad Brutum de hac re sic inquit. sequitur ergo, ut, qui maxime cadant in orationem aptam numeri, uidendum sit. & sunt qui Iambicum putent, quòd sit orationi simillimus: qua de causa fieri, ut is potissimum propter similitudinem ueritatis adhibeatur in fabulis, quòd ille dactylicus numerus hexametrorum magniloquentiæ sit accommodatior. & post. quod longe Aristoteli uidetur secus, qui iudicat heroum numerum grandiorem, quàm desideret soluta oratio: Iambum autem nimis è uulgari esse sermone. Theon in progymnasmatis cauendum esse docens, ne uersus in orationem incidat, Iambos non caueri posse affirmat,* συγγνώμης δ' ἄξιον ὅταν εἰς ἐκεῖνα τις ἐμπίπτῃ περὶ τὰ μέτρα, ἅπερ ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ πεζόν, οἷον ἔστι τὸ ἰαμβικόν. *uenia dignum est erratum, cum quis in ea metra incurrit, quæ cum oratione similitudinem habent, ut metrum Iambicum. recte autem sermones Horatius dixit: sermo enim duorum est colloquentium, medius sermo, cum alter non respondet. Virgilius libro quarto de Mercurio Aeneæ responsum non expectante,*

Tali Cyllenius ore locutus

Mortales uisus medio sermone reliquit.

Antequam partem hanc interpretationis dimittamus, perpendendum est diligenter, quod supra diximus Iambum ab Aristotele fuisse dictum λεκτικόν, *idest, ut ita dicam, dicibilem. nam uir doctissimus Maioragius apud Ciceronem in oratore Iambum* λεκτικὸν *interpretatur, aptum orationi, si* ἀπὸ τῆς λέξεως *deducatur, uel elegantem, si* ἀπὸ τοῦ λεκτοῦ. *adducit etiam testimonium Ciceronis, qui ibi Iambum orationi simillimum dixit esse. ego, ut rem in pauca conferam, Ciceronem existimo recte sensum Aristotelis expressisse. nam Iambus omnino orationi simillimus est.* λεκτικὸν *autem iambum dici ab Aristotele opinor, quòd, ut ita dicam, dicibilis est, idest, quòd, cum de aliqua re dicimus, iambo uel inuiti in dicendo utimur: neque enim uitare eum possimus, nisi de industria:*

ita alternis sermonibus aptus est, ut hic ait Horatius, unde Theon in progymnasmatis, διὸ καὶ πάντες οἱ συγγραφεῖς ἄκοντες ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ γένος τοῦτο. *idest, quare omnes scriptores inuiti in hoc pedis genus incurrunt. & loquitur de Iambo. si igitur Iambo uel nolentes scriptores utuntur, Iambus est* λεκτικὸς, *idest dicenti occurrens, et, si latine dicere possemus, dicibilis, idest ultro se orationi offerens. nam si, ut Maioragius, aptum orationi, uel elegantem exponemus, huic pedi tribuemus, quod alijs etiam conuenit pedibus, uel numeris. quare doctissime mea quidem sententia Petrus Victorius apud Aristotelem libro tertio rhetoricorum, ubi de heroico numero hæc uerba leguntur,* σεμνὸν, καὶ λεκτικὸν, καὶ ἁρμονίας δεόμενον, *idest amplum, dicenti occurrentem, harmonia egentem, mendum sustulit, addens particulam* οὐ, *ut legamus* οὐ λεκτικόν: *quo modo enim heroicus numerus potest esse* λεκτικὸς, *cum sit amplus, & grandis?*
POPVLARES VINCENTEM STREPITVS. *Acronis hic sententia maxime mihi uidetur esse probabilis: ille enim sic uincentem strepitus populares, idest altius sonantem in scena, quàm clamor populi. mox alteram sententiam sic addit. tales inquit strepitus excedit iste pes, ut uincat populi clamores, quia Iambus uincit clamores spectantium, hoc est, quia plus meretur laudari, quàm laudetur. prior mihi interpretatio Acronis placet, quam etiam corroborabimus. nam in theatris tumultus, & clamor erat, comœdi, & tragœdi altius uocem tollere cogebantur, & tollebant: & quia Iambis frequentibus utebantur, Iambus populares strepitus uincebat: nam qui recitabant, licet esset aliquis tumultus, & strepitus, tamen audiebantur. de hoc clamore in theatris, cum poemata recitabantur à comœdis, & tragœdis, Horatius sic libro secundo epistolarum, ad Augustum scribens.*

Nam quæ peruincere uoces
Eualuere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum:
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Diuitiæq; peregrinæ.

Demosthenes θορύβους *uocat, quos hic Horatius strepitus populares. qui oratoribus etiam concitabantur. in oratione* περὶ παραπρεσβείας, *de Aeschine loquens pro Philippo dicente,* καὶ θορυβούντων ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐθελόντων ἀκούειν αὐτοῦ. *obstrepentibus uobis, & audire illum nolentibus.*
NATVM REBVS AGENDIS. *quia in comœdijs, & tragœdijs adhibetur, in quibus res geruntur, exempli gratia. in Andria Terentij Dauus Simoni fucum facit, spem Pamphilo affert, habendæ amasiæ uxoris: Simo nuptias simulat: Carinus curat sibi desponsari eam, quam Pamphilus negligebat. & alia huiusmodi. In tragœdia etiam geri res inuenies. in Electra Sophoclis. Electra parentem à crudeli matre, & ab Aegisto necatum deflet, credit primo Orestem etiam procul à patria mortuum, mox Orestes ignotus uenit, & Clytemnestram matrem occidit, ultus Agamemnonem patrem: quare Aristoteles libro tertio rhetoricorum de Oreste,* πατρὸς ἀμύντωρ, *inquit, idest patris ultor, etc. Dixit autem Horatius Iambum esse natum rebus agendis, quia*

ultro alternis in sermonibus, quibus res gestæ commemorantur, occurrit, & expressit Græcorum illud πέφυκε, quem eruditi uiri, Theodorus, Argyropylus, Alcyonius aptum natum uertere ex Aristotele solent, & Horatius utrunque apposuit, paulo ante Alternis aptum sermonibus. hic uero, natum rebus agendis. MVSA DEDIT FIDIBVS DIVOS. etc. nunc de lyricis poetis dicit, quibus proprium canendi argumentum præscribit, ut de Diuis, de Olympionicis, de amoribus, & conuiuijs canant: eos autem per fides intelligit: à lyra enim, & fidibus nomen sortiti sunt: fuerunt autem nouem lyrici poetæ, quorum nomina in epigrammatibus Græcis descripta epigrammate reperies, Pindarus, Simonides, Stesichorus, Ibycus, Alcaman, Bacchilides, Anacreon, Alcæus, Sapho. uide etiam interpretem Pindari. Horatius igitur præclare in odis, libro primo, sic argumentum petit,

Quem uirum? aut Heroa lyra, uel acri
Tibia sumis celebrare Clio?
Quem Deum? cuius recinet iocosa
Nomen imago? Quo loco Pindarum aperte imitatus est, qui ode secunda Olympiorum sic inquit.

ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι
τινὰ θεὸν, τινὰ ἥρωα,
τινὰ δ᾽ ἄνδρα κελαδήσομεν;

Hic in poetice Horatius per pueros Deorum Heroes intellexit. pueros autem, idest filios interpretare. & sic Horatius doctissime. Nam Heroes filij sunt Deorum, ut refert Socrates in Cratylo Platonis, his uerbis. πάντες δήπου γεγόνασιν ἐρασθέντες ἢ θεὸς θνητῆς, ἢ θνητοὶ θεᾶς. frustra igitur quidam in Horatium argutantur, & deblatterant, prætermissos ab eo fuisse Heroas inepte asserentes. ET PVGILEM VICTOREM, ET EQVVM CERTAMINE PRIMVM. Castorem, & Pollucem. Horatius ipse in odis,

Dicam & Alcidem, puerosq; Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem. de ijsdem Homerus.

κάστορα θ᾽ ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα.

Hos ubique fere coniunctos inuenies, commune etiam Romæ templum habebant, templum autem Castoris tantum nomine appellabatur, unde Bibulus, qui alter Cos. cum C. Cæsare fuerat, & Cæsari nullis in rebus resistere potuerat, ut plane inanis Cos. uisus sit Cæsare omnia ad arbitrium administrante, similis Polluci dicebatur, cui à fratre Castore pars gloriæ, & communis templi prærepta uidebatur. Suetonius in Cæsare. PVGILEM igitur, idest pugnis, et manibus acrem, et, ut Homerus plane ait, πὺξ ἀγαθόν. pugnis bonum. nam in pentathlo, seu quinquercione, qui ex quinque certaminibus constabat, pugnis etiam dimicabant. libro primo Græcorum epigrammatum Antipater Nicophontem pugilem celebrauit.

ἄνδρας ἐνίκα

πυγμὴν αἴνικα νικοφῶν ὀλύμπια. *Cum homines pugil uincebat Nicophon in Olympiis.* CERTAMINE PRIMVM. *Castor enim in equestri prælio habitus est acerrimus. sed alludit Horatius ad religionem Romanorum, qui sæpe putarunt incredibili celeritate se à Castore certiores factos de suorum uictoria, ut bello Cimbrico euenit, quo die Marius in Caudio Venetiæ campo Cimbrorum acies strauit, Romani accepto uictoriæ nuncio exultarunt, nota deinde incredibilis celeritas Castorem, & Pollucem indicauit. Florus libro tertio ubi bellum Cimbricum, & Theutonicum, ac Tigurinum describit. possumus etiam uersum hunc, & pugilem uictorem, & equum certamine primum, non ad Castorem, & Pollucem referre, sed ad eos, qui in certaminibus illis Graciæ Olympiis, Pythiis, Nemeis, Isthmiis, quæ Pindarus descripsit, & de quibus legere est libro primo epigrammatum Græcorum, initio, uictores euadebant. de his etiam multa Vitruuius libro* IX. *Lyrici enim horum uictorias decantabant, ut Pindarum fecisse uidemus, & fecisse Simonidem Lyricum & ipsum poetam constat. nam eius carmen retulit Aristoteles libro tertio Rhetoricorum, cum eius nomen extolleret, qui mularum in cursu uicerat,* χαίρετε ἀελλοπόδων θυγατέρες ἵππων. *saluete uelocium filiæ equorum: erat enim* πένταθλος, *idest quinquercio, ut ait Pausanias libro primo in Aeliacis, & constabat lucta, pugillatu, cursu, saltu, pancratio.* IVVENVM CVRAS. *Iuuenum amores. Virgilius. at regina graui iamdudum saucia cura Vulnus alit uenis.* LIBERA VINA. *conuiuia, in quibus ebrii, uel hilares arcana confitentur. Pindarus in Nemeis, in ode, quæ de Cromio Aetnæo scripta est,*

θαρσαλέα δὲ παρὰ

κρατῆρα φωνὰ γίνεται. *Audax apud poculum uox fit. Athenæus libro primo scribit positum à ueteribus tripodem in templo Bacchi fuisse,* καὶ τὸ νικητήριον ἐν διονύσου τρίποσι. καὶ γὰρ ἐκ τρίποδος λέγειν φαμὲν τοὺς ἀληθεύοντας. *etenim ex tripode loqui dicimus, qui uera dicunt. Horatius in epistolis, quid non ebrietas designat? operta recludit, etc. quem locum de ebrietate ex Aristophanis equitibus expressum ab Horatio eleganter inuenies, si duos illos poetas conferes. Lyrici autem de uino, et de ebrietate libenter uerba faciunt, ut Horatium fecisse uidemus, præsertim in odis: & ut Franciscus Robortellus, uir doctissimus, in suis annotationibus diligenter obseruauit, qui collatis etiam Lyricorum poetarum Græcorum multis fragmentis cum Horatio hoc demonstrauit. Alcæus quidem apud Athenæum sic inquit.* πίνωμεν· τί λύχνον σβέννυμεν; δάκτυλος ἁμέρα. *bibamus, quid lychnum extinguimus? dies non longior digito est.*

XI.

Descriptas seruare uices, operumq; colores.
Cur ego, si nequeo, ignoroq;, poeta salutor?
Cur nescire pudens praue, quàm discere malo?

Inuehitur in eos, qui eum supradicta poetices genera suis rebus accommodare nescirent, tamen poetæ nomen sibi uendicabant, & se ipsum increpat eorum personam induens. nam per se ipsum illos intelligit. sic Nestorem facere solitum, cum Græcos reprehendebat, obseruauit Plutarchus: minus enim ægre ferimus reprehensiones, cum, qui nos reprehendit, partem culpæ ultro sustinet. DESCRIPTAS VICES. *ut alias res epico argumentum, alias elego, alias iambo, alias lyrico subiiciamus, quod ipse perspicue in comœdia, & tragœdia statim probat, cum non eundem utriusque stylum esse contendit.* OPERVMQVE COLORES. *poematum uarietates. ut enim res pictæ coloribus distinguuntur: nam alios colores pratum, ager'ue arboribus consitus, si depingatur, alios urbs, uel domus, alios aliæ res poscunt: sic alios colores heroicum carmen, idest aliam speciem, alios lyricum postulat. & sic de singulis. color igitur hic sumetur pro cuiusque poematis propria specie, & congruente forma. quo modo ab oratoribus color usurpetur, Quintilianus docet libro quarto. nam ubi de Narratione scribit, hæc habet uerba. Sunt quædam & falsæ expositiones, quarum in foro duplex genus est, alterum quod instrumentis adiuuatur, ut P. Clodius fiducia testium, qua nocte incestum Romæ commiserat, Interamnæ se fuisse dicebat: alterum quod est intuendum dicentis ingenio, id interim ad solam uerecundiam pertinet, unde etiam mihi uidetur dici color. eadem igitur ratione, oratores & poetæ colorem usurpant, sic iurisconsulti etiam. nam Marcellus libro quinto Digestorum, titulo de inofficioso testamento, lege quinta, sic ait: Huius autem uerbi de inofficioso uis illa, ut dixi, est, docere immerentem se, & ideo indigne præteritum, uel etiam exhæredatione summotum, resq́; illo colore defenditur apud iudicem. ut uideatur ille non quasi sanæ mentis fuisse, cum testamentum inique ordinaret.* POETA SALVTOR. *cum ignorem poeticem, poetæ mihi nomen ascisco. Lucianus in libro de conscribenda historia uitium hoc in Abderitanis notauit, qui ex febre omnes repente sunt poetæ facti, ita morbus quidam arrogantiæ omnium mentes inuaserat,* ἅπαντες γὰρ ἐς τραγῳδίαν παρεκινοῦντο, καὶ ἰαμβεῖα ἐφθέγγοντο. *uide, quæ diximus in Parergis libro tertio cap. trigesimo quarto.* CVR NESCIRE PVDENS. *cur propter pudorem testandæ ignorantiæ, et ab alio discendi, ignorare poeticem, quàm addiscere gratius est? quidam in prouectiore ætate discere præ pudore nolunt. nam apud Plutarchum in libro de salutaribus præceptis Tyberium Cæsarem dicere solitum legimus,* ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα καταγέλαστός ἐστιν. *uirum iam sexagenarium medico manum porrigentem, irridendum esse. melius Plato, qui in Alcibiade priore Periclem eloquentissimum, & sapientissimum uirum, qui cum dicebat, coruscare & fulgura mittere, ut ait Cicero, uidebatur, in robustiore ætate ad Damonem discendi causa ire solitum testatur,* καὶ νῦν τηλικοῦτος ὤν, Δάμωνι ξύνεστιν αὐτοῦ τούτου ἕνεκα. *& nunc tantus cum sit, huius rei gratia Damonem conuenit. non absimili ratione Demosthenes in oratione de falsa legatione Aeschinem exagitat,* ἀλλ' ἀδοξεῖν, κρίνεσθαι, πάσχειν ὁτιοῦν αἱρεῖται παρ' ὑμῖν μᾶλλον, ἢ Φιλίππῳ τι ποιῆσαι μὴ

πρὸς ἡδονήν. sed male audire, in iudicium uocari, quidlibet pati mauult apud uos, quàm aliquid ad arbitrium Philippi non facere. PVDENS PRAVE. *duo illa uerba coniungenda sunt, quidam enim ingenuus pudor est, quidam turpis, ut eorum qui discere erubescunt. lege librum Plutarchi περὶ δυσωπίας, idest de pudore uitioso. in quo multa nancisceris, quæ ad hunc locum pertinent.*

XII.

Versibus exponi tragicis res comica non uult,
Indignatur item priuatis, ac prope socco
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.
Singula quæque locum teneant sortita decenter.

In quo differant, ac discrepent inter se duo hæc nobilissima poemata, tragœdia, & comœdia, his uersibus planum facit Horatius. comœdia inquit, quæ pertenuis est, & humili socco incedit, non grandi cothurno, tragicos uersus amplos, & sonoros non flagitat, sed suo stylo exponi mauult; item tragœdia, quæ uehemens, et horribilis est, comica carmina, ut tenuuia, & maiestati suæ non conuenientia respuit. nam tragicum, & grande carmen exposcit M. Tullius in libro de optimo genere oratorum. itaque & in tragœdia, inquit, comicum uitiosum est, & in comœdia tragicum turpe, & in cæteris est suus cuiusque certus sonus, & quædam intelligentibus nota uox. Aristoteles autem clarius & expressius in poetice demonstrauit, quibus in rebus inter se comœdia, & tragœdia dissentiant, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ διαφορᾷ καὶ ἡ τραγῳδία, πρὸς τὴν κωμῳδίαν διέστηκεν, ἡ μὲν γὰρ χείρους, ἡ δὲ βελτίους μιμεῖσθαι βούλεται τῶν νῦν. qua dissimilitudine tragœdia, & comœdia est: hæc enim, idest comœdia humiliores, illa uero præstantiores ijs, qui nostro sæculo uiuunt, homines imitari uult. qua ratione Hermogenes libro primo de Idæis oratorijs uehementiam orationis, idest σφοδρότητα ab asperitate distinxit, ἡ μὲν τραχύτης inquit κατὰ μειζόνων προσώπων, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς δικαστῶν ἢ ἐκκλησιαστῶν γίνεται, ἡ δὲ σφοδρότης κατὰ ἐλαττόνων, etc. asperitas contra præstantiores personas, ipsos iudices, uel senatores fit, uehementia autem contra humiliores. NON VVLT. *idest non debet, more Græcorum, ex quibus Horatius sæpe orationis figuras sumit. Aristoteles libro secundo Physicorum ubi de fine agit. βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον τέλος ἀλλὰ τὸ βέλτιστον. debet enim non omne extremum esse finis, sed quod optimum est, ibi Aristoteles poetam reprehendit, qui mortem hominis finem esse dixerat, unde addidit ipse, quid finis censeri debeat. uerba hic descripta Aristotelis non intelligens Diuus Thomas, doctissimus latinorum interpres, ad poetam, quem Aristoteles arguit, detorquet indocte, & imperite, sic enim inquit: uult enim poeta, quod non omne ultimum sit finis, sed illud, quod est ultimum, & optimum, hoc est, cuius causa fit. βούλεται apud Aristotelem ô Thoma id significat, quod debet, siue oportet. sic Græci omnes loquuntur, sic ipse alibi Aristoteles libro tertio de moribus ad Nicomachum, τὸ δ' ἀκούσιον βούλεται λέγε-*

δου, οὐκ εἴ τις ἀγνοεῖ τὸ συμφέρον. quod inuitum dicimus, debet appellari, non si quis ignoret, quod conducibile sit. in Parergis libro tertio cap. quarto, ubi locum illum in physicis Aristotelis declaramus, plura in medium ex græcis attulimus. redeamus ad Horatium, qui docet decorum in re, & uerbis esse seruandum, ut delectum rerum, & uerborum habeamus, quæ comœdiæ, quæ tragœdiæ tribuantur: nam decorum in eo qui dicit, in eo qui audit, et in re ipsa spectari, scribit in Lysia Dionysius Halicarnasseus. πρὸς τὸ τὸν λέγοντα, καὶ πρὸς τοὺς ἀκούοντας, καὶ πρὸς τὸ πρᾶγμα, ἐν τούτοις γὰρ δὴ, καὶ πρὸς τοῦτο τὸ πρέπον ἀριστεύει ἡ λέξις (?) ἡρμοσμένη. ad dicentem, ad audientes, & ad rem: in his enim decorum plene effinxit oratio Lysiæ. INDIGNATVR. *non dignatur: tragœdia enim præstantior comœdiæ uerba, ut Sicyonios calceos olim Socrates, idest Lysiæ orationem, negligit. Virgilius. Et pontem indignatus Araxes. quem nos imitantes in Eridano, quem scripsimus ad Illustrissimum Aloysium Cornelium Cardinalem, sic inquimus: Et rapidis pontem frustra indignatus in undis Dannubius. est enim similitudo à superbo homine sumpta, qui supplicem, uel humilem aliquem à se reijcit, cuius amicitiam fugit cane peius, & angue.* PRIVATIS. *familiaribus, & humilibus, quales esse homines priuati solent, qui magistratum non gerant, nec personam Reip. sustineant. magistratus enim rei quædam diuina uidetur, cuius conspectum uitamus aliquando, ut numinis. Paulus iurisconsultus libro nono Digestorum, titulo, si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, lege secunda, si quis aliquem euitans magistratum forte, in tabernam proximam se immisisset, ibiq; à cane feroce læsus esset, etc. talis tragœdia est. at comœdia priuato homini similis est.* COENA THYESTAE. *inscriptio tragœdiæ cuiusdam, sed pro omni tragœdia ponitur. Atreus, & Thyestes Pelopis filij fuerunt, Thyestes fuit ab Atreo pulsus, qui etiam ipsi filios comedendos exhibuit, unde in odis Horatius. Et sæuam Pelopis domum. Chæremon Thyestem tragœdiam scripsit, ut est auctor Athenæus libro* XIII. *τῶν δειπνοσοφιστῶν. Thyestem Aristoteles in poetice inter familias tragicas collocauit, quas ibi recenset, νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οἰκίας αἱ κάλλισται τραγῳδίαι συντίθενται, οἷον περὶ ἀλκμαίωνα, καὶ οἰδίπουν, καὶ ὀρέστην, καὶ μελέαγρον, καὶ θυέστην, καὶ τήλεφον. nunc circa paucas familias pulcherrimæ tragœdiæ compositæ uersantur, ut circa Alcmæonem, & Oedipum, & Orestem, et Meleagrum, et Thyestem, et Telephum.* LOCVM TENEANT. *quæ sunt comica, in comœdia ponantur: quæ tragica, in tragœdia constituantur. tractum à re militari, ubi locum deserere turpe, et periculosum erat. Liuius libro* II. *de Ap. Claudio inuectus haud falso in proditorem exercitum militaris disciplinæ, desertorem signorum. & quæ sequuntur. Halicarnasseus libro nono exprimens illud, desertorem signorum, ὅσοι τὰ σημεῖα ἀπολωλέκασι.*

XIII.

Interdum tamen & uocem comœdia tollit,
Iratusq; Chremes tumido delitigat ore,
Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri.

Comœdiam humilem, & tenuem, tragœdiam grandem, & amplam in superiore contextu esse dixit Horatius. hic fatetur hunc aliquando ordinem peruerti: comœdia enim aliquando grandis, tragœdia tenuis est. & tamen comœdiam tenuem esse, & plane familiarem, etiam Cicero in oratore confitetur his uerbis. itaque uideo uisum esse nonnullis, Platonis, & Democriti locutionem, etsi absit à uersu, tamen, quòd incitatius feratur, & clarissimis uerborum luminibus utatur, potius poema putandum, quàm comicorum poetarum, apud quos nisi quòd uersiculi sunt, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis. INTERDVM. *quia interdum tantum grandis comœdia est, plerunque, ac fere semper humilis, iccirco digna est potius, ut humilis, quàm alta, & sublimis uocitetur, nam nomen ab ea parte rei deriuatur, quæ uberior est. In eodem oratore Cicero sic inquit. sed iam illius perfecti oratoris, & summæ eloquentiæ species exprimenda est, quem hoc uno excellere, idest oratione, cætera in eo latere, indicat nomen ipsum. non enim inuentor, aut compositor, aut actor hæc complexus est omnia, sed & græce ab eloquendo rhetor, & latine eloquens dictus est: cæterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, partem aliquam sibi quisque uendicat, dicendi autem, idest eloquendi maxima uis soli huic conceditur. Aristoteles libro secundo meteorologicorum, ubi uentos ait gigni è sicco halitu terræ .i. καπνοῦ, sic ait: ἔστι δ' οὔτε τὸ ὑγρὸν ἄνευ τοῦ ξηροῦ, οὔτε τὸ ξηρὸν ἄνευ τοῦ ὑγροῦ, ἀλλὰ πάντα ταῦτα λέγεται κατὰ τὴν ὑπεροχήν. est autem neque humidum sine sicco, nec siccum sine humido, sed hæc omnia à parte excellentiore nomen sumunt.* TOLLIT. *tollit autem uocem, quia res acerba occurrit, & tragica, quare exclamandum est. sic oratores exclamant. Aeschines apud Plutarchum μεγαλοφωνότατος dicitur. comœdia uariat uocem: ubi res humilis est, & acclamatione non digna, ipsa quoque humilis: ubi res indigna, ipsa quoque indignius queritur. hoc faciendum ab oratore præcipit Cicero in oratore ad M. Brutum his uerbis. ac uocis quidem bonitas optanda est: non est enim in nobis, sed tractatio, atque usus in nobis. ergo ille princeps uariabit, & mutabit, omnes sonorum tum intendens, tum remittens persequetur gradus: uocis autem tres soni sunt, quibus uarie, cum res poscet, tragœdia utetur. de his Cicero in oratore sic. mira est enim quædam natura uocis, cuius quidem è tribus omnino sonis inflexo, acuto, graui, tanta sit, et tam suauis uarietas perfecta in cantibus. comœdia autem tollit uocem, cum aliquid indignum describitur, & infandum: uox enim grauior tum rem, tum ingenium non liberale testatur. Theophrastus in libro, quo naturas diuersorum hominum describit, cum imaginem agrestis ingenij effingeret, quam ἀγροικίαν appellat, his uerbis utitur, καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ λαλεῖν.* IRATVSQVE CHREMES. *ut apud Terentium in Andria Simo ait, uenit mane clamitans ad me Chremes etc. cum scilicet ille comperit Pamphilum peregrinæ amore teneri.* TVMIDO ORE. *tragicis uerbis: in tragœdia enim uerba sunt tumida, ut ampullæ. paulo post Horatius. Proijcit ampullas, & sesquipedalia uerba. præterea qui indignantur, pleni ira dicuntur. si igitur pleni, necesse est, ut tumidi sint. Aristoteles libro tertio Rhe-*

toricorum Alcidamantis illud refert, de irato. μένους μὲν τὴν ψυχὴν πληρουμένην, πυρίχρων δὲ τὴν ὄψιν γινομένην. animam ira plenam, uultum igneo colore suffusum. DOLET SERMONE PEDESTRI. dolet, inquit Horatius, quia in tragœdia semper dolor exprimitur, in qua duo hæc sunt præstanda, ut ait in poetice Aristoteles, τὸ φοβερὸν, καὶ τὸ ἐλεεινὸν, horribile, et miserabile, sermone autem pedestri, idest humili dictione: qui enim pedibus incedunt, humiles sunt, qui equo uehuntur, alti, & acres. quod uidetur expressisse Lucanus, ut celsus medio conspectus in agmine Cæsar. & Virgilius, Astur equo fidens, & uersicoloribus armis. in tragœdia reperies aliquando lenitatem, & uerba quædam dolentium mitius, & summissius, ut in Electra Sophoclis, ubi Electra post ingentes gemitus, & dolores sic inquit placidius.

αἰσχύνομαι μὲν ὦ γυναῖκες, εἰ δοκῶ
πολλοῖσι θρήνοις δυσφορεῖν ὑμῖν ἄγαν.
ἀλλὰ ἡ βία γὰρ ταῦτ' ἀναγκάζει με δρᾶν,
σύγγνωτε.

Pudet me ò mulieres, si uideor multis querelis nimium uobis discruciari. uis me doloris hæc facere inuitam cogit. Ignoscite. hic Electra dolet, & sermone utitur pedestri.

XIIII.

Telephus, & Peleus cum pauper, & exul uterque
Proiicit ampullas, & sesquipedalia uerba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela,
Non satis est, pulchra esse poemata, dulcia sunto,
Et quocunque uolent, animum auditoris agunto,
Vt ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
Humani uultus. si uis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi, tunc tua me infortunia lædent.

Quo modo tragœdia se submittat, & comœdiæ similis fiat, nunc Horatius ostendere instituit, poetas quosdam tragicos sui temporis reprehendens, ut Euripidem qui, Telephum, & Peleum inopes, & egentissimos loqui inflatius, & superbius faciunt, & quidem eo tempore, cum propter inopiam, & calamitatem aliorum opem implorare, & miseratione homines allicere uolunt. hoc prudenter non fit, inquit Horatius. tunc enim Thelephus, & Peleus fastum deponere, & blandis, miserabilibusq; uerbis uti debent, & sic tragœdia se submittet. hæc respiciens M. Tullius in oratore ad Brutum sic ait. An ego Homero, Ennio, reliquis poetis, & maxime tragicis concederem, ut ne omnibus locis eadem contentione uterentur? crebroq; mutarent? nonnunquam etiam ad quotidianum genus sermonis accederent? ipse nunquam ab illa acerrima contentione discederem? TELEPHVS, ET PELEVS. Telephus fuit rex Mysorum, qui aliquando ad inopiam redactus dicitur, quare tragœdiæ argumentum præbuit: Tele-

phum autem tragœdiam scripsit Agathon, ut testatur Athenæus libro decimo, nemo non audiuit hunc Telephum Achillis hastæ uulneratum, ab eadem fuisse sanatum, unde libro sexto Græcorum epigrammatum pulcherrimi hi uersus leguntur, quos quidam ad amicam scripsit, quam amabat perditissime.

Τήλεφος εἰμὶ κόρη. σὺ δὲ γίνεο πιστὸς Ἀχιλλεύς.
Κάλλει σῷ παῦσόν τὸν πόθον, ὡς ἔβαλες.

Telephus ego sum o puella. tu uero fias fidelis Achilles. pulchritudine tua desiderium meum exple, ut illud iniecisti. Peleus pater Achillis Phocum fratrem necauit, eiectus à patre exulauit. hunc non ponit Aristoteles in familijs tragicis, sed tamen addit, καὶ ὅσοις ἄλλοις συμβέβηκεν ἢ παθεῖν δεινὰ ἢ ποιῆσαι, & quibuscunque alijs accidit uel grauia perpeti, uel efficere. Telephus perpessus est, Peleus effecit. Peleus Aeaci filius Phtijs imperauit. Plato in Theage, τί δὲ δὴ πηλεὺς ὁ αἰακοῦ ἐν φθίᾳ. etc. PROIICIT AMPVLLAS. ampullæ uitrea uasa sunt, quæ, ut Murani nos sæpe uidimus, cum fiunt, uitrum tumescit, & artifices os uehementer inflant, ut spiritu materiæ uitreæ formam ampullæ reddant. quia igitur ampullæ, & artifices illi tumidi sunt, Horatius tragica, & inflata uerba ampullas uocat. nam etiam in epistolis libro primo scribens ad Iulium Florum hac similitudine usus est, de Tityo loquens. An tragica desæuit? & ampullatur in arte? quanquam non inficias ierim, Horatium hic per ampullas posse innuere cucurbitulas illas, quibus sanguis mittitur: sunt enim eæ quoque tumidæ, & tum ex ære, tum è uitro fiunt. æreas magis laudat Paulus libro sexto his uerbis. ἀλλὰ ὀλκιμώτεραι μᾶλλον εἰσὶν αἱ χαλκαῖ, πλείονος ἀνεχόμεναι φλογὸς, τῶν ὑαλίνων εὐθρύπτων καθεστηκυιῶν. aptiores ad attrahendum sunt æreæ, plus flammæ sustinentes, quàm fragiles uitreæ. SESQVIPEDALIA VERBA. longa, ut uideantur esse sesquipedalia, ut illud Aristophanis in nubibus, νεφέλαι βροντησικέραυνοι. altera dictio tonitrum, & fulmen comprehendit. Flamminius, & uiuent sæclis innumerabilibus. SI CVRAT COR SPECTANTIS. etc. & hoc quidem inquit facit Telephus, & Peleus si curat cor spectantis tetigisse querela, idest, cum uult miserationem ob aduersam fortunam suam captare. quæ tamen sic non captari solet à prudentibus. inepti igitur poetæ erant, qui sic Telephum, & Peleum inducebant. dicit autem querela, quia in tragœdia ubique querimoniæ sunt propter τὸ φοβερὸν, καὶ τὸ ἐλεεινὸν, quæ inesse tragœdijs debent. nam in Aiace Sophoclis est τὸ φοβερὸν, idest horribile, cum amens exprimitur Aiax: quis enim non exhorreat? cum Deos uidemus amentia nos plectere solitos, nisi officium coluerimus? in Philoctete uero est τὸ ἐλεεινὸν à Sophocle expressum, idest miserabile. de quo hic Horatius, tum alijs in locis, ubi Philoctetes loquitur, tum uero maxime, ubi miser exit ad herbam colligendam, qua pedi tabido medicinam faciat. certe Sophocles Philoctetem ipsum loquentem miserabiliter facit, non superbe, cum ille præsentem fortunam suam incommodam ante oculos haberet, non ueterem illam omnibus bonis circumfluentem, quæ tum abierat, Philoctetes Neoptole-

mum, qui in Lemnum insulam uenerat, ubi Philoctetes in solitudine multos annos duriter uitamq; egerat, sic alloquitur, orans ut se auehat.

πρός νύν σε πατρός, πρός τε μητρός ὦ τέκνον
πρός τ' εἴ τι σοι κατ' οἶκόν ἐστι προσφιλές,
ἱκέτης ἱκνοῦμαι. *& quae sequuntur.*

Te per parentes fili, & per eos omnes, qui tibi domi cordi sunt maxime, supplex oro. DVLCIA SVNTO. *non satis est, inquit, tragœdiam esse pulchram, idest ampullis, & magnificis uerbis redundantem: sit dulcis, idest miserabilis, & dulci oratione animum audientium alliciens. M. Tullius in oratore ad Brutum: Dulce igitur orationis genus, & solutum, & effluens, sententijs argutum. &c. quibus uerbis et ipse, à saporibus similitudine ducta, dulcem orationem appellauit. sic Virgilius de Didone. Dulces exuuiæ, dum fata, deusq; sinebant, &c. quorum uersuum dulcedine correptus Augustus iterari eos sibi à recitante iussit, quia miseratione ducebatur, quæ dulce quiddam uidetur continere.* ET QVOCVNQVE VOLENT. *agat, inquit, tragœdia animum auditoris, quocunque uolet ipsa: tunc eam ego præclare scriptam putabo. tria requiri uidentur in poeta, quæ requiruntur in oratore: Cicero enim in libro de claris oratoribus sic ait, ubi de M. Calidio loquitur. sed cum à nobis paulo ante dictum sit, tria uideri esse, quæ orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moueret, duo summe tenuit, ut & rem illustraret disserendo, & animos eorum, qui audirent, deuinciret uoluptate: aberat tertia illa laus, qua permoueret, atque incitaret animos. Horatius tertiam illam partem in poeta requirit, quam in oratore Cicero: sine hac enim duæ illæ, docere, & delectare, quas intelligebat Horatius cum diceabat, non satis est pulchra esse poemata, plane inanes uidebuntur. nam libro primo de oratore Crassus, quis nescit, inquit, maximam uim existere oratoris in hominum mentibus uel ad iram, aut ad odium, aut ad dolorem incitandis, uel ab ijsdem hisce permotionibus ad lenitatem misericordiamq; reuocandis? Cicero, & alij duplicem animi perturbationem, siue affectum ponunt, alterum leniorem, qui miserationem, & beneuolentiam allicit; alterum acriorem, qui ad iram, & odium impellit. prior ἦθος dicitur à Græcis, posterior πάθος. libro secundo de oratore, non enim, inquit Cicero, semper fortis oratio quæritur, sed sæpe placida, summissa, lenis, quæ maxime commendet reos. & post. Huic autem est illa dispar adiuncta ratio orationis, quæ alio quodam genere mentes iudicum permouet, impellitq;, ut aut oderint, aut diligant, aut inuideant, aut saluum uelint, aut metuant, aut sperent, aut cupiant, aut abhorreant, aut lætentur, aut mœreant, aut misereantur, aut punire uelint, aut ad eos motus adducantur, si qui finitimi sunt, et propinqui his, ac talibus animi perturbationibus. Horatius hic intelligit placidiorem animi perturbationem, non illam uehementiorem. Laertius in uita Zenonis.* ἔλεον μὲν οὖν εἶναι λύπην, ὡς ἐπὶ ἀναξίως κακοπαθοῦντι. *miserationem esse dolorem, cum indigne aliquis multis malis afficitur. hoc plane ipsum Horatius innuit. de perturbationibus hisce animi lege Quintilianum libro sexto, cap. tertio.*

tertio, Aristotelem libro secundo rhetoricorum, Ciceronem præterea libro quarto quæstionum Thusculanarum, & Melancthonium ipsum libro primo rhetoricorum, cap. uigesimotertio. VT RIDENTIBVS ARRIDENT. *Telephus, & Peleus si captare miserationem uolunt, miseros se non arrogantes, & superbos ostendant. nam homines si quem ridentem uident, arrident, si flentem, simul flent. quare tu fleas primum necesse est, qui miseratione dignus uideri optas, ut alij tecum postea commoueantur. in hac parte Cicero excellebat, quare ei peroratio libenter ab alijs oratoribus, qui eandem causam tuebantur, relinquebatur. ipse de se in oratore ad M. Brutum sic ait. quid de miserationibus loquar? quibus eo sum usus pluribus, quòd etiam si plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant, in quo ut uiderer excellere, non ingenio, sed dolore assequebar.* DOLENDVM EST PRIMVM IPSI TIBI. *Polus histrio, Electram Sophoclis agens, Orestis ossa non tulit, sed filij, quem modo amiserat, & serio luxit. cuius fletu miserabili facile omnes commoti doluerunt. Gellius libro septimo cap. V. Quintilianus libro sexto cap. tertio sic ait: summa enim, quantum ego quidem sentio, circa mouendos affectus in hoc posita est, ut moueamur ipsi. Cicero libro secundo de oratore, neque fieri potest, ut doleat is, qui audit, ut oderit, ut inuideat, ut pertimescat aliquid, ut ad fletum, misericordiamq; deducatur, nisi omnes ij motus, quos orator adhibere uolet iudici, in ipso oratore impressi esse, atque inusti uidebuntur. Aristoteles in poetice sua ante Horatium præcepit, dolendum prius illi, qui mouere luctum, et miserationem ciere alijs uelit, his uerbis:* ὅσα δὲ δυνατὸν καὶ τοῖς σχήμασι συναπεργαζόμενον. πιθανώτατοι γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φύσεως οἱ ἐν τοῖς πάθεσιν εἰσι, διὸ καὶ χειμαίνει ὁ χειμαζόμενος, καὶ χαλεπαίνει ὁ ὀργιζόμενος ἀληθινώτατα. *hoc est quantum fieri potest, id fingendum, quod ex habitibus naturalibus comparatur: nam hi suapte natura persuadent maxime, qui in perturbationibus uersantur, quare perturbat perturbatus, iram ciet iratus uerissime.* TVA ME INFORTVNIA LAEDENT. *quibus aliorum infortunijs moueamur uehementius, docuit in sua poetice Aristoteles ipse summus poetarum magister. ait enim nos moueri,* ὅταν γένηται παρὰ τὴν δόξαν. *quum aliquid præter spem, atque opinionem contigit,* καὶ ἀπὸ ταὐτομάτου, καὶ τύχης, *& si quæ à casu, & fortuna eueniunt.* ἀλλ' ὥσπερ ἐπίτηδες φαίνεται γεγονέναι, *sed sponte accidisse uidentur.* οἷον ἀνδριὰς τοῦ Μίτυος ἐν Ἄργει ἀπέκτεινε τὸν αἴτιον τοῦ θανάτου τῷ Μίτυι θεωροῦντι ἐμπεσών. *ut statua Mityi Argis eum lapsa interfecit, qui eam spectabat, & mortis Mityi auctor extiterat. Nihil unquam fuit Philoctete Sophoclis miserabilius, qui cum sibi à Neoptolemo arcum, quo sibi uictum casis uolucribus, & feris in uasta illa Lemni solitudine parabat, raptum uidisset, feras uocat, quibus discerpatur, quæ tamen nisi ex animo fudisset, multis cum lachrymis, multisq; singultibus, neminem commouisset. Ion apud Platonem in libro sui nominis, cum dixisset se Homeri carmina recitantem mæstissime, si mæsta sint, hæc addit de auditoribus.* καθορῶ γὰρ ἑκάστοτε αὐτοὺς ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ βήματος κλαίοντάς τε, καὶ δεινὸν ἐμβλέποντας, καὶ

συνθαμβοῦντας τοῖς λεγομένοις. uideo enim undique illos de loco superiore è sugge=stu flentes, & mœste se inuicem aspicientes, & ob ea, quæ dicta sunt, simul obstupentes.

XV.

Telephe, uel Peleu male si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia mœstum
Vultum uerba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciua, seuerum seria dictu,
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum, iuuat, aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore graui deducit, & angit,
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.

Actionem respondere orationi debere, etiam atque etiam hic poeta monet. nam si alia dicet, alia uultu actor testabitur, uerbi gratia si uultu hilari mœstam orationem, aut mœsto hilarem repræsentabit, exsibilabitur: ideo enim Aesopus tragœdus, & Roscius comœdus perillustres olim extiterunt, quia uultu orationem imitabantur, qui ad audiendum Hortensium accurrebant, quotiescunque dicturum illum rumor percrebuerat, ut foro petitos gestus in scenam referrent. nam Hortensius plus studij in corporis decoro motu, quàm in ipsa eloquentia ponebat. Valerius Maximus. & quia in gestibus erat accuratior, uulgo illum saltatriculam uocitabant. Gellius libro primo. In omni actione tria sunt, uox, gestus, uultus. Cicero in oratore ad Brutum sic. est autem actio quasi corporis quædam eloquentia, cum constet è uoce atque motu. & post, dicerem etiam de gestu, cum quo iunctus est uultus. etc. hic Horatius in uultu maxime actionem probat tragicam, & in gestu, quando teste Cicerone gestus, & uultus iuncti sunt. in gestu autem posita sunt fere omnia. Demetrius Cynicus Neronis tempestate mimum cum uidisset Martis, & Veneris adulterium saltantem, ἀκούω inquit ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν. uideris ipsis manibus loqui. iure igitur optimo Horatius de actione sibi reticendum minime existimauit, quæ maximi ponderis apud omnes est. unde Cicero in Oratore ad Brutum sic inquit. nam et infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt, & diserti deformitate agendi multi infantes putati sunt: ut iam non sine causa Demosthenes tribuerit & primas, & secundas, et tertias actioni. hæc ille. TELEPHE, VEL PELEV. non alloquitur Telephum, uel Peleum, sed eum qui in scena hos repræsentabat, unde addit mandata, si male inquit mandata loqueris, si male actione rem tibi mandatam exprimes. mandata hic fere id significant, quod apud eundem Horatium alibi partes secundæ. poeta mandat, actor mandata loquitur. in epistola ad Lollium libro primo.

Vt puerum saeuo credas dictata magistro
Reddere, uel partes mimum tractare secundas.

Aristoteles libro tertio Rhetoricorum Theodorum admirari uidetur optime mandata loquentem, οἷον ἡ Θεοδώρου φωνὴ πέπονθε πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὑποκριτῶν· ἡ μὲν γὰρ τοῦ λέγοντος ἔοικεν εἶναι, αἱ δ᾽ ἀλλότριαι, qualis erat uox Theodori, si cum uoce aliorum hypocritarum conferatur: haec enim dicentis esse uidebatur, aliorum uoces, alienae. DORMITABO, AVT RIDEBO. sic Cicero in libro de claris oratoribus, ubi de M. Calidio. itaque tantum abfuit ut inflammares nostros animos, somnum isto loco uix tenebamus. non attente audientem sic describit Aristoteles libro decimo ad Nicomachum de moribus, οἷον ἐν θεάτροις οἱ τραγηματίζοντες, ὅταν φαῦλοι οἱ ἀγωνιζόμενοι ὦσι, τότε μάλιστα αὐτὸ δρῶσιν. ut in theatris legumina edentes: cum enim inepti actores sunt, haec praesertim faciunt. TRISTIA MOESTVM VVLTVM VERBA DECENT. ut decorum in oratione appareat, sit pathetica. Aristoteles libro tertio Rhetoricorum, παθητικὴ δὲ, ἐὰν μὲν ᾖ ὕβρις, ὀργιζομένου λέξις. pathetica autem, si quidem contumelia erit, irati dictio sit. quod uertit Horatius, iratum plena minarum. quòd si quis tristem causam agit, & uultus non sit moestus, non commouebit. Cicero hoc pulcherrime demonstrauit in Bruto, ubi M. Calidium Q. Gallio dedisse crimini ait, quòd sibi uenenum parauisset, Cicero se pro Gallio sic respondisse Calidio inquit. Tu istuc M. Calidio nisi fingeres, sic ageres? praesertim cum ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam ex infantium ingenijs elicere uoces, & querelas solet: nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur, pedis, quod minimum est, nulla supplosio. quibus uerbis demonstrat, M. Calidium nemini persuasisse, quòd non moesto uultu suam causam tam tristem egerat. uide etiam Valerium Maximum libro octauo cap. decimo, Quintilianum libro XI. cap. tertio, ubi hoc ipsum de M. Calidio referunt. FORTVNARVM HABITVM. per fortunarum habitum intellige animi perturbationes, quae à fortuna uel laeta, uel tristi exoriuntur. ueniunt, & recedunt. Virgilius libro sexto. Hinc metuunt, cupiuntq́; , dolent, gaudentq́; nec auras respiciunt. Horatius in epistolis.

Gaudeat, an doleat, cupiat, metuat'ue, quid ad rem? Si igitur ueniunt, et recedunt, dispositiones sunt, non habitus, in quibus Aristoteles in praedicamentis, ubi agit de qualitate, ea constituit, quae semper, aut diutius perdurant, ut in dispositionibus, quae ueniunt, ac recedunt celeriter, nec respondeas habitum à dispositione contineri, ut docet Aristoteles, qua ratione libro secundo physicorum fortunam casui subiecit. nam contra fecit Horatius. dic in poetis haec non esse diligentius excutienda. FORMAT ENIM. natura inquit nos primum intus format ad omnia, idest in animo primum perturbationes ciet, quas demum lingua significamus, quare sic loquamur, ut uideamur ex animo loqui. est locus desumptus è sophista Platonis, ubi hospes Theaeteto probat, quia lingua aliquando mentitur, mendacium inesse etiam ani

mo, propterea quia quæ eloquimur, antea animo conceperamus ubi: hospes hoc etiam profert, οὐκοῦν διάνοια μὲν καὶ λόγος ταὐτόν. igitur cogitatio, & oratio idem. INTVS. in animo, ibidem Plato. ὁ μὲν ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὑτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γιγνόμενος, τοῦτ' αὐτὸ ἡμῖν ἐπωνομάσθη διάνοια. qui intus fit animæ cum se ipsa dialogus sine uoce, cogitatio à nobis appellatus est. Aristoteles libro primo Rhetoricorum, cum de triplici genere bonorum dissereret, animi, corporis, fortunæ, bona fortunæ extra esse dicit, alia in ipso homine. τά τ' ἐν αὐτῷ, καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθά. bona, quæ in ipso, & quæ extra sunt, & quæ sequuntur. IVVAT. delectat, hoc uerbo bonas perturbationes complectitur. Cicero libro quarto quæstionum Tusculanarum secundum Stoicos loquens. partes autem perturbationum uolunt ex duobus opinatis bonis nasci, & ex duobus opinatis malis, ita esse quatuor, ex bonis libidinem, & lætitiam, ut sit lætitia præsentium bonorum, libido futurorum. libidinem igitur, & lætitiam Horatius uerbo hoc innuit. AD HVMVM. ueteres in graui mœrore, & angore humi se sternebant, puluere comas fœdantes, & uultum. Catullus in Epithalamio Pelei. Canitiem terra, atque immundo puluere fœdans. Homerus libro Σ. Iliadis, ubi Achilles audiuit ab Antilocho de morte Patrocli.

ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν
χεύατο κὰκ κεφαλῆς, χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον.

Vtraque manu puluerem desumens in caput sparsit, & gratam faciem deturpauit. Virgilius etiam libro decimo de Mezentio,

Canitiem immundo deformat puluere, & ambas
Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.

ANIMI MOTVS. curas animi. quas motus nuncupat, quia, ut ait Aristoteles libro secundo physicorum, corpora naturalia sunt, quæ in se habent principium motus, & quietis. corpora autem naturalia sunt, animalia omnia, et ipsorum partes, & plantæ, & elementa. motus fit uel cum de loco ad locum mouemur, uel cum excrescimus, & decrescimus, atque etiam corrumpimur. nam φθίσιν nominat Aristoteles, uel κατ' ἀλλοίωσιν: idest, ut nostrates philosophi interpretantur, per alterationem: hic Horatius motum per alterationem innuit, qui fit cum alijs post alias curis distinemur. περὶ ἀλλοιώσεως lege Aristotelem libro primo de generatione, & corruptione. INTERPRETE LINGVA. recte linguam interpretem animi appellauit. nam linguæ munus est, perspicue sensa animi eloqui: quod nisi faciet, suo munere non fungetur teste ipso Aristotele libro tertio rhetoricorum, καὶ ὡρίσθω λέξεως ἀρετὴ σαφῆ εἶναι, σημεῖον γάρ, ὅτι ὁ λόγος ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. uirtus dictionis diffiniatur, ut perspicua sit: cuius rei signum est, quòd oratio, nisi perspicue animum interpretetur, suo munere non fungetur. ABSONA DICTA. si oratio erit absona, idest abhorrens à fortunis dicentis, à statu, et conditione eius qui dicit, ut cum aliquis infelix hilari fronte loquitur: sumpta

similitudo à musicis imperitis, qui, cum alio tono personandum sit, alio personant. exempli gratia. Pythagoras ebrium iuuenem faces foribus amicæ admouentem spondeorum cantu repressit. si dactylis fuisset usus, eius dicta iure poterant absona uocari. TOLLENT CACHINNVM. *non moderate ridebunt. sic Cicero in libro de fato. Zopyrus stupidum esse Socratem dixit, & bardum, quòd iugula concaua non haberet. obstructas eas partes, & obturatas esse dicebat. addidit etiam mulierosum, in quo Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse.* EQVITES, PEDITESQVE. *Porphyrio sic, ordo equester, & plebeius. nos Romanos milites omnino interpretabimur: ciues enim Romani militabant, non serui: quod an innuat Porphyrio, non plane compertum habeo, ita est concisus, & obscurus. Pompeius difficillimo reip. tempore seruos armauit, ut scribit Cæsar libro primo de bello ciuili. sed id pro tempore euenit, in more positum non erat. Virgilius de milite spurio. uetitisq; ad Troiam accesserat armis. & Cæsar uehementer in Deiotarum indignatus fuit, cum comperit inter milites sibi à Deiotaro missos seruum esse, ut in oratione Ciceronis pro rege Deiotaro inuenies. Cicero pro Murena clarissimis uerbis testatur, Romanos ciues militia reuersos Romæ in rep. uersari solitos. uoluntas militum, inquit, quæ cum per se ualet multitudine, tum apud suos gratia, tum uero in consule declarando multum etiam apud uniuersum populum Romanum auctoritatis habet suffragatio militaris. Hic igitur Horatius per equites, peditesq;, ciues Romanos intelligit, qui pugnare ipsi, & in castra solebant proficisci. quod Athenienses etiam faciebant, ut Demosthenes in oratione de falsa legatione docet, ubi de Aeschine loquitur, cuius uerba Athenienses audire noluerant, & crebris clamoribus interruperant, πολοὺς ἔφη τοὺς θορυβοῦντας εἶναι, ὀλίγους δὲ τοὺς στρατευομένους, ὅταν δέῃ. multos dixit obstrepentes esse, paucos autem ad bella euntes, cum opus sit.*

XVI.

Intererit multum Dauus ne loquatur, an heros,
Maturus ne senex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus, an matrona potens, an sedula nutrix,
Mercator ne uagus, cultor ne uirentis agelli,
Colchus, an Assyrius, Thebis nutritus, an Argis,

Egit Horatius proxime de oratione pathetica, idest perturbationum plena, nunc moratam aggreditur, quæ rationem habet sexus, ætatis & gentis, & aliarum huiusmodi rerum. Cicero in oratore ad Brutum πρέπον, idest decorum uocat, ubi etiam sic inquit, huius ignoratione non modo in uita, sed sæpissime & in poematis, & in oratione peccatur: est autem, quid deceat, oratori uidendum, non in sententijs solum, sed etiam in uerbis: non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec uero locus, aut tempus, aut auditor omnis eodem aut uerborum genere tractandus est, aut sententiarum. quæ uerba Ciceronis idem omnino

continent, quod descripti Horatij uersus comprehendunt. Aristoteles *libro tertio rheto-ricorum de morata oratione sic.* ὅτι ἀκολουθεῖ ἡ ἁρμόττουσα ἑκάστῳ γένει, καὶ ἕξει. λέγω δὲ γένος μὲν καθ' ἡλικίαν, οἷον παῖς, ἢ ἀνὴρ, ἢ γέρων, καὶ γυνὴ, καὶ ἀνήρ. *quæ mire expressit* Horatius *positis tamen nominibus alijs. uerba* Aristotelis *sic uerti possunt, quia sequitur conueniens unicuique generi, & habitui. dico autem genus secundum ætatem, ut puer, uir, senex, & mulier, & uir.* Horatius. *maturus ne senex, an adhuc florente iuuenta* Feruidus. *cum dixit* Aristoteles ἕξει, *innuit uarios habitus hominum.* Horatius *sic* Dauus, *an heros, an matrona potens, an sedula nu-trix, mercator ne uagus, cultor ne uirentis agelli. in morata oratione est etiam natio.* Aristoteles, καὶ Λάκων, καὶ Θετταλός. *&* Lacedæmonius, *&* Thessalus. Horatius *sic.* Colchus, *an* Assyrius, Thebis *nutritus, an* Argis. Dionysius *in libro* περὶ λόγων ἐξετάσεως *sic inquit,* ζητητέον ἐστὶ πότερον Ἕλλην ὁ λέγων, ἢ βάρβαρος καθόλου, *quærendum in uniuersum est, græcus ne sit qui loquitur, an barbarus. mox græcum, & barbarum in suos populos diuidit, & alia persequitur diligentius, quæ ad oratio-nem moratam pertinent, quæ nos hic breuitatis gratia prætermittimus.* DAVVS NE LOQVATVR, AN HEROS. *in* Parergis *hunc locum declarauimus, hic etiam tamen monebimus, quosdam legere, herus ne, quosdam, an* Irus. *nam de* Iro Homerus *in odyssea, &* Ouidius, *immundæ cura fidelis haræ. ego non inani ra-tione adductus, sic legendum putarim, diuus ne loquatur, an heros. ut heros nobiles personas indicet tam in comœdia, quàm in tragœdia, diuus deos significet, qui in co-mœdia, & in tragœdia inducuntur, ut* Mercurius *in* Amphytrione Plauti, Plutus *in* Pluto Aristophanis, Hercules *in* Philoctete Sophoclis. *alioquin* Horatius *in numerandis personis defecisse uidebitur, diuinas præteriens.* FERVIDVS. *calidus:* Iuuenes *enim plus sanguinis habentes calidiores sunt, quàm senes, qui frigidi sunt, quia san-guis senibus torpet, et conglaciatur, ut* Galenus *est auctor.* Virgilius.

> Sin, *has ne possim naturæ accedere partes,*
> Frigidus *obstiterit circum præcordia sanguis.*

MATRONA POTENS. *fortasse clarissimam fœminam indicat, senatoris uxorem. nam* Vlpianus *iurisconsultus, libro primo* Digestorum, *titulo de senatoribus lege octaua sic inquit, clarissimarum fœminarum nomine senatorum filiæ, nisi quæ uiros clarissimos sortitæ sunt, non habentur: fœminis enim dignitatem clarissimam mariti tribuunt, parentes uero, donec plebeijs nuptijs fuerint copulatæ. tam diu igi-tur clarissima fœmina erit, quàm diu senatori nupta est, uel clarissimo; aut separata ab eo, alij inferioris dignitatis non nupsit.*

XVII.

Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge
Scriptor. honoratum si forte reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,

Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis,
Sit Medæa ferox, inuictaq; , flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io uaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare nouam, seruetur ad imum
Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.

Porphyrio hunc contextum sic inducit. Hoc aliud præceptum est: nam poeta scripturus, aut secundum hominum consensum debet aliquid describere, aut, si historiam tanquam tritam non uult attingere, debet conuenienter notam inducere. quibus uerbis Porphyrio poetæ institutum non demonstrat. hic enim Horatius duo esse poetarum argumenta scribit, alterum non nouam personam inducens, sed eam, quæ ab alijs etiam poetis celebrata est, ut Aiax Sophoclis est, in qua persona non licet temere multa comminisci, sed ea plane sunt commemoranda de eius moribus, atque ingenio, quæ apud ueteres poetas reperimus. Aiax semper habitus est furiosus, et terribilis, talis à Sophocle exprimitur. alterum poetarum argumentum est, cum noua persona inducitur, de qua nullum apud alios poetas impressum extet uestigium. tunc dare operam diligenter debemus, ut eam ubique sibi similem fingamus, ut primis extrema respondeant. AVT FAMAM SEQVERE. *sequi autem famam debemus, idest fabulas ab alijs receptas, etiam si temere fictæ uideantur: neque enim à primis poetis recedere licet. Aristoteles in poetice quædam in Homero probari testatur, quæ temere efficta uideri possint, tamen recipiuntur,* ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν ὀδυσσείᾳ ἄλογα τὰ περὶ τὴν ἔκθεσιν, *in odyssea consentanea non uidentur, quæ de expositione Vlyssis dicuntur. alludit Aristoteles ad locum Homeri, qui est libro decimotertio odysseæ. Vlysses naufragus ad Alcynoum uenerat, is misit, qui Vlyssem cum donis amplissimis aueherent, qui altissimo somno sopitus solum tandem se in litore cum donis esse animaduertit. quis hoc credat? quis de auro pluuio Danaes? quis de alijs? poetæ tamen ueterum figmenta tanquam leges seruant: quare Aristoteles etiam atque etiam præcipit.* τοὺς τοὺς παρειλημμένους μύθους λύειν οὐκ ἔστι, λέγω δὲ οἷον τὴν κλυταιμνήστραν ἀποθανοῦσαν ὑπὸ τοῦ ὀρέστου, καὶ τὴν Ἐριφύλην ὑπὸ τοῦ ἀλκμαίωνος. *receptas fabulas non licet immutare: dico autem, ut Clytæmnestram ab Oreste occisam, & ab Alcmæone Eriphylem.* SIBI CONVENIENTIA FINGE. *si fingis, finge conuenientia sibi, idest personæ tribue ea, quæ ei conueniunt. fœminæ si fortitudinem tribueris, fortasse non conuenientia finxeris. Aristoteles in poetice.* δεύτερον δὲ τὰ ἁρμόττοντα, ἔστι γὰρ ἀνδρεῖον μὲν τὸ ἦθος, ἀλλ' οὐκ ἁρμόττον γυναικὶ τὸ ἀνδρεῖαν, ἢ δεινὴν εἶναι. *secundo loco conuenientia: est enim fortis quidem mos, sed non conueniens mulieri, ut fortis sit, uel acris. Herodotus quidem Artemisiam fortem facit, quia historiam scribens ueritati se addixit. poeta autem qui fingit, non Artemisiam aut Fuluiam Antonij uxorem aut Chlæliam fortissimas fœminas respicit, sed commune fœminarum ingenium,*

perfidiam ei filios comedendos dedit, & fratrem Absyrtum lacerauit, eiusq; membra disiecit, ut insequentis illam patris cum Iasone fugientem impetum retardaret. quam Mitridatem Ponti regem imitatum ait Cicero in oratione pro lege Manilia, qui aurum dissipauit, & prædam opimam, ut insequentis milites Luculli prædæ intentos reprimeret. FLEBILIS INO. *hæc fugiens Athamantem maritum furiosum in mare se cum filio deiecit, mox Leucothea dicta, filius Palæmon. flebilem uocat, ob mariti furorem, & quòd, cum dea esset, in eius templo sacerdotes flebant, ut Aristoteles scriptum reliquit libro secundo rhetoricorum,* οἷον ξενοφάνης ἐλεάταις ἐρωτῶσιν, εἰ θύουσι τῇ λευκοθέᾳ, καὶ θρηνοῦσι, ἢ μὴ, συνεβούλευε, εἰ μὲν θεὸν ὑπολαμβάνουσι μὴ θρηνεῖν, εἰ δ' ἄνθρωπον. μὴ θύειν. *ut Xenophanes Eleates quærentibus, deberent ne Leucotheæ sacra facere, & flere, nec ne, consuluit, si deam esse censerent, ne flerent; si hominem, ne sacra facerent. de hoc diximus etiam in Parergis libro primo; cap. decimosexto.* PERFIDVS IXION. *quòd conuiua Iouis Iunonem de stupro interpellauit, cui illa similem sibi nubem obiecit, ex qua is Centauros procreauit. qua fabula ambitiosos significari non uero bono, sed eius umbra fruentes, ambitione scilicet, Plutarchus docet in uita Agidis, & Cleomenis.* IO VAGA. *quæ in uaccam à Ioue conuersa, ne Iuno adueniens eius furtum deprehenderet, œstro à Iunone agitata, ubi ad Nilum peruenit, apud Aegyptios diuinos honores meruit. Ouidium lege. de ea Virgilius libro septimo.*

At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, & custos uirginis argus,
Cælataq; amnem fundens pater Inachus urna.

TRISTIS ORESTES. *propter conscientiam occisæ matris. Virgilius. Hinc Agamemnon ius furijs agitatus Orestes. quas furias Cicero in oratione pro Sex. Roscio Amerino malam conscientiam interpretatur. In Oreste Euripidis sic Orestem Menelaus increpat,* ὁ μητροφόντης ἐπὶ φόνῳ πράσσων φόνον. *ò matricida, morte mortem cumulans. cui sic Orestes respondet,* ὁ πατρὸς ἀμύντωρ, ὅν σὺ προὔδωκας θανεῖν. *ò patris ultor, quem tu in morte prodidisti. Euripidis Orestem ante oculos habebat Horatius, cum hæc scribebat; uel certe Aristotelem, qui libro tertio rhetoricorum, ubi de epithetis agit, sic inquit,* ἔστι μὲν τὰς ἐπιθέσεις ποιεῖσθαι ἀπὸ φαύλου, ἢ αἰσχροῦ. οἷον ὁ μητροφόντης, ἔστι δ' ἀπὸ τοῦ βελτίονος, οἷον ὁ πατρὸς ἀμύντωρ. *licet epitheta à loco malo, & turpi deducere, ut matricida: licet etiam à meliori parte, ut patris ultor. tristis igitur erat Orestes, uel cum illum Menelaus, & alij increpabant, quòd matris nece se inquinauerat, uel cum ipse secum facinoris speciem memoria repetebat.* INEXPERTVM. *hactenus dictum est de ijs, qui famam sequuntur: nunc de ijs dicit, qui personas inducunt à nullis ante poetis inductas. et ideo eos ait scenæ committere, idest tragœdiæ rem inexpertam, ab alijs non tentatam. hoc innuit fecisse Aeschinem Demosthenes in oratione de falsa legatione, his uerbis.* ὃς γὰρ ἀγῶνας καινοὺς ὥσπερ δράμα-

τα, καὶ τούτοις ἀμφοτέρους πρὸς διαμεμετρημένην τὴν ὑπόθεσιν αἱρεῖς, διάκων, δῆλον ὅτι παίδευτος εἶ τις. PERSONAM NOVAM. de qua nullus alius poeta dixerit, uel nouam, ex historia in poema deductam, & iccirco quasi hospitem, ut si quis Horatiam scribat, uel Porciam Bruti. AD IMVM. ad finem. AB INCEPTO. ab initio. similem sibi ubique finge. innuit Horatius æqualitatem, quam Aristoteles in poetice τὸ ὁμαλὸν uocat, τέταρτον δὲ τὸ ὁμαλὸν, etc. discrepant inter se ὅμοιον, καὶ ὁμαλὸν, idest simile, & æquale, nam similitudo ad eos refertur, de quibus alij etiam scripserunt, æqualitas ad eos, de quibus nos tantum scribimus, perpetuam æqualitatem seruare debemus in ea, quam inducimus, persona, ut sit sibi constans. in hoc Euripides in ea tragœdia peccauit, quæ Iphigenia inscribitur, quem etiam Aristoteles reprehendit, his uerbis. τοῦ δ' ἀνωμάλου ἡ ἐν Αὐλίδι Ἰφιγένεια, οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἡ ἱκετεύουσα, τῇ ὑστέρᾳ. Iphigenia in Aulide inæqualitatis exemplum est, nam cum supplex est, nihil sibi similis postera die uidetur. primum apud Euripidem Iphigenia Agamemnonem patrem orat, ne se mactet, cum inquit.

ἱκετηρίαν δὲ γόνασιν ἐξάπτω σέθεν,
τὸ σῶμα τοὐμὸν, ὅπερ ἔτικτεν ἥδε σοι,
μή μ' ἀπολέσῃς ἄωρον. ἡδὺ γὰρ τὸ φῶς
βλέπειν. τὰ δ' ὑπὸ γῆς μή μ' ἰδεῖν ἀναγκάσῃς.
Supplicem me ad tua genua aduoluo.
Corpus meum, quòd hæc tibi peperit,
Ne mihi intempestiuum perdas: suaue enim est lucem
Aspicere, & quæ sub terra sunt, ne me uidere cogas.

Mox cum pro ea intercedit Achilles, ne mactaretur, ait illa uelle se libenter pro salute Græcorum mori.

σὺ δ' ὦ ξένε
μὴ θνῆσκε δι' ἐμὲ, μηδ' ἀποκτείνῃς τινὰ,
ἔα δὲ σῶσαι με Ἑλλάδα, ἣν δυνώμεθα.
Tu uero hospes,
Ne mea causa pereas, nec quenquam perimas,
Sine, ut Græciam seruem, si queamus.

At uero Virgilius similem sibi Didonem, & constantem ubique conformat: illa enim ubique amat, modo aperte amorem dissimulat:

Neque te teneo, nec dicta refello.
I, sequere Italiam, & uentis pete regna per undas.

Mox amantem pœnitet, cum ad Aeneam mittit Annam,

Ire iterum in lachrymas, iterum tentare precando
Cogitur.

In ipso etiam rogo conspectis Aeneæ donis illachrymauit.

Hic postquam Iliacas uestes, notumq; cubile

Conspexit, paulum lachrymis, & mente morata
Incubuitq; thoro. &c.

XVIII.

Difficile est proprie communia dicere, tuq;
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota, indictaq; primus.
Publica materies priuati iuris erit, si
Non circa uilem, patulumq; moraberis orbem,
Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
Interpres, nec desilies imitator in arctum,
Vnde pedem proferre pudor uetet, aut operis lex.

Cum in superiore contextu dixisset Horatius*, nouam aliquando personam induci, cum nos rei sumus auctores; aliquando non plane nouam, sed ab alio poeta desumptam, quem in fabula imitamur; nunc difficilius esse prius genus poematis censet, deinde edocet, quo modo poetam, quem imitamur in fabula, quæ prius ab illo uulgata est, superare artificio, atque omni genere possimus, ut ei omnem laudem rei inuentæ præripiamus.* DIFFICILE EST PROPRIE COMMVNIA DICERE. *difficile est, rem à nullo ante tractatam, & ideo communem, proprie dicere, idest ita præclare scribere, & perfecte absoluere, ut tua laus sit, & propria, ut nemo amplius futurus sit, cui te uincendi, uel proxime ad te accedendi, uel pertenuis spes ostendi possit. hunc sensum politissime* Hircius *expressit libro octauo de bello* Gallico*, ubi* Cæsarem *ait in commentarijs communia proprie dixisse. adeoq;, inquit, probantur omnium iudicio, ut prærepta, non præbita facultas scriptoribus uideatur. quasi dicat* Hircius*, commentarij libri sunt, quibus res breuiter comprehendimus, ut ab alijs explicentur, & luminibus orationis illustrentur,* Cæsar *tamen præripuit, non præbuit alijs scribendi facultatem, quia communia proprie dixit. nam communia hic, idest ab alijs intacta, & propterea nullius propria interpretamur, similitudine earum rerum, quæ nullius in potestatem sunt redactæ. de quibus* Imperator Iustinianus *libro secundo institutionum ciuilium his uerbis meminit, & quidem naturali iure communia sunt omnium hæc, aer, aqua profluens, et mare, et per hoc littora maris.* IN ACTVS. *actus sunt in comœdia, & tragœdia. deducemus* Iliacum *carmen, idest* Homeri Iliadem *in actus, si ab* Homero *argumentum tragœdiæ sumemus, et sic illum quasi prælucentem sequentes rectius aliquid scribemus, quàm si communia, & inexperta ab alijs consectaremur. illud enim longe est difficilius.* Aristoteles *etiam in poetice ex* Homero *argumenta sumi tragœdiarum, & comœdiarum scripsit, ex* Iliade*, &* Odyssea *tragœdiarum ex margite comœdiarum,* ὁ γὰρ μαργίτης ἀνάλογον ἔχει ὥσπερ ἰλιὰς, καὶ ὀδύσσεια πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω, καὶ οὗτος, πρὸς τὰς κωμῳδίας. Erasmus *in chiliadibus sumi ait argumenta tragœdiarum ex* Iliade*, comœdiarum ex* Odys=

sea, quem nos tantum uirum correximus in Parergis, ubi permulta alia contra illius sententiam annotauimus. uide Erasmum in prouerbio ἰλιὰς κακῶν. Sophocles Iliacum carmen in actus deduxit, cum Aiacem scribebat. de quo ante Homerus in Iliade cecinerat, Euripides uero cum Iphigeniam, Orestem, & alij alia, ex Homero fabulam quasi scintillas auferentes, quas illi tragœdijs accendebant. QVÀM SI PROFERRES. rectius, inquit, & facilius ex Homero argumentum sumes comœdiæ, uel tragœdiæ, quàm si tu ignota, & non dicta ab alijs proferres, idest primus ederes, & scriberes. nam inuenire difficile est, inuentis addere perfacile, ut ait Aristoteles in topicis. hinc libro primo eorum, quæ post physica inscribuntur, Aristoteles idem sic ait, τὸν μὲν οὖν πρῶτον εἰκὸς τὸν ὁποιανοῦν εὑρόντα τέχνην παρὰ τὰς κοινὰς αἰσθήσεις, θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, μὴ μόνον διὰ τὸ χρήσιμον εἶναί τι τῶν εὑρεθέντων, ἀλλὰ ὡς σοφὸν, καὶ διαφέροντα τῶν ἄλλων. primum igitur par est, eum, qui quamlibet artem circa sensus communes inuenit, admirationi hominibus esse, non solum quia res ab illo inuentæ utilissimæ sint, sed quia sapere, & inter alios uidetur excellere. unde etiam post paulo aperte Aristoteles Aegyptios honeste nominat, qui primi philosophati sunt. PVBLICA MATERIES. hactenus de difficultate explicandæ rei, quam ante nos nemo attigerit. nunc docet, quo modo antecellere illi possimus, qui rem prior uulgauerit. publicam materiem, idest ab altero iam publicatam exponimus. neque enim publicum, & commune idem esse censemus, quemadmodum nec iurisconsulti existimant, ut Iustinianus demonstrauit libro secundo institutionum ciuilium cap. primo. at Madius, clarissimus philosophus, communia paulo ante pro publicis, & ab altero acceptis, & sic nobis cum illo communibus, interpretatus est, & hic publica, idest communia exponit, cuius hæc uerba sunt, subiungit difficile esse communia proprie dicere, ita scilicet ea nouo modo exprimere, ut à nullo accepta uideantur. & post. regulamq; tradit, qua seruata fieri potest, ut publica priuata fiant, hoc est communia propria. nam sic libentius ab alijs accipiemus, quæ nostra fieri posse confidimus. hæc ille. cuius ego auctoritatem libenter sequerer, si mihi scrupulus eriperetur, qui mihi in animo residet. nam Horatius uerbum illud communia statim aperit, cum inquit, Quàm si proferres ignota, indictaq; primus. communia ergo sunt, ignota, & indicta. præterea si communia pro ab altero dictis, atque ab altero acceptis posuisset, subdidisset non particulam, Que, sed particulam, tamen; ut hic sensus extaret: difficile est ita explicare, quæ ab altero accipias, ut tua laus sit, & propria, tamen rectius ab Iliade, & facilius argumentum sumes, quàm si nouam rem aggredereris. quæ si in medium afferrem, ut eruditissimi Madii sententiam oppugnarem, iure uideri possem ineptus. sed nos hæc quidem testata reliquimus, ut fidi interpretis partes tueamur, qui, quod tacite ipse secum sentit, indicet aliis etiam liberius. PRIVATI IVRIS. propria illius, qui fuerit accuratior, & dixerit excellentius. uerba sunt iurisconsultorum. Iustinianus libro primo institutionum ciuilium, cap. octauo sic. nam quædam personæ sui iuris sunt, quædam alieno iuri subiectæ. item publicata ab altero, alterius

propria erunt in diuerso genere poematis. nam Aiax proprius est Homeri epici, proprius etiam Sophoclis tragici. ORBEM. *recte imitaberis, & imitatione uinces, si non anxius fueris in uertendo toto orbe, idest toto poematis corpore, nec te iisdem uerbis addices, quæ antiquior usurpauit poeta, nec uereberis quædam prætermittere, quædam etiam addere. per orbem igitur uniuersum poema intellige eius poetæ, quem imitaris, & cum quo contendis. si per orbem periodum acciperes, non esses fortasse exsibilandus. nam periodus est quidam orbis, et est patula, quia pluribus membris constat. Cicero in oratore uerborum ambitum uocat, qui certe orbis est. nam de periodo loquens sic ait, meæ quidem aures & perfecto, completoq; uerborum ambitu gaudent, et curta sentiunt, nec amant redundantia.* VILEM. *quia contemnenda ab illo est, qui fabulam ab altero sumit, & iccirco illi uilis est periodus, cum non in periodis, sed in materie desudare debeat ambitiosius.* PATVLVM. *periodus patula est, et ampla. Quintilianus libro nono, cap. quarto sic ait. habet periodus membra minimum duo. medius numerus uidetur quatuor, sed recipit frequenter et plura. modus eius à Cicerone aut quatuor senariis uersibus, aut ipsius spiritus modo terminatur, præstare debet, ut sensum concludat. uide Ciceronem in libris oratoriis. Madius mea quidem sententia præclare Horatium hic innuere inquit, ordinem eius, à quo fabulam accipimus, esse immutandum, sic enim circa orbem non immorabimur.* NEC VERBVM VERBO. *sic Cicero in libro de optimo genere oratorum: conuerti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes, inter se contrarias, Aeschinis, Demosthenisq;, nec conuerti, ut interpres, sed ut orator, sententijs iisdem, & earum formis tanquam figuris, uerbis ad nostram consuetudinem aptis, in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere, sed genus omnium uerborum, uimq; seruaui: non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, sed tanquam appendere. Cicero in Catone uertens locum Xenophontis ex libro octauo de institutione Cyri, ubi moriens Cyrus filios alloquitur his uerbis,* εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα ὥσπερ ἐγὼ οἴομαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε, ἃ ἐγὼ δέομαι. *sic inquit. quare si hæc ita sunt, sic me colite, ut Deum. qua inuersione Cicero multa omisit. eam nos expendimus in Parergis, audacius fortasse in Ciceronem inuecti, sed tamen non sine argumentis. atque utinam extarent Aeschines, et Demosthenes à Cicerone uersi. quemadmodum uertendi græci essent, melius perspicere potuissemus. quanquam mihi quidem hoc desiderium leuauit uir doctissimus, atque eloquentissimus, Paulus Manutius, qui quatuor Demosthenis orationes contra Philippum superioribus annis ita quidem in latinam orationem uertit, ut nihil fieri possit perfectius: ille enim non solum præceptum Horatij, & Ciceronis in uertendo seruauit, sed etiam latinam linguam re ipsa probauit Græca esse uberiorem, & locupletiorem. quod uerbo tantum affirmauit Cicero libro primo de finibus, & libro secundo Tusculanarum quæstionum.* NEC DESILIES IMITATOR IN ARCTVM. *tu, qui imitator es, non fidus interpres, ne descendas in angustum hunc locum, ut uerbum*

uerbo uelis interpretari, & liberius exspatiari non possis. id enim omnino faciendum uidetur, quod elegantissime, & doctissime noster Riccius præscribit libro secundo de imitatione, his uerbis. Cicero Milonem cædis reum fortissima oratione (si eam habuit integram, quæ pro Milone legitur) defendit, at Brutus idem effecisse, sed alio idem effecisse modo dicitur, neque fortasse imperite. quid uero si Hortensius eam quoque causam perorasset? num ei quasi ad alterius eorum utrius ingenium inueniendi ratio conclusa, atque circumscripta esse debuisset? ut non solum multa addi ad aliorum inuenta, uerum etiam alio illa ipsa modo inueniri, atque excogitari facile possint. Socrates in Ione Platonis, τί δ' οἱ ἄλλοι ποιηταὶ οὐ περὶ τῶν αὐτῶν τούτων. *quid alij poetæ non de his ipsis rebus agunt? cui respondet Ion.* ναί, ἀλλ' ὦ σώκρατες οὐχ ὁμοίως πεποιήκασι, καὶ ὅμηρος. *næ, at non ea ratione, qua Homerus, alij carmina panxerunt.* PUDOR VETET. *pudor uetat nos proferre pedem, idest discedere ab ijs, quæ temere sumus aggressi, & sic malle solemus in errore obstinate persistere, quàm cessare, quæ res laudabilis non est. unde Plato in Carmide Socratem inducit præclare Carmidis opinionem oppugnantem, qui dixerat temperantiam esse pudorem,* οὐκ ἄρα σωφροσύνη ἂν εἴη αἰδώς. εἴπερ τὸ μὲν ἀγαθὸν τυγχάνει ὄν. αἰδὼς δὲ μηδὲν μᾶλλον ἀγαθὸν, ἢ καὶ κακόν. *non igitur temperantia pudor esset, si hæc bona est, pudor non minus malus, quàm bonus. uerba hæc omnia, desilire in arctum, unde pudor proferre pedem uetet, militarem quandam imaginem præ se ferunt. nam Imperatores, qui in locum angustum, & in hostium insidias deuenerunt, malunt aliquando occumbere, quàm fugere. Xenophon in paralipomenis libro primo,* καλλικρατίδης δὲ εἶπεν, ὅτι ἡ σπάρτη οὐδὲν μὴ κάκιον οἰκεῖται αὐτοῦ ἀποθανόντος, φεύγειν δὲ αἰσχρὸν εἶναι, ἔφη. *Callicratides uero inquit, nihilominus me mortuo Sparta habitabitur, fugere omnino turpe est, inquit.* OPERIS LEX. *institutum, quo iam opus tractare cœpisti. turpe enim est, aliquid aggredi, quod demum omittere cogaris, ut si uerbum uerbo reddere inceperis, mox te ad fabulam tantum exprimendam conuertas. legem appellauit, quod institutum est, etiam Epictetus.* ὅσα προτίθεται, τούτοις ὡς νόμοις, ὡς ἀσεβήσων, ἂν παραβῇς ἔμμενε. *quæcunque proposita sunt, his ueluti legibus, ut peccaturus, si inde pedem proferas, consiste.*

XIX.

Nec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Redit ad Epicum Horatius, quem monet, ne uelit principium poematis sui grandioribus uerbis contexere, propterea quòd principium tenue potius esse debet, quàm turgidum, atque inflatum. proponit uero sibi Cyclicum poetam pro cunctis exagitandum, qui bellum Troianum scribens nimis grandi principio erat exorsus, eiusq; in com

paratione Homerum ob excellentem artem summe extollit. requirit hoc etiam in oratorio principio Quintilianus libro quarto cap. secundo his uerbis. nec minus diligenter, ne suspecti simul in ulla parte, uitandum, propterea quòd minime ostentari debet in principijs cura, quia uidetur ars omnino dicentis contra iudicem adhiberi. M. Tullius in oratore ad Brutum sic inquit, medius ille autem, quem modicum, et temperatum uoco, si modo suum illud satis instruxerit, non extimescet ancipites dicendi, incertosq; casus: etiam si quando minus succedet, ut sæpe fit, magnum tamen periculum non adibit: alte enim cadere non potest. Zezes Hesiodi interpres Procli principium inflatius arguit his uerbis, quasi huiuscemodi principium omnibus sit uitandum, οὐ καλῶς μετεωρολογεῖ, καὶ στομφάζει κρημνηγορεῖν. *CYCLICVS. Antimachus cognomento Cyclicus, uel quispiam alter, qui in circulis, quos græci uocant* κύκλους*, unde Cyclicus deductus uidetur, sua carmina, ut ait Acron, recitaret, cuius mihi sententia placet, quam ueterum etiam scriptorum testimonijs munire possumus. Plutarchus enim in libro de musica sic habet,* ἔχεις ἔφη τοὺς ἐγκυκλίους περὶ μουσικῆς λόγους, *habes inquit circulares de musica sermones. hic poeta fortasse etiam curabat, ut à rapsodis sua carmina passim recitarentur: erant enim rapsodi carminum recitatores, Plato in Ione.* ἀλλὰ σοφοὶ μέν που ἐστὶ ὑμεῖς οἱ ῥαψῳδοὶ, καὶ οἱ ὑποκριταὶ, καὶ ὧν ὑμεῖς ᾄδετε τὰ ποιήματα? *sed uos rapsodi sapientes estis, & hypocritæ, & quorum uos poemata canitis. de ijs, quæ Aristoteles uocat* ἐγκύκλια *libro primo de moribus ad Nicomachum, annotauimus in Parergis libro secundo, cap. XX. contra Eustratij sententiam. FORTVNAM PRIAMI. sic incipiebat Cyclicus, promittens se dicturum de uicissitudine rerum maximarum: ubi enim fortuna dominatur, ibi sint incerti exitus rerum necesse est. de ea Marcellinus sic ait libro decimoquarto in fine, hæc fortuna mutabilis, & inconstans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, & Dionysium, gentium quondam terrorem, Corinthi literario ludo præfecit, hæc Andriscum in Fullonia natum ad Pseudophilippi nomen euexit, & Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum docuit uictum, & quæ sequuntur. talia pollicebatur Cyclicus dicturum se de Priamo, qui olim Asiæ rex diruta, atque inflammata Troia, ad miseram fortunam redactus misere à Pyrrho fuit contrucidatus. nam sequens Marcellinus hoc etiam addit de Pompeio. Istius iniquitate Pompeius post quæsitum Magni ex rerum gestarum amplitudine cognomentum ad spadonum libidinem in Aegypto trucidatur. Pindarus cum tantum in humanis rebus posse fortunam uideret, eam filiam Iouis appellauit ode IB. olympiorum.*

λίσσομαι παῖς ζηνὸς ἐλευθερίου
σώτειρα τύχα.

Obtestor filia Iouis liberalis seruatrix fortuna. HIATV. granditate. nam pleno ore uersus est proferendus. hiatus terræ est. Virgilius. sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat. Catullus. cum grauis exustos æstus hiulcat agros. PARTVRIENT MONTES. usurpatur hic uersus in eos, qui magna quidem pollicentur, sed nihil

præstant. Lucianus in libro de conscribenda historia, sic, εἴπου ἔρωτα εἴδοις παίζοντα, προσωπεῖον ἡρακλέους πάμμεγα, ἢ Τιτᾶνος περικείμενον, εὐθὺς γοῦν οἱ ἀκούοντες ἐπιφθέγγονται αὐτοῖς τὸ, ὤδινεν ὄρος, *idest sicubi amorem uideres ludentem, personam Herculis magnam, uel Titanis gestantem, statim audientes secum dicunt, parturijt mons. Athenæus libro decimoquarto de cœnis sophistarum, Tachum regem Aegypti iocatum ait in Agesilaum, qui corpore pusillus erat, nomine uero celeber,* τὸ δὲ σκῶμμα τοῦτο ἦν. ὤδινεν ὄρος. ζεὺς δὲ ἐφοβεῖτο. τὸ δ' ἔτεκεν μῦν. *scomma hoc erat. parturibat mons. Iuppiter autem quid pareret metu perculsus expectabat. hic uero murem peperit. cui respondit Agesilaus,* φανήσομαί σοι ποτὲ καὶ λέων. *tibi aliquando etiam leo uidebor.* RIDICVLVS MVS. *desiit in unam syllabam mus, non sine artificio. nam Quintilianus libro octauo, cap. quarto sic inquit, risimus merito nuper poetam, qui dixerat, prætextam in cista mures rosere Camilli. at Virgilij miramur illud, sæpe exiguus mus. nam epitheton exiguus aptum, proprium efficit, ne plus expectaremus, & clausula ipsa unius syllabæ non usitata addidit gratiam. imitatus utrunque Horatius, nascetur ridiculus mus. hæc Quintilianus.*

XX.

Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte,
Dic mihi musa uirum, captæ post tempora Troiæ —
Qui mores hominum multorum uidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamq;, & cum Cyclope Charybdim.

QVANTO RECTIVS HIC. *quanto melius, inquit, Homerus incipit, quàm Antimachus Cyclicus? hunc Antimachum, si modo per Cyclicum Antimachum intelligit, Horatius hic prorsus irridet. de eo tamen Cicero honorificentius loquitur in libro de claris oratoribus his uerbis. nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poetam ferunt, qui cum conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouistis, uolumen suum, & eum legentem omnes præter Platonem reliquissent, legam, inquit, nihilominus: Plato enim mihi unus instar est omnium. ibi Corradus, uir doctissimus, clarum poetam legit non Clarium. hic tamen, inquit, in alijs libris legimus clarum, fortasse melius, quod ut dicimus sæpe exempli causa, Virgilius nobilis, & clarus poeta, sic raro dicimus Virgilius Mantuanus poeta. Antimachus præterea Colophonius à Suida Athenæo, & alijs, non Clarius appellatur. quòd si quis arguat Clarum locum Colophoni uicinum fuisse, & à uicinis locis licere Claros homines appellare: dicam, poetis, non oratoribus, & historicis hoc ipsum concedi. poetam uocat Cicero, ita, ut unus sit è sex illis, qui per excellentiam poetæ nominantur, ut interpres Oppiani scribit, & Lilius refert. Thebaida composuit, & libros quatuor, & uiginti scripsit ante, quàm duces ad urbem perduceret, ut Lilius*

in poetis

in poetis refert. hæc de Antimacho libenter persecuti sumus. ex quibus coniÿcere possumus nobiliorem illum poetam fuisse, quàm hic Horatius indicat, quando per Cyclicum Acron, & Porphyrio Antimachum exponunt. NIL MOLITVR INEPTE. *nil meditatur, & scribit imperite. unde Socrates in Platonis Ione iure optimo Homerum* ἄριςον, καὶ θειότατον τῶν ποιητῶν *uocat, idest optimum, & maxime diuinum inter poetas. & cum poetam dicimus, illum per excellentiam inter græcos intelligimus, ut inter latinos Virgilium: ut Iustinianus etiam ait libro primo institutionum ciuilium.* DIC MIHI MVSA VIRVM. *duobus uersibus expressit Horatius principium odyssææ tribus uersibus constans.*

ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε,
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

In qua uersione defecisse mihi quidem uidetur Horatius. nam πολύτροπον, *quæ dictio lumen horum carminum, & splendor maximus est, non attigit. ea uero Vlyssem multa scientem, floridius græce, quam nos uno uerbo exprimere latine possimus, significat. quòd si quis hic pro Horatio argutabitur, dicens, hoc illo carmine fuisse declaratum,* Qui mores hominum multorum uidit, & urbes: *huic ego respondebo, tertium Homeri uersum illo retulisse Horatium, non dictionem illam* πολύτροπον. *quam non addidisset Homerus, si tertio tantum uersu, quem conceperat animo, sensum eloqui potuisset.* NON FVMVM EX FVLGORE. *illi ex fulgore fumum dant, qui initio præclare se gerunt, mox tanquam lumen uidentur extingui, & deficiunt paulatim, uel etiam repente. sumpsit similitudinem Horatius ab aerÿs, & aqueis corporibus, etiam terreis; quæ cum sunt combusta, fumum retinent, & nigredine sunt aspersa. Aristeteles in libro de coloribus,* τὸ δὲ μέλαν χρῶμα συμβαίνει γίνεσθαι, ὅταν ὁ ἀὴρ, καὶ τὸ ὕδωρ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διακαυθῇ, διὸ καὶ πάντα τὰ καόμενα μελαίνεται, καθάπερ ξύλα, καὶ ἄνθρακες σβεσθέντος τοῦ πυρὸς, καὶ ὁ ἐκ τοῦ κεράμου καπνὸς ἐκκρινομένου τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐν τῷ κεράμῳ ὑγροῦ, καὶ καομένου. *nigrum autem colorem fieri contingit, cum aer, & aqua ab igne comburuntur, quare & omnia ambusta nigrescunt, ut ligna, & carbones igne extincto, quin & fumus, qui ex latere prodit, ubi humidum, quod lateri inerat, excernitur, & comburitur. ubi Portius, clarissimus philosophus, quod ad fumum attinet, sic inquit. Quod in lignis declarauit, & carbonibus, idem in terreis usu uenire demonstrat, confirmans id per fumum, quem terrea exhalant, qui iccirco nigricat, quoniam ignis educit humiditatem, eamq; adurit. & paulopost.* καπνὸς, *quem fumum uocamus, est lignorum, eorum scilicet, quæ ex mixtura humidæ, & terreæ substantiæ constant.* λιγνὺς *autem est thuris, picis, & odorabilium, quæq; minus habent humiditatis, ac magis terrea sunt.* κνίσσα *uero, quem nidorem quidam interpretantur, est olei, eorumq; quæ oleagina sunt, & pinguia. sed hæc quarto Meteororum ab Aristotele diffusius discutiuntur. cap. de ustibili.* SED EX FVMO DARE LVCEM. *ÿ lucem dant ex fu-*

mo, qui è tenui, ac mediocri principio altius prouehuntur, & perpetuo quodam tenore semper excrescunt: non qui post illustre principium, quasi quodam repente uento destituti flaccescunt, ut de Galba inquit Cicero in Bruto, & superioribus mensibus Bononiæ, uir nobilissimus, Franciscus Bolognetus, de quodam poeta Ethrusco dicebat, cuius principio nihil esse potest illustrius, reliquo poemate nihil obscurius. hoc est, inquit, fumum ex fulgore, non ex fumo dare lucem. SPECIOSA MIRACVLA. *per miracula ea monstra hominum, uel ferarum potius intelligit, quæ statim refert. speciosa autem, idest immania. nam, quæ uasta sunt corpora, plus speciei & formæ habent, quàm exigua. Homerus de Tydeo exigui corporis, εἶδος μὲν ἦεν κακός. forma malus erat, idest non speciosus, quod alibi de Dolone etiam protulit. uel speciosa, pulchre explicata.* ANTIPHATEM. *Lestrygonum regem, qui homines deuorabat. Homerus odyss. κ.* SCYLLAM. *de hac, & Charybdi, odyss. μ.* CYCLOPE. *Polyphemo, odyss. θ.*

XXI.

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo,
Semper ad euentum festinat, & in medias res
Non secus, ac notas auditorem rapit, & quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit,
Atque ita mentitur; sic ueris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.

Mirabitur fortasse aliquis, cur Horatius de principio heroico hic agat, quod non à primis rebus, sed à medijs, uel postremis deducitur, cum de hac ipsa ratione superius contextu sexto satis multa præceperit; & Horatium superuacanea uel hoc, uel illo loco scripsisse affirmabit. quam nos quæstionem sic dissoluimus. in sexto contextu Horatius de ordine agebat, & quia ad ordinem referuntur principium, medium, ultimum, obiter etiam de principio hoc ipso heroico, & breuiter uerba fecit, nunc proprie, & uere de principio differit, quare occasio non fuit dimittenda. quinetiam obiter hic repetit primum huius libri præceptum, cum inquit, primo ne medium, medio ne discrepet imum. solent enim ueteres, & boni scriptores sæpe ea repetere, quæ alibi explicuerunt. Aristoteles in primo libro de Anima de perturbationibus animi, idest περὶ τῶν παθῶν, obiter, & breuiter disputauit, de ijs in libro secundo rhetoricorum proprie, & fusius disseruit: de sensibus copiose dixit libro secundo de Anima, de ijsdem mox librum conscripsit, quem etiam inscripsit περὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν. quid Cicero? quoties eadem repetit, atque inculcat? hoc uero notum est lippis, ut aiunt, & tonsoribus. In oratore ad M. Brutum sic etiam docet. Cum autem, quid, et quo loco dicat, inuenerit, illud est longe maximum, uidere, quonam modo. scitum est enim, quod Carneades noster dicere solebat, Clitomachum eadem dicere, Carnea-

dem autem etiam eodem modo eadem dicere. sæpe autem usu uenire solet, ut de iisdem rebus nobis dicendum sit uberius, de quibus alibi pressius diximus, ut Themistius *inquit libro quinto physicorum, contextu nono. hæc uero persecuti sumus copiosius, quia multos mirari animaduertimus, quamobrem* Horatius *bis de principio heroico egerit.* NEC REDITVM DIOMEDIS. *Diomedem regno pulsum, & redeuntem uxor* Aegiale *arcuit. uide* Dictem Cretensem. Meleager *autem frater* Diomedis *fuit, qui tantum consumebatur, quantum facem fatalem mater* Althæa *consumebat.* Hyginus, & Ouidius. GEMINO OVO. *bellum* Troianum *ob raptam* Helenam *exarsit, sed* Homerus *à sacerdote* Chryse, *cuius filiam* Agamemnon *ad* Troiam *eaptiuam habebat, exorsus est, non ab ortu* Helenæ *: quæ ex ouo nata perhibetur:* Iuppiter *enim in* Cycnum *uersus cum* Læda *coiuit:* Ouidius. Fecit *olorinis* Lædam *recubare sub alis.* Athenæus *libro secundo de cœnis sophistarum, de* Helena *sic ait,* ὡς ἐξ ὠοῦ εἴη γεγεννημένη, *quòd esset ex ouo genita. quidam aiunt ouum è cœlo decidisse, ut ibidem scribit* Athenæus. *symposiis libro secundo* Plutarchus *sic habet,* τὸ Τυνδάρεον ὠὸν οἱ ποιηταὶ λέγουσιν οὐρανοπετὲς ἀναφανῆναι. Tyndaræum *ouum poetæ aiunt è cœlo delapsum apparuisse.* Acron *ex ouo gemino prognatos ait* Castorem, & Pollucem, *de* Helena *non meminit: cui tamen reclamat* Athenæus, *cuius uerba retulimus. nos ex altero ouo natam* Helenam, *ex altero* Castorem, & Pollucem *dicimus.* Sebastianus *quidem* Corradus, *uir doctissimus, qui cum* Regij *de gemino hoc ouo* Horatij *uerba feceram, ut eius sententiam elicerem, nuper ad me* Bononia *sic scripsit.* GEMINO. *nam ex altero* Pollux, & Helena, *ex altero* Castor, & Clytemnestra *nati dicuntur: quanquam* Pausanias *in* Laconicis, Hyginus, Lucianus, Lycophronis *interpres, et omnes pene scriptores, quos ipsi uidimus, unum ouum fuisse testantur, ex quo nati sunt* Castor, Pollux, Helena*: ut sequendi uideantur illi, qui gemino interpretantur, utriusque sexus, uel magno, uel in quo essent gemini, uel pari, uel potius duos uitellos habenti: sic enim scribit* Aristoteles *libro sexto de historia animalium,* τὰ δίδυμα τῶν ὠῶν δύο ἔχει λεκίθους*: & libro primo de generatione animalium,* τὰ γὰρ δίδυμα τῶν ὠῶν δύο ὠά ἐστιν*: et* Plinius *libro decimo, cap. quinquagesimoquarto, quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt pullos.* AD EVÉNTVM, ET IN MEDIAS RES. *ad finem, & ad medium se confert, unde initium petit. uide quæ diximus supra contextu* VI. *ex* Plutarcho, *et* Theone. AVDITOREM. *cur non lectorem potius? responde, quia etiam* Homeri *scripta recitabantur, ut tragœdiæ, & eomœdiæ.* Plato *in* Ione, *ubi* Ion *ait se ab* Epidaurijs *uenire,* μῶν καὶ ῥαψῳδῶν ἀγῶνα τιθέασι τῷ θεῷ οἱ Ἐπιδαύριοι; *num rapsodorum eertamen deo* Epidaurij *instituerunt? rapsodi autem erant ij, qui* Homeri, *et aliorum epieorum carmina recitabant, ut eodem dialogo* Plato *testatur.* TRACTATA NITESCERE. *ea prætermittit, quæ polite uerbis explicari non possunt: sunt enim quædam ita horrida, ut splendescere oratione nequeant. quare* Timantem *poetæ sæpe imitantur. de quo* Cicero *sic in* Oratore *ad* Brutum. *si denique pi-*

pictor ille uidit, cum in immolanda Iphigenia tristis Calchas esset, mœstior Vlysses, mœreret Menelaus, obuoluendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari. uide etiam Quintilianum libro secundo, cap. decimoquarto. translatio est à ferro, quod rubigine infectum, si tractetur, splendescit. uel refer hoc ad magnitudinem rei, & historiæ: quam uniuersam si uellet poeta complecti, ita excresceret, ut comprehendi animo non posset, & sic tractata non nitesceret. Aristoteles in poetice de Homero, qui non totum bellum Troianum, sed eam belli partem tantum, quæ ad iram Achillis attinet, expressit. λίαν γὰρ ἂν μέγας, καὶ οὐκ εὐσύνοπτος ἔμελλεν ἔσεσθαι. *res nimium excreuisset, & comprehensibilis animi oculis non futura erat.* ATQVE ITA MENTITVR. *mentiri, & fingere poeta debet, ut Homerus fecit, sed tamen in mendacijs constare sibi debet, ut omnia inter se & principium medio, et medium fini respondeant, ne monstrum fiat, de quo initio huius libri legimus: poeta enim non propter metrum, sed propter fabulam, et fictionem poeta est: quare fingere omnino statuat, sed prudenter. Aristoteles in poetice.* οὐ τὰ γινόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστὶ, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. *non officium poetæ est res ueras, & gestas dicere, sed quæ fierent, & quæ uel secundum uerisimile, uel secundum necessarium fieri possent. illud etiam addit Aristoteles, poetam non futurum, qui nihil fingendo Herodotum metro exprimeret, sed historicum. unde Lucanus, qui historiam de bello ciuili carmine retulit, poeta non habetur. is apud Martialem de seipso sic loquitur. Sunt quidam, qui me dicunt non esse poetam, Sed qui me uendit bibliopola putat.*

XXII.

Tu, quid ego, & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor uos, plaudite, dicat,
Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.

Quia superius ijs uersibus, Intererit multum Diuus ne loquatur, an heros, Maturus ue senex &c. seruandum in ætate eorum, qui inducti loquuntur in scena, decorum præmonuerat, & nullum eius rei præceptum attulerat, nunc latius hanc rem tractat, diligenterq; ea omnia, quæ cuique ætati conueniunt, expendit. Cicero in oratore suo ad M. Brutum hoc silentio non inuoluit, cum his uerbis utitur. Semperq; in omni parte orationis, ut uitæ, quid deceat est considerandum, quod & in re, de qua agitur, positum est, & in personis & eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. nec uero non attigit etiam Aristoteles libro tertio rhetoricorum. ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα εἰ δοῦλος, καλλιεπεῖτο, ἢ λίαν νέος, ἀπρεπέστερον, *quoniam & hic in soluta oratione si seruus, ornatum orationis præ se ferat, aut ualde iuuenis, erit indecorum.* ET POPVLVS MECVM. *pollicetur Horatius se suum & populi iudicium*

depromptūrum. dicet quiſpiam, non debuit tantum populo tribuere, ut eum doctiſſimorum hominum & poetarum elegantiſſimorum iudicem conſtituat. nam populum in poematibus dijudicandis delirare Vitruuius eſt teſtis locupletiſſimus, cuius hæc uerba ſunt in proœmio libri ſeptimi, ubi mentio eſt poetarum, qui coram populo recitarant. Ariſtophanes uero, cum ab eo ſententia rogaretur, eum primum pronunciari iuſſit, qui minime populo placuiſſet. reſpondere potes ijs uerbis Ciceronis, quæ ſunt in Bruto. plane inquam Attice diſputationem hanc de oratore probando aut improbando, multo malim tibi, & Bruto placere; eloquentiam autem meam populo probari uelim. etenim neceſſe eſt, qui ita dicat, ut à multitudine probetur, eundem doctis probari. dic nomine populi contineri ſenatum, equites, plebem, ut auctor eſt Iuſtinianus libro primo inſtitutionum ciuilium, ubi, quid lex ſit, docet: quare prudentes etiam, et doctos homines hic intelligi, qui optime poſſint de poematibus ſententiam ferre. SI PLAVSORIS EGES. plauſus loco laudis erat. Suetonius in Galba cap. ſexto ſic ait. à C. Cæſare ludis ſubſtitutus poſtridie quàm ad legiones uenit, ſolenni forte ſpectaculo, plaudentes inhibuit, data teſſera, ut manus penulis continerent. ſi tibi uis plaudi, inquit hic Horatius, ſi uis ab hominibus undique applaudentibus tua poemata laudari. AVLAEA MANENTIS. aulæa expectantis, quibus inſideret: aulæis enim utebantur etiam tapetum loco. Horatius in epiſtola ad Auguſtum lib. ij. epiſt.

Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumq; catervæ.

Aulæis etiam parietes ſcenæ ornabantur. Virgilius libro tertio georg.

Vel ſcena ut uerſis diſcedat frontibus, utq;
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

CANTOR. in tragœdijs enim, et comœdijs cantores adhibebantur, ut nunc etiam adhibentur. apud Terentium in Andria habes. modos fecit Flaccus Claudi filius, tibijs, paribus, dextris, & ſiniſtris. ſed de hoc inferius ſuo loco plura dicemus. VOS PLAVDITE, DICAT. peracta comœdia, uel tragœdia dicebant, plaudite. Quintilianus libro ſexto, cap. tertio ſic ait. cum uentum eſt ad ipſum illud, quo ueteres tragœdiæ, comœdiæq; clauduntur, plaudite. NOTANDI. uariandi, & quaſi notis diſtinguendi, ne, quod eſt adoleſcentum, tribuas ſenibus, &c. tractum ab ijs, qui ſunt ab epiſtolis principum, qui, ne res intelligantur, ſi literæ intercipiantur, notis ſcribunt, et uariis notis uarias res ſignificant. Suetonius in Tito Veſpaſiano cap. tertio. è pluribus comperi, notis quoque excipere uelociſſime ſolitum, cum amanuenſibus ſuis per iocum, ludumq; certantem imitari chirographa, quæcunque uidiſſet, ac profiteri ſæpe, ſe maximum falſarium eſſe potuiſſe. DECOR DANDVS. decorum habendum. decor hic proprietatem indicat. MOBILIBVS. naturas, & annos mobiles eſſe dixit, quia uolant anni, & naturæ, uel ingenia mutantur: quæ enim pueris placent, robuſtioribus diſplicent, &c. facies etiam fugientibus annis alia, atque alia fit, ut mobilis iure dici poſſit. Horatius in odis libro quarto.

Nunc & qui color est, puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem uerterit hispidam.

Alphenus iurisconsultus libro quinto Digestorum, titulo de iudiciis, lege septuagesima sexta sic inquit. quòd si quis putaret partibus commutatis aliam rem fieri, fore, ut ex eius ratione, nos ipsi, non iidem essemus, qui abhinc anno fuissemus, propterea quòd, ut philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis consisteremus, eæ quotidie ex nostro corpore decederent, aliæq; extrinsecus in earum locum accederent.

XXIII.

Reddere qui uoces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.

Incipit à puero ordinem naturæ secutus. quatuor autem ponit ætates, pueritiam, adolescentiam, uirilitatem, senectutem. Sic etiam Hippocrates libro primo aphorismorum, sectione decimatertia his uerbis, Senes facillime ieiunium ferunt, mox qui ætate sunt constituta, minus adolescentes, omnium minimum pueri, præsertim qui acriori sunt ingenio. Gellius uero libro nono cap. uigesimo octauo sic ait. Tubero in historiarum primo scripsit Seruium Tullium regem populi Romani, cum illas quinque classes, iuniorum census faciendi gratia, instituerat, pueros esse existimasse, qui minores essent annis decem, & septem, eosq; ad annum sextum, & quadragesimum iuniores, supraq; eum annum seniores appellasse. Tullius igitur, ut patet ex Gellio, tres tantum posuit ætates. Seruius libro quinto in illo uersu, Euryalus forma insignis, uiridiq; iuuenta, sic ait, Aetates omnes Varro sic diuidit, infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentam, senectam. Horatius Hippocratem secutus est. REDDERE VOCES. *non loqui simpliciter, ut putat Acron, sed respondere: quod clarius indicium est, puerum linguam communem nosse. poterit enim quispiam certas uoces memoriæ mandare, & eas emittere expectata occasione, sed respondere ex tempore, id demum est eius, qui linguam calleat. unde Cicero in diuinatione de Cæcilio homine indocto, qui temere profitebatur, se ad accusandum Verrem idoneum esse, sic inquit. si enim mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, potueris; si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositum dedit, uerbo uno discesseris: posse te & illi quoque iudicio non deesse, & causæ, atque officio tuo satisfacere arbitrabor. Aristoteles libro primo physicorum, ubi docet uniuersalia nobis, quàm singularia, magis esse perspicua, de infantibus, qui fari, & reddere uoces nesciunt, sic ait,* καὶ τὰ παιδία δὲ τὸ μὲν πρῶτον πάντας τοὺς ἄνδρας πατέρας προσαγορεύει, καὶ μητέρας τὰς γυναῖκας, ὕστερον δὲ διορίζει τούτων ἑκάτερον. *infantes primum quidem omnes homines patres appellant, & omnes fœminas matres, deinde uero unumquenque horum distinguunt.* PEDE CERTO. *signum est iam eius, qui se aliquantum ætate corroborauit, pede certo, idest confirmato ita*

incedere, ut signet humum, uestigium imprimens. Virgilius hoc signum à pede in uitulo robusto expressit. Iam cornu petat, & pedibus qui spargat harenam. PARIBVS COLLVDERE. *nam omnes sibi simile appetunt, et amicitia à similitudine oritur, ut demonstrauit Aristoteles libro octauo de moribus ad Nicomachum. idem libro secundo magnorum Ethicorum, interrogatum Empedoclem, cur canis in Ceramide dormiret, respondisse scribit,* ὅτι ἔχει τι κεραμίδι ὅμοιον ὁ κύων, *quod simile quiddam cum Ceramide canis habet. de quo loco Aristotelis quid nos sentiamus, in Parergis habes libro tertio cap. decimo à nobis declaratum.* IRAM COLLIGIT, AC PONIT TEMERE. *irascitur repente, & collectam iram temere, idest facile deponit. unde Aristoteles libro secundo rhetoricorum, de pueris loquens,* καὶ θυμικοὶ, *inquit,* καὶ ὀξύθυμοι *iracundi sunt, & acutam quidem iram habent. cur uero cito placentur, causam reddit,* ὀξεῖαι γὰρ αἱ βουλήσεις, καὶ οὐ μεγάλαι, ὥσπερ αἱ τῶν καμνόντων δίψαι, καὶ πεῖναι. *celeres enim eorum cupiditates sunt, non uehementes, ut ægrotantium fames, & sitis.* MVTATVR IN HORAS. *Aristoteles libro secundo rhetoricorum,* εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας. *mutabiles sunt, & cito cupiditatibus satiantur. quod Ptolomæi exemplo notum est, qui Pompeij studiosus cum esset, repente Cæsaris partes tueri cœpit. cui caput etiam obtruncati Pompeij misit. Plutarchus, Petrarcha, & alii. hanc mutationem tanquam prodigium, & portentum cauere debent adolescentes: nam apud omnes male audiunt. Cæsar, inquit Plutarchus, afferentem Pompeii caput, ut scelus execratus: gemmam uero Pompeii cum suscepisset, illachrymauit. eius gemmæ signum erat ensifer leo. & si, ut fortunæ seruiret, Ptolomæus hoc effecit.*

XXIIII.

Imberbis iuuenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusq́;, & aprici gramine campi,
Cæreus in uitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq́;, & amata relinquere pernix.

IMBERBIS: *impubes. Paulus iurisconsultus libro uigesimoseptimo digestorum, lege quarta: si adhuc impubes tutelæ agat, nihil consumitur. uide titulum de tutelæ rationibus detrahendis, & utili curationis causa actione.* CVSTODE REMOTO. *adolescentum mores nunc aggreditur, quibus custodem, idest pædagogum dare necesse non est. erant serui pædagogi, qui puerum ad magistrum ducebant, eiq́; custodes præerant, ut Dauus Pamphilo. Fabius Annibalis pædagogus dictus est, quòd illum per montes sequens, eius incendia, & populationes arcebat. Plutarchus in uita Fabii. Suetonius uero in uita Claudii sic ait: diu etiam, atque post tutelam receptam, alieni arbitrii, & sub pædagogo fuit, quem barbarum, & olim super iumentarium ex industria sibi appositum, se quibuscunque de causis quamsæuissime*

coerceret, ipse quoque libello conqueritur. GAVDET EQVIS, CANIBVSQVE. *uenatione. sic in Andria, aut equos alere, aut canes ad uenandum. studium uenationis in adolescentibus laudat Athenæus libro primo, quòd bellicam quandam speciem præ se fert.* ἤδη κυνηγεσίας δ' ἐξάσκουσιν οἱ νέοι πρὸς μελέτην τῶν πολεμικῶν κινδύνων. APRICI GRAMINE CAMPI. *campum Martium intellige, in quo se adolescentes uarie exercebant. in odis libro primo,*

> *Cur apricum*
> *Oderit campum patiens pulueris, atque Solis?*

Vide Ciceronem in oratione pro Cælio, & Vegetium. apricum dixit, sub Sole iacentem, non opacum. Virgilius in georg.

> *Apricos*
> *Bacchus amat colles.*

CAEREVS IN VITIVM FLECTI. *ut cæra in deteriorem partem, & in uitia à uirtute detorquetur. nihil cæra lentius, & flexibilius est, nihil ad omnia mutabilius, ut Horatius hic similitudine eius rectissime usus uideri possit. Simplicius, doctissimus interpres Aristotelis, libro primo physicorum, sectione decimaquinta sic ait. Item alia diuisione unum dicitur potestate, aliud uero actu, & hæc adeo mutuo se habent in generatione, ut, quod unum actu est, plura sit potestate, et contra, unum potentia multa sit actu, ut apparet in cæra, quæ cum continua sit, & una actu, multa est potentia, quòd diuidi in multa potest, & quæ sequuntur. apud Sophoclem in Philoctete Neoptolemus in uitium cæreus est, qui cum dolis Philoctetem circumuenire nollet, licet ei plurimum instaret Vlysses, mox repente sententiam mutat, & Philoctetem circumscribit. licet autem cærei in uitium sint adolescentes, praui tamen ipsi non sunt: nam si peccant, improbis consilijs deprauati peccant, non suopte ingenio. Plato lib. III. de rep. de his.* ἅτε οὐκ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς παραδείγματα ὁμοιοπαθῆ τοῖς πονηροῖς. *exempla non habent in se ipsis earum perturbationum, quæ improbi.* MONITORIBVS ASPER. *inimicus atque infensus ijs, qui eum peramanter, & peroffíciose monent, ut patres ipsi aliquando cogantur filios huiusmodi odisse, ut de Hortensio ab alijs dissentiens, uir eruditissimus, Paulus Manutius in epistolis ad Atticum annotauit. Socrates in Theæteto Platonis Theætetum adolescentem alloquens sic ait,* ὥστε ἀτεχνῶς δάκνειν ἕτοιμοί μοι εἶναι, ἐπειδάν τινα λῆρον αὐτῶν ἀφαιρῶμαι. *ut temere mordere prompti sint, cum ineptias ijs aliquas demo.* VTILIVM TARDVS PROVISOR, PRODIGVS AERIS. *Aristoteles libro secundo rhetoricorum cum adolescentes ambitiosos, et contentione gaudentes uocasset, hoc addidit,* φιλοχρήματοι δ' ἥκιστα, *minime cupidi pecuniarum. sunt enim, inquit Aristoteles,* εὐέλπιδες *bene sperantes. quare Alexander iuuenis cum primum Persarum oram conspexit, quæcunque habebat amicis donauit, cuidam quærenti quid sibi seruasset, respondit* ἐλπίδα, *idest spem. Plutarchus in uita.* AERIS. *pecuniæ: æs enim impendebant. in usu fuit sero argentum, et aurum. uide Plinium libro trigesimoquarto, capite primo, & secundo.*

& secundo. Virgilius. Non unquam grauis ære domum mihi dextra redibat. SVBLIMIS, CVPIDVSQVE. *superbus, & cupidus. uel sublimium rerum cupidus. ut illud Virgilij in georgicis.*

Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo. Idest maculis albis. hoc autem adolescentibus usu uenit, quia, ut ait Aristoteles libro secundo rhetoricorum, uolunt alijs antecellere: ita sunt animi sublimis, & elati. ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης. *Iuuentus enim adamat excellentiam.* AMATA RELINQVERE PERNIX. *ad ea relinquenda, & despicienda, quorum mirifico desiderio flagrarat, celer, & propensus est. Plato in epistola ad Dionis propinquos de Dionysio adolescente,* αἱ γὰρ ἐπιθυμίαι διούτων ταχεῖαι. *horum enim cupiditates citæ sunt.* PERNIX. *uelox. Virgilius de fama.*

Pedibus celerem, & pernicibus alis. Non relinquere iuuenes amata tantum ait Horatius, sed addit esse pernices, idest inconsideratos. nam amata relinquere aliquando prudentis est, sed tamen ante, quàm relinquas. uerte te in gyrum rationis, ut loquitur Cicero libro primo de officijs. πολὺν ἐπισχὼν χρόνον, *inquit Plato in Philebo. multum temporis in cogitationem adhibens.*

XXV.

Conuersis studiis ætas, animusq; uirilis
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori,
Commisisse cauet, quæ mox mutare laboret.

Nunc uero de ætate uirili mentio est, quæ studia, & cupiditates suas à curis adolescentum ad res grauiores conuertit. CONVERSIS STVDIIS. *contrarijs. adolescentes prodigi æris sunt. hæc quærit opes, &c.* QVAERIT OPES, ET AMICIT. INSERVIT HONORI. *quia non utilitatem tantum, sed etiam dignitatem sectatur. Aristoteles libro secundo rhetoricorum de uiris.* καὶ οὔτε πρὸς τὸ καλὸν ζῶντες μόνον, οὔτε πρὸς τὸ συμφέρον, ἀλλὰ πρὸς ἄμφω. *nec ad honestum duntaxat in uita spectantes, nec ad utile, sed ad utrunque. hanc mediam ætatem Aristoteles designat & corporis, & animi uigore. uigorem corporis ab annis triginta ad quinque, & triginta perducit, animi ad nouem, & quadraginta.* COMMISISSE CAVET. *cauet committere, & efficere, quæ mox laboret, & conetur immutare, quia illam pœnituerit. nam, ut summus imperator Scipio apud Ciceronem libro primo de officiis dicebat, turpe est dicere, non putaram. Caius iurisconsultus recte admonet libro undecimo Digestorum, titulo de interrogationibus, lege quinta his uerbis: qui interrogatur an hæ res, uel quota ex parte sit, uel an in potestate habeat eum, cuius nomine noxali iudicio agitur, ad deliberandum tempus impetrare debet, quia, si perperam confessus fuerit, incommode afficietur. Electra in Oreste Euripidis sic Helenam alloquitur,* ὀψὲ φρονεῖς εὖ, τότε λιποῦσ' αἰσχρῶς δόμους, *nunc sero recte sentis, quæ tunc domos turpiter reliquisti. Megabazus Darium monuit, ut*

ait Herodotus in Terpsicore, ne sineret in Thracia istiæum urbem muniri, ὡς εὖ προορέων τὸ μέλλον γίνεσθαι, ut recte prospiciens, quod futurum erat.

XXVI.

Multa senem circumueniunt incommoda, uel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet uti,
Vel quòd res omnes timide, gelideq; ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor, castigatorq; minorum.

Senectutis incommoda, & miserias deplorat Horatius, et, quid afferat secum mali prouectior ætas, docet. MVLTA SENEM. *multa incommoda senem circumueniunt, quasi hostem. uerbum enim circumuenire militare est. unde est illud de senectute, & uelut agmine facto Morborum trahit omne genus. incommoda autem senectutis ea sunt, quæ statim subijciuntur, ea præterea, quæ referuntur à Xenophonte in apologia Socratis, ubi Socrates pridie quàm moreretur, multa disputans præclare inducitur. is igitur lætus, quòd ad senectutem malis omnibus septam, et circumuentam non peruenisset, ea mala recenset.* καὶ ὁρᾶν τε χεῖρον, καὶ ἀκούειν ἧσσον, καὶ δυσμαθέστερον εἶναι, καὶ ὧν ἔμαθον, ἐπιλησμονέστερον, *et quæ sequuntur. et uidere deterius, & audire minus, & esse indocilem, & tardiorem, & eorum, quæ didici, obliuiosiorem. Hippocrates lib. II. aphorismorum, sectione LIIII. magnitudo, inquit, corporis iuuentæ quidem neque indecens, neque illiberalis, senectæ uero inutilis, & deterior paruitate. ubi Galenus sic. in sola ergo longitudine, quòd sit iuuentæ liberalis, senectæ uero inutilis, uere diceretur. ex hac enim senescentes gibbi fiunt, & uix possunt onus perferre, quod Hippocrates inutile dixit.* INVENTIS MISER ABSTINET. *comparat sibi opes, & copias, mox partis abstinet, uere miser, atque infelix. Aristoteles causam reddit libro secundo rhetoricorum,* ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν, ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν. *simul propter experientiam sciunt, ut parare opes difficile est, abijcere uero, ac dissipare, facile. parcit etiam arcæ senex, quia auarus nunquam expleri potest, ut in satyris passim Horatius docet. apud Stobæum Eusebius dicebat, auaritia ad cumulandas opes nullum sibi uentum sufficientem reperit.* TIMIDE GELIDEQVE. *timiditas frigus consequitur. nam quæ inepte fiunt, frigide fieri dicuntur. Terentius, nimirum hi frigent homines, & sine Cerere, & Baccho friget Venus. quæ ratio loquendi ab eo manasse uideri potest, quòd frigus cibum corrumpit, calor alit,* τὸ γὰρ θερμὸν αὔξάνει, καὶ δημιουργεῖ τὴν τροφήν, *ut ait Aristoteles in libro de sensu & sensili, cibum calor auget, & effingit. ubi Alexander Aphrodisiensis, cibus si concoctus, confectusq; fuerit, addet quippiam, quo crescunt animalia, at si grauis, & minime concoctus, minuet, nec alet. Demetrius Phalereus, quæ in oratione minus apte dicuntur,* ψυχρὰ *uocat, id est frigida, quod facit etiam*

Ariſtoteles libro tertio rhetoricorum. DILATOR. rem ſemper procraſtinans, ac differens. Ennius de Q. Fabio Maximo. Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem. at Minutius iuuenili furore rem confici cum Annibale uolebat. Liuius libro duodecimo, Plutarchus in Fabio. SPE LONGVS. non diu ſperans, nam hoc iuuenum eſt, ſed tardus ad ſperandum. Acron ſpem inquit longiorem habet uiuendi. Ariſtoteles, ut ſupra annotauimus, iuuenes dixit eſſe εὐέλπιδας, ideſt bene omnia ſperantes. hic interpretabimur, ſpe longus, ideſt tardus ad ſperandum, uel eam ſpem, qua ſemel teneri ſenex cœpit, diutius retinens, nec facile, et temere dimittens. ægre enim ſenes ad ſperandum inducuntur, ſed ubi ſperare cœperint, non facile ſpem ponunt. Ariſtoteles quidem libro ſecundo rhetoricorum de ſenibus ægre ſperantibus, καὶ ἀμφιδοξοῦντες πάντες προστιθέασιν ἀεὶ τὸ ἴσως. & dubitantes illud forſan ſemper addunt. Si Horatius, ut putat Acron, ſpem diutius uiuendi innueret, clarius hoc indicaſſet: neque enim me latet illud Ciceronis in Catone, nemo eſt tam ſenex, qui ſe annum non ſperet poſſe uiuere. AVIDVS FVTVRI. ſcire cupiens, quæ futura ſunt. unde Ianum ueteres tricipitem finxerunt, quia præterita, præſentia, & futura conſiderabat, & erat uir circumſpectus, ut ingenioſe Alciatus in ſuis emblematibus ſcripſit. Ioui etiam tres oculi dabantur, ut Pauſanias in Archadicis obſeruauit. DIFFICILIS, QVERVLVS. moroſus, & ſemper dolens. Ariſtoteles, καὶ φιλαίτιοι μᾶλλον, ἢ δεῖ. & ſupra modum queruli. LAVDATOR TEMPORIS ACTI SE PVERO. laudans ea tempora, quibus puer uixit, non quibus ſenex, nam præſentia tempora corrupta eſſe dicit. Cicero etiam ſæpe ſic exclamat, ut pro Deiotaro. ò tempora, ò mores. talis Neſtor eſt apud Homerum. cauſam reddit Cicero in Catone, quòd memoria ſenes potius, quàm ſpe ſuſtentantur. CENSOR. ſemper cenſet, & caſtigat iuniorum mores. cenſor autem, ideſt quaſi cenſor: ſcimus enim cenſores fuiſſe terribiles, & difficiles. ut pro Cluentio Cicero copioſe docuit. C. Fabritius cenſor ſenatu mouit P. Cornelium Ruffinum, quòd in conuiuio habuiſſet decem libras argenti. Feneſtella libro ſecundo. multa præclare de cenſorum ſeueritate Plutarchus in uita Catonis cenſorij explicuit.

XXVII.

Multa ferunt anni uenientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt, ne forte ſeniles
Mandentur iuueni partes, puero que uiriles,
Semper in adiunctis, æuo que morabimur aptis.

ANNI VENIENTES. annos uenientes uocat eos, quibus corroboramur, & confirmamur: recedentes, quibus in ætatem ingraueſcentem uergimus. ἀκμὴ dicitur ætas robuſtior, poſt quam debilitamur, quod frugibus etiam tribuit Thucydides libro tertio, ἅμα τῷ σίτῳ ἀκμάζοντι ἐστράτευσαν ἐς τὴν Ἀττικήν, de Peloponneſiis loquens, qui atticum agrum inuaſerunt. qui ſint anni uenientes, & recedentes, ſupra docuimus ex Ariſtotele, in illum uerſum, Conuerſis ſtudijs ætas, animuſq; uirilis. NE

FORTE SENILES. *uide, inquit Horatius, ne hæc, quæ dixi esse in senibus, tu adolescentibus tribuas, ne ue pueris, quæ sunt uirorum.* Hic *dicet quispiam: si recte hoc ab Horatio præcipitur, sine dubio* Sophocles *in* Philoctete *hallucinatus est, qui* Neoptolemo *adolescenti partes seniles, & uiriles tribuit, abhorrentem illum ab omni scelere effingens, cui nihil sit honesto antiquius, nihil æquitate illustrius. nam* Vlyssi *callide hortanti, ut mendacio* Philoctetem *falleret, ut ab insula* Lemno *ad* Troiam *auehi posset, sic respondit,* ἔφυν γὰρ οὐδὲν ἐκ τέχνης πράσσειν κακῆς. *insitum mihi à natura est, ut nihil dolo malo agere uelim. responde, aliud esse bonum adolescentem effingere, aliud in adolescente partes seniles, & uiriles exprimere: licet enim adolescentes prudentes facere, modo ea, quæ in ijs elucet prudentia, non sit supra captum ætatis. unde* Aristoteles *libro septimo de moribus ad* Nicomachum, Neoptolemum *hunc* Sophoclis *uehementer laudat,* ἐπαινετὸς γὰρ οὐκ ἐμμένων οἷς ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ ὀδυσσέως, διὰ τὸ λυπεῖσθαι ψευδόμενος. *amplissimis uerbis laudandus est, quòd non potuerit ab* Vlysse *persuaderi, quia mentiri doleret.* IN ADIVNCTIS. *in iis moribus, qui unicuique ætati sunt adiuncti, quos ipse* Horatius *hic, &* Aristoteles *in rhetoricis explicuerunt.* AEVO APTIS. *in rebus morabimur, et insistemus, quæ ætati conueniant. æuum hic* Horatius *pro ætate usurpauit. licet æuum ad res sempiternas referatur, non ad mortales: ut ait* Aristoteles *libro primo de cœlo.* κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον, καὶ τὸ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τέλος, καὶ τὸ τὸν πάντα ἄπειρον χρόνον, καὶ τὴν ἀπειρίαν περιέχον τέλος αἰών ἐστιν, ἀπὸ τοῦ αἰεὶ εἶναι εἰληφὼς τὴν ἐπωνυμίαν, ἀθάνατος, καὶ θεῖος. *hac ipsa ratione & uniuersi cœli finis, & infinitum tempus, et ipsam infinitam uniuersitatem comprehendens finis æuum est, inde nomen sumens, quòd semper sit immortale & diuinum.* Virgilius *proprie dixit libro decimo* Aeneid. *ubi de nymphis maris.* Et *dedit esse deas, æuumq; agitare sub undis.*

XXVIII.

Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator. non tamen intus
Digna geri promes in scenam, multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens,
Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
Aut in auem Progne uertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Non sunt omnia in scenis tragicis, & aliis repræsentanda, atque oculis subiicienda: multa sunt narranda tantum, quæ scilicet incredibilia iudicabuntur, si quis ea repræsentarit. Medea *igitur trucidasse filios dicetur. in scena nemo simulet* Medeæ *perso-*

nam sustinens se eos necare, quia perspicuum erit mendacium, &c. hoc seruat Euripides in sua Medea. Sophocles in Aiace non inducit Aiacem se palam necantem, sed dissipatum rumorem ait de nece eius uoluntaria. idem Clytemnestram in Electra clamare facit, cum eam Orestes uulneribus conficit, ut longissime exaudiatur. ubi interpres sic rem perpendit, ἔθος δ' ἔχουσι τὰ γεγονότα ἔνδον ἀπαγγέλλειν τοῖς ἔξω οἱ ἄγγελοι, *in more positum est, ut intus gesta nuncii foras nuncient. quod hic non fecisse Sophoclem ait, quia* ἐναργέστερον τὸ πρᾶγμα γίνεται, ἢ διὰ ἀγγέλου σημαινόμενον. *clarius res explicatur, quàm si à nuncio referatur. Aristoteles in sua poetice præceptum hoc non prætermisit,* ἔστι μὲν οὖν τὸ φοβερὸν, καὶ ἐλεεινὸν ἐκ τῆς ὄψεως γίνεσθαι, ἔστι δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς συστάσεως τῶν πραγμάτων, ὅπερ ἐστὶ πρότερον, καὶ ποιητοῦ ἀμείνονος. *terribile uero illud, & miserabile cum ab apparatu scenæ proficiscitur, tum à rerum compositione, quod est multo præstantius, & peritioris poetæ.* ACTA REFERTVR. *dicitur à nunciis esse intus acta, ut obseruauimus ex interprete Sophoclis.* SEGNIVS IRRITANT. *demissa per aurem, idest audita, quia anima sentit per quinque sensus tanquam fenestras, ut docuit Cicero libro primo quæstionum Tusculanarum. Segnius irritant, minus mouent, quàm quæ ipsis oculis intuemur. Cicero in epistola ad Curium libro septimo familiarium. quanquam hæc etiam auditu acerba sunt, tamen audire tolerabilius est, quàm uidere. Aristoteles in libro de sensu, & sensili.* πρὸς μὲν τὰ ἀναγκαῖα κρείττων ἡ ὄψις, πρὸς δὲ νοῦν κατὰ συμβεβηκὸς ἡ ἀκοή. *ad ea, quæ necessaria sunt, uisus præstat, ad mentem uero, idest ad disciplinas, & animi ornamenta comparanda auditus præstantior per accidens est:* κατὰ συμβεβηκὸς δὲ, ἐξ ὀνομάτων καὶ σύγκειται, *per accidens autem, quia ex nominibus constat, & ex oratione pendet.* OCVLIS SVBIECTA FIDELIBVS. *idest, quæ uidentur, oculi tamen & ipsi, si res interuallo remota sit, falluntur, ut docet etiam Aristoteles libro tertio de cœlo, exemplo stellarum, quæ scintillare uidentur, & non scintillant: quare oculo non animam similem facit libro secundo de anima, sed corpus; animam uidendi uirtuti, quæ oculo inest.* SPECTATOR. *spectator ipse sibi tradit, quæ ipse uidet. nam quæ audit, ei ab alio traduntur. est autem spectator, qui iudicat uim poetarum, & oratorum, ut laudet tantum, uel uituperet: qui sedet de futuris iudex, Senator est; qui de præteritis, proprie iudex dicitur. nam Quintilianus libro tertio sic inquit: qui uero defendunt, tria faciunt genera auditorum, unum quod ad delectationem conueniat, alterum quod consilium accipiat, tertium quod de causis iudicet. quæ sumpta sunt ex libro primo rhetor. Aristotelis, ubi inter alia, hæc uerba leguntur,* ὁ δὲ περὶ τῆς δυνάμεως ὁ θεωρὸς, *qui de ui tantum oratorum iudicat, spectator est.* INTVS DIGNA GERI. γεγονότα ἔνδον. *intus facta etiam Sophoclis interpres dicit. intus autem fiunt, quæ in conspectu hominum non aguntur, sed intus esse acta dicuntur.* PROMES IN SCENAM. εἰς ὄψιν, *ut ait Aristoteles, in conspectum.* FACVNDIA PRAESENS. *absit, inquit, res ipsa ex oculis: adsit, qui recitet: Interpres So*

phoclis in suis scholiis, τὸ μὲν φορτικὸν τῆς ὄψεως ἀπέστη, τὸ δὲ ἐναργὲς οὐδὲν ἧσσον καὶ διὰ τῆς βοῆς ἐπραγματεύετο, idest molestia uisus abfuit, cum Clytemnestra ab Oreste trucidaretur: rei autem claritas nihilominus per uocem confecta est. hæc in scholiis Electræ. MEDEA. errauit igitur Seneca, apud quem Medea filios spectantibus omnibus trucidat: filios autem, quos illa ex Iasone progenuerat, à quo despecta, ut iniuriam illam ulcisceretur, filios crudeliter necauit. ATREVS. supra. ibi cœna Thyestæ. IN AVEM PROGNE. quæ Ityn filium Tereo marito comedendum apposuit, quod ille Philomelam sororem uitiarat. Ouidius. libro quarto georg. Virgilius sic. Et manibus Progne pectus signata cruentis. Thucydides libro secundo retulit in historia hanc fabulam. καὶ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὸν Ἴτυν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἔπραξαν. πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ἐν ἀηδόνος μνήμῃ Δαυλιὰς ἡ ὄρνις ἐπωνόμασται. & facinus in Ityn mulieres in hac terra commiserunt: à multis autem poetis, ubi de Luscinia mentio est, Daulias auis nominata est. Progne igitur insequente Tereo in auem Dauliam, idest in hirundinem, ut alii in Lusciniam uersa est. Sophocles tragœdiam Tereum, ut est author Aristoteles in poetice, scripsit, sed non palam in scena Prognem in auem uertit. ut faciendum hic Horatius docet. CADMVS IN ANGVEM. post conditas Thebas, laceratum à canibus nepotem Actæonem, aliasque calamitates exceptas, Cadmus cum uxore in serpentem mutatus abiit. ut Ouidius in libris τῶν μεταμορφώσεων narrat: & ego apud illustrissimum Aloysium Cornelium Cardinalem in aulæis pulcherrime rem totam expressam uidi, in uilla Polysolo, quæ est in agro Patauino, ubi multos menses cum doctiss. & nobiliss. Federico Cornelio Cardinalis fratre, quem honoris causa nomino, in studiis consumpsi. INCREDVLVS ODI. non solum credo, sed etiam odio habeo, quæ mihi audes oculis subiicere, cum falsa prorsus, & ficta sint, quia me credulum, ac stolidum censes. quibus uitiis qui laborant homines, passim irridentur, ac decipiuntur. Aristoteles libro secundo rhetoricorum, καὶ τοὺς μὴ εὐλαβεῖς μηδὲ φυλακτικούς, ἀλλὰ πιστευτικούς, ῥᾴδιον γὰρ πάντας λαθεῖν. & non cautos, nec res suas diligenter custodientes: hos enim omnes facile est decipere, & circumscribere. Suetonius in Claudio cap. trigesimoseptimo de eius credulitate sic. Vnus ex litigatoribus seducto in salutatione affirmauit, se uidisse per quietem occidi eum à quodam, deinde paulo post, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem aduersarium suum demonstrauit, confestimque is pro deprehenso ad pœnam raptus est. &c. quia igitur turpe est credulitate peccare, odimus eos, qui perspicuis nos mendaciis aggrediuntur, & quasi stolidos circumuenire conantur. huc igitur spectant uerba illa, incredulus odi.

XXIX.

Ne'ue minor quinto, neu sit productior actu
Fabula, quæ posci uult, & spectata reponi.

Agitur hic de quantitate fabulæ, quæ nec pauciores, nec plures quàm quinque

actus debet habere. Aristoteles in poetice iustam magnitudinem fabulae inesse debere exemplo, & similitudine animalis probat. nam si sit animal πάμμικρον, idest ualde exiguum, pulchrum non uidebitur, quia rem minimam, minimo temporis spatio percipere, & perpendere non possumus. quod si animal sit παμμέγεθες, idest admodum grande, & uastum, contemplatio distrahetur, & res ipsa comprehendi animo non poterit. tum sic concludit. ὥστε δεῖ καθάπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ζώων ἔχειν μὲν μέγεθος, τοῦτο δὲ εὐσύνοπτον εἶναι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μύθων ἔχειν μὲν μῆκος, τοῦτο δὲ εὐμνημόνευτον εἶναι τῷ μήκει. quare, ut in corporibus, & animalibus magnitudinem esse oportet, quae tamen oculis comprehendi possit, sic & in fabulis longitudinem, quae memoria teneri queat. PRODVCTIOR. longior, tragoedias unius diei circuitu solitas recitari, epopoeias uero multo maiore temporis interuallo refert in poetice Aristoteles, nam de tragoedia loquens sic ait. πειρᾶται ὑπὸ μίαν περίοδον ἡλίου εἶναι, ἢ μικρὸν ἐξαλλάττειν, tragoediae intra unius solis, uel paulo plus minus ue, periodum actio est. quibus uerbis diem artificialem intelligi ab Aristotele, doctissime ibi Robortellus demonstrat. QVAE POSCI VVLT, ET SPECTATA REPONI. quae uult posci a populo Romano, & non reponi, idest deponi, nisi spectata: populus enim aliquando reponebat non spectatas, quas non probabat. Horatius libro secundo in epistola ad Augustum:

> Si discordet eques, media inter carmina poscunt,
> Aut Vrsum, aut pugiles, his nam plebecula gaudet,
> Verum equitis quoque iam migrauit ab aure uoluptas
> Omnis ad incertos oculos, & gaudia uana.

Vel spectata reponebatur fabula in bibliothecis publicis, ut optima, & digna, quae in manibus omnium uersaretur. Horatius libro primo in epistola ad Iulium Florum.

> Quid mihi Celsus agit monitus, multumq; monendus
> Priuatas ut quaerat opes, & tangere uitet
> Scripta, Palatinus quaecunque recepit Apollo.

Per Apollinem Palatinum bibliothecas intelligit, quae erant ad aedem Palatini Apollinis. Acron legit, & spectanda reponi, ut sit sensus, & reponi spectanda, ut denuo agatur. cuius sententiam magis probarem, si reposci legeretur, non reponi, ut in codice Peregrini Aluernij doctissimi amici mei scriptum reperi. nam denuo fabulas reposci solitas uel Demosthenes probat de falsa legatione. καὶ τήνδε μὲν δὲ σοφοκλέους πολλάκις μὲν Θεόδωρος, πολλάκις δὲ Ἀριστόδημος ὑποκέκριται.

XXX.

> Nec deus intersit, nisi dignus uindice nodus
> Inciderit, nec quarta loqui persona laboret.

Duobus hisce carminibus duo praecepta traduntur uberrima, de non temere inducendo aliquo numine, & de apto loquentium personarum numero, qui ternarium ex=

cedere non debet. deum inducunt poetæ descendentem ex machina sublata quasi cœlitus, qui res perplexas explicet, atque inuolutam fabulam euoluat. M. Tullius libro primo de natura deorum sic inquit: quod quia quemadmodum natura efficere sine aliqua mente possit, non uideris, ut tragici poetæ cum explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad deum, cuius operam profecto non desideraretis, si immensam, & interminatam in omnes partes magnitudinem regionum uideretis. Aristoteles in poetice, ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν. *machina utendum in ijs, quæ extra tragœdiam sunt, quæcunque uel prius fuere, quæ scire homines non possunt, uel quæ futura denunciatione, diuinatione ue indigeant: concedimus enim dijs, ut omnia uideant. Polybius præterea libro tertio historiarum reprehendens historicos, qui Annibali alpes transeunti deum apparuisse uiam indicantem affirmabant, sic inquit,* ἐξ ὧν εἰκότως ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ παραπλήσιον τοῖς τραγῳδιογράφοις. καὶ γὰρ ἐκείνοις πᾶσιν αἱ καταστροφαὶ τῶν δραμάτων προσδέονται θεοῦ, καὶ μηχανῆς διὰ τὸ τὰς πρώτας ὑποθέσεις ψευδεῖς, καὶ παραλόγους λαμβάνειν. *unde idem committunt, quod tragici. nam eorum omnium fabulæ ad extremum deo, et machina indigent, quia initio quædam temere, & præter rem finxerunt. machinæ exemplum passim reperies in tragicis græcis, in Oreste Euripidis, ubi Apollo de raptu Helenæ ea aperit, quæ nota non erant, in Electra Euripidis, ubi Castor, & Pollux Theoclymeni futura prædicunt. Aristoteles enim ait deos induci ex machina, ut res præteritas, uel futuras patefacerent. Polybius, et Cicero addunt etiam tertiam causam, ut res perplexas explicarent. unde Sophocles in Philoctete Herculem inducit, qui Philoctetem hortetur, ut ad Troiam pergat, cum id ei Neoptolemus precibus, & Vlysses minis persuadere non potuissent, & iam res desperata esset.* VINDICE. *qui rem perplexam, & iam desperatam uindicet, & claritatem recuperet. hinc uindiciæ libertatis. Liuius libro tertio ubi de Virginia, & Appio Decemuiro. Budæus in Pandectis.* NODVS. *res perplexa, & obscura. Cicero ad Atticum libro quinto: Cæsari nullus honos à senatu habeatur, dum hic nodus expeditur. uide Erasmum in prouerbio, Nodum soluere.* NEC QVARTA LOQVI PERSONA LABORET. *tres uult Horatius loqui personas in tragœdia, licet hoc semper à ueteribus non sit obseruatum: quatuor uetat. in Aiace Sophoclis loquuntur Vlysses, Teucer, is qui chorum repræsentat, in Philoctete Neoptolemus, Chorus, Philoctetes, aliquando quarta persona Vlysses adhibetur.*

XXXI.

Auctoris partes chorus, officiumq; uirile
Defendat, neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat apte.
Ille bonis faueatq;, & consilietur amice,

Et regat

Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet mensæ breuis, ille salubrem
Institiam, legesq́;, & apertis ocia portis.
Ille tegat commissa, deosq́; precetur, & oret,
Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.

Tragœdiæ partes, ut docet in poetice Aristoteles, secundum quantitatem hæ sunt, prologus, episodium, exodus, choricum. non mirum igitur uideri debet, si hoc loco agit Horatius de choro. erat autem duplex chorus, alter quidem tragicus, alter uero comicus. in comico, ut Iulius Pollux libro quarto testatur, personæ sunt quatuor, & uiginti, in tragico quindecim. & chori quidem in respondendo, & alloquendo unus tantum personam sustinebat, ut in poetice Aristoteles refert, cuius uerba breuitatis causa prætermittimus. AVCTORIS. *alij aliter. ego auctoris, idest suasoris exponam: &, ut opinor, recte: chorus enim semper fere aliquid suadet, & Cicero auctore pro suasore utitur frequenter, ut de claris oratoribus, dolet nihil tam perpetuam auctoritatem de pace ualuisse: in oratione octaua contra M. Antonium. pater tuus, quo utebar sene auctore adolescens. Parrhasius actoris legit, idest mimi. sed mimo tam graues, honestaq́; partes non tribuuntur.* OFFICIVM VIRILE. *laudabile. uiri dicuntur qui sunt præstantes. alij fœminæ. Virgilius ex Homero, ò uere Phrygiæ: neque enim Phryges. Homerus libro septimo odysseæ, ubi Mineruam in puellam uersam Corcyræ Vlysses interrogat, qua uia sit ad ædes Alcynoi, & orat ut illa sibi dux esse uia uelit, οὐκ ἄν μοι δόμον ἀνέρος ἡγήσαιο ἀλκινόου. non mihi ad ædes uiri Alcynoi dux esses? Alcynoum uirum appellauit, idest uirtute excellentem. chorus igitur officium uirile defendet, si, cum alij uarijs perturbationibus agentur, ipse ea suadebit, quæ honesta, et conducibilia esse uidebuntur.* NEV QVID MEDIOS INTERCINAT ACTVS. *nil canat chorus in tragœdia, quod abhorreat à re proposita. chorus autem canebat, ut notum omnibus esse potest. nam in Philoctete Sophoclis chorus Rhæam hoc cantu extollit.*

ὀρεστέρα παμβῶτι γᾶ
μᾶτερ αὐτοῦ Διός
ἃ τὸν μέγαν πακτωλὸν εὔχρυσον νεμεῖς
σὲ κἀκεῖ μᾶτερ πότνια ἐπηυδώμαν.

Montana mater Iouis, quæ magnum auriferum Pactolum incolis, te ibi etiam mater canimus. Aristoteles in poetice de choro, ἐμβόλιμα ᾄδουσι. proposito hærentia canunt. & Agathon quidem primus chori cantum instituit. ibidem Aristoteles. πρώτου ἄρξαντος ἀγάθωνος τῶ τοιούτου. ILLE BONIS FAVEAT. *in Philoctete chorus Sophoclis partes Philoctetæ tuetur, & miseratione eius ducitur, qui olim rex potentissimus solus tunc in antro duriter uitam agebat. Vlysses tamen, & Neoptolemus ei indigne insidias struebant. chorus inquit:*

οἰκτείρω νιν ἔγωγε ὅπως
μὴ τοῦ κηδομένου βροτῶν
μηδὲ σύντροφον ὄμμα ἔχων,
δύστανος μόνος ἀεὶ
νοσεῖ μὲν νόσον ἀγρίαν.

Huius ego miseratione ducor, qui neminem habet, qui eius curam sustineat, eumq; alat, solus infelix in solitudine semper agresti, & acerba peste discruciatur. quod dicit chorus, ut Vlyssem, et Neoptolemum Philoctetæ conciliet uiro optimo. ET CONSILIETVR AMICE. *fideliter consilia afferat, sine fuco, & fallacijs, ut fauit chorus in Electra Sophoclis: illa enim, postquam in mentem ei uenit de obitu patris, miserabiliter conqueri cœpit, & suas deplorare querelas, ut eius fletu nihil esset tristius. at uero periculum erat, ne Clytemnestra, & Aegystus, qui Agamemnonem acerrimo odio prosequebantur, cum eam inimicum hominem flere audissent, in eam uehementer indignarentur, eiq; aliqua ratione nocerent. eam igitur chorus monet, ne altissima uoce contendat, ne ue liberius uociferetur.*

μηδὲν μέγας ἀΰτης.

ET REGAT IRATOS. *Euripides in Hippolyto obseruauit. cum Theseus peteret à Neptuno, ut fugientem Hippolytum excitatis maris monstris perderet; chorus, ut eius iram leniat, ignoscere eum filio debere ait, ut lapsuræ domui consulat.* τὸ λῷστον σοῖσι βούλευσαι δόμοις. *cogita, quod tuæ familiæ optimum sit.* AMET PECCARE TIMENTES. *In Philoctete Sophoclis chorus amat Philoctetem, quòd uir bonus sit, & officium semper coluerit,*

ἀλλ' ἴσος ἐν ἴσοις ἀνὴρ
ὤλλυθ' ὧδ' ἀναξίως

Sed iustus & æqui obseruantissimus hic uir sic perijt indignius. ILLE DAPES LAVDET. *parsimoniam chorus laudabit, & alia præstabit, quæ subdit Horatius: quæ omnia partes sunt generalis, & late patentis huius præcepti, amet peccare timentes. quanta laus sit sobrietatis & parsimoniæ, illustri exemplo docet Ammianus Marcellinus libro uigesimoprimo, ubi de Iuliano Imperatore his uerbis loquitur. toleranter, & fortiter nullius cibi indigens mundioris, sed paucis contentus, & uilibus oppida forinsecus transibat, incaute, imitatus egregium illud Cyri ueteris dictum, qui cum delatus ad hospitem interrogaretur ab eo, quid ad conuiuium parari deberet, panem responderat solum. sperare enim aiebat se prope riuum cœnaturum.* MENSAE BREVIS. *Verrem Cicero septima in eum oratione accusat, quòd totos dies conuiuijs traheret. ita, inquit, diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stupris, & flagitijs conterebatur. mensam breuem, idest conuiuium simplex, & breue in odis etiam laudat Horatius.*

Persicos odi puer apparatus &c. *& in Satyris.*
Modo sit mihi mensa tripes, &

Concha salis puri. SALVEREM IVSTITIAM. quod corporum est, tribuit iustitiæ. nam corpora dicuntur salubria, cœlum salubre. Pindarus ode octaua olympiorum Seruatricem iustitiam urbium uocauit. nam ut salubritas corpora, sic ea urbes tuetur,

ἔνθα σώτειρα διὸς ξενίου
πάρεδρος ἀσκεῖται θέμις,

Hic seruatrix, Iouis hospitalis assecla exercetur iustitia. Iustitiam Aristoteles ueram uirtutem esse ait in libro quinto de moribus ad Nicomachum, quòd alijs prosit, & ius suum cuique tribuat, ut stellæ Eous, et Hesperus alijs lucent, οὔθ᾽ ἕσπερος, οὔθ᾽ ἑῷος οὕτω θαυμαστός. neque Hesperus, neque Eous tam admirabilis, quàm iustitia est. chorus iustitiam laudat in Andromache Euripidis.

μηδὲν δίκας ἔξω
κράτος ἐν θαλάμοις
καὶ πόλει δύνασθαι.

Nihil sine iustitia in thalamis, nihil in urbe ualet. LEGES. non contentus iustitia leges etiam nominauit: quia non idem est lex, & iustitia. de iustitia Vlpianus iurisconsultus libro primo Digestorum, titulo primo, lege decima sic. Iustitia est constans, & perpetua uoluntas ius suum cuique tribuendi. de lege uero Papinianus titulo tertio eiusdem libri sic. lex est commune præceptum uirorum prudentium consultum, delictorum, quæ sponte, uel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis reip. sponsio. de legibus chorus in Oedipo tyranno Sophoclis.

ὧν ὄλυμπος πατὴρ μόνος, οὐδέ νιν
θνατὰ φύσις ἀνέρων ἔτικτεν. &c.

Quarum cœlum pater solum est, neque illas leges mortalis hominum natura peperit. APERTIS OCIA PORTIS. leges silent inter arma: ut C. Marium dixisse, testatur Valerius Maximus. ubi igitur leges pollent, ocia sint necesse est: ubi ocia, quies, & apertæ urbium portæ. nam clausæ portæ urbium inimicitiam, & bellum indicant, unde Cæsari uenienti Massylienses portas urbis cum clausissent, hostes indicati sunt. Cæsar de bello ciuili libro secundo. in Aiace Sophocles ocia tacite laudat, cum laboris duritiem ostendit, ἐπεὶ πόνος πόνῳ πόνον φέρει. labor labori laborem affert. Huic Horatij uersiculo Vergilianus ille libro octauo è regione respondet,

= & mœnia clausis
Bellum acuunt portis. TEGAT COMMISSA. secreta, quæ sibi ab aliquo communicata sunt, ne publicet. Horatius in epistola ad Torquatum libro primo, Ne fidos inter amicos Sit qui dicta foras eliminet. chorus in Electra, cum Electræ consilium audisset, ne res temere tentetur, monet, & rem non uulgat.

ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ἡ προμηθία, & quæ sequuntur.

Portia uxor Bruti, cum uirum sibi arcana de nece Cæsaris communicare nolle uidisset, uerentem, ne forte illa doloris impatiens rem proderet, gladio sibi femur transfixit, ut se

constantem probaret. Dion libro quadragesimo quarto. VT REDEAT MISERIS. *ut felicitas amissa miseris reddatur. quod non solum tragici chori faciunt, sed etiam Pindarus ode secunda olympiorum, quæ scripta est ad Theronem Agrigentinum, Iouem alloquens sic precatus est.*

ἀλλ' ὦ κρόνιε παῖ ῥέας
ἕδος ὀλύμπου νέμων
ἀέθλων τε κορυφὰν
πόρον τ' ἀλφεοῦ
ἰανθεὶς ἀοιδαῖς
εὔφρων ἄρουραν ἔτι πα-
τρίαν σφίσιν κόμισον.

Iuppiter Saturni, & Rheæ fili, cælum incolens, & Alphæum, ubi certamina fiunt, qui cantus non despicis, patriam his regionem redime.

ABEAT FORTVNA SVPERBIS. *Chorus in Electra Sophoclis,*

ποῦ ποτε κεραυνοὶ διὸς, ἢ ποῦ φαέθων
ἅλιος, εἰ ταῦτ' ἐφορῶντες
κρύπτουσιν ἕκηλοι.

Vbi nam fulmina Iouis, uel lucens Sol? si hanc immanitatem Clytemnestræ intuentes cælant? & miseram Electram è tantis malis non eripiunt? nam tum abit fortuna superbis, cum ij pœnis uindicantur, quibus digni sunt, & ad calamitatem rediguntur.

XXXII.

Tibia non ut nunc orichalco uincta, tubæq;
Aemula, sed tenuis, simplexq; foramine pauco
Aspirare, & adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu,
Quò sane populus numerabilis, ut pote paruus,
Et frugi, castusq;, uerecundusq; coibat.

Aristoteles in poetice sex in tragœdijs requirit, apparatum, dictionem, musicam, idest, μελοποιΐαν, mores, sententiam, fabulam. Hactenus Horatius *dictionem, mores ætatum, fabulam, ipso initio, sententiam etiam non uno in loco effinxit, & tractauit. hic aggreditur μελοποιΐαν, & musicam, quæ cantum chori consociabat. non pertinet, ut Aristoteles ait, ad artificium poetæ. nam tragœdia etiam sine musica consistere posset. quare hanc partem ἀτεχνότατον καὶ ἥκιστα οἰκεῖον τῆς ποιητικῆς uocat, idest minime artificiosam, minimeq; propriam poetices. proderat autem, & adhuc in eo prodest, quòd uersus solutæ orationi similes, numerosiores uideri facit, et magis poeticos. M. Tullius in oratore ad Brutum sic: quorum similia sunt quædam etiam apud nostros, uelut illa in Thyeste, Quem nam te esse dicam? qui tarda in senectute, & quæ sequuntur. quæ, nisi cum tibicen accessit, orationi sunt solutæ simillima. hæc*

Ille. choris musici adhibebantur: quod in uerbis etiam Demosthenis in oratione contra Midiam perspicuum est, τὸν ἄρχοντα ἐπικληροῦν ὁ νόμος τοῖς χοροῖς αὐλητὰς κελεύει, *principem iubet lex choris tibicines decernere, atque adhibere. primum cantus Doricus personabat, mox Phrygius, postremo Lydius, ut auctor Plutarchus est in libro de musica,* δωριστὶ μὲν τὴν πρώτην, φρυγιστὶ δὲ τὴν δευτέραν, λυδιστὶ δὲ τὴν τρίτην. *licet Aristoteles libro octauo politicorum, tragœdiæ aptiorem mixolydium esse existimet, quia fit* ὀδυρτικωτέρως, *idest flebilius, licet illi Plutarchus etiam non reclamet.* TIBIA. *tibijs utebantur in scenis: licet eas damnet Aristoteles libro octauo politicorum: quas abiecit Minerua, quòd eas inflantes turpem uultum præ se ferant,* καὶ δὴ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ προσώπου ἔσχατον ποιοῦσαν δυσχερᾶναι σφόδρα τὴν θεόν. *& propter indecorum uultum indignatam deam hoc fecisse.* ORICHALCO VINCTA. *orichalcum tibijs addebant, quasi ornamentum, non quòd eo duo ligna, ex quibus tibia constabat, uincirentur; ut male nonnulli affirmarunt: stultum enim est existimare, nullum lignum tam grande posse reperiri, ut tibiam conficere possit; et necesse esse, duo ligna coire, ut grandis tibia componatur. ignorare ijdem uidentur, quid sit uincire, cum duo corpora, non unum uinciri putant. nam eorum argumentum uerbo uinciri tantum nititur. Ciero tamen libro secundo quæst. Tusc. sic inquit: si se lachrymis dedet, uinciatur, & constringatur amicorum custodijs. Lege de his musicis instrumentis libro quarto apud Pollucem.* VT NVNC. *quibus temporibus imperium Romanum florentissimum est: Roma enim gentibus imperabat uel sub Cæsare, ut est apud Ciceronem libro tertio de officijs. olim, inquit Horatius, cum resp. erat tenuis, tibia non erat ampla, et operosa ut nunc. utebantur autem tibijs dextris, & sinistris, idest grauibus, & leuibus, ut Donatus ait. hinc se dicebant transire à tibiis dextris ad sinistras. Cicero in oratione pro Muræna sic. transiit idem iurisconsultus tibicinis latini modo. de Sulpitiò loquens, qui Murænam accusans de crimine ad crimen transibat.* FORAMINE PAVCO. *olim, inquit, in tibia pauca erant foramina, quia & ipsa erat pertenuis. Diodorus Thebanus plura addidit foramina, ut Pollux ait, & fecit tibiam* πολύτρητον, *idest multis locis perforatam,* πλαγίας διάξας τῷ πνεύματι τὰς ὁδοὺς. *latas inducens spiritui uias. Dionysius, ubi de choris satyristarum uerba facit,* αὐλίσκους *uocat tenues tibias, de quibus hic Horatius, quas exactis regibus Romani adhibebant. malus quidam interpres tibicunculas uertit uerbo non latino, sed ridiculo, atque infaceto. nam si Iouius noster in Eulogiis Cælii Calchagnini inscriptionem libri de quæstionibus epistolicis exagitat, & sine stomacho non profert, quid nos de tibicunculis, quod uocabulum est longe ineptius, sentiemus? cum eius auctor sit is, qui omnem operam, et studium in aliena errata colligenda contulit, et unum se ex iis esse profiteatur, quos in Lyside Plato appellat* ἀντιλογικούς. *nam si id uerbo non profitetur, re mihi quidem præstare uidetur.* ASPIRARE, ET ADESSE CHORIS. *erat quidem tibia tenuis, et simplex, sed tamen illius temporis choris erat utilis, & satisfaciebat cumulatius. cum aspirare dixit, expressit tibicinem chori cantum consociantem, unde statim est*

illud, et adesse choris: tibicen enim hoc faciebat, ut initio huius contextus ex Cicerone docuimus. aspirare pro iuuare, etiam Ouidius libro primo metamor. usurpauit, dij cœptis, nam uos mutastis & illas, aspirate meis. Gellius libro I. cap. XI. sic inquit. ecce autem pro tibicina laconica tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem uenit, quam C. Graccho cum populo agenti præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt. sed nequaquam sic est, ut à uulgo dicitur, canere tibia solitum, qui pone eum loquentem staret, uarijsq; modis tum demulcere animum, actionemq; eius, tum intendere: quid enim foret ea re ineptius? si ut planipedi saltanti, ita Graccho concionanti numeros, et modos, & frequentamenta quædam uaria tibicen incineret? sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circunstantibus dicunt, occultius, qui fistula breui sensim grauiusculum sonum inspiraret, ad deprimendum, sedandumq; impetum uocis, & quæ sequuntur. uide de hac fistula Gracchi etiam Quintilianum libro primo, cap. de musica, Ciceronem libro tertio de oratore, Valerium Maximum libro octauo. ut igitur Gracchi orationem fistula, sic chori cantum tibicen iuuabat. nam uerbum aspirare lenem tibicinis sonum indicat. ASPIRARE, ET ADESSE CHORIS. tibicines non solum tibijs suis personuisse, inquit, sed etiam adesse solitos choris, idest saltasse cum choris. quem morem Aristoteles testatum reliquit in poetice, his uerbis. ἁρμονίᾳ μὲν, καὶ ῥυθμοῖς χρώμεναι μόνον ἥ τε αὐλητικὴ, καὶ ἡ κιθαριστική. harmonia simul, & numero tantum utuntur illæ, quæ ad tibias, quæq; ad citharas imitationes spectant. numerum autem pro saltu posuisse Aristotelem, consequentia illa uerba declarant, αὐτῷ δὲ τῷ ῥυθμῷ μιμοῦνται ἁρμονίας οἱ τῶν ὀρχηστῶν. numero uero ipso sine harmonia imitantur saltatores. NONDVM SPISSA NIMIS. erat olim tibia idonea, licet parua, ad personandum ita, ut passim exaudiretur, quamuis tunc sedilia, & loca, ubi fabulæ recitabantur, spissiora non essent, quòd frequentes auditores non conuenirent. uenit nunc mihi in mentem, quod scribit Athenæus libro octauo de Stratonico. διδάσκων γὰρ κιθαριστάς, ἐπειδὴ ἐν τῷ διδασκαλείῳ εἶχεν ἐννέα μὲν εἰκόνας τῶν Μουσῶν, τοῦ δ᾽ Ἀπόλλωνος μίαν, μαθητὰς δὲ δύο, πυνθανομένου τινός, πόσους ἔχει μαθητάς, ἔφη σὺν τοῖς θεοῖς δώδεκα. citharistas docens, cum in ludo nouem haberet Musarum imagines, Apollinis unam, discipulos uero duos, & ex eo quispiam sciscitaretur, quot discipulos haberet, cum deis, inquit, duodecim. huius nimirum sedilia spissiora non erant? NVMERABILIS, VT POTE PARVVS. nam quæ parua, & pauca sunt, facile numerantur. unde Ouidius, pauperis est, numerare pecus. Plato in Philebo, de finito, & infinito agens, ὅτι δὲ τρόπον τινὰ τὸ ἄπειρον πολλά ἐστι, πειράσομαι φράζειν. quod quodam modo infinitum multa facit, dicere conabor. ET FRVGI. bonus. laus eius, qui non magnas opes, & copias habuit, ut ueteris illius populi Romani. Cicero pro Deiotaro sic. omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis, & admirabilis frugalitas: & si hoc uerbo scio laudari reges non solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in rege: fortem, iustum, seuerum, grauem,

magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes, illa priuata est. CASTVSQVE, VERECVNDVSQVE. *hoc inquit propter fœminas, quæ in theatrum, ut fabulas audirent, ueniebant. Cicero libro primo quæstionum Tusculanarum sic: frequens enim consessus theatri, in quo sunt mulierculæ, & pueri, mouetur audiens tam grande carmen, &c. quò tamen ut se conferre possent, ægre à maritis impetrabant, ut Caius iurisc. innuit libro uigesimoquarto Digestorum, tit. primo, lege trigesimasecunda, sic: Nuper ex indulgentia principis Antonini recepta est, alia causa donationis. quam dicimus honoris causa, ut ecce si uxor uiro lati claui petendi gratia donet, uel ut equestris ordinis fiat, uel ludorum gratia.*

XXXIII.

Postquam cœpit agros extendere uictor, & urbem
Latior amplecti murus, uinoq; diurno
Placari genius festis impune diebus,
Accessit numerisq;, modisq; licentia maior.
Indoctus (quid enim saperet, liberq; laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?)
Sic priscæ motumq;, & luxuriem addidit arti
Tibicen, traxitq; uagus per pulpita uestem.
Sic etiam fidibus uoces creuere seueris,
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps,
Vtiliumq; sagax rerum, & diuina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

POSTQVAM COEPIT AGROS. *quemadmodum crescente Romano imperio tragœdiæ comœdiæq; etiam, & musices amplitudo creuerit, hic habemus. Florus libro primo de quatuor ætatibus urbis Romæ sic scribit. Prima ætas sub regibus fuit, prope* CCL. *annos, quibus circa ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est. hæc erit eius infantia. sequens à Bruto, Collatinoq; Coss. in Ap. Claudium, Q. Fuluium Coss.* CC. *annos patet, quibus Italiam subegit. hoc fuit tempus uiris, armisq; incitatissimum. ideo quis adolescentiam dixerit. dehinc ad Cæsarem Augustum* CCL. *anni, quibus totum orbem pacauit. hic iam ipsa iuuenta imperij, & quasi quædam robusta maturitas. à Cæsare Augusto in seculum nostrum haud multo minus annis* CC. *quibus inertia Cæsarum quasi consenuit, atque decoxit. Sed oritur hic quæstio, quam uir doctissimus Iacobus Grifolus excitauit. quo modo maior licentia numeris, & modis accessit, cum Roma cœpit latioribus mœnibus cingi? quod factum est, cum Sabini in urbem, Albani, nonnulliq; alij recepti sunt, ut est apud Liuium libro primo. Si præterea post Græciam tantum deuictam, & post punica bella cœpere Romani Græcos imitari, ut est apud Horatium libro secundo epist. Græci enim primi tragœdias scripserunt, & comœdias. huic quæstioni sic prudenter posse responderi existimarim. Romanos cœ-*

pisse quidem Græcos imitari post Græciam deuictam & post Punica bella, cum primum interiores literas attigerunt, & optimam, excellentemq; poetices speciem animo uiderunt, sed tamen priscis etiam temporibus rudes poetas Romæ extitisse, quorum etiam Saturnios numeros quasi Saturni seculo editos Horatius appellat libro secundo epistolarum ad Augustum scribens,

Græcia capta ferum uictorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio. sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & graue uirus
Munditiæ pepulere, sed in longum tamen æuum
Manserunt, hodieq; manent uestigia ruris.
Serus enim Græcis admouit acumina chartis,
Et post Punica bella quietus quærere cepit
Quid Sophocles, & Thespis, & Aeschylus utile ferrent.

His uersibus perspicuum est, priscis etiam urbis temporibus Romæ poetas, rudes tamen & inornatos fuisse. quare ab ijs fabulæ edi potuerunt. sed mihi quispiam hæc Ciceronis uerba obijciet, quæ sunt libro primo quæstionum Tusculanarum. nam cum apud Græcos antiquissimum è doctis sit genus poetarum, siquidem Homerus fuit, & Hesiodus ante Romam conditam, Archilochus regnante Romulo, serius poeticam nos accepimus. annis fere CCCCX. *post Romam conditam, Liuius fabulam dedit App. Claudio Cæci F. M. Tuditano Coss. &c. Ego uero existimo Ciceronem asserere, Liuium primum fabulam dedisse Romæ ex iis, quorum scripta legi potuerunt. sed alii ante Liuium Andronicum (sic enim illum cognomento Diomedes appellat) poetæ fuerunt, si diligenter uersus Horatii in epistolis à nobis adductos perpendimus, quorum scripta interierant. quid? non ne ibidem Cicero sic inquit? quanquam est in Originibus, solitos esse in epulis canere conuiuas ad tibicinem de clarorum hominum uirtutibus. ergo Romæ priscis etiam temporibus poetæ, & musici fuerunt. nam poetæ erant, quos in epulis cecinisse Cato in Originibus refert. idem Cicero in libro de claris oratoribus sic. utinam extarent illa carmina, quæ multis seculis ante suam ætatem in epulis esse cantata à singulis conuiuis de clarorum uirorum laudibus in Originibus scriptum reliquit Cato.* LATIOR AMPLECTI MVRVS. *Roma sub Romulo quatuor colles comprehendit, Esquilinum, Auentinum, Palatinum, Capitolinum: tres alios complexa est sub Seruio Tullio, Quirinalem, Viminalem, Cælium. unde Virgilius. Septem quæ una sibi muro circumdedit arces.* PLACARI GENIVS FESTIS IMPVNE DIEBVS. *genio deo operam dabant non sine musica, & carmine. Virgilius libro secundo georg. quiddam simile refert,*

Nec non Ausonii, Troia gens missa, coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq; soluto,
Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis,
Et te Bacche uocant per carmina læta, &c.

Placabantur

Placabantur dij infensi, qui non prodesse, sed obesse solebant, ut Auerunci, & Robigi. hinc altare Iouis Veiouis cum sagittis. de quibus uide apud Gellium. At Genius mitissimus deus non erat placandus. hic igitur placari pro coli positum est. Horatius saepe sic loquitur, ut in odis libro primo.

Et thure, & fidibus iuuat
Placare, & uituli sanguine debito
Custodes Numidae deos,
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Charis multa sodalibus
Nulli plura tamen diuidit oscula
Quàm dulci Lamiae.

Vbi legendus est Acron accuratus interpres. Ego autem hic genio dedisse operam, idest uoluptati, ad quam simus propensi, ueteres illos, non interpretor. sic Iason potius alios secutus errantes interpretatus est. erant sacra quaedam, quibus Tellurem, Syluanumq; aruorum deum, illam porco, hunc lacte, & Genium floribus, ac uino placabant agrestes, quae sacra Horatius hic certe innuit, & in epistola ad Augustum libro secundo epistolarum clarius expressit his uersibus:

Agricolae prisci fortes, paruoq; beati
Condita post frumenta leuantes tempore festo 44.
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem
Cum socijs operum pueris, & coniuge fida
Tellurem porco, Syluanum lacte piabant,
Floribus, & uino Genium memorem breuis aeui.

Haec igitur sacra Genij Horatius significat, non uoluptates hominum luxuriose uiuentium, ut credit Iason. nam Horatium hic de sacris Genij loqui illa etiam, quae hoc statim libro leguntur carmina testantur, festis impune diebus. functusq; sacris, & potus, & exlex. VINOQVE DIVRNO. *quia mane Genium floribus, & uino agricolae placabant, non noctu, ut adducti Horatij uersus declarant. orgia enim Bacchi noctu fiebant, non sacra Genij. quaecunque igitur Iason hic de duodecim horis diei, & de solido die, & de hora coenandi commemorat, nihil omnino ad hunc locum spectant. singula igitur non confutabimus, ne praeter rem aliquid & nos à proposito Horatii discedentes dicamus. satis est, monuisse hunc Horatii locum non fuisse ab Iasone intellectum. alibi igitur, quando hic locus non patitur, ea omnia refellemus, quae ille de solidò die in oden Horatii memoriae prodidit, & nostram opinionem sexcentis argumentis corroborabimus, quam in Parergis testatam reliquimus libro primo, cap. undecimo.* IMPVNE. *sobrie, sine ebrietate. nam qui bibunt sobrie, impune ferunt: qui uero ita uino incalescunt, ut ebrii discedant, id non faciunt impune, sed uidentur à Baccho uulnerati, quem iccirco ueteres, ut ait Athenaeus, fingebant κεϱασφόϱον, idest cornutum, de illo Ouidius sic: Pendeat &*

mitis cornibus uua tuis. & haec sobrietas mirifice antiquis illis uiris conuenit, quibus nihil fuit moderatius. unde illud apud Ciceronem de antiquorum hominum integritate. nihil ex omni memoria sumi potest illustrius. & illud, ò tempora, ò mores. quò referri ea omnia possunt, quae libro primo de diebus, & operibus Hesiodus de antiquis commemorat. loquitur autem hic Horatius de Romanis antiquis, qui uino Genium piabant, ut demonstratum est. ACCESSIT NVMERISQVE, MODISQVE LICENTIA MAIOR. *ueteres licentius saltare, & tibiis personare coeperunt. per numeros saltationem intelligit eorum, qui in sacris Genii & aliorum deorum psallebant, & saltabant. super etiam citauimus ex Aristotelis poetice ea uerba,* αὐτῷ δὲ τῷ ῥυθμῷ μιμοῦνται ἁρμονίας οἱ τῶν ὀρχηστῶν. *numero uero ipso sine harmonia imitantur saltatores. nec uero omnem saltationem numerus significat, sed peritiorem tantum: quod clarissime colligitur ex his uerbis Ciceronis in Paradoxis. extra numerum si se moueat histrio, exsibilabitur, & explodetur. modus tibiarum sonum indicat, de quo superius plura ex Aristotele, & Plutarcho, ibi, Tibia non ut nunc. etc. apud Graecos Timotheus plures chordas lyrae addidit, cum ea ante ex septem constitisset, ut auctor est in libro de musica Plutarchus. sed illud mihi quaerendum uidetur, cur licentia dixit Horatius, quae in malam partem accipitur? cur illa carmina addidit statim?*

> *Indoctus quid enim saperet, liberq; laborum*
> *Rusticus urbano confusus, turpis honesto?*

Quibus rusticum Genio sacra peragentem cum modis, & numeris non sapientem fuisse ait, eumq; excusat, quòd rusticus erat, indoctus &c. responde, iccirco, licentiam accessisse numeris, & modis in sacris Genii, innuere Horatium, et hoc rusticorum crimen excusare, quia per modos licentiores Fescennina carmina plena conuitiis intelligit, quae in sacris Genij primum exorta sunt, ut hic innuitur, & in epistola ad Augustum libro secundo aperte dicitur, ubi de sacris Genii mentio fit.

> *Fescennina per hunc inuenta licentia morem*
> *Versibus alternis opprobria rustica fudit,* & quae sequuntur.

Qui mos conuitiandi in comoedia remansit, ut notum est. falluntur, qui credunt ueteres Romanos hic reprehendi, quòd ob ignorantiam rudi musica contenti uenustiorem, & iucundiorem non curarent. nam Horatius non uenustiorem musicam quae accessit, fuisse significat, sed uitiosiorem ob iurgia, unde licentiam, & luxuriem ei tribuit, cum inquit,

> *Accessit numerisq;, modisq; licentia maior,*
> *Sic priscae motumq;, & luxuriem addidit arti* Tibicen.

Quòd si per licentiam, & luxuriem iucunditatem musicae indicaret, eius auctorem non appellasset indoctum & rusticum. nam huiusmodi homines rudes esse solent, non elegantiores, ut aperte Cicero in Quintio, & Sex. Roscio duabus nobilissimis orationibus probauit. LIBER LABORVM. *quia festis diebus Genio sacra faciebat, ut nuperrime ex Horatio probauimus. & diebus festis rustici labores intermittere solent,*

nisi ea præstent, quæ Virgilius libro primo georg. festis diebus posse confici affirmat.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas, & iura sinunt. riuos deducere nulla
Relligio uetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias auibus moliri, incendere uepres,
Balantumq; gregem fluuio mersare salubri.

RVSTICVS VRBANO CONFVSVS, TVRPIS HONESTO. *erant enim tribus rusticæ, & urbanæ. Plinius libro decimo octauo sic. rusticæ tribus laudatissimæ eorum, qui rura haberent, urbanæ uero, in quas transferri ignominia esset, desidiæ probro. inuenies plura apud Dionysium libro septimo. turpis, et honestus referuntur ad uitia, & uirtutes animi, ut, rusticus, & urbanus ad fortunæ conditionem. rusticis obiicit uitium temporis: tunc enim rusticæ tribus in numeris, modisq; non excellebant. rusticum urbano confusum inquit fuisse respiciens Rosciam legem sui temporis. nam L. Roscius Otho tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quatuordecim gradus, in quibus sederent, ascriberentur, ut scribit Liuius libro nonagesimo nono. de ea Cicero pro Muræna sic. L. Otho, uir fortis, meus necessarius, equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam uoluptatem. itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima, quòd honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus. Horatius libro primo epistolarum de lege Roscia, Vt propius spectes lachrymosa poemata Puppi, idest tragœdias.* MOTVM, ET LVXVRIEM. *motum, idest saltationem ad tibias. Horatius in epistola ad Villicum, libro primo epist.*

nec meretrix tibicina, cuius
Ad strepitum salias terræ grauis.

Addidit autem motum pro auxit. nam ante etiam saltabant, sed additus motus fuit liberior, & indecentior, qualem nemini conuenire uidemus. hic fortasse obiectus Deiotaro fuit. pro quo sic Cicero in oratione. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicii afferre? Deiotarum saltantem quisquam, aut ebrium uidit unquam? et pro Muræna. saltatorem appellat L. Murænam Cato. maledictum est, si uere obiicitur, uehementis accusatoris: sin falso, maledici conuiciatoris. idem leges etiam in oratione pro domo. est quidam motus antiquus, & pudentior, quem principes uiri, & clarissimi summa grauitate tuentur. hunc non intelligit hic poeta, quia addidit, & luxuriem, quæ tam ad motum, quàm ad tibiam licentiorem attinet. LVXVRIEM. *potes etiam interpretari insolentiam Fescennini carminis, quæ ex luxurie oritur quadam: quæ si absit, frigemus potius, & moderati sumus. Virgilius libro tertio georg. de lupo ægro qui non prædabatur.*

acrior illum
Cura domat.

PER PVLPITA. *libro secundo epistolarum de Plauto. Quàm non astricto percurrat pulpita socco. uagus autem tibi-*

cen traxit uestem per pulpita simul ipse personans, & saltans, ut quidam exponunt, quorum opinio non placet, quia tibicen id praestare non potuisset, praesertim in motu illo acriore, quem ait poeta additum fuisse. ego tibicinem traxisse uagum per pulpita uestem existimo, quia, cum crebrae recitarentur tragoediae, & tibicen ad omnes accerseretur, per diuersa pulpita uagabatur. trahebat autem uestem, quam talarem, & longam gerebat, ut grauitatem prae se ferret. VOCES CREVERE. *tibicines non solum personabant tibijs, & fidibus, sed etiam canebant, dum alij saltabant. Pollux de uocibus, ad quas saltabant.* ποῦ μοι τὰ ῥόδα; ποῦ μοι τὰ ἴα; ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα; *ubi mihi rosae? ubi mihi uiolae? ubi mihi pulchra apia? posuit autem fides pro tibiis, speciem pro specie. sed quo modo fides seuerae erant, si tibicen luxuriem priscae arti addiderat? seueras dixit non praesens tempus, sed praeteritum respiciens. et seueras, idest non molles: seueri enim homines mollitiem oderunt. Iason refert haec ad cantum chori, sed quàm apte ipse uiderit. nos ex Polluce probauimus tibicines etiam cecinisse, non solum personuisse. alteram praeterea interpretationem afferimus. hactenus Horatius de fabulae incremento circa melodiam, nunc de incremento circa stilum poetarum agit, qui creuit fidibus seueris, idest cum prisca, & seuera melodia, unde statim illud sequitur.* ET TVLIT ELOQVIVM INSOLITVM. *declarat enim quid per uoces intelligat, idest uerba, & dictiones: insolitum autem eloquium, idest nouum, non uitiosum, ut putat Acron. nam antiquum potius uitiosum fuit: tunc enim latina lingua cum inops esset, licuit noua, & insolita uerba excudere, nec tunc locum habebat praeceptum Caesaris, à Quintiliano relatum libro secundo, uerbum insolens, ut scopulum, esse uitandum: non enim hic poeta de lingua latina perfecta loquitur, sed de ea, quae coeperat excrescere, & locupletari, quod quidem celeriter factum est, quare addit.* FACVNDIA PRAECEPS. *Horatius libro secundo epistolarum ad Augustum scribens populum Romanum mirifico, & acri ingenio ad celeriter perdiscendum fuisse ait, ut eius facundia iure praeceps dici possit.*

> *Et placuit sibi natura sublimis, & acer,*
> *Nam spirat tragicum satis, & feliciter audet.*

Sic Cicero de oratore libro primo quaestionum Tuscul. at contra oratorem celeriter complexi sumus. & hic poeta populum Romanum extollit, quòd celeriter ingenio docili, et uigilanti didicerit, quae summa laus est, ut Socrates asseuerat in Carmide Platonis. καὶ μὴν δὴ καὶ τὸ κιθαρίζειν ταχέως καὶ τὸ παλαίειν ὀξέως, πολὺ κάλλιον τοῦ ἡσυχῆ τε καὶ βραδέως. *Citharae artem celeriter addiscere, & palestram, longe pulchrius est, quàm lente, seròq;. sensum Horatii non elicuit Acron, qui facundiam praecipitem pro ea exponit, quae cum ingenti impetu fertur, & furibunde, & delphicae amissa mordacitate similis est.* VTILIVM RERVM SAGAX. *supra docuimus tragoediam res utiles docere, ubi de choro diximus: hic autem utilitas quaeritur honesta, non quam Curio apud Ciceronem libro tertio de officiis quaerebat, ubi haec uerba leguntur: male etiam Curio cum causam Transpadanorum aequam esse dicebat: semper au=*

tem addebat, uincat utilitas. DIVINA FVTVRI. *diuinans futurum. Sophocles in Electra,*

ὅταν δὲ τις θεῶν

βλάπτῃ, δύναιτ' ἂν, οὐδ' ἂν ἰσχύων φυγεῖν.

Siquis apud deos offenderit, non, uel si robustior sit, effugiet. hæc sententia de futuro est: quam si quis seruabit, nunquam periclitabitur: & quidem uerissima habenda. nam ut Horatius in odis inquit,

Reum antecedentem insequitur pede pœna claudo.

SORTILEGIS NON DISCREPVIT. *tragœdiarum sententiæ ita ueræ sunt, ut ab oraculo Apollinis non discrepent. de Delphico oraculo notum est. uide Liuium libro primo, ubi Superbi filii, & Brutus Delphos ad consulendum oraculum profecti sunt, de eo, qui post Superbum regnaturus sit. oraculum autem Delphicum, & reliqua omnia ambiguo se responso tuebantur, ut illud apud Ciceronem in libris de diuinatione. Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum uim. expressum scilicet ex Herodoto,* κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει. *ignotum est enim, utrum regnum periturum sit Crœsi, an Cyri. ut autem res euenerit, oraculum mendax non reperietur. Parrhasius de philosophis intelligit, quorum ait obscuriora esse dicta Delphicis responsis. cuius quàm ridicula sit opinio, facile omnes iudicabunt; cum hic Horatius* περὶ τῶν γνωμῶν *uerba faciat: quæ sententiæ in tragicis, ut satis demonstrauimus, occurrunt.*

XXXIIII.

Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum,
Mox etiam agrestes satyros nudauit, & asper
Incolumi grauitate iocum tentauit, eò quod
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, functusq; sacris & potus, & exlex.

Nihil tragœdia tristius est, in qua duo illa, ut est in poetice Aristotelis, exprimuntur, miserabile; & terrificum. ut igitur spectantium animi aliqua iucunditate reficerentur, ac recrearentur, satyros induxerunt qui in tragœdia saltarent, & risus hominum elicerent. eos quidem Sophocles è tragœdia græca eiecit, ut ait Aristoteles, mox iterum à latinis sunt recepti, ut postliminio uenisse uideri possint. Virgilius, qui saltantes eos in tragœdijs latinis conspexerat, hunc uersiculum in Aeglogis habet,

Saltantes satyros imitabitur Alphesibœus. *Quemadmodum tragœdia seueritatem iocis satyrorum temperarit, Demetrius Phalereus in libro de elocutione his uerbis docet.* τραγῳδία δὲ χάριτας μὲν παραλαμβάνει ἐν πολλοῖς, ὁ δὲ γέλως ἐχθρὸς τραγῳδίας, οὐδὲ γὰρ ἐπινοήσειεν ἄν τις τραγῳδίαν παίζουσαν. ἐπεὶ σάτυρον γράψει ἀντὶ τραγῳδίας. *tragœdia autem in multis rebus gratias, & facetias assumit, & risus quidem tragœdiæ inimicus est: neque enim quisquam apte ludentem, atque hila-*

rem tragœdiam conficeret. nam tum satyrum pro tragœdia scribet, & confinget. ic=
circo autem olim satyri à tragœdia reiecti sunt, ut, eorum ineptiis, & ridicula oratio=
ne dimissa, tragœdia grauior uideretur. Aristoteles in poetice sic, διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ
μεταβαλεῖν, ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. quia è satyrico euasit, sero grauitatem tandem rece=
pit. Sed Sophoclem quispiam reprehendet, quòd omni lepore tragœdiam priuarit, ac
rigorem tantum, & tristitiem ei reliquerit, ut nulla ex ea uoluptas capi potuerit. re=
sponde, Sophoclem non sustulisse tragœdiæ risum, sed honestiorem fecisse. nam tres hi=
striones induxit, cum unus esset antiquitus, duos Aeschylus instituisset. Aristoteles in
poetice, τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς. tres, & scenæ apparatum Sopho=
cles produxit. OB HIRCVM VILEM. τράγος, idest hircus, tragœdiæ præ=
mium. hinc tragœdia dicta est. uilem uocat hircum uel quia tenue præmium erat tan
ti poematis, uel ob fœtorem. Horatius libro primo epist. nam nimis arcta premunt
olidæ conuiuia capræ. miror quosdam putasse, uilem esse hircum poeseos habita ratio=
ne, cum tragœdiam in poetice Aristoteles grauissimam rem esse dicat, eamq; epopœiæ
anteponat. CERTAVIT. poetæ sæpe certatim sua scripta recitabant, ut palmam
referrent. horum certamina commissiones appellat Suetonius in Augusto, ubi uetuisse
dit Augustum suum nomen in commissionibus celebrari. licet commissiones ex tempore
fusa carmina certatim uideri possint. de poetarum certaminibus sic Aristoteles in poeti=
ce, ἀγωνίσματα γὰρ ποιοῦντες. &c. inducentes certamina. Agathon in conuiuio Pla
tonis uicerat in certamine, & epinicia, idest conuiuia ob uictoriam statuerat. Socra=
tes loquitur. χθὲς γὰρ αὐτὸν διέφυγον τοῖς ἐπινικίοις φοβηθεὶς τὸν ὄχλον. heri eum
in epiniciis uitaui, quia turbam, & tumultum ueritus sum. AGRESTES SA=
TYROS. erant satyri Sileni, & alii dii rustici, qui saltabant. Pollux libro quarto,
σατυρικὰ δὲ πρόσωπα σάτυρος πολιὸς, σάτυρος γενειῶν, σάτυρος ἀγένειος, σιλη-
νὸς, &c. Satyricæ autem personæ, satyrus canus, satyrus pubes, satyrus impubes,
Silenus. de horum saltatione Athenæus libro decimoquarto. ἡ δὲ γυμνοπαιδικὴ παρεμ-
φερής ἐστι τῇ τραγικῇ ὀρχήσει, ἥτις ἐμμέλεια καλεῖται. nuda exercitatio similis est tra
gicæ saltationi, quæ emmelia dicitur. de emmelia hac Plato libro tertio de legibus sic,
δύο δὴ τῆς ὀρχήσεως τῆς καλῶν εἴδη, τὸ μὲν πολεμικὸν πυρρίχην, τὸ δ' εἰρηνικὸν ἐμ-
μέλειαν ἐπωνόμασαν, duæ honestarum saltationum species sunt, altera bellica, quam
Pyrrhichen, altera pacis propria, quam emmeliam nominarunt. NVDAVIT. ut
leuius, & commodius saltarent. Sic Luperci nudi per forum excurrebant: quod de M.
Antonio Luperco legitur Philippica secunda apud Ciceronem. INCOLVMI GRA
VITATE. non supra modum facetus aspersit sales grauitate, quod non efficiunt
nimis seueri, ut Crassus, quem Asconius in Verrem ἀγέλαστον appellat, quod nun=
quam rideret. Aristoteles libro secundo ad Nicomachum de moribus, περὶ δὲ τὸ ἡδὺ
τὸ μὲν ἐν παιδιᾷ ὁ μέσος εὐτράπελος, καὶ ἡ διάθεσις εὐτραπελία. ἡ δὲ ὑπερβολὴ
βωμολοχία, καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν βωμολόχος. ὁ δ' ἐλλείπων ἄγροικός τις, καὶ ἡ ἕξις
ἀγροικία. in suauitate ioci qui mediocritatem adhibet, facetus est, & dispositio, face=

ta quædam iucunditas: exuperatio autem scurrilitas, & eam habens scurrilis: qui uero deficit, rusticus, & habitus rusticitas nuncupatur. ASPER. *primo, & per se asper in tragœdia, mox innatam asperitatem facetiis condiuit.* GRATA NOVITATE. *nouitas fuit in satyris primum adhibitis, & admissis in tragœdiam. et germanum, uerumq; epitheton nouitati addidit: solet enim ea esse omnibus gratissima. Lucianus in Zeuside suorum scriptorum nouitatem quamplurimos in admirationem adduxisse affirmat,* καὶ πάντες ἓν, καὶ τὸ αὐτὸ ἐπαινοῦντες, τὴν γνώμην τῶν συγγραμμάτων ξένην οὖσαν, καὶ πολὺ ἐν αὐτῇ τὸν νεωτερισμόν. *omnes unum & idem significabant, sententiam scriptorum peregrinam, & multam in ipsa nouitatem. sic etiam in scriptis tragicorum, receptis satyris, nouitas probata est.* MORANDVS. *detinendus, ut libentissime audiret, spectaret'ue.* FVNCTVS. *in ludis enim publicis, qui diis instituebantur, tragœdiæ recitabantur.* POTVS, ET EXLEX. *ebrius, & nullas leges colens: ideo autem legum hostis, quia ebrius. quare Pittacus duplici pœna ebrios afficiendos esse putauit, tum quòd ebrietate essent correpti, tum etiam quia propter ebrietatem semper tetrum aliquod facinus admittunt. Laertius in Pittaco. Aristoteles libro secundo rhetoricorum. uel exlex, idest ab omni cura, & labore immunis, quod Demosthenes in Leptinem sic expressit.* φήσει δὲ ἀναξίους τινὰς ἀνθρώπους εὑρομένους ἀτέλειαν. *dicet indignos quosdam homines immunitatem consecutos. per potum autem intellige, non penitus ebrium, sed ita uino grauatum, ut sine satyris attentus haberi non potuerit, quæ somnum illi excuterent.*

XXXV.

Verum ita risores, ita commendare dicaces
Conueniet satyros, ita uertere seria ludo,
Ne quicunque deus, quicunque adhibebitur heros
Regali conspectus in auro nuper, & ostro,
Migret in obscuras humili sermone tabernas,
Aut, dum uitat humum, nubes, & inania captet.
Effutire leues indigna tragœdia uersus,
Vt festis matrona moueri iussa diebus
Intererit satyris paulum pudibunda proteruis.

Causam, qua satyros in tragœdiam ueteres poetæ inuexerint, superiore contextu poeta explicuit. nunc quo modo, quo ue decoro inducendi satyri sint, diligenter nos admonet. nam qui tragœdiam scribet, nec nimium ut satyricus se submittet, nec nimium ut tragicus se attollet. RISORES. *satyri risores sunt, quòd aptissimi sint ad risum apud spectatores concitandum, & quia cum risu hominum uitia incessunt, & exagitant. Quintilianus libro sexto, cap. de ridiculis sic. dicacitas sine dubio à dicendo, quod omni generi commune, dicta est, proprie tamen significat sermonem cum risu aliquos incessentem. & re uera cum aliquem carpimus, alicuius ue aucto=*

ritatem contemnimus, semper fere ridemus, ut apud Platonem in Euthydemo, Socratem irrident Euthydemus, & Dionysodorus, quòd ab illo militaris artis præcipue periti essent iudicati. ἐγχασάτην οὖν ἄμφω βλέψαντες εἰς ἀλλήλω. ambo riserunt se mutuo spectantes. adduximus testes Quintilianum, et Platonem, sed res ipsa loquitur: omnis enim grammaticus docuit, risorem esse, & qui risum cieat, & eum, qui ipse rideat. DICACES. facetos. Cicero libro secundo de oratore duo genera facetiarum ponit, cauillationem, & dicacitatem, cauillationemq́; esse interpretatur; dispersas per totam orationem facetias, dicacitatem uero breuem, & astutam, quæ ideo dictum uocetur. ITA VERTERE SERIA LVDO. ita conueniet tragœdiam, poema serium, et graue, ludo, idest iocis satyricis commiscere, ut præclarissimus consensus fiat. quod Plato in sophista sic expressit. πάντα εἰς ταυτὸν συνάγωμεν, ὡς δυνατὰ ἐπικοινωνεῖν ἀλλήλοις. omnia misceamus, quæ possint sibi mutuo prodesse. NE QVICVNQVE DEVS. sensus est, ne qui in tragœdia deum, aut heroa repræsentarit, in satyra migret in tabernas obscuras, idest satyrorum personam induat, qui humiles dei in humilibus tabernis uersari solent, ut dij, heroesq́; in auro, & ostro. non enim graues personæ in satyricas ineptias sunt inducendæ. hinc non absimili ratione Cicero Scæuolam, grauissimum, & clarissimum libris II. & III. de oratore loquentem, aut præsentem non adhibuit, ubi de rebus tanto uiro dignis non agebat, imitatus Platonem idem in Socrate seruantem, ut in epistolis ad Atticum scriptum reliquit. HEROS. uir grauis. heros uere semideum significat. Plutarchus in libro de oraculis. ex Hesiodo sic, ἐξέθηκε τῶν λογικῶν τέσσαρα γένη, θεοὺς, εἶτα δαίμονας πολλοὺς, καὶ ἀγαθοὺς, εἶτα ἥρωας, εἶτα ἀνθρώπους, τῶν ἡμιθέων εἰς ἥρωας ἀποκριθέντων. exposuit Hesiodus eorum, qui ratione utuntur, quatuor genera, deos, deinde dæmonas multos, & bonos, mox heroas, postremo homines, semideis in heroas coniectis. rectissime igitur noster Flamminius semideum, idest heroa, Paulum III. Pontificem maximum, appellat in elegia, in qua de Alexandro Farnesio Cardinale sic inquit.

Progenies claris edita semideis.

Dionysius libro primo historiarum, ubi de Ilia ex Marte grauida scribit, sic de heroibus sentit. καὶ μεταξὺ τοῦ θείου, καὶ τοῦ θνητοῦ γένους ὑπάρχουσαν φύσιν, ἣν τὸ δαιμόνιον φῦλον ἐπέχει, τοτὲ μὲν ἀνθρώποις, τοτὲ δὲ θεοῖς, ἐπιμιγνυμένων ἡρώων φῦναι γένος. & cum media quædam inter diuinum atque humanum genus natura sit, quam dæmones sustinent, et hominibus, et deis mixtum heroum ortum esse genus. NVPER. cum in tragœdia aureis, et purpureis uestibus paulo ante fulsisset, tanquam rex quidam. IN OBSCVRAS TABERNAS. quid regibus cum tabernis? quæ erant pauperum. Horatius in odis libro primo.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq́; turres.

Vel intellige tabernarias comœdias ex personis obscuris, & plane tabernarijs, ut Grifolus docte ante me obseruauit, licet ego

sic etiam

interpretor, non esse præstantem personam in satyros, & Silenos bibaces inducendam, ut eos etiam repræsentet. nam hi dij bibaces cum sint, uinaria taberna delectari uidentur. Virgilius de Sileno.

Chromis, & Mnasyllus in antro
Silenum pueri somno uidere iacentem,
Inflatum hesterno uenas, ut semper, Iaccho.

Tabernas igitur uinarias Horatius innuit, in quibus liberi, & ingenui homines non uersabantur. Halicarnasseus libro nono, οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν Ῥωμαίων οὔτε κάπηλον, οὔτε χειροτέχνην βίον ἔχειν. *nemini Romano licebat popinam, & mechanicam uitam exercere. idem de Atheniensibus affirmat Isocrates in Areopagitico,* ἐν καπηλείῳ δὲ φαγεῖν, ἢ πιεῖν οὐδεὶς οὐδ᾽ ἂν οἰκέτης ἐπιεικὴς ἐτόλμησε. *in popina uero edere, aut bibere nemo nec seruus quidem frugi ausus est.* HVMILI SERMONE. *cum oratione, quæ non grauia tractet, qualis agrestibus Satyris tribuitur. at dixerit quispiam, inducam grauiores personas, illustrioresq́; , quæ inter satyros quidem uersentur, sed tragice, & grauiter dicant. his respondendum est; grauitatem sermonis satyros non decere, seruandum igitur esse in personis decorum. nam in Euthydemo Platonis non laudatur Euthydemus, qui id non seruauit, cum puero Cliniæ grauissimam quæstionem proposuit, an discant qui sapientes sunt, uel qui indocti. ubi Socrates sic inquit.* καὶ ὁ μειράκιον ἅτε μεγάλου ὄντος τοῦ ἐρωτήματος ἠρυθρίασέ τε *&c. et puer magnitudine rei propositæ erubuit.* DVM VITAT HVMVM. *dum tragœdia humile genus uitat, ne se altius, quàm par est, extollat. humum dixit, qua nihil inferius, abiectius ue. Menelaus apud Homerum segnes socios terram uocat, & aquam. Vos, inquit, estis* γαῖα, καὶ ὕδωρ. NVBES, ET INANIA CAPTET. *altius euolet, ut Icarus fecit. de quo in odis.*

Ope Dædalæa
Nititur pennis, uitreo daturus
Nomina ponto.

Iason supra naturalia, & incorporea inuere hic Horatium affirmat. cum tamen elementa corpora simplicia dicantur, et naturalia. quod Aristoteles libro secundo physicorum sic testatur, τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστι φύσει, τὰ δὲ δι᾽ ἄλλας αἰτίας, φύσει μὲν τά τε ζῶα, καὶ τὰ μέρη αὐτῶν, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ἁπλᾶ τῶν σωμάτων, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ. ταῦτα μὲν γὰρ εἶναι, καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φαμέν. *Eorum, quæ sunt, omnium, quædam natura sunt, quædam alijs causis adscribuntur, natura quidem sunt, animalia, & eorum partes, & plantæ, & simplicia corpora, ut terra, & ignis, & aer, & aqua. hæc enim, & huiusmodi natura contineri dicimus. quare Iason non belle hic philosophatus est.* LEVES VERSVS. *nam proxime dictum est, nimiam illam tenuitatem, & tabernarium sermonem tragœdiæ non esse congruentem. quinimo M. Tullius in libro de optimo genere oratorum, in tragœdia inquit comicum uitiosum est.* EFFVTIRE. *inepte loqui, id fortasse, quod Græci dicunt* λαλεῖν. *apud*

Xenophontem. ἄριστος μὲν γράφειν, ἀδυνατώτατος δὲ λέγειν. optimus quidem ad effatiendum, ſed ad dicendum longe impar. VT FESTIS MATRONA. ut matrona grauitatem in choreis, ſic tragœdia in ſatyris tueatur. feſtos dies intellige, ut Acron ſentit, eos, quibus matri Deorum ſacra fiebant: tunc enim matronæ ſaltabant, uel, ut ſoleo ego interpretari, Calendas Martias, qui dies feſtis mulierum dicatus erat. Paulus iuriſconſultus libro uigeſimo quarto Digeſtorum, titulo de donationibus inter uirum, & uxorem, lege trigeſima prima, ſic inquit. ſi uir uxori munus immodicum Calendis Martijs, aut natali die dediſſet, donatio eſt. in quem locum lege Budæum in Pandectis. PVDIBVNDA. tragœdia inter proteruos, & laſciuos ſatyros erit pudibunda, ut matrona, quæ grauis eſt. nam matronarum proprius pudor eſt, præſertim cum inter uiros uerſantur. unde fœminis non licebat uel pro ſe, uel pro alijs apud iudices, ulloſq; magiſtratus dicere. uide Valerium Maximum libro octauo, cap. tertio, Vlpianum iuriſconſultum libro tertio Digeſtorum, titulo de poſtulando, lege prima.

XXXVI.

Non ego inornata, & dominantia nomina ſolum
Verbaq; Piſones ſatyrorum ſcriptor amabo,
Nec ſic enitar tragico differre colori,
Vt nihil interſit, Dauus ne loquatur, an audax
Pythias emuncto lucrata Simone talentum,
An cuſtos, famuluſq; dei Silenus alumni.

Supra comœdiam, et tragœdiam diſtinxit. nunc ſatyram ab illis ſeparat: primum autem de elocutione ſatyrica agit. INORNATA, ET DOMINANTIA. Acron, & Iaſon inornata pro humilibus, & ruſticis exponunt, dominantia Acron pro ſignificantibus, & proprijs, Iaſon pro grauibus. quid alij etiam ſentiant, unuſquiſque uidere poteſt. me iudice hic ſenſus eſt Horatij. ſatyricus non id curare tantum debet, ut proprijs uerbis utatur. nam etiam tranſlata ſatyræ conueniunt. paulo infra clarior eſt hæc ſententia, ubi ſimplicem, et uulgarem eſſe uult Horatius ſatyricam inuentionem, ſed elocutione ita perpoliri, ut non quiuis poſſit eam commode tractare.

Ex noto fictum carmen ſequar, ut ſibi quiuis
Speret idem, ſudet multum, fruſtraq; laboret
Auſus idem: tantum ſeries, iuncturaq; pollet.

Sunt igitur inornata, & dominantia, quæ propria etiam dicuntur. nam propria orationem perſpicuam reddunt, tranſlata uero ornatam, ut ait Ariſtoteles, propria non ornant. ergo inornata uideri iure optimo poſſunt. Ariſtotelis uerba ſunt libro tertio rhetor. τῶν δὲ ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων σαφῆ μὲν ποιεῖ τὰ κύρια, μὴ ταπεινὴν δέ, ἀλλὰ κεκοσμημένην τἆλλα ὀνόματα. ex nominibus, et uerbis propria quidem perſpicuam efficiunt; non humilem autem, ſed ornatam alia nomina. Dominantia etiam

propria sunt, quòd in sua significatione consistunt, & non transferuntur. ideo dominari, & in suo regno permanere uidentur. Quintilianus libro octauo, cap. de tropis, transfertur ergo nomen, inquit, aut uerbum ex eo loco, in quo proprium est, in eum, in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est. Madius hic per inornata, & dominantia uerba, communia, & uulgaria interpretatur, non multum à nobis discrepans, & sententiam poetæ eam, quam nos, elicuit. nam quod forte, inquit, quispiam putaret, rudem, atque incompositam prorsus esse debere Satyrorum locutionem, id Horatio non placet. NOMINA VERBAQVE. *utrunque apposuit, quia propositio ex nomine, & uerbo constat, ut docet etiam Aristoteles in libro de interpretatione, & Cicero libro primo quæstionum Tusculanarum his uerbis. an tu dialecticis ne imbutus quidem es? in primis enim hoc traditur, omne pronunciatum, (sic mihi in præsentia occurrit, ut appellarem axioma, utar post alio, si inuenero melius) id ergo est pronunciatum, quod est uerum, aut falsum. cum igitur dicis, miser M. Crassus, aut hoc dicis, miser est M. Crassus, ut possit iudicari, uerum id, falsum ne sit, aut nihil dicis omnino. quo loco Cicero axioma, non, ut Aristoteles, pro certa, uera, & concessa propositione sumit; sed pro simplici propositione, quæ ex nomine, & uerbo conflata sit, Stoicorum more, ut ex Laertio in Zenone licet intelligere. hospes in sophista Platonis sic inquit.* ἐνθεν ἐστ᾽ ὀνομάτων μὲν μόνων συνεχῶς λεγομένων οὐκ ἔστι ποτὲ λόγος, οὐδ᾽ αὖ ῥημάτων χωρὶς ὀνομάτων λεχθέντων. *Igitur non ex nominibus tantum, nec ex uerbis sine nominibus prolatis oratio conficitur.* SATYRORVM SCRIPTOR. *si ego satyras in tragœdia scriberem.* TRAGICO DIFFERRE COLORI. *non sic, inquit, contendam differre à tragœdia, ut à comœdia etiam non differam, sed ab utraque discrepare enitar. de colore supra diximus, contextu undecimo ibi, Descriptas seruare uices, operumq; colores &c. adhuc enim Horatius agit de genere sermonis satyrici, non de inuentione, ut alii arbitrantur, de qua est in sequentibus uersibus, ibi, Ex noto fictum carmen &c.* DAVVS NE. *Dauus, Pythias, Simo, personæ comicæ sunt, Silenus satyrica. alia comicis, alia satyricis uerborum ratio comparanda est. nam dissimiles personæ eodem orationis genere uti non debent.* EMVNCTO. *deluso, ablato ei talento. naso enim suspendere, & deludere solemus. hinc apud Martialem rhinocerotis nares habere, pro deludere. hoc innuit hic poeta: quia emungere nasi est. Horatius libro secundo epistolarum.*

Prætulerim scriptor delirus, inersq; uideri,
Dum mea delectent mala me, uel denique fallant,
Quàm sapere, & ringi.

Aristoteles tria genera contemptus ponit libro secundo rhetoricorum. ἔστι δ᾽ εἴδη ὀλιγωρίας, καταφρόνησίς τε, καὶ ἐπηρεασμός, καὶ ὕβρις. *idest, ut Victorius etiam uertit, despicientia, &, ut ita loquar, incommodatio, & contumelia. Horatij locus pertinet ad incommodationem prærepto seni talento.* ALVMNI DEI. *Bacchi. lege comitatum Bacchi apud Ouidium li-*

bro quarto metamor. in quo etiam Silenum reperies. CVSTOS, FAMVLVSQVE. pædagogus. Plato in Lyside, de pædagogis Menexeni, & Lysidis. προσελθόντες ἐκέλευον αὐτοὺς οἴκαδε ἀπιέναι. ἤδη γὰρ ἦν ὀψέ. accinerunt, &, ut domum irent, iusserunt: iam enim aduesperascebat. hoc est custodis, & famuli officio fungi.

XXXVII.

Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quiuis
Speret idem, sudet multum, frustráq; laboret,
Ausus idem. tantum series, iuncturáq; pollet,
Tantum de medio sumptis accedit honoris.

Hactenus de elocutione satyrica, nunc de inuentione præcepta traduntur. quam uult Horatius ex noto sumi, idest è uulgo: non autem subtilem, acutam, & exquisitam esse: satyri enim cum sint rustici, non sunt callidi, sed simplices potius. at si uulgaris eorum sententia uulgaribus etiam uerbis uestiretur, & nullis facibus uerborum illuminaretur, nulla præclara dispositione digereretur, nihil esset ineptius. quare rudis inuentio satyrica præstanti dispositione, & elocutione adiuuanda est. Ciceronis in oratore ad Brutum uerba quædam huic loco Horatii mirifice respondent. ac primum, inquit, informandus est ille nobis, quem solum quidam uocant Atticum. summissus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indisertis re plus, quàm opinione differens: itaque eum qui audiunt, quamuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. nam orationis subtilitas imitabilis quidem illa uidetur existimanti, sed nihil est experienti minus. hæc Cicero. Acron mea quidem sententia hic non recte, sic inquiens, ex noto fictum carmen sequar, argumenta satyrica ex tragœdijs notis confingam. neque enim præcipit Horatius inuentionem satyricam sumendam ex notis tragœdijs, sed ex noto, idest è uulgari, & communi ratione, quæ rudis est. Madius clarissimus non multum discrepat ab Acrone: sic enim inquit. quòd scilicet in reprimendis satyris notis quibusdam carminibus, aliqua tamen ex parte immutatis, non nulla scilicet demendo, atque in eorum locum satyris congruum aliquod reponendo, nos apte uti posse admoneat. Iam uero quid nos sentiamus, expressimus, & nostram sententiam non solum Ciceronis uerba, quæ adduximus, adiuuant, sed etiam Hermogenes corroborat, qui libro secundo de Idæis oratorijs. ubi agit περὶ ἀφελείας, idest de simplicitate, qualem nos in satyris esse uidemus, sic ait, ἔννοιαι τοίνυν εἰσὶν ἀφελείας ἁπλῶς μὲν εἰπεῖν αἱ καθαραί. sententiæ simplicitatis sunt simpliciter dicendo puræ. SEQVAR: probabo, pedibus iens in sententiam eorum poetarum, qui hoc facient. tractum enim est à ueteribus, qui pedibus ibant in sententiam. Cicero libro primo famil. epist. ij. ad Lentulum de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia. ubi Paulus Manutius, uir doctissimus, post adductum Ciceronis testimonium ex libro decimo ad Plancum, et Hircij ex libro octauo de bello Gallico, sic inquit: sunt autem uerba, quia

bus, cum discessio facienda esset, minister publicus præibat, cum ita diceret, qui hæc sentitis, ite in hanc partem, qui alia omnia, in illam, &c. SPERET IDEM. *quia res perfacilis uidetur. Cicero in oratore. nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem uidetur existimanti, sed nihil est experienti minus. Quintilianus libro quarto: neque enim aliud in eloquentia cuncta experti difficilius reperient, quàm id, quod se dicturos fuisse omnes putant, postquam audierunt.* SERIES. *dispositio. Cicero in Bruto. omnia ueniebant Antonio in mentem, eaq́; suo quæque loco, ubi plurimum proficere, & ualere possent, ut ab Imperatore equites, pedites, leuis armatura, sic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabantur.* IVNCTVRA. *uerborum. ut series rerum, est compositio. Cicero in Bruto. sed tamen Antonius in uerbis et eligendis, neque id ipsum tam leporis causa, quàm ponderis, et collocandis, et comprehensione deuinciendis nihil non ad rationem, et tanquam ad artem dirigebat. nec minus clare Quintil. libro nono, cap. ultimo. Iunctura sequitur ea in uerbis, incisis, membris, periodis. omnia nanque ista et uirtutes, et uitia in complexu habent.* DE MEDIO. *id, quod paulo ante ex noto, idest è uulgari captu, & qualitate. quod hic de satyra, idem de comœdia dixit Horatius libro secundo epistolarum, ad Augustum scribens.*

> *Creditur, ex medio quia res accersit, habere*
> *Sudoris minimum, sed habet comœdia tanto*
> *Plus Veneris, quanto ueniæ minus.*

Sic Cicero locutus est in oratore ad Brutum. uerba legenda sunt, potissimum bene sonantia, sed ea, non, ut poetæ, exquisita ad sonum, sed sumpta de medio. satyra autem comœdiæ similior, quàm tragœdiæ est: quia comœdia etiam humilis est. supra contextu xij.

> *Indignatur item priuatis, ac prope socco*
> *Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.*

Alii his uerbis, de medio sumptis, mediocrem inuentionem significari existimant, quos tamen res ipsa confutat.

XXXVIII.

Siluis deducti caueant me iudice Fauni
Ne uelut innati triuiis, ac pene forenses
Aut nimium teneris iuuenentur uersibus unquam,
Aut immunda crepent, ignominiosáq; dicta,
Offenduntur enim quibus est equus, & pater, & res,
Nec, si quid fracti ciceris probat, & nucis emptor,
Aequis accipiunt animis, donantue corona.

Inuentionem satyricam uulgarem, et communem in superiore contextu expetendam esse monuit Horatius: sed hoc non sufficit, ut illa præclare paretur. nam uulgus uarie loquitur, aliquando pudorem præ se fert, aliquando turpitudinem, & lasciuos, urbanosq́; mores. ut igitur decorum seruetur, satyri agrestes agresti oratione utantur, non

urbana, & deprauata, qualis in ore populi esse solet. qui rusticis semper corruptior, & callidior est. FAVNI. *in satyra erant Fauni, Satyri, Sileni, Panes: à satyris tamen nomen sumit. sic Romæ templum Castoris, & Pollucis, à Castore tantum nomen accipiebat. Suetonius in Cæsare.* INNATI TRIVIIS, AC PENE FORENSES. *idest urbani, et immunde loquentes: in urbe enim mores hominum corrupti sunt. quare Marcus Imp. sapientissimus Commodum filium ab urbe dimisit in Pannoniam, quò tamen eum adulatores reuocarunt, unde turpissimus euasit. Herodianus libro primo.* κόλακες ὑπομιμνήσκοντες αὐτὸν τῆς ἐν ῥώμῃ τρυφῆς, θεάματά τε, καὶ ἀκούσματα τερπνὰ διηγούμενοι, *&c. adulatores in memoriam ei redigentes Romanas delicias, spectaculáq;, et cantus suaues enarrantes, &c.* IVVENENTVR. *ut iuuenes lasciuiant. quod uitium illius ætatis proprium est. Horatius libro secundo epist. scribens ad Florum.*

= ne potum largius æquo
Rideat, ac pulset lasciua decentius ætas.

Plato in Euthydemo de Ctesippo. ὑβριστὴς δὲ, διὰ τὸ νέος εἶναι. *contumeliosus autem, quia iuuenis est.* NIMIVM TENERIS. *agrestes enim uersus solent esse non teneri, sed simplices. libro primo epigrammatum Græcorum Mnasalchi poetæ epigramma est, quo fistulam reprehendit, quæ à montibus in urbem uenire ausa sit, ubi inepta uidetur. ubi inter alios hic uersiculus legitur.* ἁ δ᾽ ἀγρία μοῦσ᾽ ἐν ὄρει νέμεται. *agrestis musa in monte habitat. rationem hic reddit Horatius, quia decenter non potest tenera effingi.* CREPENT. *eloquantur. hinc crepare montes, apud Longolium in epistola ad Bembum libro primo. Horatius in satyris libro secundo.*

Siquid Stertinius ueri crepat. IMMVNDA. *obscœna. ne scribenti satyras poetæ id obijciatur, quod Aeschinem Demostheni obiecisse Theon retulit in progymnasmatis:* φησὶν αὐτὸν μὴ καθαρεύειν τὸ στόμα, μηδ᾽ ὅθεν τὴν φωνὴν προΐεται. *illum inquit ore esse immundo, etiam ea parte, qua uocem emittit.* IGNOMINIOSA. *dum alijs notam inurit infamiæ satyrus maledicus.* αἰσχρὸν οὐ φθαρτικόν. *in poetice Aristoteles uocat contumeliam, quæ turpem hominem reddit, in quem maledicta conijciuntur, sed tamen eius corpus non corrumpit. uel ignominiosa, idest ignominia digna, ac plena, ut, qui dicit, infamia ardeat. nam ut in Lachete Platonis inquit Laches ipse, uerba, & uita hominis solent esse inter se congruentia,* θεώμενος ἅμα τόν τε λέγοντα, καὶ τὰ λεγόμενα, ὅτι πρέποντα ἀλλήλοις καὶ ἁρμόττοντά ἐστι. *dicentem simul, & dicta spectans, quòd conueniunt, respondentq; inter se mutuo.* QVIBVS EST EQVVS. *equester ordo, qui à senatorio, & plebeio equo, ut hic apparet, distinguebatur, item annulo à plebe, & sedem in quatuordecim gradúum ordinibus separatam habebat, ut poemata commodius audirent. Suetonius in Cæsare sic, Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit, donatusq; quingentis sestertijs, & annulo aureo sessum in quatuordecim ex scena per orchestram transijt.* ET PATER. *patritij. patres dicti centum illi, quos in senatum Romulus asciuit: ho-*

rum filii patritii. Liuius libro primo. ET RES. *& res familiaris, & opes. nam senatores, & equites census faciebat, quadringenta sestertia censum implebant equestrem. Iuuenalis satyra decimaquarta.*

Sume duos equites, fac tertia quadringenta.

Et hoc lege Roscia institutum est. Horatius epistola prima libri primi.

Is ne tibi melius suadet, qui rem facias, rem
Si possis recte, si non, quocunque modo rem,
Vt propius spectes lachrymosa poemata Puppi.

Vbi de Roscia lege mentio est. Senatorius census duplex, ab Augusto etiam auctus. Suetonius in Augusto, censum senatorium ampliauit, & pro octingentorum milium summa duodecies sestertium taxauit. FRACTI CICERIS, ET NVCIS EMPTOR. *plebs inops gaudebat liberioribus iocis, non ita alii. hæc propter inopiam legumina emebat. Cicero pro Muræna de plebis inopia sic. ipsi denique, ut solent loqui, non dicere pro nobis, non spondere, non uocare domum suam possunt, atque hæc à nobis petunt omnia, neque ulla re alia, quæ à nobis consequuntur, nisi opera sua compensari putant posse. tales Romæ capitecensi. Sallustius in Iugurtino bello, de Mario. capitecensos plerosque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem consulis memorabant. de his etiam Gellius libro decimo quinto, cap. decimo.* DONANT VE CORONA. *bonos poetas edera coronabant. Virgilius egloga septima. Pastores edera crescentem ornate poetam Arcades. uel non dignos corona putant, & cœtu audientium. illud non reticendum uidetur: cum equites equo, patritii patre, equites, senatores re, ut docuimus, significentur, plebs leguminibus, Iasonem plebem intelligere per rei dictionem, quasi uero equites, & senatores rem familiarem non habuerint; & qui locupletiores sunt, ut senatores, & equites, non fuerint potius re significandi.*

XXXIX.

Sillaba longa breui subiecta uocatur iambus,
Pes citus, unde etiam trimetris accrescere iussit
Nomen iambeis, cum senos redderet ictus,
Primus ad extremum similis sibi, non ita pridem,
Tardior ut paulo, grauiorq; ueniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit,
Commodus, & patiens, non ut de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.

De elocutione tragica, & comica ut plenius uideatur præcepisse, agit nunc etiam de instrumento elocutionis. nam metrum poetis instrumentum est elocutionis: in tragicis autem, & comicis metris plurimi iambi reperiuntur, & spondei. igitur de iam-

bo, et ſpondeo hic non reticendum ſibi putauit Horatius. SYLLABA LONGA BREVI SVBIECTA. duæ ſyllabæ, prior breuis, poſterior longa iambum conficiunt. M. Tullius libro tertio de oratore. nam quum ſint numeri plures, iambum, & trochæum frequentem ſegregat ab oratore Ariſtoteles Catule ueſter, qui natura tamen incurrunt ipſi in orationem, ſermonemq́; noſtrum, ſed ſunt inſignes percuſſiones eorum numerorum, & minuti pedes. Quintilianus libro nono, cap. ultimo, ſic. Iambum breui, longaq́;, huic contrarium è longa, & breui, hunc nos choreum, ut alii trochæum nominemus. hæc ille. pedes autem huiuſmodi in poeſi conſtant metrum, in ſoluta oratione rithmum Ariſtotelis libro tertio rhetoricorum, διὸ ῥυθμὸν δεῖ ἔχειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μή. ποίημα γὰρ ἔσται. quare in oratione eſſe oportet rythmum, ſeu numerum, non metrum: ſic enim erit poema. PES CITVS. ſi comparetur cum ſpondeo tardo, qui conſtat è duabus ſyllabis longis. ſic Ariſtoteles in prædicamentis, ubi agit de iis, quæ ſunt πρός τι, milium magnum uocat ratione minutioris, montem paruum ratione altioris. in odis etiam celeres iambi dicuntur. & in celeres iambos Miſit furentem. TRIMETRIS ACCRESCERE IVSSIT NOMEN IAMBEIS. Iambicum carmen ſex ictibus conſtans, trimetrum dicitur, propter celeritatem, cum ſit ſenarium. ut ſtatim apparet, ibi, cum ſenos reddere poteſt, qui libro nono cap. ultimo ſic inquit. longam eſſe duorum temporum, breuem unius, etiam pueri ſciunt, & hoc eſt, quod ait Cicero in oratore, choreum, qui ex longa, & breui conſtat, eodem ſpatio claudi, quo trochæum, qui eſt ex tribus breuibus. quia ſcilicet longa chorei ualet duas breues trochæi. quia igitur breuitas in ſyllabis contrahit, longitudo producit, ac diffundit, iambus propter priorem ſyllabam breuem ex ſenario in trimetrum colligitur, ac reducitur. ACCRESCERE. in codice Bernardini Parthenij, uiri doctiſsimi, qui Vincentiæ publice græcas, et latinas literas magna cum laude profitetur, accedere eſt, non accreſcere. et quidem non inepta lectio eſt. nam iambico uerſui in trimetrum contracto contrahi nomen uidetur, non accreſcere. niſi accreſcat, quia non ſolum ſenarium, ſed etiam trimetrum appellant. PRIMVS AD EXTREMVM SIMILIS SIBI. ideſt à principio ad finem olim ex iambis duntaxat conſtans. ſic in Verrem oratione ſeptima, qui furta in Sicilia nunquam intermiſit, antequam hoc delectum, præclarumq́; conſilium iſte dedit, ut ab ijs numma acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. TARDIOR VT PAVLO, &c. inſeri cœperunt mox ſpondei inter iambos, ut uerſus grauior redderetur, cum grauitate ſpondeorum leuitas iamborum temperata eſſet. nam ſpondei tardi ſunt, cum ex duabus longis ſyllabis conſtent. Dionyſius in libro de compoſitione, ὁ δὲ ἀμφοτέρας τὰς συλλαβὰς μακρὰς ἔχων κέκληται μὲν σπονδεῖος, ἀξίωμα δ' ἔχει μέγα, καὶ σεμνότητα πολλήν. utranque ſillabam longam habens ſpondeus uocatus eſt. magnam autem dignitatem, & plurimum grauitatis præ ſe fert. Pythagoras ſpondeis iuuenes bacchantes, & in caſtiſſimam domum impetum facientes repreſſit, cum in eos ipſe noctu incidiſſet, quo tempore ſtellas contemplabatur. IN IVRA PATERNA. in eum locum,

quem

quem ipse solus apud patres, & maiores nostros occupare solebat, cum socium in carmine spondeum non habebat, & uersus ex iambis integer constaret. similitudo ab ijs, qui partem imperij alijs concedunt, ut Romulus Sabinos in suam urbem recepit. Liuius libro primo. & Darius imperium cum Alexandro partiri uoluit. cui Alexander respondit, ut mundum duos soles, sic idem regnum duos reges ferre non posse. Diodorus. STABILES. graues, & tardos, ut stare uideantur, non moueri. similitudo ab ijs rebus, quæ non facile dilabuntur, ut apud Demosthenem in Leptinem, ubi munera populi stabiliora, quàm quæ reges largiuntur, esse probantur. τῇ δὲ τιμῇ, καὶ βεβαιότητι τὰς παρὰ τοῦ δήμου δωρειὰς δ' εὑρήσετε οὔσας βελτίους. dignitate, & constantia, quæ à populo munera accepimus, præstare intelligetis. βεβαιότητα nominat. quam etiam hic Horatius in spondeis per translationem expressit. SEDE SECVNDA, AVT QVARTA SOCIALITER. ita spondeos recepit, ut sibi ipse exceperit secundam, & quartam sedem in carmine, unde pelli à spondeo non potest. COMMODVS, ET PATIENS. quia cessit libenter spondeis locum. ut Virgilius de scorpio amplum locum Cæsari cedente, libro primo georg.

Ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli iusta plus parte relinquit.

Vt iambus, & scorpius maiorem partem cedentes, iure non solum commodi, sed etiam patientes haberi queant. ACCI, ET ENNI. qui tragœdias scripserunt spondeis refertas, in quibus uel nullos iambos uel raros reperisses. Accius Atreum tragœdiam à se scriptam Pacuuio iam grandi natu legendam dedit. cui Pacuuius respondit, esse sonoram, grandem, sed acerbam, ut pomum nondum mite. Gellius libro duodecimo, cap. secundo. Ennius præter alias tragœdias Medæam scripsit, ut apparet apud Ciceronem pro Cælio, & libro secundo de inuentione. item Hecubam. Gellius testis libro decimo, cap. quarto. Accius etiam Electram. Cicero Philippica prima. NOBILIBVS TRIMETRIS. non quia raris iambis utantur, nam id uitium potius existimandum est, sed quia alijs ornamentis abundent Ouidius de Ennio. Ennius ingenio nobilis, arte rudis. nam ego hic non arbitror esse ironiam, quam Iason inducit. ipse Cicero, quo nullus testis locupletior, in Accio, & Ennio multa admiratur. libro tertio de officijs sic. deinde illud etiam apud Accium. fregisti ne fidem? neque dedi, neque do infideli cuiquam, quanquam ab impio rege dicitur, luculente tamen dicitur. & post de Ennio sic. nam præclare Ennius. ò fides alma, alta pinnis, & iusiurandum Iouis. his, & alijs huiusmodi & Accij, & Ennij trimetra sine ironia nobilia nuncupauit Horatius.

XXXX.

In scenam missos magno cum pondere uersus,
Aut operæ celeris nimium, curaq; carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi,
Non quiuis uidet immodulata poemata iudex.

Et data Romanis uenia est indigna poetis,
Iccirco ne uager? scribamq; licenter? an omnes
Visuros peccata putem mea? tutus, & intra
Spem ueniæ cautus. uitaui denique culpam,
Non laudem merui. uos exemplaria græca
Nocturna uersate manu, uersate diurna.

Latinos poetas reprehendit, quòd spondeos nimium adamarint, & Græcos ijs anteponit, quorum in scriptis crebriores iambi sunt. MAGNO CVM PONDERE. *propter crebros spondeos, quos stabiles paulo ante uocauit propter pondus, & grauitatem. non enim magnum sonantes uersus innuit Horatius, ut Acron, Parrhasiusq;, & Acronem sequuti Grifolus Iasonq; crediderunt. nec uero Madii doctissimi hic opinio admodum placet, qui de magno carminum uolumine exponit.* OPERAE CELERIS NIMIVM. *ordo est. iudex premit uersus &c. crimine turpi operæ nimium celeris, idest uituperat, quòd præpropere, & sine cura, studioq; scripti sint. sic prope Thucydides libro tertio in concione Diodoti,* νομίζω δὲ δύο τὰ ἐναντιώτατα εὐβουλίᾳ εἶναι, τάχος τε, καὶ ὀργήν. *rectis consilijs duo maxime contraria esse iudico, celeritatem, & iram. Plinius libro sexto epistola secunda. paucioribus clepsydris præcipitamus causas, quæ diebus explicari solebant.* AVT IGNORATAE ARTIS. *quæ exigit mixtos spondeis iambos in carmine. quod qui non præstiterunt, poetæ hic ab Horatio reprehenduntur, non qui graues, & ponderosos uersus ediderunt. nam hoc laudi tribuendum est, non uitio uertendum. Virgilius de Sophocle sublimi, & graui poeta, qui imperatorias laudes stylo æquare posset. Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno. ubi Seruius sic. Sophocles autem tragœdiographus fuit altisonus.* NON QVIVIS IVDEX. *non omnes iudices adhibiti recte sententiam ferre de poematibus possunt. Vitruuius libro septimo in proœmio sic inquit: Aristophanes uero, cum ab eo sententia rogaretur, eum primum pronunciari iussit, qui minime populo placuisset. ubi de poetis loquitur.* IMMODVLATA. *methodo, & modulo poetico non recte efficta. modulum latinus patet. Horatius libro primo epistolarum.*

Metiri se quenque suo modulo, ac pede uerum est.

Lilius Gregorius Gyraldus, uir summus in literis, duos libros de poetis nostrorum temporum edidit: in quibus ita ille acri iudicio singulorum poetarum scripta tanquam in libra Critolai expendit, ut facile doceat, quæ modulata, quæ immodulata poemata esse censeat. nec uero illum usquam opinio fefellit, nisi ubi me bonum iam poetam esse dicit, cum tamen ea carmina nostra legerit, quæ mihi olim adhuc puero exciderunt. nam si ea præstantia in pangendis carminibus essemus, qua Ioannes Baptista Pigna Ferrariensis est, iuuenis in omni genere literarum præstantissimus, ac summus, qua alij complures, quos ille nominat; certe mihi iure optimo locum in suis libris Gyraldus esse

uoluisset. ROMANIS POETIS. *latinos poetas uenia hac fuisse indignos ait, qua spondaicos, non iambicos uersus panxerunt. & ut non perfectos non solum hic, sed etiam libro secundo epistolarum arguit. in hoc enim de poetica libro Horatius summi, ac perfecti poetæ speciem quærit: quæ si spectetur, iam latinum poetam, quem ualde mireris, inuenies neminem. sic in oratore Cicero perfecti oratoris exemplum effingens, ea laude Crassum, Antonium, Hortensium clarissimos oratores priuat, his uerbis. in ea urbe, in qua, ut ait Antonius, auditus eloquens nemo erat. atqui si Antonio Crassus eloquens uisus non est, aut sibi ipse, nunquam Cotta uisus esset, nunquam Sulpicius, nunquam Hortensius. &c. si perfecti aut oratores hi, aut poetæ illi non extiterunt, nobiles tamen fuisse nemo inficias ibit.* AN OMNES VISVROS, *etc. cum scimus omnium oculos in nos esse coniectos, melius officium colimus. Aristoteles libro secundo rhetoricorum Cydiæ illud refert,* ὥσπερ κυδίας περὶ τῆς σάμου κληρουχίας ἐδημηγόρησεν. ἠξίου γὰρ ὑπολαβεῖν τοὺς ἀθηναίους περιεστάναι κύκλῳ τοὺς ἕλληνας ὡς ὁρῶντας, καὶ μὴ μόνον ἀκουσομένους ἃ ἂν ψηφίσωνται. *sicuti Cydias de Sami colonia in concione dixit: rogabat enim Athenienses, ut circunstare Græcos omnes putarent, ut uidentes, non audituros tantum ea, quæ decreuerint. & Cicero in oratione pro Sex. Roscio Amerino M. Fannium in eo iudicio quæsitorem sic alloquitur. quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ sit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria, ac seuera iudicia fiant, intelligis. quibus uerbis non modo multos, sed etiam intelligentes adesse præmonet.* TVTVS, ET INTRA SPEM VENIAE. *referuntur hæc ad uerba illa consequentia, uitaui, & merui, non ad superiora. nam uirum doctissimum Iacobum Grifolum Iason minus prudenter reprehendit, quòd, ut ego, hæc cum consequentibus coniunxerit. nam hic germanus poetæ sensus est. si uenia contentus sum, culpam quidem nullam sustinebo, sed tamen laudem non referam, ac promerebor: solet enim laus à præstanti uirtute, non à uenia proficisci. spem ueniæ dixit, quod admodum uulgare est, ideo non laudabile: quis enim est, qui spe diues non sit? Hesiodus libro primo de operibus, & diebus, omnia mala è uase Pandoræ euolasse ait, solam spem in imo uase remansisse.* μούνη δ' αὐτόθι ἐλπὶς ἐν ἀῤῥήκτοισι δόμοισι ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν. *innuens, spem apud omnes residere, nec abire.* VITAVI DENIQVE CVLPAM, *quod gloriosum non est. Cicero libro familiarium, in epistola ad Pætum. iam pater eius accusatus à M. Antonio, sutorio atramento absolutus putatur.* NON LAVDEM MERVI. *quam solam petere debemus. unde M. Marcellus hoc indicans templum honori erexit: ut præter Liuium Vitruuius libro septimo testatur.* EXEMPLARIA GRAECA. *nam, ut postea dicet,* Graijs ingenium, graijs dedit ore rotundo Musa loqui. *cum igitur Græci perfecti sint, ad eorum nos imitationem Horatius cohortatur. Euripidi quædam errata Aristoteles in poetice opponit, quæ fortasse dilui possunt. eius hæc uerba sunt,* ἔστι δὲ παράδειγμα πονηρίας μὲν ἤθους μὴ ἀναγκαῖον, οἷον ὁ μενέλαος ἐν τῷ ὀρέστῃ. τοῦ δ' ἀπρεποῦς καὶ ἡ τῆς μελανίππης ῥῆσις, τοῦ

δ'αἰωμάλου ἢ ὡ αὐλίδι ἰφιγένεια, οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἡ ἱκετεύουσα τῇ ὑστέρᾳ, idest exemplum improbi moris sit alioqui minime necessarium, ut Menelaus in Oreste: decori uero non seruati, Menalippes sermo: inæqualitatis autem, Iphigenia in Aulide: non enim, cum supplicat, talis uidetur, qualis postera die est. quod attinet ad Menelaum, Orestes in Oreste Euripidis, necata matre Clytemnestra opem à patruo Menelao implorat. is opem non fert, imo matricidam increpat. hoc uidetur exemplum esse miræ cuiusdam probitatis, qui ne filio quidem ex fratre, qui se matricidio inquinauerat, potuerit non aduersarius esse, cuius quasi iudicium dij immortales secuti Orestem furijs agitarunt. unde Virgilius. hinc Agamemnonius furijs agitatus Orestes. Alterum crimen est de Menalippe, quam Euripides philosophorum more de natura disputantem induxit: uidetur autem esse ἀπρεπὲς, idest indecorum, fœminæ tam excellentem rerum cognitionem tribuere. sed excusari potest Euripides. nam decorum potius seruauit: Menalippem enim Neptunus erudierat. qui potuit igitur fœmina à tanto deo erudita non Cassandras, & Carmentas, Mutias, & Licinias, & Cornelias Romanas doctrina uincere? Dionysius Halicarnasseus in libris rhetoricis, ubi agit, περὶ ἐσχηματισμένου λόγου, sic inquit, ἡ δὲ μελανίππη ἐπαιδεύθη μὲν ὑπὸ τοῦ ποσειδῶνος. Menalippe autem à Neptuno erudita fuit. Tertium peccatum uidetur in Euripide esse, quòd Iphigeniam primum patri supplicem, ne Dianæ mactaretur, inducit, mox alacrem ad moriendum pro salute Græcorum omnium eam effingit. Cicero enim libro tertio de officijs, sic inquit. Agamemnon cum deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset; illo anno immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. in quo tantum abest, ut Euripides reprehensione dignus sit, ut in cœlum potius ob prudentiam ferendus uideatur. nam si puellam constantem, et intrepidam effinxisset; cum primum ei mortis nuncius allatus est, non seruasset profectò decorum: id enim uirtutis specimen puellæ dedisset, quod uix in Regulo, Codro, & Decijs repertum est. puellæ timidæ sunt, & nihil morte acerbius putant. iure igitur primum timidam Iphigeniam Euripides facit. at altero die salutem Græcorum uita chariorem habet. quid tum? illam patris preces, illam necessitas, illam salus suorum, illam gloria mouere potuerunt. at inconstans est. nimirum fœminæ inconstantes esse solent. Virgilius. Varium, & mutabile semper Fœmina. cur autem mortis contemptum in maximi Regis filia indigne ferimus, quem fuisse in priuatis fœminis, Arria, Portia, & alijs scimus? NOCTVRNA MANV. nam studiosis non est dormiendum παννύχιον, idest per totam noctem, quam Græci ueteres cogitationem appellarunt, quòd noctu etiam cogitationes nostræ euigilare debent. Pindarus in Nemeis, in ode, qua Sogenem Aeginensem laudat.

ἄνευ σέθεν
οὐ φάος, οὐ μέλαιναν δρακέντες εὐφρόναν.

Ibi sine Lucina ait nos nec diem uidere, nec noctem posse. ibi εὐφρόναν, idest cogitationem bonam pro nocte habes.

XXXXI.

At nostri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere sales, nimium patienter utrunque,
Ne dicam stulte, mirati: si modo ego, & uos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumq; sonum digitis callemus, & aure.

Plautum, et Plautiimitatores, laudatoresq; damnat. AT NOSTRI PROAVI. *de Plauto lib. ij. epist. scribens ad Augustum Horatius sic, Gestit enim numum in loculos dimittere posthac Securus cadat, an recto stet fabula talo. Plauti laudationem tribuit maioribus. nam Plautus perantiquus est. de eo sic Cicero in libro de claris oratoribus. Accius autem à Q. Maximo quintum Consule captum Tarento scripsit Liuium, annis triginta post, quàm eum fabulam docuisse, & Atticus scribit, & nos in antiquis commentariis inuenimus: docuisse autem fabulam annis post undecim Cn. Cornelio Q. Minutio Coss. ludis Iuuentatis, quos Salinator Senensi prælio uouerat. in quo tantus error Accij fuit, ut his Coss. quadraginta annos natus Ennius fuerit. cui si æqualis fuerit Liuius, minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit, quàm ii, qui multas docuerunt, ante hos Coss. & Plautus, & Næuius. huius M. Accii Plauti uitam Crinitus, & Lilius Gyraldus scripserunt. Gellius libro tertio, cap. tertio, est auctor, Plautum in pistrino comœdias composuisse, cum ob uictum quærendum trusatiles molas circumageret.* NVMEROS. *poeticos, non oratorios. de ambobus Aristoteles libro tertio rhetor. sic.* τὸ δὲ σχῆμα τῆς λέξεως δεῖ μήτε ἔμμετρον εἶναι, μήτε ἄρρυθμον. *formam autem orationis esse oportet, nec poeticis numeris astrictam, nec omnino numerorum expertem. numeri igitur poetici metrum efficiunt, oratorij speciem quandam metri, non metrum. Cicero etiam in oratore sic inquit. nam qui Isocratem maxime mirantur, hoc in eius summis laudibus ferunt, quòd uerbis solutis numeros primus adiunxerit. cum enim uideret oratores cum seueritate audiri, poetas autem cum uoluptate, tum dicitur numeros secutus, quibus etiam in oratione uteremur, etc.* SALES. *facetias. de quibus copiose Cicero libro II. de oratore. Quintilianus lib. VI.* NE DICAM STVLTE. *stulte sentiebant, quia uerum ignorabant. stultitia autem oritur ex ignorantia, ex qua tanquam ex fonte manat; cum scilicet ea ignoramus, quæ sunt alijs notissima, non quotiescunque ignoramus. Socrates enim apud Xenophontem lib. iij.* ἀπομν. *sic ait his exemplis.* ἐάν τε γὰρ τις μέγας οὕτως οἴηται εἶναι, ὥστε κύπτειν τὰς πύλας τοῦ τείχους διεξιὼν, ἐάν τε οὕτως ἰσχυρὸς, ὥστε ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἴρεσθαι. τούτους μαίνεσθαι φάσιν. *si quis se ita procerum esse putet, ut portas urbis transiens se curuet, et ita robustum, ut domos attollere conetur, hunc stultum dicere possumus.* ET VOS. *ò Pisones.* INVRBANVM LEPIDO. *Cicero de oratore II. de inurbano sic. uitandum est oratori utrunque, ne aut scurrilis iocus sit, aut inimicus. Aristoteles libro II. rhet.* βωμολοχίαι *uocant. per lepidum elegantem iocum intelligit, unde Aemylij Lepidi*

dicti sunt. Aemylius enim graece Lepidum significat. Plutarchus in uita Aemylij Pauli. διὰ αἱμυλίαν λόγου, καὶ χάριν αἱμύλιος προσαγορευθείς. DIGITIS ET AVRE. *metaphora à musicis, qui legitimos sonos digitis, & aure iudicant. Quintilianus libro undecimo, cap. de pronunciatione. sunt quaedam latentis sermonis percussiones, & quasi aliqui pedes. et post: ut sit unus motus, nouum crimen: alter, C. Caesar: tertius, & ante hunc diem: quartus, non auditum, &c. Hesiodus libro primo operum, & dierum, de choreis.*

αἰεὶ δὲ πόδας, καὶ χεῖρας ὅμοιοι
τέρποντ᾽ ἐν θαλίῃσι.

Hunc motum aures metiri solent, & manus.

XXXXII.

Ignotum tragicae genus inuenisse camoenae
Dicitur, & plaustris uexisse poemata Thespis,
Quae canerent, agerentq; peruncti faecibus ora.
Post hunc personae, pallaeq; repertor honestae
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.

Quemadmodum libro primo de diuina philosophia Aristoteles, antequam propositam rem aggrederetur, Aegyptios primum philosophatos esse dixit, &, à quibus primum auctoribus philosophia manarit, edocuit: sic quidem hic Horatius de origine poetices tragicae agit, &, quo modo producta creuerit tragoedia, demonstrat. THESPIS. *hunc inuentorem fuisse tragoediae affirmat Horatius, cuius rei auctor est etiam Plutarchus in uita Solonis. fuit autem Thespis Atheniensis, ut scribit Suidas. Aristoteles in poetice Dorienses, non Athenienses tragoediae, & comoediae inuentores nominat, his uerbis, διὸ καὶ ἀντιποιοῦνται τῆς τε τραγῳδίας, καὶ τῆς κωμῳδίας οἱ Δωριεῖς. & quae sequuntur. quamobrem tragoediam, & comoediam Dorienses sibi uendicant. altercabantur pro hac laude Dorienses cum Atheniensibus, & uocabulis patrijs se tuebantur. nam nos, aiebant, uicos appellamus κώμας, uos Athenienses δήμους. sed comoedia dicitur ἀπὸ τῶν κωμῶν. nos facere δρᾶν dicimus, uos πράττειν. dramata igitur, idest comoedia, & tragoedia, Doriensi uocabulo nominatur. quod testatissimum argumentum est, Dorienses utriusque poematis fuisse auctores. quaestio haec discutietur, si uarijs opinionibus rem hanc apud ueteres iactatam respondebimus, & Horatium eorum sententiam esse secutum, qui originem tragoediae ad Athenienses ut nobiliores auctores retulerunt.* IGNOTVM. *nam si tum primum à Thespide, uel, ut alij asseuerabant, ab Epigene, ut est apud Suidam, uel à Doriensibus, tragoedia reperta est: necesse est, ut ante genus tragoediae ignotum latuerit; quia res cognitionem, ac scientiam praecedit. Aristoteles in praedicamentis, in ijs, quae uulgo relatiua dicuntur, τὸ γὰρ ἐπιστητὸν πρότερον ἂν δόξειε τῆς ἐπιστήμης εἶναι, &c. quod sciri potest*

prius, quàm ſcientia eſſe uideretur. ET PLAVSTRIS VEXISSE POEMATA. *alii omnes, uel tam multa Theſpidem ſcripſiſſe aiunt, ut ea plauſtris adueheret, Acronis auctoritatem ſecuti, uel certe eum ſua poemata portaſſe in curribus cum iis omnibus, quæ ad actionem neceſſaria uidebantur, exponunt. ego, ſcenam à Theſpide plauſtris circunductam, interpretor, per urbem. Virgilius libro tertio georg.*

Vel ſcena ut uerſis diſcedat frontibus, utq;
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

Vbi Seruius ſic inquit. ſcena quæ fiebat, aut uerſilis erat, aut ductilis. uerſilis tunc erat, cum ſubito tota machinis quibuſdam conuertebatur, & aliam picturæ faciem oſtendebat: ductilis tunc, cum tractis tabulatis hac, atque illac ſpecies picturæ nudabatur interior. Horatius poemata nominauit pro ſcena, cauſam ut aiunt pro cauſato. nam propter poemata ſcena comparatur: & poemata in ſcena concinebantur. unde ſubdit. Quæ canerent, etc. AGERENTQVE. *et repræſentarent: hinc actores. quia Scipio ex Lælii ſententia omnia ſtatuebat, ipſe actor dictus eſt, Lælius poeta. Plutarchus in libro, quo diſputat, an gerenda ſit à ſene reſp.* PERVNCTI FOECIBVS ORA. *Suidas de Theſpide,* καὶ πρῶτον μὲν χρίσας τὸ πρόσωπον ψιμυθίῳ ἐτραγῴδησεν. *& primum faciem fuco perunctus in tragœdia recitauit. ſed an fucum fœcem iure dixerit Horatius, alii uideant: fucus enim fœx eſſe non uidetur, niſi quia aliam faciem reddit. quare male audiunt, qui ſe fuco inficiunt. nam Aelianus libro ſeptimo de Archidamo Lacedæmoniorum rege, & de ſene quodam fucato, ſic inquit,* ἀναστὰς οὖν ὁ Ἀρχίδαμος ὁ τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεὺς, τί ἂν οὗτος ὑγιὲς εἴπῃ, ὃς οὐ μόνον ἐν τῇ ψυχῇ τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ περιφέρει. *ſurgens igitur Archidamus Lacedæmoniorum rex, quid hic, inquit, ſanum dicat? qui non ſolum in anima mendacium, ſed etiam in capite circumfert. quid ſi per fœcem caliginem, & fauillam intelligamus? qua hodie in genialibus diebus multos ſibi uultum inficere uidemus licentius. ea tinctus Damon Cheronæus militem Romanum ſui libidine ardentem aggreſſus interfecit, ut ait Plutarchus in Cimone.* PERSONAE. *Aeſchylus, inquit, perſonam inuenit, fortaſſe, quia duos mimos addidit. Ariſtoteles in poetice.* καὶ τό τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε. *& tunc hypocritarum numerum ab uno ad ternarium primus Aeſchylus prouexit. uel intellige perſonam pro ficto uultu, quo in choreis uti, ne de facie dignoſcamur, ſolemus. perſona etiam ueteres Romani utebantur, ut de M. Antonio, qui Cleopatræ amore flagrabat, ſcriptum reliquit in uita Plutarchus. de tibicinibus Valerius Maximus libro ſecundo, cap. primo, ſic. tibicinum quoque collegium ſolet in foro uulgi oculos in ſe conuertere, cum inter publicas, priuataſq; ferias, actiones perſonis tecto capite, uariaq; ueſte uelatis concentus edit. Gellius libro quinto, cap. ſeptimo, unde dicta perſona ſit, docet.* PALLAE. *ſtolæ. de hac Athenæus libro primo.* καὶ Αἰσχύλος δὲ οὐ μόνον ἐξεῦρε τὴν τῆς στολῆς εὐπρέπειαν, καὶ σεμνότητα, *&c. & Aeſchylus non ſolum inuenit honeſtatem, & grauitatem, etc. Horatius libro ſecundo epiſtolarum.*

ad Augustum scribens de hac ueste, sic,

> *Diuitiæq; peregrinæ, quibus oblitus actor*
> *Cum stetit in scena, concurrit dextera læuæ.*
> *Dixit adhuc aliquid? nil sane. quid placet ergo?*
> *Lana Tarentino uiolas imitata ueneno.*

MODICIS INSTRAVIT PVLPITA TIGNIS. *Aristoteles in poetice non Aeschylo hoc, sed Sophocli inuentum tribuit.* καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς. *& scenæ apparatum Sophocles inuenit. fortasse Aeschylus modicam scenam; Sophocles ampliorem instituit: quod tacite Aristotelis, & Horatij uerba innuunt. scenam tragicam Vitruuius columnis, signis, alijsq; rebus exornat, ut regijs; comicam priuatis, satyricam arboribus, speluncis, montibus. hoc in loco Iason sic inquit: non dicit scenam Thespim inuenisse, sed modicis tignis pulpita instrauisse: & non uidet mentionem hic non de Thespide, sed de Aeschylo incidisse.* MAGNVMQVE LOQVI. *nam, ut libro decimo Quintilianus scribit, grandiloquus sæpe ad uitium usque est Aeschylus. sed nimirum granditas hæc omnium tragicorum est germana. Horatius libro primo epistolarum, ad Iulium Florum scribens de Tityo, An tragica desæuit, & ampullatur in arte? sæpe etiam personæ in tragœdia inducuntur iratæ, & ideo loquentes inflatius. ut loquitur apud Sophoclem Oedipus tyrannus contra Creontem.*

> οὗτος σὺ πῶς δεῦρ' ἦλθες; ἦ τοσόνδ' ἔχεις
> τόλμης πρόσωπον; *& quæ sequuntur.*

Tu, qui talis es, quo modo huc uenisti? an tantam uultu audaciam præ te fers? ut merito de illo Platonis illud in Protagora de Prodico usurpare possimus, διὰ τὴν φωνῆς βαρύτητα βόμβησεν ἡ οἰκία. *uocis grauitate domus intonuit.* NITIQVE COTHVRNO. *stylo tragico, & sublimi uti. supra demonstratum est, soccum comicorum esse, cothurnum tragicorum. Virgilius nymphis etiam dedit. Purpureoq; alte suras uincire cothurno. Theramenes, quia uersatili erat ingenio, cothurnus dicebatur. Plutarchus in politicis.* δεῖ μάλιστα τὸν Θηραμένους κόθορνον ὑποδυόμενον ἀμφοτέροις ὁμιλεῖν. *Theramenis cothurnum induentem cum utrisque uersari, atque assuescere oportet. tragici etiam duo illa diuersa præstare debent in primis, miserationem, & terrorem, ut docet in poetice Aristoteles, ut conuenire his iure optimo cothurnus putetur.*

XXXXIII.

> Succeſsit uetus his comœdia non ſine magna
> Laude, ſed in uitium libertas excidit, & uim
> Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusq;
> Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.

Quo modo comœdia uetus magno omnium plausu excepta primum sit, mox ob maledicta repudiata, hoc contextu habemus. SVCCESSIT VETVS HIS COMOEDIA.

MOEDIA. *fuit comœdia uetus, media, noua, ut inquit apud Terentium Donatus. Horatius de ueteri tantum, ut digniori agit. quis inuenerit apud Græcos comœdiam, docuimus superiore contextu. Donatus tamen dubium esse ait de Græcis. nam inter Latinos Liuium Andronicum auctorem nominat, quod M. Tullius etiam fatetur libro primo quæstionum Tusculanarum. successit tragœdiæ comœdia, quia, ut ait Donatus, tragœdia primo prolata est. nam ut ab incultis, & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, ad urbes conditas, ad mitiorem uitam, ita res tragicæ multo ante comicas inuentæ. Aristoteles in poetice de comœdia.* ἡ δὲ κωμῳδία τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς ἔλαθεν. καὶ γὰρ χορὸν κωμῳδῶν ὀψέ ποτε ὁ ἄρχων ἔδωκεν. *comœdia, quia negligebatur, primum latuit. nam ei chorum magistratus sero dedit. A phallicis carminibus obscenis, quæ in sacris Bacchi concinebantur, comœdiam manasse, et ipsam parum pudentem, in poetice auctor Aristoteles est.* IN VITIVM LIBERTAS EXCIDIT. *quia nominabantur ij, in quos maledicta conijciebantur, ut uidemus in Pluto Aristophanis, qui Patroclem nominat, cum sordidissimum hominem innuere uellet.*

ἐκ Πατροκλέους ἔρχομαι,
ὃς οὐκ ἐλούσατ' ἐξ ὅτου περ ἐγένετο.

A Patrocle uenio, qui tota uita nunquam lotus est. in Nephelis uero quid in Socratem non dicit? cuius rei gratia legendus est Plato in Apologia. nimirum ueteris comœdiæ proprium maledicere erat, ut pro flagitiis notam infamiæ peccantibus inureret. Aristoteles in poetice. ἡ δὲ κωμῳδία ἐστὶν, ὥσπερ εἴπομεν, μίμησις φαυλοτέρων μὲν, οὐ μέντοι κατὰ πᾶσαν κακίαν, ἀλλὰ τοῦ αἰσχροῦ ἐστι τὸ γελοῖον μόριον. τὸ γὰρ γελοῖόν ἐστιν ἁμάρτημά τι, καὶ αἶσχος ἀνώδυνον, καὶ οὐ φθαρτικὸν, οἷον εὐθὺς τὸ γελοῖον πρόσωπον αἰσχρόν τι, καὶ διεστραμμένον ἄνευ ὀδύνης. *Comœdia autem, ut diximus, est imitatio deteriorum, non tamen secundum omne uitij genus: quanquam ridiculum à turpi proficiscitur: ridiculum enim aliquo pacto peccatum est, & turpitudo sine dolore, minimeq; noxia, perinde ac ridicula statim appareat, deformis facies, distorta sine dolore. Horatius etiam hoc comprobat libro primo, satyra quarta.*

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesq; poetæ,
Atque alii, quorum comœdia prisca uirorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioquin
Famosus, multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucillius, hosce secutus.

LEX EST ACCEPTA. *de cohibenda maledicentia ueteris comœdiæ. his uerbis ueteres latam esse legem significabant. nam Cicero etiam libro tertio de officijs sic loquutus est, honestius hic, quàm Q. Pompeius, quo, cum in eadem causa esset, deprecante, accepta lex non est.* CHORVS. *hic in comœdia contumeliosus erat, impro-*

bis detrahens. nam, ut supra dictum est, amat peccare timentes. non timentes igitur peccare odio habet. sed modum in iurgijs statuere debuit. TVRPITER OBTICVIT. *quia turpe est, non sponte, sed legis pœna à flagitijs cessare, & excidere in uim dignam lege regi. uiri boni ultro officium colunt. Paterculus libro secundo de M. Liuio Druso sic ait. cum ædificaret domum in Palatio, in eo loco, ubi est quæ quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc Statilij Sisennæ est, promitteretq; ei architectus, ita se eam ædificaturum, ut libera à conspectu, immunis ab omnibus arbitris esset, ne quisquam in eam despicere possit, tu uero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut, quicquid agam, ab omnibus perspici possit.* SVBLATO IVRE NOCENDI. *adempta facultate, & præcisa licentia maledicendi. quam leges nullo pacto ferunt. nam Vlpianus iurisconsultus libro uigesimo octauo Digestorum, titulo, qui testamentum facere possunt, lege decima octaua sic inquit. Si quis ob carmen famosum damnetur, senatusconsulto expressum est, ut intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum adhiberi testis.*

XXXXIIII.

Nil intentatum nostri liquere poetæ,
Nec minimum meruere decus, uestigia græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, uel qui docuere togatas.
Nec uirtute foret, claris ue potentius armis
Quàm lingua Latium, si non offenderet unum
Quenque poetarum limæ labor, & mora. uos ô
Pompilius sanguis carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit, atque
Perfectum decies non castigauit ad unguem.

Latinorum poetarum ingenium laudat, quòd non semper Græcorum esse imitatores uoluerint, sed ipsi ex ingenio multa feliciter sint aggressi: negligentiam tamen eorum in expoliendis, emendandisq; scriptis accusat. NOSTRI POETAE. *latini, quos libro secundo epistolarum nominat,* *Aufert*

Pacuuius docti famam senis, Accius alti,
Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte. *& de Ennio.*
Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, &c.

NIL INTENTATVM LIQVERE. *nihil in scribendo prætermiserunt, omnia tentauerunt. Virgilius de Caco.*

At furijs Caci mens effera, ne quid inausum,
Aut intentatum sceleris ue, doli ue fuisset, &c.

Posteriorem uersum uidetur Virgilius ex oratione Demosthenis περὶ παραπρεσβείας *expressisse. ille enim de Aeschine sic,* οὐδὲν ἐλλέλοιπό τε μοχθηρίας. *nihil sceleris cum intentatum reliquerit. tres autem hi loci trium scriptorum simillimi sunt.* NEC MINIMVM MERVERE DECVS. *quòd ipsi multa tentarint, non semper uestigijs Græcorum insistentes. & tentare rem arduam, semper gloriosum fuit. nam ut apud Gellium libro primo, cap. decimo octauo ait Varro, successum fortuna, experientiam laus sequitur. tum etiam laus sequitur, cum res ex animi sententia non euenit. Cicero in oratore ad Brutum, quod quoniam me sæpius rogas, aggrediar, non tam perficiendi spe, quàm experiundi uoluntate. hinc apud Ouidium Phaetontis epitaphium.*

Hic situs est Phaeton, currus auriga paterni,
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Aristoteles libro primo de diuina Philosophia, experientia, inquit, facit artem, inexperientia uero casum. VESTIGIA GRAECA AVSI DESERERE. *non ueriti imitationem Græcorum dimittere. libro primo epistolarum, ad Mecœnatem scribens sic ait Horatius de seipso.*

O imitatores seruum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe iocum uestri mouere tumultus.
Libera per uacuum posui uestigia princeps,
Non aliena meo pressi pede. qui sibi fidit
Dux regit examen, & quæ sequuntur.

Cicero in oratore ad Brutum. atque utinam in Latinis talis oratoris simulachrum reperire possemus. esset egregium non quærere externa, domesticis esse contentos. Philoponus libro primo in posterioribus analyticis duplicem esse scientiam docet, alteram per inuentionem, alteram per disciplinam: quædam enim addiscimus per inuentionem, cum ipsi nobis duces sumus, quædam per disciplinam, quæ uel imitando, uel audiendo comparantur. priorem scientiam Philoponus, & hic Horatius præstare affirmant. CELEBRARE DOMESTICA FACTA. *uel res Romanas scribendo, ut scripsit Ennius, quem Scipiones de familia Cornelia, quam uersibus extulerat, optime promeritum suo sepulchro mortuum condiderunt. Cicero pro Archia. uel quia latina fabularum argumenta desumpserunt. ut hodie faciunt doctissimi uiri Ioannes Baptista Gyraldus, Georgius Trissinus, Speronus Speronius, Bernardinus Tomitanus, Alexander Picholomineus, Benedictus Varchius, Hercules Bentiuolus, & alij.* VEL QVI PRAETEXTAS, VEL QVI DOCVERE TOGATAS. *qui latinas fabulas scripserunt: prætextas autem, idest eas fabulas, quæ refertæ erant nobilioribus personis, togatas uero, in quibus minus erant illustres personæ. nam togam uulgo omnes gerebant, prætextam uero tantum ij, qui dignitate excellebant, & alto loco nati erant. Octauius Cæsar purpureas uestes senatoribus tantum dedit, ut scribit Dion libro quadragesimo nono. scimus autem purpuram prætextæ prætextam fuisse. Cicero etiam li-*

bro sexto ad Atticum epistola prima, magnus inquit prætextatus illo die fui. Diomedes togatas fabulas pro genere poni ait, prætextatas pro specie, & recte. sed miratur, hic togatas pro specie positas esse. at non debuit mirari, quia sæpe generis nomen species retinet. Aristoteles libro primo rhetoricorum σημεῖον genus esse omnium signorum inquit, mox hoc nomen speciei imponit, τὸ μὲν οὖν εἰκὸς ἐστι, καὶ τὸ σημεῖον, καὶ τεκμήριον, καὶ τὸ διαφέρουσιν, εἴρηται μὲν καὶ νῦν. nam σημεῖον pro signo non necessario usurpauit. idem reperies in Quintiliano libro quinto, cap. quarto. Cicero in Topicis. genus est uxor, eius duæ formæ, una matrum familias, hæ sunt, quæ in manum conuenere, altera earum quæ tantum modo uxores habentur. hic Boetius obseruat species, sæpe, & genera ijsdem nominibus significari. de hoc annotauimus etiam in Parergis libro primo, cap. nono. non fuit igitur, quamobrem hæc res Diomedi admirationem moueret. NEC VIRTVTE FORET, &c. Italia, inquit, uel Roma uirtute militari clarior, quàm literaria non esset, sed parem laudem ex utroque studio retulisset, si latini poetæ sua scripta emendarent accuratius. id latinos assecuturos fuisse Horatius inquit, quod Ciceronis uirtute assecutos fuisse questus est Apollonius, cum Græcam Ciceronis orationem audiuit, & Græcis iam præreptam à Romanis esse non solum bellicam, sed etiam literariam gloriam doluit, ut scribit Plutarchus. LIMAE LABOR. emendandi cura. tractum ab artificibus mechanicis, qui lima opus emendant, & perpoliunt. sic Dionysius Halicarnasseus in libro de compositione, de Demosthene loquens, quem limæ labor non offendebat. ὁ δημοσθένης οὖν οὐδὲς ἄθλιος ἦν, ὥστε ὅταν γράφῃ τοὺς λόγους, μέτρα, καὶ ῥυθμοὺς ὥσπερ οἱ πλάσται πρὸς τιθέμενος διαρμόττειν ἐπειρᾶτο τούτοις τοῖς τύποις τὰ κῶλα, στρέφων ἄνω καὶ κάτω τὰ ὀνόματα. Demosthenes in scribendis orationibus ita erat anxius, ut ueluti fictores mensuras, et numeros immutans typis membra his aptare conaretur, nomina huc, atque illuc torquens. ET MORA. ibidem Halicarnasseus de Isocrate. ὁ μὲν πανηγυρικὸν λόγον, ὡς τοὺς ἐλαχίστους χρόνους γράφοντας ἀποφαίνουσιν, ἐν ἔτεσι δέκα συνετάξατο. hic Panegyricam orationem, ut qui minimum tempus scriptis suis significant, decem annorum spatio composuit. de Platone sic. ὁ δὲ πλάτων τοὺς ἑαυτοῦ διαλόγους οὐ διέλιπεν ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη. Plato autem suos dialogos octoginta annos natus è manibus non deposuit. VOS O POMPILIVS SANGVIS. uos ò Calphurnii Pisones, qui oriundi estis à Numa Pompilio secundo Romanorum rege. sanguis, idest proles. Anchises apud Virgilium Cæsarem sic alloquitur, libro sexto. Proiice tela manu sanguis meus. Pindarus in Nemeis ode tertia.

τηλαυγὲς ἄραρε φέγγος
αἰακιδᾶν αὐτόθεν
Ζεῦ. τεὸν γὰρ αἷμα.
Procul fulgens oritur lumen
Aeacidarum, illinc,
O Iuppiter: tuus enim sanguis est. Aristoclidam Aeginetam Iouis san=

guinem Pindarus appellat. Pompilius est nominandi casu pro casu uocandi, ut apud Virgilium,

Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.

Sic contra casus uocandi pro casu nominandi sæpe apud Homerum, & Hesiodum, ut μητίετα Ζεῦ. MVLTA LITVRA COERCVIT. Latini tamen poetæ lituram, et emendationem in suis scriptis turpem putabant, ut in epistolis etiam legimus.

Et placuit sibi natura sublimis, & acer,
Nam spirat tragicum satis, & feliciter audet,
Sed turpem putat in scriptis, metuitq; lituram.

Dicit autem libros lituris, emendationibusq; coerceri, quia, nisi prudentes erunt scriptores, libri statim è manibus impoliti euolabunt. incredibili enim desiderio parandæ gloriæ flagramus. librum suum Horatius sic alloquitur libro primo epistolarum.

Vertumnum, Ianumq; liber spectare uideris,
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus,
Odisti claues, & grata sigilla pudico, &c.

Sed interponendum tempus est, ante, quàm lucubrationes edamus: tempus enim sapientissimum philosophi dixerunt esse, ut Aristoteles est testis libro quarto physicorum. διὸ καὶ οἱ μὲν σοφώτατον ἔλεγον. uide quid in eum locum annotauimus in Parergis libro tertio, cap. decimo septimo contra doctissimi Argyropyli interpretationem. coercere autem est exire uolentem retinere, inuitum. Virgilius de styge animas coercente. Et nouies styx interfusa coercet. DECIES. sæpius. numerus pro numero. AD VNGVEM. Seruius declarans illud Virgilii libro secundo georg.

nec secius omnis in unguem
Arboribus positis secto uia limite quadret.

In unguem inquit, idest ad perfectionem. & est translatio à marmorarijs, qui iuncturas unguibus probant, hæc ille. sic Plutarchus in præceptis salutaribus. ἀκριβὴς σφόδρα, καὶ δι' ὄνυχος λεγομένη δίαιτα. ualde diligens, & ad unguem quæ dicitur diæta.

XXXXV.

Ingenium misera quia fortunatius arte
Credit, & excludit sanos Helicone poetas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam, secreta petit loca, balnea uitat:
Nanciscetur enim pretium, nomenq; poetæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Lycino commiserit.

Democritus philosophus naturam requiri in poeta, non artem aiebat. cuius sententia si plausibilis uideretur, frustra tam multa Horatius de arte poetica præcepisset.

Democritum igitur hic irridere uidetur, & eos omnes eludit Horatius, qui Democriticos se esse fingentes, ut boni poetæ uiderentur, omnem artem etiam in nitore corporis spernebant. INGENIVM MISERA, &c. *Democritus ingenium fortunatius, idest felicius ad scribenda poemata esse dicebat misera arte, quam ipse miseram in comparatione cum natura putabat. fuit autem Democritus philosophus, Abderitanus, qui in philosophia passim ab Aristotele confutatur: multa enim perperam sensit. Laertius in eius uita.* δοκεῖ δ' αὐτῷ τάδε, ἀρχὰς εἶναι τῶν ὅλων ἀτόμους, καὶ κενόν: ἀπείρους εἶναι κόσμους, καὶ γεννητούς, καὶ φθαρτούς: πάντα κατ' ἀνάγκην γίνεσθαι. *hæc autem ipsi uidentur, atomos, & uacuum. omnium rerum principia esse: innumerabiles esse mundos, qui geniti sint, & corrumpi possint: omnia necessario fieri: de atomis conuicit eum Aristoteles libro primo physicorum, de mundis libro primo de cœlo, de necessitate in libro de interpretatione, de uacuo libro quarto physicorum. quid mirum igitur, si Horatius noster hic illius sectatores irridere non dubitauit?* EXCLVDIT SANOS HELICONE POETAS. *idest præstantes esse posse poetas illos negat, qui sani ingenio sunt, nam Helicon mons est Musis dicatus. Aristoteles in poetice non multum à Democrito discrepuit, ubi hæc uerba leguntur.* διὸ εὐφυοῦς ἡ ποιητική ἐστιν, ἢ μανικοῦ. τούτων γὰρ οἱ μὲν εὔπλαστοι, οἱ δ' ἐκστατικοί εἰσιν. *quare uel uersatilis ingenii uiri, uel furore perciti poetica est. etenim poetarum alij ipsa natura ad poeticam propensi sunt, alij autem ad inquirendum idonei. Plato etiam in Apologia non sapientes, sed furore quodam correptos poetas tantam copiam carminum effundere existimat,* ὅτι οὐ σοφίᾳ ποιοῖεν, ἃ ποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινί, καὶ ἐνθουσιάζοντες, ὥσπερ οἱ θεομάντεις, καὶ οἱ χρησμῳδοί. *quia non ob sapientiam canerent, quæ canunt, sed ob naturam quandam, & diuino furore afflati, ut deorum, et oraculorum interpretes. plura etiam Plato in Ione, quæ nos breuitatis causa reticemus. non igitur solus Democritus sensit, quæ diximus, sed cum eo etiam Aristoteles, et Plato. quid igitur? num hos etiam reprehendit Horatius? responde, non Democritum hic reprehendi, ut credidit Iason, & alij quidam putarunt. nam Democritus non spreuit artem, sed ea fortunatius ingenium esse dixit, sed eos irrideri, qui se Democriticos esse iactantes artem penitus neglexerunt, &, ut solam naturam sequi uiderentur, ipsius etiam corporis ornatum, & curam contempserunt. quasi uero in eo munditiarum contemptu poetice posita esset. Cicero libro secundo de oratore Democriti sententiam probat, & interpretatur, his uerbis. sæpe enim audiui poetam bonum neminem, id quod à Democrito, & Platone in scriptis relictum esse dicunt, sine inflammatione animorum existere posse, & sine quodam afflatu quasi furoris.* BONA PARS. *magna pars. idem Horatius in satyris,*

At bona pars hominum decepta cupidine falsi.

NON VNGVES PONERE. *ut ociosi, & elegantes faciunt, libro primo epistolarum ad Mecœnatem scribens Horatius,*

= conspexit, ut aiunt,

Adrasum quendam uacua tonsoris in umbra
Cultello proprios purgantem leniter ungues.

Reduuiam curare inquit Cicero pro Sex. Roscio Amerino. ῥύπος δ' *Græcis dicuntur unguium sordes.* NON BARBAM. *barbam enim non alebant. licet Cicero pro Celio aliter sentire uideatur, cum ait Clodiam non horridis uirorum barbis delectari, sed mollioribus adolescentum barbulis. Octauius quo tempore Scriboniam repudiauit, Liuiæ amore captus barbam sibi rasit. Dion libro* XLVIII. *Suetonius in Nerone sic inquit. Gymnico, quod in septis edebat, inter Buthysiæ apparatum barbam primam posuit, conditam in auream Pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam, Capitolio consacrauit. barbam quidem alebant in luctu. nam Orosius libro quinto Rutilium scribit accusatum, quia sibi bene conscius erat, barbam non aluisse, aliorum reorum consuetudinem contemnentem. Liuius libro sexto. coniecto in carcerem Manlio satis constat magnam partem plebis uestem mutasse, multos mortales capillum, ac barbam promisisse. isti igitur, quos hic irridet poeta, alebant barbam, ut artis hostes, naturæ studiosi uiderentur, quia Democriti sententiam non intellexerant. sic illud apud Gellium, Barbam uideo, philosophum non uideo.* SECRETA PETIT LOCA. *quod clarissimum stultitiæ testimonium est. Aristoteles in problematibus de Aiace, & Bellerophonte melancholicis.* ὧν ὁ μὲν ἐκστατικὸς ἐγένετο παντελῶς, ὁ δὲ τὰς ἐρημίας ἐδίωκε. *quorum alter omnino furiosus euasit, alter uero solitudines sectabatur. Ouidius de poetis.*

Carmina secessum scribentis, & ocia quærunt.

Horatius libro secundo epistolarum, scribens ad Florum,

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes
Rite cliens Bacchi, somno gaudentis, & umbra.

BALNEA VITAT. *si cultum corporis despiciebant, balnea uitanda erant. quia in balneis lauabantur, & ungebantur, ut ait Galenus libro tertio de uictu acutorum, sectione quinquagesima prima. pransuri ibant in balneum. Athenæus libro octauo.* ὄρνιν ἕψων ποτὲ ὁ Ἀνταγόρας οὐκ ἔφη βαδιεῖσθαι εἰς τὸ βαλανεῖον, εὐλαβούμενος μὴ παῖδες τὸν ζωμὸν ἐκροφήσωσι. *Antigoras in balneum ire noluit, ne auis, quam comesturus erat, ei surriperetur. & post cœnam, uide de Cæsare in oratione pro Deiotaro. balneatorum merces quadrans erat. Horatius satyra tertia. dum tu quadrante lauaris. uide Alciatum in Parergis, ubi declarat Quintiliani, ænigma in cubiculo Nola, in triclinio Coa. in balneis patres cum puberibus filijs non lauabantur. Cicero libro primo de officiis, libro secundo de oratore, ubi de ridiculis disseritur. erant publica, & priuata balnea. nam Vlpianus iurisconsultus libro septimo Digestorum, titulo de usufructu, &c. lege decimatertia sic inquit. ergo & si balneum sit in domo usibus dominicis solitum uacare, in ultima parte domus, uel inter diætas amœnas, non recte, nec ex boni uiri arbitratu facturum, si id locare cœperit, ut publice lauet. balnea aliquando ab Aedilibus conducebantur, ut populus gratis lauaret. Alphenus iuriscon-*

ſultus libro decimonono Digeſtorum, titulo locati, & conducti, lege trigeſima. Aedi-lis, inquit, in municipio balnea conduxerat, ut eo anno municipes gratis lauarent. NANCISCETVR PRETIVM NOMENQVE POETAE. *ſacquiret poetæ nomen, et pretium. per pretium auctoritatem intellige. nam qui deſpecti ſunt, nullius pretii ſunt.* Catullus.

> *Rumoresq; ſenum ſeueriorum*
> *Omnes unius æſtimemus aſſis.*

uel pretium poſuit pro corona poetarum ex hedera, quam præmium doctarum frontium appellauit ode prima libri primi,

> *Me doctarum hederæ præmia frontium*
> *Dijs miſcent ſuperis.* & Virgilius in eglogis.
> *Paſtores hedera creſcentem ornate poetam.*

Per nomen, ſalutationem poetæ accipe. unde ſupra,

> *Deſcriptas ſeruare uices, operumq; colores*
> *Cur ego ſi nequeo, ignoroq;, poeta ſalutor?*

SI TRIBVS ANTICYRIS. *ſi nunquam tonſori Lycino commiſerit, ideſt, totonderit, caput inſanabile tribus Anticyris, ideſt ita ſtultum ut helleboro ſanari non poſſit, non unius inſulæ Anticyræ, quæ helleborum large parit, ſed trium Anticyrarum, ſi modo tres eſſent. alibi Horatius de Anticyra ſic,*

> *Danda eſt hellebori multo pars maxima auaris,*
> *Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.*

De helleboro Plinius libro uigeſimo quinto, cap. quinto, Dioſcorides libro quarto, Hippocrates aphoriſmorum libro quinto, cap. primo. conuulſio, inquit, ex helleboro lethalis eſt. ubi Galenus ſic. ijs qui helleborum acceperunt, album ſcilicet: hunc enim ſimpliciter album nominant. Carneadem quidem in Zenonem ſcripturum candido ſe helleboro aiunt perpurgaſſe. TONSORI LYCINO. *de tonſoribus Plinius libro ſeptimo capite quinquageſimono, ſic inquit. frequens gentium conſenſus in tonſoribus fuit, ſed Romanis tardior. in Italiam ex Sicilia uenere, poſt Romam conditam quadringenteſimo, quinquageſimo quarto, adducente P. Ticinio Mena, ut auctor Varro. ante intonſi fuere. primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus, ſequens D. Auguſtus cultris ſemper uſus. hæc Plinius. comam dijs uouebant ueteres pro ſalute. Pauſanias in Atticis. ex Homero.* ὅς τὸν πηλέα εὔξασθαι φησὶ τῷ σπερχειῷ κερεῖν ἀνασωθέντος ἐκ τροίας ἀχιλλέως τὴν κόμην. *qui Peleum uouiſſe ait Sperchio, ſe, incolumi reddito à bello Troiano Achille, comam attonſurum eſſe. dedecoris cauſa aliquando coma alicui tondebatur. Lucianus in Timone,* τοὺς πλοκάμους περικειρόμενος ὑπ' αὐτῶν. *cum tu ô Iuppiter ab ipſis, impuris ſcilicet hominibus attonſus ſis. tondebantur in morte alicuius, quem unice diligebant. Arrianus libro ſeptimo ubi de morte Epheſtionis,* καὶ κείρασθαι ἀλέξανδρον ἐπὶ τῷ νεκρῷ τὴν κόμην. & *Alexandrum in morte Epheſtionis comam totondiſſe. item cum patria in poteſtatem hoſtium redacta erat. Herodotus in Erato,* μιλησίοι

το, μιλήσιοι πάντες ἀπεκείραντο τὰς κεφαλάς. Milesii omnes capita totonderunt. rasum caput signum erat seruitutis, unde Romani ciues, ut scribit Orosius libro quarto, cap. duodecimo, è seruitute in Græcia erepti depositis comis, capitibusq; abrasis T. Quintij Flamminini liberatoris currum prosequuti sunt; ut indicarent, se olim in seruitute fuisse, modo illius uirtute liberatos postliminio in patriam redire.

XXXXVI.

O ego læuus,
Qui purgor bilem sub uerni temporis horam,
Non alius faceret meliora poemata. uerum
Nil tanti est. ergo fungar uice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum ualet exors ipsa secandi,
Munus, & officium nil scribens ipse docebo,
Vnde parentur opes, quid alat, formetq; poetam,
Quid deceat, quid non, quô uirtus, quô ferat error.

Ironia utitur Horatius, & se artificiose increpat, qui ad horum hominum exemplum uitam non instituat. mox se in eos conuertit, seq; hanc potius conditionem expetere ait, ut sine furore, & stultitia doceat, quæ ipse non scribit, quàm ut Democriticorum uitam uiuens summus poeta habeatur. O EGO LAEVVS. *ò me ineptum, atque imprudentem. Virgilius.*

Si mens non læua fuisset,
Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

QVI PVRGOR BILEM. *hunc locum uerba Galeni declarare possunt, quæ sunt libro tertio de uictu acutorum, sectione secunda. Pitrocholes uinum dulce esse incommodum affirmat ijs, in quibus biles amara plurima coaceruatur.. medici pro bile simpliciter flauam, & pallidam intelligunt: atram bilem totum hoc dicunt, non bilem simpliciter. hæc acetosa est, illa amara, quæ si aqueis humiditatibus miscetur, humida, & pallida uidebitur. edulia dulcia eam generant, præsertim mel, & uinum dulcia. hæc Galenus. Purgor bilem, in plerisque codicibus leges. in codice peruetusto, qui est apud me, qui fuit olim Romuli Amasæi, doctissimi uiri, ac ciuis mei, purgo bilem, inueni. utraque lectio probanda est.* SVB VERNI TEMPORIS HORAM. *hoc tempus purgationibus Hippocrates decernit, uer scilicet, ut tibi melius respondebit Odus medicorum huius, & superioris memoriæ facile princeps; qui Patauii tanquam alter Aesculapius medicinæ libros publice summo loco profitetur. & Andreas Minutius Serauallensis docebit, qui in arte medica inter principes medicos excellit. horam dixit Horatius pro tempore anni, non simpliciter pro hora, quæ diem diuidit. sic Hesiodus libro secundo de operibus, & diebus, de grue loquens.*

ἥ τ' ἀρότοιό τε σῆμα φέρει, καὶ χείματος ὥρην
δεικνύει ὀμβρηροῦ.

NON ALIVS FACERET, etc. quàm ego, nisi me purgarem. NIL TANTI EST. ut adduci possim ad imitandum insanos hosce Democriticos. FVNGAR VICE COTIS. quæ non ipsa secat, et ferrum tamen acuit, ut secet. sic ego cum nolim Democriticos imitari, poeta quidem non habebor, alios tamen poeticam artem docebo. similia sunt illa apud Philoponum in libro primo in posterioribus Analyticis, ubi declarat illud Aristotelis, credibiliores esse propositiones conclusione, quia illud magis est, propter quod unumquodque tale est. ob uinum homo ebrius est, uinum tamen non est ebrium. per ensem pereunt homines, ensis tamen magis non perit. calescimus per motum, motus non calidior. Sol ignitus non est, & calorem ciet. nam Aristoteles libro primo meteororum sic inquit. ὁ ἥλιος ὥσπερ μάλιστα δοκεῖ εἶναι θερμός, φαίνεται λευκός, ἀλλὰ οὐ πυρώδης ὤν. sol ut maxime calidus esse uidetur, albus apparet, cum tamen ignitus non sit. nec dissimili ratione Hesiodus libro secundo de operibus, & diebus.

δείξω δή τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
οὔτε τι ναυτιλίης σεσοφισμένος.

Metra tibi resonantis maris rei nauticæ ignarus ostendam. quin uero Horatius Isocratis apophthegma retulerit, dubium cuiquam esse non potest. nam Plutarchi hæc uerba sunt in uita Isocratis. καὶ πρὸς τὸν ἐρόμενον, διότι οὐκ ὢν αὐτὸς ἱκανὸς ἄλλους ποιεῖ, εἶπεν, ὅτι καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιοῦσιν. interroganti quid sit, quòd cum ipse in foro nunquam dicere auderet, alios tamen in eo præstantes redderet, respondit, etiam cotes ipsas quidem secare non posse, ferrum tamen, ut secare possit, exacuere. EXORS. sine sorte, & facultate. Virgilius alio significatu. Ducunt Exortem Aeneæ. MVNVS, ET OFFICIVM. duæ hæ dictiones uel idem significant, uel diuersa: ut munus finem poetic innuat. differunt enim inter se finis, & officium. officium poetæ est imitari. nam ποίησις ἐστὶ μίμησις, ut ait in poetice Aristoteles. finis uero prodesse, & delectare. Horatius paulo post. Et prodesse uolunt, & delectare poetæ. Quintilianus libro secundo, cap. decimo sexto, hæc non distinxit, inquiens finem oratoris esse benedicere, non persuadere: cum officium sit benedicere, finis persuadere. Aristoteles libro primo topicorum. οὔτε γὰρ ὁ ῥητορικὸς ἐκ παντὸς τρόπου πείσει, οὔθ' ὁ ἰατρὸς ὑγιάσει, ἀλλ' ἐὰν τῶν ἐνδεχομένων μηδὲν παραλίπῃ, ἱκανῶς αὐτὸν ἔχειν τὴν ἐπιστήμην φήσομεν. nec orator omnino persuadebit, nec medicus sanabit, sed si ea, quæ afferri possunt, non prætermittet; satis ipsum peritum esse dicemus. VNDE PARENTVR OPES. inuentionem, intellige, quæ scribenti opes, & copiam orationis suggerit. quòd si nulla subsit materia, et inuentio, erit inanis sonitus uerborum, ut ait Cicero libro primo de oratore. QVID ALAT, FORMETQVE POETAM. inuentio ipsa alit, reliquæ partes, et præsertim elocutio orationem format. & materia quidem formam appetit. Aristoteles libro primo physicorum. τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ὕλη, ὥσπερ εἰ θῆλυ ἄρρενος, καὶ αἰσχρὸν καλοῦ. hoc materia est, ut fœmina marem, turpe pulchrum appetens. ualde ad hunc locum pertinent de materia, & forma orationis illa Ciceronis uerba in oratore ad Brutum, de

materia loquor orationis etiam nunc, non de ipso genere dicendi: uolo enim prius habeat orator rem, de qua dicat, dignam auribus eruditis, quàm cogitet quibus uerbis quicque dicat, aut quo modo.

XXXXVII.

Scribendi rectè, sapere est & principium, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes,
Quod sit conscripti, quod iudicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis, ille profectò
Reddere personæ scit conuenientia cuique.

Inuentionem, elocutionem, & decorum poeticum manare ait ex philosophiæ, quæ de moribus est, fontibus. nam inuentionem quidem ex philosophia locupletiorem parari, nemini dubium est; de elocutione dubitare quispiam posset: nam philosophorum oratio pressior, & angustior est, poetarum copiosior, & amplior. respondet Horatius, illustri materia è libris philosophorum comparata, & prouisa, uerba ultro copiose dicenti occurrere, atque in buccam, ut aiunt, fluere, quibus ille sententias grauissimas uestiat, atque exornet: de decoro uero dubitandum non est, cum omnium personarum officia philosophia nobis aperiat. ut hic Horatius, & Cicero in oratore ad Brutum his uerbis testatur: nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de uirtutibus, aut uitijs, nihil de officio, nihil de dolore, nihil de uoluptate, nihil de perturbationibus animi, & erroribus, quæ sæpe cadunt in causas, sed ieiunius aguntur, nihil inquam sine ea scientia, quam dixi, grauiter, ample, copiose dici, & explicari potest. SCRIBENDI RECTE, *&c. sapere, inquit, idest sapientia, quæ philosophia comparatur, principium est, ac ueluti quidam fons rectè scribendi: quod libro primo de oratore L. Crassus sic confirmat. sed si me audierit, quoniam philosophia in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in uitam, atque mores, duo illa relinquamus, idq; largiamur inertiæ nostræ: tertium uero, quod semper oratoris fuit, nisi tenebimus, nihil oratori, in quo magnus esse possit, relinquemus. Plato in Phædro summum oratorem fuisse Periclem docet, quia sapientiam cum eloquentia coniunxerat.* προσπεσὼν γὰρ οἶμαι τοιούτῳ ὄντι ἀναξαγόρᾳ, μετεωρολογίας ἐμπλησθεὶς, καὶ ἐπὶ φύσιν νοῦ τε, καὶ ἀνοίας ἀφικόμενος, ὧν δὴ πέρι τὸν πολὺν λόγον ἐποιεῖτο ἀναξαγόρας, ἐντεῦθεν εἵλκυσεν ἐπὶ τὴν τῶν λόγων τέχνην τὸ πρόσφορον αὐτῇ. *quem locum Platonis sic Cicero in oratore ad Brutum uertit. siquidem etiam in Phædro Platonis, hoc Periclem præstitisse cæteris dicit oratoribus Socrates, quòd is Anaxagoræ physici fuerit auditor, à quo censet eum, cum alia præclara quædam, & magnifica didi-*

eisset, uberem, et fœcundum fuisse, gnarumq;, quod est eloquentiæ maximum, quibus orationis modis quæque animorum partes impellerentur. REM. materiam, argumentum. SOCRATICAE CHARTAE. Platonis libri. in quibus passim disseminatæ sunt Socratis disputationes. uel scripta philosophorum. nam ab uno Socrate omnes philosophorum familiæ deductæ sunt. M. Tullius libro tertio de oratore sic ait. nam quum essent plures orti fere à Socrate, quòd ex illius uariis, & diuersis, & in omnem partem diffusis disputationibus alius aliud apprehenderat; proseminatæ sunt quasi familiæ dissentientes inter se, & multum disiunctæ, & dispares, quum tamen omnes se philosophi Socraticos & dici uellent, & esse arbitrarentur. Vnum Socratem sapientem esse oraculum respondit. quare Laertius de Socrate carmen retulit.

ἦ σε γὰρ ὄντως
καὶ σοφὸν εἶπε θεὸς, καὶ θεὸν ἡ σοφίη.

Te reuera & sapientem deus dixit, & deum sapientia. VERBAQVE PROVISAM. elocutio, inquit, præparatam inuentionem ultro sequetur, & comitabitur. tunc enim tibi uerborum fontes redundabunt. coniungit eloquentiam cum sapientia, quas disiunctas queritur libro primo de inuentione, & libro tertio de oratore his uerbis. sed ut huius tamen eiusdem sapientiæ doctores essent, ut Gorgias, Thrasymachus, Isocrates inuenti sunt, qui, cum ipsi doctrina, atque ingeniis abundarent, à re autem ciuili, à negocijs animi quodam iudicio abhorrerent; hanc dicendi exercitationem exagitarent, atque contemnerent, quorum princeps Socrates fuit. & post. hinc dissidium illud extitit, quasi linguæ atque cordis, absurdum sane, atque inutile, & reprehendendum, ut alij nos sapere, alij dicere docerent. hæc Cicero. sed Iacobus etiam Sadoletus Cardinalis in suis libris de laudibus philosophiæ hæc eadē deplorat. PATRIAE QVID DEBEAT. aggreditur præcepta philosophiæ, quæ est de moribus. quàm in primis poetis necessariam esse contendit. patriæ autem debemus omnia. nam ortus nostri partem patria sibi, partem amici, partem parentes uendicant, ut docuit ex Platonis Phædro Cicero libro de officiis. Paterculus quidem libro secundo de Aemylio Paulo, qui Persen uicit, sic scriptum reliquit. is cum in concione extra urbem more maiorum, ante triumphi diem ordinem actorum suorum commemoraret, deos immortales precatus est, ut, siquis eorum inuideat operibus, ac fortunæ suæ, in ipsum potius sæuiret, quàm in remp. quæ uox ueluti oraculo emissa magna parte eum spoliauit sanguinis sui. nam alterum ex ijs, quos in familia retinuerat, liberis, ante paucos triumphi, alterum post pauciores amisit dies. Victores præterea in sacris certaminibus patriæ suas laudes condonabant, cui omnia debere se existimabant. Pindarus in Isthmijs ode tertia de Melisso Thebano.

κάρυξε Θήβας
ἱπποδρομίᾳ κρατέων.

Per præconem Thebas nominauit equorum in cursu uictor. QVID AMICIS. pro his agendum μέχρι βωμῶν, idest usque ad aras, ut aiebat Pericles, teste Gellio li-

bro primo, Lampridius in Alexandro sic. his accessit, quod amicos, & parentes Alexander, si malos reperit, aut puniuit, aut, si uetus uel amicitia, uel necessitudo non siuit puniri, dimisit à se dicens. his charior est mihi tota resp. amicus ipse, non amici fortuna diligatur. Diodorus libro decimo septimo de Alexandro Macedone. ἐπεὶ γὰρ τις τῶν ἑταίρων εἶπε, μηδὲν καταδεέστερον ἡφαιστίωνος τὸν κρατερὸν στέργειν αὐτὸν, ἐπιφθέγξασθαι, κρατερὸν μὲν εἶναι φιλοβασιλέα, ἡφαιστίωνα δὲ φιλαλέξανδρον. postquam ex familiaribus quidam dixit, Craterum illum non minus, quàm olim Hephæstion solebat, amare; respondit, Craterum quidem esse Regis amicum, Hephæstionem uero Alexandri amicum fuisse. notum est Aristotelis illud libro octauo de moribus ad Nicomachum. φίλος ἕτερος αὐτός, amicus alter ipse est. QVO SIT AMORE PARENS, &c. parentibus primus honor debetur μετὰ τοὺς θεούς, idest post deos. ut ait Plutarchus in libro περὶ φιλαδελφίας. Oppius in triumuiratu sæuientibus M. Antonio, Octauio, Lepido, patrem ætate confectum humeris sublatum ab urbe extulit, ut ab inimicorum hominum crudelitate eum eriperet. auctor Appianus libro tertio. hanc pietatem in suo Aenea Virgilius confinxit. QVO FRATER. Pollux, ut Castorem ab inferis educeret, ipse mortem obijt, non ueritus pro fratre mori. Plutarchus in libro de amore fraterno, Virgilius libro sexto. Sic fratrem Pollux alterna morte redemit. de his etiam Pindarus in Nemeis ode prima.

μεταμειβόμενοι δ' ἐναλ-
λὰξ ἁμέραν, τὰν μὲν παρὰ πατρὶ φίλῳ
Δὶ νέμονται, τὰν δ' ὑπὸ κεύθεσι γαίας.

Mutuo diem alternantes, hanc quidem apud charum parentem Iouem, hanc uero sub terra ducunt, & habitant. HOSPES. declarat hoc Vlisses libro octauo odysseæ, qui Corcyrenses omnes ad certamen, & ludicrum lacessit, præter hospitis Alcynoi Regis filium Laodamantem. ξεῖνος γάρ μοι ὅδ' ἐστί. hic enim mihi inquit hospes est. Aristoteles libro tertio rhetoricorum, ubi agit de metaphora, τοὺς γὰρ ξένους μᾶλλον θαυμάζομεν. hospites enim plus admiramur. libro nono ad Nicomachum, uulgatum apophthegma probat, τὸ μήτε πολύξενος, μήτ' ἄξενος, neque multos hospites habens, neque nullos. Pindarus ode penultima olympiorum sic Corinthum laudat.

ἅμερον ἀστοῖς,
ξένοισι δὲ θεράποντα γνώσομαι
τὰν ὀλβίαν κόρινθον.

Mansuetam, ac benignam ciuibus, hospitibus autem seruientem cognoscam felicem Corinthum. CONSCRIPTI. patres conscripti centum erant, quos in Senatum acciuit Romulus. horum filij patritij. Liuius libro primo. de horum officio Cicero philippica septima. est autem nostri consilij patres conscripti in posterum quamlongissime prouidere. icicreo in hac custodia tanquam in specula collocati sumus, ut uacuum metu populum R. nostra uigilia, et prouidentia redderemus. hæc Cicero. qui eos patres, et Sena-

tores describit, qui olim Romæ floruerunt, nunc Venetijs florent, quando hæc sola urbs Romanæ reip. quoddam instar habet. IVDICIS. *Aristoteles libro quinto de moribus ad Nicomachum.* ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι, οἷον δίκαιον ἔμψυχον, καὶ γὰρ ζητοῦσι δικαστὴν μέσον. *Iudex quasi ius animatum esse debet: iudicem enim quærunt, qui medius sit, idest æquus omnibus, & neutram in partem nisi iuste propensus.* IN BELLVM MISSI DVCIS. *ut non solam cædem hostium optet, sed etiam det operam, ut ex suis, si fieri possit, neminem amittat: quod de Sylla refert Eutropius, qui bello Italico nullum ex suis desiderauit: ne res præpropere gerat, sed cunctetur, quod de Q. Fabio scribunt Liuius, & Plutarchus, & alij. item alia seruet innumerabilia, quæ Socraticus Xenophon in Cyro effinxit.* ILLE PROFECTO. *qui hæc omnia præclare tenet, cuique personæ scit tribuere conuenientia, idest* τὰ πρέποντα. *& sic in inuentione mirificus erit.*

XXXXVIII.

Respicere exemplar uitæ, morumq; iubebo
Doctum imitatorem, & ueras hinc ducere uoces.
Interdum speciosa locis, morataq; recte
Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte
Valdius oblectat populum, meliusq; moratur,
Quàm uersus inopes rerum, nugæq; canoræ.

Poeta, qui omnium officia nouit in philosophia, quæ est de moribus, tanquam in quodam exemplari, in singulis personis propria officia explanet, quæ Horatius ipse proxime persecutus est: scit enim quid filio, quid fratri, hospiti, Senatori, Iudici, Imperatori conueniat. cuique igitur personæ quid reddendum sit, quasi quodam in exemplari uidebit, philosophiæ præcepta recolens. EXEMPLAR VITAE, MORVMQVE. *quod ex philosophia comprehenderit, ut docuimus, generatim, sigillatim cuique personæ reddet. exemplar enim est Idæa, quæ, ut ait Plato in Parmenide, singularia omnia continet, & ab ijs seiuncta est. Aristoteles libro primo de cœlo, ubi quæritur, unum ne sit cœlum, an secus se res habeat.* δόξειε γὰρ ἂν ὧδι σκοποῦσιν πλείους ἀδύνατον εἶναι, καὶ μόνον εἶναι αὐτόν. ἐν ἅπασι γὰρ καὶ τοῖς φύσει, καὶ τοῖς ἀπὸ τέχνης γεγενημένοις, καὶ συνεστῶσιν ἕτερον ἐστιν αὐτή τε καθ' αὑτὴν ἡ μορφή, καὶ μεμιγμένη μετὰ τῆς ὕλης. *sic ratiocinantibus uidebitur fieri non posse, ut unus mundus sit: in omnibus enim rebus & naturalibus, & artificiosis, aliud Idæa est, aliud ipsum corpus conflatum ex materia, & forma.* DOCTVM IMITATOREM. *doctum poetam. nam poesis imitatio est. Aristoteles in poetice, cum omnes poeseos species nominasset, sic addidit,* πᾶσαι τυγχάνουσιν οὖσαι μιμήσεις τὸ σύνολον. *omnes ad summam hoc consequuntur, ut sint imitationes. poeta autem arte naturam, & idæam imitatur.* VERAS HINC DVCERE VOCES. *habebit poeta ante oculos idæam uerbi gratia Senatoris, cum Senatorem loquentem inducet: ei uoces dabit ex*

Idea uitæ, & morum erutas, quæ sint præclaræ, & graues; & senatorem non effinget qualis uulgo in rep. esse solet, sed qualis esse debet. ueras hic uoces, idest honestas exponimus. uerum enim pro honesto sumitur. Horatius libro primo epistolarum.

Metiri se quenque suo modulo, ac pede uerum est.

Libro secundo ad Atticum, epistola prima, quid uerius, quàm in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? SPECIOSA LOCIS. plus inquit delectationis populo fabulæ afferunt, iocis, & facetijs refertæ, etiam si uerborum lumina non eluceant, quàm quæ uerbis illustribus abundant, et quasi stellis insignitæ sunt, si nullum, uel leue argumentum habeant. nam populus re plus, quàm uerborum lenocinio delectatur. Acron locis, non iocis legit, sic inquiens. Si opportune fuerint inductæ personæ, aut locis, aut argumentis, ut non sit argumentum absurdum. hæc ille. ego etiam locis libentius legerim, quia de argumentis e philosophiæ fontibus hauriendis loquitur Horatius. Philosophia autem locos nobis argumentorum, & rerum suppeditat, non iocos: grauis enim est, non iocosa. Horatius libro primo epistolarum ad Mecœnatem scribens.

Nunc itaque & uersus & cætera ludicra pono,

Quid uerum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc sum.

MORATAQVE RECTE. quia dixerat, respicere exemplar uitæ, morumq; iubebo Doctum imitatorem. & sane in tragœdia sex requirit Aristoteles in poetice. ἀνάγκη οὖν πάσης τραγῳδίας μέρη εἶναι ἕξ, καθ' ὃ ποιά τις ἐστὶν ἡ τραγῳδία. ταῦτα δ' ἐστὶ μῦθος, ἤθη, καὶ λέξις, καὶ διάνοια, καὶ ὄψις, καὶ μελοποιία. necesse est, ut in omni tragœdia sex partes existant, quibus qualitatem tragœdia sumit. eæ uero hæ sunt, fabula; mores, elocutio, sententia, apparatus, melodia. NVLLIVS VENERIS. sine uenustate floridorum uerborum. quam Dionysius in libro de compositione sic expressit. τὸ δὲ περὶ τὰς λέξεις φιλότιμον, καὶ φιλόκαλον. circa dictiones ambitio, & elegantia quasi quædam. MELIVSQVE MORATVR. melius detinet. nam populus res, quæ dicuntur, curat, rationem dicendi despicit. unde Cicero de Hortensio in oratore ad Brutum. dicebat melius, quàm scripsit Hortensius. ad Hortensium tamen audiendum omnes undique confluebant; cum tamen in corporis decoro motu plus studii, quàm in ipsa eloquentia poneret. Valerius Maximus libro octauo, cap. decimo. QVAM VERSVS INOPES RERVM. uersus inopes rerum, & nugas canoras uocat eorum poemata, in quibus præter uerborum florem nihil reperias. nulla enim sententia grauior, nullus philosophiæ locus tractatur. qualia Christophori Longolij scripta esse Lascharis censebat, & dictitabat. at dixerit quispiam: eloquentia sine sapientia stare non potest: cui ego respondeo, hic ab Horatio non eloquentiam, sed loquentiam damnari. nam loquentes sunt, non eloquentes, qui sine grauitate sententiarum scribunt. pulchre Plinius libro quinto, epistola uigesima. Iulius, inquit, Candidus non inuenuste solet dicere, aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. nam eloquentia uix uni, aut alteri: iam non sumus Antonii, ut

credamus nemini: hæc uero, quam Candidum loquentiam appellat, multis, atque etiam impudentissimo cuique maxime contingit. hæc Plinius. cum hoc nosset M. Antonius, populum plus delectari sententijs, quam uerbis; dicere solebat, oportere se in iudicia nihil afferre, præter fidem, atque ingenium. auctor Cicero oratione I. contra Verrem.

XXXXIX.

Graiis ingenium, graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Vncia, quid superat? poteras dixisse, triens. en
Rem poteris seruare tuam? redit uncia, quid fit?
Semis. ad hæc animos ærugo, & cura peculi
Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & leui seruanda cupresso?

Græcos laudat, qui sapientiam ab eloquentia non disiunxerunt, sed utranque complexi sunt. mox in Romanos inuehitur, qui propter auaritiam liberos suos non in præclarissimis literarum studiis, sed in arithmetica, & mercatura exercent. GRAIIS INGENIVM. *Græci semper disciplinis floruerunt, ante hos tamen Aegyptii. à quibus Pythagoras philosophiam accepit, quam primus in Græciam inuexit. Isocrates in Busiride,* ὃς ἀφικόμενος εἰς αἴγυπτον, καὶ μαθητὴς ἐκείνων γενόμενος τήν τε ἄλλην φιλοσοφίαν πρῶτος εἰς τοὺς ἕλληνας ἐκόμισε. *Græci quidem ingenio, & literis, Romani armis excelluerunt. Cicero enim libro primo quæstionum Tusculananarum, doctrin a, inquit, Græcia nos, & omni literarum genere superabat, in quo erat facile uincere non repugnantes. nam cum apud Græcos antiquissimum è doctis sit genus poetarum, siquidem Homerus fuit, & Hesiodus ante Romam conditam, Archilochus regnante Romulo, serius poeticam nos accepimus. & quæ sequuntur. nunc etiam Græci aliquot doctissimi uiri uiuunt, qui Horatiana hac laude dignissimi sunt, è quibus sunt Georgius Comes Corinthius, & Franciscus Portus, quorum alter Venetiis, alter Ferrariæ plurimum rem literariam prouehunt.* ORE ROTVNDO. *eloquentia perfecta. tractum est à forma sphærica, & circulari, quæ perfecta est. Cicero libro secundo de natura deorum sic. cumq; duæ formæ præstantes sint, ex solidis globus; sic enim* σφαῖραν *interpretari placet; ex planis autem circulus, aut orbis, qui* κύκλος *græce dicitur: his duabus formis contingit solis, ut omnes earum partes sint inter se simillimæ, à medioq; tantum absit extremum, quantum idem à summo. idem in libro de uniuersitate de Deo, & forma Mundi loquens: formam autem, & maxime sibi cognatam, & decoram dedit: à quo enim animante omnes reliquos contineri uellet animantes, hunc ea forma figurauit, qua una omnes reliquæ formæ concluduntur, & globosum est*

sum est fabricatus. Aristoteles etiam libro primo de cœlo, ubi de circulari motu cœli disputat, sic ait. ἀλλὰ μὴν καὶ πρώτην γε ἀναγκαῖον εἶναι ταύτην φοράν. τὸ γὰρ τέλειον πρότερον τῇ φύσει τοῦ ἀτελοῦς. ὁ δὲ κύκλος τῶν τελείων. *Veruntamen hanc, ut ita dicam, lationem primam esse necesse est. nam, perfectum ut imperfecto prius sit, natura postulat. circulus autem ex perfectis formis est. hinc igitur Horatius rotundam eloquentiam Græcorum esse dixit. sic etiam Cicero in oratore ad Brutum loquutus est. Nam cum concisus ei Thrasymachus minutis numeris uideretur, et Gorgias, qui tamen primi traduntur arte quadam uerba iunxisse; Thucydides autem præfractior, nec satis, ut ita dicam, rotundus; primus instituit dilatare uerbis, & mollioribus numeris explere sententias.* PRAETER LAVDEM NVLLIVS AVARIS. *cupidissimis ita laudis solius, ut eius auari uideantur. honesta laus est. licet enim nobis esse laudis, & gloriæ cupidis. Pindarus in Isthmiis, ode quarta.*

> εἴ τις εὖ πάσχων λόγον ἐσλὸν ἀκούῃ,
> μὴ μάτευε Ζεὺς γενέσθαι.

Si quis multis officiis ornatus bene audias, et præclare, ne Iuppiter esse cupias. Ob solam laudem, qua illum Homerus extulerat, Achillem fortunatum esse putauit Alexander, cum in Sigæum uenisset. Cicero pro Archia. non igitur, ut quidam deblatterant, Græcos hic Horatius tacite ut ambitiosos carpit. ROMANI PVERI. *Romanorum institutum damnat, apud quos pueri numeris operā nauabant, non literis politioribus, et assem in suas uncias diuidere uarie discebant. sic lib. I. epist. ad Mecœnatem scribens Horatius.*

> *O' ciues ciues quærenda pecunia primum est,*
> *Virtus post numos. hæc Ianus summus ab imo*
> *Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata, senesq;,*
> *Læuo suspensi loculos, tabulamq; lacerto.*

LONGIS RATIONIBVS. *minutis, ideo longis, non scilicet ratiocinationi similibus, qua breuiter Hortensius argumenta in certa capita distribuebat. Cicero in diuinatione sic. quid cum accusationis suæ membra diuidere cœperit, et in digitis suis singulas partes causæ constituere? Quintilianus libro quarto, cap. ultimo. diuisionem Hortensii in digitos diductam uocat.* ASSEM IN CENTVM PARTES. *in plurimas, & minutissimas. numerus pro numero. de asse iam dicemus.* FILIVS ALBINI. *Albinus Romæ erat numularius. numularij autem in uico Iani medij tabernas, & mensas habebant. Cicero Philippica sexta sic. L. Antonio Iani medij patrono. ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille numum ferret expensum? Albini male audiebant ob auaritiam Romæ. Florus libro tertio, ubi de bello Iugurthino, sic ait. igitur sequens ultio mandatur Albino. sed huius quoque, proh dedecus, ita corrupit exercitum, ut uoluntaria nostrorum fuga uinceret Numida, castrisq; potiretur.* SI DE QVINCVNCE REMOTA EST VNCIA. *quincunx quinque uncias ualet, triens quatuor. si quis demit unciam à quincunce, remanet triens: semis ualet*

uncias sex. si uncia redit quincunci, idest accedit, ex quincunce fiet semis. Theophilus *libro secundo institutionum, capite de hæredibus instituendis, sic ait de asse, eiusq; partibus.* H*ereditas plerunque in duodecim diuiditur uncias, & uniuersa hæc hæreditas as appellatur, habetq; partes in sese: quæ per propria nomina usque ad assem appellantur. sunt autem hæ. uncia duodecima pars hæreditatis: sextans idest duæ unciæ, sexta pars: quadrans quarta pars, hoc est unciæ tres: triens tertia, quæ uncias quatuor efficit: quincunx tertia pars, & duodecima, hoc est quinque unciæ: semis dimidia, hoc est unciæ sex: septunx dimidia cum duodecima, hoc est septem unciæ: bes duæ partes è tribus, græce* δίμοιρον, *siue octo unciæ: dodrans duæ partes è tribus, cum duodecima; id ualet uncias nouem: dextans duæ partes è tribus cum sexta, idest unciæ decem: deunx duæ partes è tribus cum quarta, hoc est unciæ undecim: as unciæ duodecim. hæc* Theophilus. Vlpianus *etiam iurisconsultus libro uigesimo octauo* Digestorum, *titulo de hæredibus instituendis, lege decima tertia sic inquit. paterfamilias distribuere hæreditatem in tot partes potest, quot uoluerit, sed solennis assis distributio in duodecim uncias fit.* TRIENS. *quatuor unciæ, & tertia pars assis.* Cicero *libro septimo ad* Atticum, *epistola octaua,* Dolabellam *uideo* Liuiæ *testamento cum duobus cohæredibus esse in triente, sed iuberi mutare nomen.* EN. REM POTERIS SERVARE TVAM. *uerba patris, uel populi sunt probantis pueri responsum. in codice illustrissimi* Federici Cornelii *non* En, *sed ohe legimus: quæ uox est stupentis populi, uel fortasse etiam irridentis* Horatii. *qui in numeris subducendis tam acutus est, inquit, rem familiarem recte tuebitur.* PECVLI. *opum. quid sit peculium,* Vlpianus *iurisconsultus libro decimo quinto* Digestorum, *titulo primo, lege quinta sic docuit.* Pecu*lium dictum est, quasi pugilla pecunia, siue pugillum patrimonium. peculium autem* Tubero *quidem sic definiuit, ut* Celsus *libro sexto* Digestorum *refert, quod seruus domini permissu separatum à rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino debetur. fecit mentionem peculii* Horatius *artificiose, cum de parco homine loqueretur. nam peculium parsimonia paratur, ut in lege trigesima nona* Florentinus *iurisconsultus his uerbis annotauit.* Peculium *& ex eo consistit, quod parsimonia sua quis parauit, uel officio meruit à quolibet sibi donari: idq; uelut proprium patrimonium seruum suum habere quis uoluit.* IMBVERIT. *labefactarit. libro primo epistolarum,* Quo *semel est imbuta recens, seruabit odorem* Testa *diu.* FINGI. *scribi. expressit uerbum græcum* πλάσσω, *quod & fingi significat, & fieri. & ab eo poetæ dicuntur.* LINENDA CEDRO. *cedrus tineis non corrumpitur. scribit* Plinius *libro decimo tertio, cap. decimo tertio, libros* Numæ *in arca repertos, quos anni* DXXXV. *non corroserant. cuius rei rationem reddens & libros, inquit, cedratos, propterea arbitrari eos tineas non tetigisse.* LEVI SERVANDA CVPRESSO. *in beneolenti arbore. alioquin cupressus infelix arbor est.* M. Varro *libro de etymologia sic inquit.* Cupresi *mortuorum domibus ponebantur, ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil iam est sperandum. quam ob cau-*

ſam in tutela Ditis patris eſſe putatur. Leuem cupreſſum uocauit priore ſyllaba longa, ideſt tangentibus non aſperam, ut Virgilius. Tum leues ocreas electro, auroq; recocto, etc.

L.

Aut prodeſſe uolunt, aut delectare poetæ,
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere uitæ.
Quicquid præcipies, eſto breuis, ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.
Ficta uoluptatis cauſa ſint proxima ueris,
Nec, quodcunque uolet, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ Lamiæ uiuum puerum extrahat aluo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis,
Celſi prætereunt auſtera poemata Rhamnes.
Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Soſiis, hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.

Varia hic præcepta ſunt de fine poetarum, ut iuuent, uel delectent, uel utrunque præſtent, ut breues in præcipiendo ſint, ut uериſimilia fingant, non incredibilia prorſus; ut poemata utilitate, & delectatione temperent. ſic enim fore librum immortalem ſperare poſſunt. PRODESSE. *proſunt poetæ uariis modis, ſed etiam fabularum allegoria, quibus, quid optimum in uita ſit, prudenter edocent. unde Iſocrates in oratione ad Nicoclem de poetis loquens ſic inquit.* δεῖ τοὺς βουλομένους ἢ ποιεῖν, ἢ γράφειν τι κεχαρισμένον τοῖς πολλοῖς μὴ τοὺς ὠφελιμωτάτους τῶν λόγων ζητεῖν, ἀλλὰ τοὺς μυθωδεστάτους. *qui, quod multis perplaceat, ſcribere, uel pingere aliquid uolunt, eos oportet non eorum ſcripta, qui oratione utiliſsimi ſint, perquirere, ſed eorum potius, qui fabulis ſint referti. moribus etiam nos ad officium poetæ boni inflammant. Proclus in quæſtionibus poeticis,* ἀπὸ τῆς ἠθικῶν λαμβάνων τὰ ἄθροισμα, *&c. cum loqueretur de poeta Platonico.* VOLVNT. *debent. uide quid ſupra annotauimus, ibi, Verſibus exponi tragicis res comica non uult.* DELECTARE. *& reuera poetæ magis uoluptatem, quam res ipſas ſequuntur. quare differre eos ab oratoribus, et quia liberius noua uerba fingunt, ſcribit Cicero in oratore ad Brutum, his uerbis. ego autem, etiam ſi quorundam grandis, & ornata uox eſt poetarum, tamen in ea cum licentiam ſtatuo maiorem eſſe, quàm in nobis faciendorum, iungendorumq; uerborum, tum etiam nonnullorum uoluptati uocibus magis, quàm rebus inſeruiunt. libro ſecundo quæſtionum Tuſculanarum, de hac ipſa re clarius ſic inquit. ita ſunt deinde dulces, ut non legantur modo, ſed etiam ediſcantur. ſic ad malam domeſticam diſciplinam, uitamq; umbratilem, & delicatam cum acceſſerunt etiam poetæ, neruos omnes uirtutis elidunt.*

recte igitur à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cum mores optimos, et optimum reip. statum exquireret. AVT SIMVL. uel utrunque præstent, et iucundum, idest delectationem, & idoneum uitæ, idest quod utile est. particula, Aut, hic disiungit, non copulat. nam copulat apud Aristotelem libro primo in prioribus Analyticis, ubi sumitur pro, Et, πρότασις ἐστὶ λόγος καταφατικὸς, ἢ ἀποφατικὸς τινὸς κατά τινός. propositio est oratio affirmans, uel negans aliquid de aliquo. ubi Philoponus exponit ἢ pro καὶ. talis Homerus est, qualem hic summum poetam Horatius describit. nam in symposio Xenophontis hæc uerba leguntur. ὁ γὰρ πατὴρ ἐπιμελούμενος, ὅπως ἀνὴρ ἀγαθὸς γενοίμην, ἠνάγκασέ με ἅπαντα τὰ Ὁμήρου ἔπη μαθεῖν. pater, cum diligentiam adhiberet, ut in uirum bonum euaderem, me, ut totum Homerum ediscerem, coegit. tales & alii. quorum nota est præstantia. QVICQVID PRAECIPIES, ESTO BREVIS. breuitatem commendat in præcipiendo, & sententiis, non in eloquendo. in eloquentia enim uerborum thesauri explicandi sunt. unde Zeno, ut est in oratore ad Brutum, compressis digitis dialecticen, explicatis rhetoricen significauit. VT CITO DICTA. ut docili homines ingenio cito, quid dictum sit, comprehendant. dociles autem sunt, qui cito intelligunt, ut Theopompus, quem frenis egere aiebat Isocrates, Ephorum uero tardum calcaribus. auctor M. Tullius libro tertio de oratore. quod Aristotelem de Theophrasto, & Callisthene pronunciasse, Laertius scribit libro quinto in uita Theophrasti. ὡς τῷ μὲν χαλινοῦ δέοι, τῷ δὲ κέντρου. in Theophrasto comprimendo opus esse freno, in excitando Callisthene calcari. TENEANTQVE FIDELES. pauca autem melius memoria retinentur, quæ non præsentium, sed absentium est. Aristoteles in libro de memoria, & reminiscentia, ἢ δ᾽ ἄλλου, οἷον εἰκὼν καὶ μνημόνευμα. alterius rei est, ut imago, et monumentum: neque enim omnes Themistocli pares sumus, qui artem sibi præmonstrari optabat, qua multarum rerum obliuisceretur, quæ sibi animo excidere non poterant. Cicero libro tertio de oratore, libro secundo de finibus. OMNE SVPERVACVVM. quicquid superuacuum est, & nimis amplum, manat, effluitq; è pectore tanquam aqua è uase pleno. quibusdam etiam quæ non sunt superuacua. Cicero in Bruto de C. Curione sic ait. memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. qui in iudicio priuato uel maximo, cum ego pro Titinia Cotæ perorassem, ille contra me pro Ser. Næuio diceret, subito totam causam oblitus est, idq; ueneficiis, & cantionibus Titiniæ factum esse dicebat. breuis igitur sit poeta in præcipiendo. FICTA VOLVPTATIS CAVSA. quæ fingis, inquit, ut delectes, sint proxima ueris, idest admodum uerisimilia: neque enim stulte fingendum est, & licentius. Aristoteles in poetice. οὐ τὸ τὰ γενόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστὶν, ἀλλ᾽ οἷα ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον: non est poetæ officium res gestas narrare, sed quales fieri oportet, & quæ fieri possunt per uerisimile, & per necessarium. Horatius uerisimile tantum, Aristoteles etiam necessarium poetis proposuit. at melius sensisse uidetur hic noster. nam

tantum abest, ut poetæ necessarium exprimant, ut ea aliquando, quæ uerisimilia etiam non sunt, comminisci uideantur. Franciscus Robortellus *quæstionem hanc excitat in suis commentarijs, quos in poeticen* Aristotelis *edidit.* Homerus*, cæteriq; poetæ deos ambrosia uesci aiunt, nectar imbibere, uulnerari, ut* Venerem *à* Diomede*, patere uiam ad inferos uiuis adhuc hominibus, esse* Cyclopes*, esse* Sirenes*, nebulas loqui, ut apud* Aristophanem*, mutari homines in feras* Circeio *poculo. hæc uero non esse uerisimilia quis non uidet? respondet* Robortellus*, poetas aut in rebus secundum naturam mentiri, quod quilibet potest efficere, modo seruet uerisimile, & necessarium; aut præter naturam, duplici ratione, aut in rebus, quas hominum opinio comprobarit, aut quas nunquam antea audiuerimus. deos uulneribus affici, &c. uulgus iam opinatur.* Cicero *libro primo quæstionum* Tusculanarum Homerum *accusat, qui humana ad* Deos *transtulit, mallem, inquit, diuina ad nos. recte uidetur* Robortellus*. nam ut* Aristoteles *libro primo* Topicorum *scriptum reliquit,* ἔνδοξα τὰ δοκοῦντα πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφοῖς, καὶ τούτοις ἢ πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς μάλιστα γνωρίμοις, καὶ ἐνδόξοις. *probabilia sunt, quæ omnibus, uel plerisque, uel sapientibus uidentur, & his quidem uel omnibus, uel plerisque, uel maxime illustribus, & probatis.* NEC QVODCVNQVE VOLET. *fabula, inquit, non poscat, & cupiat sibi credi ea omnia, quæ ipsa uolet: prudentes enim nunquam induci in eam sententiam poterunt, ut temere fictis adhibendam esse fidem arbitrentur. sic* Cicero *oratione septima contra* Verrem*: nunc cum uiuum istum nescio quem produces, tamen ne id credi uoles?* NEV PRANSAE LAMIAE. *non est fingendum, puerum aluo* Lamiæ *extrahi, quem illa deuorasset. nam frigidum esset commentum.* Lamias *esse* stryges *interpretatur* Alciatus *libro octauo, cap. uigesimo secundo in suis* Parergis*, ubi hunc etiam sibi uersum* Horatij *enodandum arripuit, sed historiam ex* Diodoro *non adducit, qua sola locus hic* Horatij *plenius explicari, atque illustrari potest.* Diodorus *enim libro uigesimo historiarum sic inquit de* Lamia. αὕτη ἦν εὐμεγέθης κιττῷ, καὶ σμίλακι συνηρεφής, ἐν ᾧ μυθεύουσι γεγονέναι βασίλισσαν λάμιαν, τῷ κάλλει διαφέρουσαν: διὰ δὲ τὴν τῆς ψυχῆς ἀγριότητα διατυπῶσαι φασὶν τὴν ὄψιν αὐτῆς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον θηριώδη. τῶν γὰρ γινομένων αὐτῇ παίδων ἁπάντων τελευτώντων βαρυθυμοῦσαν ἐπὶ τῷ πάθει, καὶ φθονοῦσαν ταῖς τῶν ἄλλων γυναικῶν εὐτεκνίαις, κελεύειν ἐκ τῶν ἀγκαλῶν ἐξαρπάζεσθαι τὰ βρέφη, καὶ παραχρῆμα ἀποκτείνειν: διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς μέχρι τοῦ νῦν βίου παρὰ τοῖς νηπίοις διαμένειν τὴν περὶ τῆς γυναικὸς ταύτης φήμην, καὶ φοβερωτάτην αὐτοῖς εἶναι τὴν ταύτης προσονομασίαν. *antrum immane erat, hedera, & smilace tectum, in quo reginam* Lamiam *natam esse fabulantur, forma excellentem: sed propter animi feritatem, ferinum eius uultum effinxerunt. nam cum obitu natorum omnium uehementius esset indignata, & aliarum mulierum fœtibus inuideret, è complexibus matrum infantes eripi, & contrucidari statim imperauit. quare nostra etiam ætate, huius mulieris fama pueris, nomenq; formidolosum est, eiusq; mentio maxime eos metu conficit, ac perculsos terret.* CENTVRIAE SENIORVM. *ex*

quibus centuriata comitia fiebant, idest generalia; non autem curiata, aut tributa. unde Cicero pro domo gloriatur, se centuriatis comitijs fuisse reuocatum, quibus non fuerat à Clodio eiectus. AGITANT. *iactant, abijciunt, quod ait Demosthenes* ἐκκρούουσι. EXPERTIA FRVGIS. *non utilia, sed delectantia tantum: senes enim, quod utile est, sequuntur. ut ait Aristoteles libro secundo rhetor. & libro octauo Ethicorum. dixit expertia frugis sumpta translatione ab agris, qui spicas inanes produxerunt, & steriles herbas progenuerunt. Virgilius in georgicis,*

At si luxuria foliorum exuperat umbra,
Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.

CELSI RHAMNES. *Equites. tres erant equitum centuriæ Romæ, ut scribit Liuius libro primo, Rhamnenses à Romulo, Titienses à Tatio dicti, rege Sabinorum, qui post raptas Sabinas in urbem fuit receptus; Luceres, quorum ignorare se originem fatetur Liuius: at Plutarchus in uita Romuli à Lucumone Ethrusco, qui Romulo contra hostes opem tulit, appellatos affirmat. de equitibus uide quid referat in suo libro Guidus Pancirolus, clarissimus huius ætatis iurisconsultus, qui de equitum origine accuratius scripsit. Celsos uocat, idest superbos. superbi enim* ὑπερφρονοῦσι, *idest despiciunt, ut Græci loquuntur. Iasonis mihi sententia non probatur, qui celsos, idest iuuenes exponit, quòd senes curui sint, iuuenes erecti.* PRAETEREVNT. *contemnunt, ut faciunt qui alicuius rei admiratione non capti in uia non consistunt. hoc* παρορᾶν *apud Græcos significat. Demosthenes in oratione de falsa legatione,* νῦν δ᾽ ὅτι αὐτίκα μὲν καθ᾽ ἡμέραν ὑμᾶς ὀχλῇ, καὶ τὸ παρὸν λυπῇ, παρορᾶτε. *nunc uero, quòd uos per diem molestia non afficit, & præsens dolore non conficit, negligentes præteritis. item* παραβαίνειν *in eadem oratione,* καὶ τὰς σπονδὰς παρέβαινον, *et inducias præterierunt.* AVSTERA POEMATA. *quæ iuuant tantum, non etiam delectant: iuuenes enim delectant: iuuenes enim delectationem emolumento anteponunt. tractum à uino austero, non dulci. pulchre potest hic locus Athenæi uerbis explanari: is enim libro primo sic inquit, ex Aristophane,* τὸν Ἀθηναίων δῆμον οὔτε ποιηταῖς ἥδεσθαι σκληροῖς, καὶ ἀστεμφέσιν, οὔτε πραμνίοις σκληροῖσιν οἴνοις. *Atheniensem populum nec poetis gaudere asperis, austeris ue, nec pramnijs austeris uinis. huc allusit Horatius austera poemata nuncupans, epitheto a uinis sumpto.* OMNE TVLIT PVNCTVM. *qui miscuit utile dulci, idest qui simul & iuuit, & delectauit, quando senes quod utile est, iuuenes quod iucundum expetunt, is demum omne punctum tulit, idest omnibus suffragijs laudatus est. punctum pro suffragio usurpatur. Cicero pro Muræna. tamen admonitus re ipsa recordor, quantum hæ quæstiones in senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. sumpta similitudo ab ijs, qui in comitijs, uel alibi omnibus suffragijs aliquid impetrant licet paria suffragia apud Romanos uincere solerent. nam Dionysius Halicarnasseus libro septimo, ubi, quemadmodum Coriolanus fuerit damnatus, scribit, sic inquit:* μιᾶς γὰρ, καὶ εἴκοσι τότε φυλῶν οὐσῶν, αἷς ἡ ψῆφος ἀνεδόθη, τὰς ἀπολυούσας ἔσχεν ὁ Μάρκιος ἐννέα. ὥστε εἰ δύο προσῆλθον αὐτῷ φυλαί,

διὰ τὴν ἰσοψηφίαν ἀπέλυσεν αὐ, ὥσπερ ὁ νόμος ἠξίου. cum una, & uiginti tunc tribus essent, quibus suffragiorum ius permitteretur, Martius nouem habuit, quæ illum absoluebant. quare si duæ adhuc tribus illi accessissent, propter parem suffragiorum numerum absolutus fuisset, quemadmodum lex postulabat. Cælius epistola secunda libri octaua familiarium, sensum Horatii de omni puncto sic expressit. certe inquam absolutus est, me præsente pronunciatum est, & quidem omnibus ordinibus, sed & singulis in unoquoque ordine sententijs. HIC MERET AERA LIBER SOSIIS. hic liber, qui lectorem & delectat, & iuuat, dignus est, qui ematur. Sosiæ librarij sunt, & bibliopolæ. in epistola ad librum suum.

Vertumnum, Ianumq; liber spectare uideris,

Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.

Meret æra, quia uendendus iure optimo est, non spernitur. Plato tres Pytholai Pythagorici libros decem millibus denarium mercatus est. Aristoteles paucos libros Speusippi tribus talentis Atticis emit. Gellius libro tertio, cap. decimo septimo. uel meret, idest comparat. ET MARE TRANSIT. ad exteras nationes legendus perfertur, Italia exit, quæ Adriatico, & Tyrrheno mari cingitur. sic alibi proficiscentes ex Italia innuit Horatius, libro primo epistolarum, ad Bullatium scribens, Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt. & Cicero in oratore ad Brutum, sic. quid enim possem? cum abfuissem adolescens, & horum studiorum causa mare transissem? &c. quibus uerbis ea tempora indicat, quibus Rhodum, Athenasq; studiorum causa profectus est. at dixerit quispiam: latina lingua Italiæ finibus inclusa erat, ut pro Archia innuit Cicero. quid igitur attinet latinorum poetarum libros mare transire, & ad exteras nationes perferri, à quibus non intelligantur? responde, ciues Romanos, ut publicanos, in prouincijs fuisse dispersos. Cicero pro lege Manilia. y latine sciebant, Barbari etiam ipsi latinam linguam discebant, unde Iugurtha Marium in acie cecidisse latine exclamauit, ut Romanis terrorem incuteret. auctor Sallustius. quid de Siculis, non'ne ita scribit Cicero in diuinatione contra Cæcilium? in quo si te multum natura adiuuaret, si optimis à pueritia disciplinis, atque artibus studuisses, & in his elaborasses, si literas Græcas Athenis, non Lilybæi, latinas Romæ, non in Sicilia didicisses, tamen esset magnum. & quæ sequuntur. Valerius Maximus libro secundo, capite primo, ubi de Eumene rege Asiæ mentio est, quæstionem hanc prorsus dissoluet: eius enim hæc uerba sunt. magistratus uero prisci quantopere suam, populiq; Romani maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis unquam nisi latine responsa darent. quinetiam, ipsa linguæ uolubilitate, qua plurimum ualent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in urbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia, quo latinæ uocis honos per omnes gentes uenerabilior diffunderetur. PROROGAT AEVVM. quia mortui poetæ præstantes adhuc florente fama uiuunt. sic libro secundo odarum. Viuet extento Proculeius æuo. Xenophon in

libro de uenatione, ἐτελεύτησαν. ἀλλ' οἱ ἔπαινοι αὐτῶν μεγάλοι ἐγένοντο. mortui sunt, sed eorum laudes nunc claruerunt.

LI.

Sunt delicta tamen, quibus ignouisse uelimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem uult manus, & mens,
Poscentiq; grauem persæpe remittit acutum:
Nec semper feriet, quodcunque minabitur arcus.
Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura. quid ergo?
Vt scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamuis est monitus, uenia caret, & citharœdus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:
Sic mihi, qui multum cessat, fit Chærilus ille,
Quem bis, terq; bonum cum risu miror, & idem
Indignor. quandoque bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

Quia leges hactenus quamplurimas, & præcepta condendi poematis Horatius explicuit, ne quem rei magnitudo deterreret, cum se aliquando in errorem incursurum esse intelligeret, hic rem longe planiorem reddit. ait enim se non id expetere, nec nos tam seueris legibus esse astrictos, ut nunquam liceat errare: ei tamen poetæ ignosci, qui cum ingeniose, & præclare multa scripserit, aliquas interdum maculas scriptis consperserit: homines enim sumus: quare, aliquando ut peccemus, necesse est. eum uero poetam omni uenia indignum censet, qui crebris erroribus refertus sit, ac multum cesset, ut perexiguus in eo nitor eluceat, at delicta sint pene innumerabilia. SVNT DELICTA TAMEN. *sunt, inquit, quædam poetarum errata, quibus uenia condonanda est. Aristoteles quidem in poetice duplex poetarum erratum esse statuit, alterum per se, alterum per accidens, per se, cum in ratione poetica peccatur, per accidens, cum in alia disciplina, ut in geographia, in astrologia poetæ hallucinantur. priorem errorem grauius, posteriorem leuius feremus. αὐτῆς δὲ τῆς ποιητικῆς διττὴ ἡ ἁμαρτία, ἡ μὲν γὰρ καθ' αὑτήν, ἡ δὲ κατὰ συμβεβηκός. εἰ μὲν γὰρ προείλετο μιμήσασθαι ἀδυναμίαν, αὐτῆς ἡ ἁμαρτία: εἰ δὲ τὸ προελέσθαι μὴ ὀρθῶς, κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ τὸν ἵππον ἄμφω τὰ δεξιὰ προβεβληκότα, ἢ τὸ καθ' ἑκάστην τέχνην ἁμάρτημα, οἷον τὸ κατὰ ἰατρικήν, &c. poetices uero ipsius duplex peccatum est, alterum per se, alterum per accidens. itaque quod ad imitandum non imitabile sibi proposuerit, per se huius peccatum erit: proponere uero non recte, per accidens. quemadmodum utrunque dextrum latus equum promouentem, aut secundum unamquanque artem peccatum, uerbi gratia secundum medicinam.* **Lucanus igitur**, *qui Timauum*

amnem

amnem in agro Patauino esse putauit, errorem admisit per accidens. est enim Timauus in agro Aquileiensi, ut nos contra Blondum probauimus copiose in Parergis libro secundo, cap. octauo. uersus Lucani sunt,

> Aponus terris ubi fumifer exit,
>
> Atque Antenorei dispergitur unda Timaui.

Virgilii etiam error est per accidens, qui ceruos in Africa ab Aenea confixos esse facit, cum in Africa nulli cerui oriantur: hæc enim non poeticæ artis sunt, sed geographiæ. at uero Catullus per se deliquit, atque errauit, qui cum epithalamium Thetidis & Pelei describendum sibi proposuisset, quasi quodam uento alio raptus est, & puluinar, Ariadnæq; fabulam, à proposito digressus, multis uerbis persecutus est. iam igitur, quo modo Horatius, atque Aristoteles de poetarum erroribus sententiam tulerint, ex his, quæ adduximus, perspicuum est. NAM NEQVE CHORDA. musici etiam errant, cum chorda non reddit concentum, quem manus, uoluntasq; expetit. Boetius libro primo de musica, antiquam harmoniam septem chordis constitisse, scribit. & Plutarchus in libro item de musica est auctor, punitum ab Argiuis fuisse, qui pluribus, quàm septem chordis uti cœpit. NEC SEMPER FERIET. nec arcus semper ferit, quod minatur, idest non semper scopum attingit, in quem ictum dirigit. Lucianus in Nigrino præclare hanc sententiam expressit. οὐ μὴν πάντες εὔστοχα τοξεύουσι. non omnes ita sagittam mittunt, ut scopum feriant. Suetonius in Domitiano capite decimo nono sic inquit. sagittarum uel præcipuo studio tenebatur. post paulo. atque etiam ex industria ita quarundam ferarum capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua effingeret, nonnunquam in pueri procul stantis, præbentisq; pro scopulo dispassam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocue euaderent. VERVM VBI. si, inquit, paucas inter res multas, recte scriptas, maculas offendero, non iccirco totum uolumen reijciam. nam pauci errores multarum rerum artificio, & nitore compensantur. PLVRA NITENT. plures sunt uirtutes poematis, quàm uitia. nitent, dixit. nam uirtutes scriptorum quasi quædam lumina elucent. Quintilianus libro octauo sic. non solum fortibus, sed etiam fulgentibus armis pugnandum est. Cicero in oratore ad Brutum, de Demetrio. tum illustrant eam quasi stellæ quædam translata uerba, atque immutata. INCVRIA FVDIT. negligentia induxit. Socrates in sophista Platonis hanc cauendam sic monuit. σκεπτέον, καὶ οὐ προσδεκτέον οὕτως ἀναιδῶς μέγα τι, καὶ σμικρὸν λέγοντι. considerandum est, & magna, grauisq; quæstio non est tam temere, timideq; prodenda. non loquitur hic Horatius de incuria illa, de qua Cicero his uerbis in oratore ad Brutum, sed quædam etiam negligentia est diligens. nam ut mulieres esse dicuntur nonnullæ inornatæ, quas id ipsum deceat: sic hæc subtilis oratio, etiam incompta delectat. Horatius de uitiosa incuria, Cicero de laudabili agit. AVT HVMANA PARVM CAVIT NATVRA. non ego ijs delictis offendar, quæ natura humana non potuit cauere: homines enim sumus, quare errata omnia uitare non possumus.

duobus modis decipimur, quos Aristoteles libro septimo Ethicorum his uerbis comprehendit. διοίσει τὸ ἔχοντα μὲν ἐπιστήμην, μὴ θεωροῦντα δὲ: καὶ τὸ θεωροῦντα πράττειν, ἃ μὴ δεῖ πράττειν. differt, si quis rem probe teneat, at non animum aduertat: & si animum quidem aduertat, ea uero efficiat, quæ effici non debent. unde Demosthenes in oratione in Leptinem sicuti Deum admiratur Cononem Atheniensem, qui ex omnibus Imperatoribus solus nihil unquam bello amisit. μόνος τῶν πάντων στρατηγῶν οὐ πόλιν, οὐ φρούριον, οὐ ναῦν, οὐ στρατιώτην ἀπώλεσεν οὐδένα ἡγούμενος ὑμῶν. ex omnibus Impp. solus non urbem, non præsidium, non nauem, non militem ullum, cum uester esset Imperator, amisit. QVID ERGO? quid dicendum? se ipsum interrogat Horatius, mox ipse responsum subiicit. uide Quintilianum libro nono, cap. de figuris sententiarum. SCRIPTOR LIBRARIVS. more Socratis per inductionem probat, eos esse reprehensione dignos, qui sæpius, non qui raro peccant. & primum librarii scriptoris exemplo utitur, qui si semper in eundem errorem incidit, æqua se excusatione tueri non poterit: eum autem intelligit, qui à patrono dictata scribebat. Cicero libro primo de oratore. tum Sulpicius, ò diem Cotta nobis, inquit, optatum: quod enim neque precibus unquam, nec insidiando, nec speculando assequi potui, ut, quid Crassus ageret meditandi, aut dicendi causa, non modo uidere mihi; sed ex eius scriptore, & lectore Diphylo suspicari liceret, id spero nos esse adeptos. his uerbis Diphylus scriptor, & lector Crassi dicitur. erant enim serui etiam lectores, anagnostæ. lege Ciceronis epistolam ad Vatinium libro quinto familiarium. quem scriptorem Cicero, & Horatius, eum amanuensem Suetonius in Tito, capite tertio, his uerbis nominauit. è pluribus comperi, notis quoque excipere uelocissime solitum, cum amanuensibus suis per ludum iocumq; certantem; imitari chirographa, quæcunque uidisset, ac profiteri sæpe se maximum falsarium esse potuisse. dicti autem, ut opinor, amanuenses, quod manu, idest scribendo patronis præsto essent, ut alij erant à poculis, à secretis, &c. VENIA CARET. quia monitus, idem tamen adhuc peccat, idest in eodem scriptionis errore uersatur. idem de citharœdo dicendum, qui eadem semper chorda oberrat. CHAERILVS ILLE. fit ille Chærilus, idest similis Chærili mali poetæ, qui in multis uersuum millibus paucissimos uersus edidit probos, & Alexandri Magni res gestas ausus est carminibus aggredi. ei grandem pecuniam Alexander largitus est, ut amplius non scriberet. Horatius libro secundo epist. ad Augustum scribens.

Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Chærilus, incultis qui uersibus, & male natis
Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Maluit enim Alexander ab uno Lysippo fingi, atque ab Apelle pingi. ut ibidem Horatius, & Cicero libro quinto familiarium, in epistola ad Luceium. CVM RISV MIROR. hunc Chærilum bis, terq; bonum cum esse uideo, idest duos, uel tres uersus elegantes fecisse, rideo, & miror. quia scio id temere, non de industria ei contigisse, rideo. quod uero stultis hominibus aliquando boni uersus in buccam fluant, me-

cum ipse miror. stulti autem homines interdum recte sentiunt, non consulto, sed plane casu quodam: quod Aristoteles etiam scriptum reliquit libro primo rhetoricorum. τῶν μὲν οὖν πραττόντων οἱ μὲν εἰκῇ ταῦτα δρῶσιν, οἱ δὲ διὰ συνήθειαν ἀπ᾽ ἕξεως. *ex multis alij temere, alij hæc consuetudine faciunt, quæ ab habitu proficiscitur..* ET IDEM INDIGNOR. *quemadmodum rideo, & miror, cum malum poetam ornatos aliquando uersus facere uideo: sic indignor, cum excellentem poetam lapsum esse animaduerto: id enim non propter imperitiam, sed propter incuriam factum esse intelligo.* QVANDOQVE BONVS DORMITAT HOMERVS. *Homerum pro bonis omnibus poetis nominauit. & quandoque pro quandocunque usurpauit, ut libro quarto odarum, in ode ad Iulium Antonium.*

Concines maiore poeta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum cliuum merita decorus
Fronde Sycambros.

Sic etiam iurisconsulti, ut Ciceronem prætercam, boni auctores latinitatis, usurpant. Vlpianus libro uigesimo quarto Digestorum, titulo de soluto matrimonio, lege secunda: doctis actio filiæ non erit adempta, quandoque sui iuris filia fuerit facta. Paulus libro uigesimo septimo, titulo nono, lege decimatertia: quandoque prædium domino cum fructibus uindicanti, doli exceptio non inutiliter opponitur, & quæ sequuntur. Homerus autem & ipse aliquando peccauit. cum Aristoteles in poetice reprehendit, quòd lugentem Vlyssem, uirum sapientissimum, ad Syllam induxerit, præter decorum summi uiri. τοῦ δὲ ἀπρεποῦς, καὶ μὴ ἁρμόττοντος, ὅ τε θρῆνος Ὀδυσσέως ἐν τῇ Σκύλλῃ. *indecori, & non conuenientis exemplum est, quando luctus Vlyssis ad Syllam describitur.* DORMITAT. *errat. cum enim dormimus, sensus sopiti sunt. sic cum erramus, uix euigilare uidentur. & somnus nobis inania spectra offert, quibus decipimur. nam ut scribit Philoponus apud Aristotelem in libris de anima, infelices felicibus per somnum pares sunt: in somnis enim & ipsi se locupletes, & omnibus bonis circumfluentes esse existimant. hinc dormitare pro decipi usurpamus.* VERVM OPERE IN LONGO. *excusat Homerum, quòd in longo opere dormitarit: longe enim plura in eo sunt, quæ laudem merent, quàm quæ reprehensionem.* OBREPERE SOMNVM. *errorem incidere, maculam conspergi. Flamminius. Et somnus placidis irrepsit blandus ocellis. somnum dixit, propter antithetum: ante enim dormitare uerbum protulerat. quare suspicor Horatium ad Homerum cæcum allusisse qua de re nos plura diximus in Parergis libro secundo, capite decimoseptimo. Pausanias etiam in Corinthiacis,* Ὅμηρον περὶ διεφθαρμένον τοὺς ὀφθαλμούς, *idest Homerum oculis corruptum, uel, ut nos loquimur, captum appellat.*

LII.

Vt pictura poesis erit, quæ, si propius stes,
Te capiet magis, & quædam, si longius abstes,

Hæc amat obſcurum, uolet hæc ſub luce uideri,
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit ſemel, hæc decies repetita placebit.

Duo genera poeſeos, & picturæ ponit: quædam enim poeſis eſt, quæ perfecta, & numeris omnibus abſoluta acerrima doctiſſimorum hominum iudicia non timet, & quo diligentius excutitur, eo uidetur excellentior; ſimilis ſcilicet picturæ clari, et præſtantis artificis, quæ in luce quo magis ſpectatur, eo magis placet, et ſpirare uidetur. Quædam uero eſt poeſis deterior, quæ leuiter tantum legenda eſt, & obiter. nam ſi eam perpendis, ſi ponderas, turpes labes tegere non poterit; ſimilis picturæ, quæ à malo artifice adumbrata, non expreſſa, nec ullam præclaram ſpeciem habens tenebras amat, non lucem, & longius ſtanti aliqua ex parte placet, propius conſiſtenti riſum mouet. VT PICTVRA POESIS ERIT. *picturam, et poeſim ubique ſimillimas iudicari reperies. Ariſtoteles in poetice cum tragœdiam præſtantiorum imitationem eſſe dixiſſet,* ἡμᾶς δεῖ μιμεῖσθαι τοὺς ἀγαθοὺς εἰκονογράφους, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀποδιδόντες τὴν οἰκείαν μορφὴν ὁμοίους ποιοῦντες καλλίους γράφουσι. *nos oportet bonos pictores imitari, qui dum proprias, uerisq; ſimiles imagines referre ſtudent, pulchriores depingunt. & alibi in eodem libro. eſt igitur, inquit Ariſtoteles, principium, ac uelut anima tragœdiæ, fabula, ſecundo uero loco mores, in quo etiam picturæ ſimilis eſſe apparet: ſi quis enim fucis pulcherrimis tabulam fuſim illinat, non æque ſane delectabit, ac ſi imaginem albo tantum diſtinxerit.* SI PROPIVS STES. *præſtans pictura te prope ſtantem, deterior procul remotum delectabit. Cicero in oratore ad Brutum de utraque pictura ſic mentionem fecit. in picturis alios horrida, inculta, abdita, & opaca, contra alios nitida, læta, colluſtrata delectant. Plato in ſophiſta, de picturis.* δεῖ τὸ τὰ μὲν πόῤῥωθεν, τὰ δὲ ἐγγύθεν ὑφ' ἡμῶν ὁρᾶσθαι. *quia alia procul ſtantibus, alia uero uicinis à nobis ſpectantur.* HAEC AMAT OBSCVRVM. *deterior pictura in clariſſima luce cerni non uult: non enim turpitudinem diſſimulare poſſet, niſi in obſcuro cerneretur. ſimili quodam modo Demoſthenes oratione ſecunda pro Olynthijs, de Philippo.* οὕτω καὶ τῶν πόλεων, καὶ τῶν τυράννων, ἕως μὲν ἂν ἔξω πολεμῶσιν, ἀφανῆ τὰ κακὰ τοῖς πολλοῖς ἐστι. ἐπειδὰν δὲ ὅμορος πόλεμος συμπλακῇ, πάντα ἐποίησεν ἔκδηλα. *ſic de ciuitatibus, & de tyrannis. dum enim in hoſtico bella gerunt, eorum domeſtica mala multis ſunt ignota: poſtquam uero iis bellum ultro illatum eſt, omnes eorum labes detexit.* ARGVTVM. *ſubtile. Virgilius de exiguo equi capite, argutumq; caput. uel argutum, non tacens quod ſentit, ſed libere quaſi reſonans. Virgilius de arbore obſtrepente,* Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis. HAEC DECIES. *mala ſemel, bona decies repetita placebit, licet ſatietas oboriatur etiam in rebus optimis, ſi ſæpius repetantur. Dionyſius in libro de compoſitione.* κόρον γὰρ ἔχει καὶ τὰ καλὰ πάντα, &c. *pulchra etiam omnia ſatietatem inducunt. quare laus*

hæc præstantis poeseos, & picturæ uideri potest admirabilior, quæ eximiam conditionem habeant.

LIII.

O maior iuuenum, quamuis & uoce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapis, hoc tibi dictum
Tolle memor, certis medium, & tolerabile rebus
Recte concedi, consultus iuris, & actor
Causarum mediocris abest uirtute diserti
Messallæ, nec scit, quantum Cascelius Aulus,
Sed tamen in pretio est. mediocribus esse poetis
Non homines, non dii, non concessere columnæ.

Iurisconsulti mediocres, tolerabiles sunt. poetæ nisi sint summi, exploduntur. O MAIOR IVVENVM. *alloquitur ex Pisonibus, quibus librum hunc dicauit, eum, qui erat ætate prouectior. quasi alios, qui erant iuniores, poeticis præceptis non idoneos putet. sic Aristoteles libro primo de moribus ad Nicomachum à lectione suorum librorum iuuenes reiecit,* διὸ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἔστιν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος, *etc. quare politices non idoneus auditor iuuenis est.* VOCE PATERNA. *fingi ad rectum eum ait paterna uoce, idest paternis præceptis ad ueram poeticen conformari. præcipua hæc laus parentum est, & summa liberorum felicitas, ut eorum institutionis cura parentibus sit antiquissima. Cornelius Tacitus in dialogo de oratoribus, lectissimis aliquot fœminis Romanis hanc laudem tribuit his uerbis. sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Acciam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus.* FINGERIS AD RECTVM. *conformaris ad rectam poetices imitationem. tractum à figulis, qui fingere dicuntur. libro septimo græcorum epigrammatum.*

ψυχὴν τῆς ψυχῆς ἔπλασεν αὐτὸς Ἔρως.

Animam animæ meæ ipse amor effinxit. ET PER TE SAPIS. *sic in epistola ad Scæuam.*

Quamuis Scæua satis per te tibi consulis, & scis.

Hesiodus, cuius sententiam apud Liuium libro duodecimo Minutius è manibus Annibalis ereptus Fabio exponit, triplex ingenium esse docet lib. 1. de operibus, et diebus: primum, quod quidem per se sapit: alterum, quod recte monentibus obtemperat: tertium, ac perditissimum eorum hominum, qui nec ipsi prudentes sunt, nec monentibus morem gerunt. Hic Pisonem Horatius laudat, & quòd patri dicto audiens sit, recte monenti, & quòd ipse etiam per se sapiat. quod hic Horatius, per te sapis, dixit. Hesiodus sic. ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει. *quòd supra. uoce paterna fingeris ad rectum. sic Hesiodus.*

ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Et ille bonus, qui recte consulenti paret. TOLLE. *tolle memor tibi hoc dictum, idest*

audi, quod dicturus sum, & in memoria habe. MEDIVM, ET TOLERABILE: *mediocritatem, & non excellentem cognitionem rerum.* CERTIS REBVS. *quibusdam tantum, non generatim omnibus. nam poetice mediocris tolerabilis non est.* CONSVLTVS IVRIS, ET ACTOR CAVSARVM. *iurisconsultus, & patronus. hos distinxit, quia non idem profitebantur. patronus causas agebat: at iurisconsultus domi tantum de iure respondebat. M. Tullius libro primo de oratore. in eo autem iure, quod ambigitur inter peritissimos, non esse difficile oratori, eius partis, quamcunque defendat, auctorem aliquem inuenire, à quo cum amentatas hastas acceperit, ipse eas oratoris lacertis, uiribusq; torquebit. idem in topicis. priuata enim iudicia maximarum quidem rerum, in iurisconsultorum mihi uidentur esse prudentia. nam & adsunt multum, & adhibentur in consilio, & patronis diligentibus, ad eorum prudentiam confugientibus hastas ministrant. huc alludens Quintilianus libro nono, capite de compositione, sic inquit. quare mihi compositione uelut amentis quibusdam neruis intendi, & concitari sententiæ uidentur. Horatius libro primo epistolarum, ad Iulium Florum scribens.*

Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen.

Tria dixit, seu patronus es, seu iurisconsultus, seu poeta. ABEST VIRTVTE DISERTI MESSALLAE. *refertur ad eum, qui cum actor causarum mediocris sit, Messalla diserto multo est inferior. de quo Cicero in Bruto sic. M. Messalla minor natu, quàm nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere uerborum, prudens, acutus, minime incautus, patronus in causis cognoscendis, componendisq; diligens, magni laboris, multæ operæ, multarumq; causarum. hæc Cicero in Bruto, qui in oratore ad Brutum ab Horatio dissentit, ubi difficilius esse ait oratione uti, quàm uersibus. quam sententiam hic Horatius aperte refellit, cum mediocritatem in oratoribus, non in poetis tolerabilem esse contendat. uerba Ciceronis hæc sunt. quo etiam difficilius est, oratione uti, quàm uersibus: quod in illis certa quædam, & definita lex est, quam sequi sit necesse; in dicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. responde Horatium causæ suæ seruire. nam præter alia argumenta, quibus colligere, & conuincere possumus, oratoriam artem esse poetica difficiliorem; illud in primis spectandum est, quo libro primo de oratore Cicero utitur, oratoriam artem esse minus facilem, quia boni oratores rariores, quàm boni poetæ semper extiterunt. quo argumento à raritate Aristoteles libro primo rhetoricorum aurum cæteris metallis pretiosius esse affirmat.* καὶ τὸ σπανιώτερον τοῦ ἀφθόνου, οἷ χρυσὸς σιδήρου ἀχρηστότερος ὤν. *& id, quod rarius est, melius eo est, quod uile, ut aurum ferro, cum minus in usum ueniat.* NEC SCIT QVANTVM CASSELLIVS AVLVS. *refertur ad consultum iuris, qui non ea eruditione in iure ciuili, qua A. Cassellius, polleat, & tamen in pretio, numeroq; sit, quia mediocres iurisconsulti inter alios locum habeant. de hoc A. Cassellio Pomponius in*

risconsultus libro primo Digestorum, titulo de origine iuris, lege secunda sic ait. fuit A. Casellius, & Q. Mutius Volusii auditor. & post. ex his Trebatius peritior Casellio, Casellius Trebatio eloquentior fuisse dicitur. Casellij scripta non extant, nisi unus liber Bene dictorum. SED TAMEN IN PRETIO EST. *licet mediocris sit. sic Cicero libro primo de oratore. quis enim non uideat C. Lælio æquali meo magno honori fuisse, homini nouo, illam ipsam, quamcunque assequi potuerit, in dicendo mediocritatem? quis uestrum, æqualem meum Q. Varium, uastum hominem, atque fœdum, non intelligit, illa ipsa facultate, quamcunque habuit, magnam esse in ciuitate gratiam consequutum?* NON HOMINES, NON DII, NON CONCESSERE COLVMNAE. *mediocritatem in poetis ferunt nec homines, qui in theatris poemata audiunt, nec Dii, quorum festis diebus carmina recitabantur, uel qui in theatris picti erant; nec columnæ in theatris erectæ. columnis sensum tribuit more poetarum. sic Plato in Euthydemo, ubi Euthydemum ab ijs omnibus, qui eum in Lycæo audierant. fuisse irrisum ait,* καὶ οἱ κίονες οἱ ἐν τῷ Λυκείῳ ἐθορύβησάν τ᾽ ἐπὶ τοῖν ἀνδροῖν. *& columnæ, quæ in Lycæo sunt, uiris illis obstrepuerunt.*

LIIII.

Vt gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, & sardo cum melle papauer,
Offendunt, poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum, inuentumq; poema iuuandis,
Si paulum summo discessit, uergit ad imum.

Similitudine probat, poetas esse omnino summos, atque excellentes debere. quemadmodum, inquit, in conuiuiis lautissimis musica si concors non sit, unguentum non bene olens, mel insipidum, ac papauer, & quidem si maxime proba hæc omnia non sint, conuiuas offendunt, quia uel optima hæc omnia fuerunt adhibenda, uel omnino repudianda: nam conuiuio necessaria ita non sunt, ut dimitti non possint: sic poemata, si excellentia non sunt, non probantur. nam etiam sine his sensa animi eloqui possumus, ut oratores faciunt. VT GRATAS INTER MENSAS. *ueteres, ut nostra etiam ætate principes uiri faciunt, musica ad mensam utebantur. Lucianus in Prometheo,* τὸν ἄνθρωπον δὲ τὸν διττὸν Θέσπιδι τῷ αὐλητῇ ἐδωρήσατο καλῶς αὐλήσαντι παρὰ τὸν πότον. *hominem bicolorem, duplicem ue Thespidi tibicini, qui in conuiuio recte concinuerat, dono dedit. Virgilius de conuiuio Didonis,*

Cithara crinitus Iopas
Personat aurata, &c.

SYMPHONIA DISCORS. *harmonia nullum concentum reddens. de symphoniacis in oratione septima contra Verrem, & pro Milone.* CRASSVM VNGVENTVM. *Plinius libro decimo tertio, capite tertio de unguentis scribens, at hercule, inquit, iam quidam etiam in potu addunt. Suetonius in Nerone, cœnationes la-*

queatæ tabulis eburneis uersatilibus, ut flores ex fistulis, & unguenta desuper spargerentur. sed de hoc plura scripsimus in Parergis libro secundo, capite decimo sexto, contra Erasmum. SARDO CVM MELLE PAPAVER. *in cœnis etiam papauere uescebantur, ut altius noctem edormirent. Plinius libro decimo nono, capite octauo de papauere sic. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Sardum autem mel, & Corsicum propter amaras herbas teterrimum est.* DVCI. *protrahi.* SINE ISTIS. *si bona fuissent, delectassent, ut quædam cœnæ condimenta. fuerunt deteriora, ergo superuacanea.* ANIMIS IVVANDIS. *alij omnes poema hic exponunt inuentum ad delectandum tantum fuisse: sed mihi hallucinari uidentur: cum hic Horatius de perfecto poemate differat, non de mediocri, ut clarissime patet: perfectum autem poema esse superius dixit, quod & iuuat, & delectat. omne tulit punctum qui miscuit utile dulci, lectorem delectando, pariterq; iuuando. & mihi quidem Horatius hic mirificus uidetur, qui uno uerbo utrunque ingeniose significauit. nam iuuare, prodesse, ut notum est, significat, atque etiam delectare. Virgilius,*

Nam neque me tantum uenientis sibilus Austri,
Nec percussa iuuant fluctu tam littora, &c.

M. Antonius Maioragius, uir doctissimus, alios sequutus est, ratus hic Horatium poematibus delectationem tantum tribuere: nam in oratore ad Brutum illa uerba declarans de poetis, tum etiam nonnullorum uoluptati uocibus magis, quàm rebus inseruiunt; ad id probandum hunc Horatij locum adduxit, his uerbis. alibi tamen idem Horatius fatetur, inuenta fuisse poemata uoluptatis tantum causa, cum ea similitudine utitur, Vt gratas inter mensas. & quæ sequuntur. hæc ille. quanquam inficias non ierim, poema inuentum magis ad delectationem, quàm ad utilitatem esse, & hoc fortasse innuisse Horatium. sed, ut illud solam uoluptatem parere existimem, nunquam inducar. nam apud Platonem in Gorgia, ubi hæc quæstio agitatur, post multa hæc uerba de poetice leguntur. δῆλον δὴ τοῦτό γε, ὦ σώκρατες, ὅτι πρὸς τὴν ἡδονὴν μᾶλλον ὥρμηται. *hoc sane perspicuum, ò Socrates, est, quòd ad uoluptatem magis spectat. si aduersarius dixerit quispiam, in conuiuio utilitas ex poemate non quæritur: ei respondemus, Iopam apud Virgilium cecinisse non quæ ad uoluptatem tantum, sed etiam quæ ad utilitatem pertinent.*

Hic canit errantem Lunam, Solisq; labores,
Vnde hominum genus, & pecudes, unde imber, & ignes,
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones,
Quid tantum oceano properent se tingere Soles
Hyberni, uel quæ tantum mora noctibus obstet.

SI PAVLVM SVMMO. *si poema à summo paulum discessit, idest si paulum ab excellentia, & perfectione recedit; uergit ad imum, idest extremi ordinis fit, & negligitur. summum, & imum opposita sunt. Aristoteles libro secundo de cœlo.*

Pythagoram

Pythagoram reprehendens, quòd in cœlo dextrum duntaxat, & sinistrum posuisset, sic inquit, λέγω δὲ ταῦτα, τὸ ἄνω, καὶ κάτω, καὶ τὸ πρόσθεν, καὶ τὸ ἀντικείμενον, καὶ τὸ δεξιὸν, καὶ τὸ ἀριστερόν. *tria opposita dico, sursum, & deorsum, prius, & eius oppositum posterius, & dextrum, & sinistrum.*

LV.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
Indoctusq; pilæ, disci ue, trochi ue quiescit,
Ne spissæ risum tollant impune coronæ.
Qui nescit, uersus tamen audet fingere, quid ni?
Liber, & ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum, uitioq; remotus ab omni.
Tu nihil inuita dices, faciesq; Minerua.

Arrogantiam indoctorum hominum increpat, qui cum poetices prorsus expertes sint, carmina tamen facere conantur, cum in alijs artibus hoc non usu ueniat. nam qui se armorum ludicro non exercuit, in campi Martij harenam non descendit: qui pila, disco, trocho ludere nescit, alios ludentes spectat, ipse conquiescit, & ex ea re, in qua peritus non est, gloriolam non aucupatur. at dixerit quispiam ex hominum arrogantium numero, sum ingenuus, alto loco natus, equestri dignitate honestatus, cur uersus mihi non liceat condere? respondet Horatius, nihil esse inuita Minerua tentandum. & mihi quidem uidetur Horatius bellissime locum Platonis in Protagora uertisse: ubi Socrates Protagoram, qui se docturum profitebatur, quo modo quis præclare familiam, & remp. gubernet, sic alloquitur. ὁρῶ οὖν ὅταν συλλεγῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὰν μὲν περὶ οἰκοδομίας τι δέῃ πρᾶξαι τὴν πόλιν, τοὺς οἰκοδόμους μεταπεμπομένους συμβούλους περὶ τῶν οἰκοδομημάτων: ὅταν δὲ περὶ ναυπηγίας, τοὺς ναυπηγούς. *& paulopost.* ἐὰν δέ τις ἄλλος ἐπιχειρῇ αὐτοῖς συμβουλεύειν, ὃν ἐκεῖνοι μὴ οἴωνται δημιουργὸν εἶναι, κἂν πάνυ καλὸς ᾖ, καὶ πλούσιος, καὶ τῶν γενναίων, οὐδὲν τι μᾶλλον ἀποδέχονται, ἀλλὰ καταγελῶσι, καὶ θορυβοῦσι. *uideo ego, cum in concionem conuenimus, si quid fieri oporteat, quod architecturæ artis sit, architectos, qui in ea re doceant, quid faciendum sit, accersi: quando autem de re nauali agitur, nauium magistros acciri. at si quis alius consulere conetur, quem artificem non esse omnes sciant, etiam si ualde pulcher sit, diues, ingenuus, & generosa domo ortus, eius tamen non iccirco auctoritatem sequuntur, sed irrident, eiq; crebris pedum supplosionibus obstrepunt.* CAMPESTRIBVS ARMIS. *quæ in campo Martio tractabantur. uide M. Tullium pro Cælio, Vegetium libro primo, ubi solitos se ueteres exercere inuenies saltu, cursu, uecte, quo ludicro exercuisse milites Pompeium ait. Scutis uimineis ad palum ludentes utebantur, capite decimo. sagittis, capite undecimo. mox natantes sudorem Tyberi abluebant, cap. decimo.* PILAE. *uel sphæræ. Athenæus libro primo,* σφαι-

ἐξίζουσι δὲ παρ᾽ ὁμήρῳ οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. apud Homerum sphæra non solum uiri, sed etiam fœminæ se exercent. DISCI. Corcyrenses libro octauo odyssea cum Vlysse disco ludunt. discus lapideus erat, solos ferreus, in altum, & in longum conijciebatur: erat autem rotundus. Eustatius libro secundo Iliadis, δίσκος ἐστὶ βαρὺς λίθος, ὃν ἐρρίπτουν οἱ γυμναζόμενοι: τὸν γὰρ σιδηροῦν, σόλον προσαγορεύουσι. discus grauis lapis est, quem se exercentes proijciebant. ferreum enim solon appellant. Philostratus in Hiacynthi imagine, ὁ δὲ ἐν ποσὶ δίσκος. ad pedes discus positus erat. mox addit, ut, ludente Apolline cum Hiacynto, Boreas, qui puerum illum perditissime amabat, inuidia flagrans, aduersissimo flamine discum in Hiacynthum detorsit. quo ille ictu deperijt. TROCHI. trochus rotula erat, qua pueri ludebant, trocho etiam de sontibus supplicium sumebatur. Aristophanes in Pluto.

ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σε νυνὶ στρεβλούμενον
εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας.

Te trocho discruciatum oportet fari, quæ patrasti. si trochus rota est, ut ait Acron. Capitolinus de supplicio trochi intelligit his uerbis in Macrino. tribunum, qui excubias deseri passus est, carpento rotali super adnexum per totum iter uiuum, atque exanimum traxit. SPISSAE CORONAE. frequentes homines, qui in campum Martium spectatum uenerunt, & corona constiterunt. RISVM TOLLANT. qui maximam iram irriso excitare solet. Herodotus in Polymnia, ubi Mardonius Xersem ad bellum Græciæ inferendum cohortatur. καὶ Ἴωνας τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατοικημένους, ὡς ἀξίους καταγελᾶσθαι ἡμῖν; & Iones, qui domicilium habent in Europa, quos risum in nos tollere sines? QVI NESCIT, VERSVS TAMEN AVDET FINGERE. sic libro secundo epistolarum, ad Augustum scribens.

Nauem agere ignarus nauis timet. abrotanum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. quod medicorum est,
Permittunt medici, tractant fabrilia fabri,
Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.

Causam huiuscemodi arrogantiæ retulit Aristoteles libro primo rhetoricorum, φίλαυτοι πάντες, καὶ τὰ αὑτῶν ἀνάγκη ἡδέα εἶναι πᾶσιν, omnes sunt se ipsos amantes, & sibi sumunt, unde necesse est, ut sua omnibus perplaceant. QVID NI? imperiti poetæ uerba. cur uersus non faciam? cum sim liber, & ingenuus, &c. LIBER, ET INGENVVS. ingenuus est, qui nunquam seruijt ingenuo patre natus: liber seruisse potest. Iustinianus libro primo institutionum ciuilium. CENSVS EQVESTREM. de censu equestri supra diximus contextu trigesimo octauo. VITIO REMOTVS AB OMNI. nullis uitijs coopertus. ut Cicero loquitur. hoc non consequitur, ut quis bonus poeta sit, quod sit ab omni uitio remotus. nam laborandum, & desudandum est, ut in poetice excellas. Pindarus in olympijs ode quinta.

αἰεὶ δ᾽ ἀμφ᾽ ἀρεταῖσι πόνος. &c.

Semper circa uirtutes labor. nulla enim uirtus naturalis est: quæ in contemplatione

sitæ sunt, disciplina comparantur; quæ in actione, consuetudine. cuius rei hoc signum affert Aristoteles libro secundo ethicorum; quod naturalia non immutantur, at uirtutes, quas antea non adepti eramus, mox studio comparantur. lapis, inquit, qui natura deorsum fertur, ut sursum feratur, nunquam assuescere poterit, nec ignis ut deorsum tendat. Seneca libro uigesimo quarto epistolarum: semina, inquit, nobis scientiæ natura dedit, scientiam non dedit. TV NIHIL INVITA. *uerba Horatii sunt. nihil ages, nihil dices Minerua inuita, idest tuo ingenio reluctante. nam si diues si nobilissimus es, non ideo poeta putaberis. at tu si inuitis musis lauream tentabis, nihil proficies. Mineruam posuit Horatius pro naturali propensione. de qua Aristoteles in prædicamentis.* ἕτερον δὲ γένος ποιότητος, καθ' ὃ πυκτικοὺς, ἢ δρομικοὺς, ἢ ὑγιεινοὺς, ἢ νοσώδεις λέγομεν. καὶ ἁπλῶς ὅσα κατὰ δύναμιν φυσικὴν ἢ ἀδυναμίαν λέγεται. *alterum genus qualitatis est, quo aptos ad pugillatum, ad cursum, ad ualetudinem, & morbum aliquos dicimus. quo ea omnia referimus, quæ à naturali potentia, uel impotentia dicuntur.*

LVI.

Id tibi iudicium est, ea mens. si quid tamen olim,
Scripseris, in Metii descendat iudicis aures,
Et patris, & nostras, nonumq; prematur in annum.
Membranis intus positis delere licebit
Quod non ediderís. nescit uox missa reuerti.

Iudicium aliorum exquirendum esse, & multum temporis in emendatione consumendum ait, antequam scripta in lucem edantur. ID TIBI IVDCIVM. *tu quoque, quæ ego, sentis, nec consiliis meis eges. hoc tamen tibi in memoriam redigam, ut tua scripta Metio, patri Pisoni, mihi corrigenda præbeas ante, quàm ea publices.* OLIM. *in posterum. neque enim ad præteritum tempus semper hæc dictio refertur. Virgilius.*

Adueniet iustum pugnæ, ne accersite, tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atque alpes immittet apertas.

METII IVDICIS. *ne uidearis nimium tibi arrogare. Plutarchus in libro an resp. à sene administranda sit,* καὶ μὴν Γαΐῳ Λαιλίῳ Σκιπίων ἐχρῆτο συμβούλῳ στρατηγῶν ἀεὶ, καὶ πολιτευόμενος. ὥστε καὶ λέγειν ἐνίους ὑποκριτὴν τῶν πράξεων Σκιπίωνα, ποιητὴν δὲ τὸν Γάϊον. *Scipio C. Lælium consulebat & cum Imperatoris personam, & cum senatoris sustinebat. unde quidam aiebant, Scipionem esse actionum hypocritam, Lælium uero poetam.* AVRES. *quæ quasi animi fenestræ sunt, ut cæteri sensus. Cicero libro quæstionum Tusculanarum. uel quia aures ipsæ scripta acerrime iudicant. Cicero in oratore ad Brutum sic. Consule ueritatem, reprehendent. refer ad aures, probabunt. quære, cur? ita se dicent iuuari. uoluptatem autem aurium mo-*

rigerari debet oratio. & alibi. quamuis suaues, grauesq; sententiæ, tamen, si incon-ditis uerbis efferuntur, offendent aures, quarum est iudicium superbissimum. NONVMQVE PREMATVR IN ANNVM. *in multos annos castigetur. numero impari usus est, quia felicior.* Plutarchus *in problematibus, ubi quærit cur in nuptijs quinque lampades gestarent,* ὅτι βελτίων, καὶ τελειότερος ὁ περιττὸς ἀριθμός. *quia melior, & perfectior, impar indicatus est.* Hippocrates *libro quarto aphorismorum, sectione sexagesima prima. febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare.* Virgilius. *numero deus impare gaudet. perfectum numerum denarium esse putat.* Vitruuius *libro quarto, capite primo. in codice, quem olim uir mihi clarissimus, & doctissimus,* Marius Sauronianus, Belgradi, Osopiq; Comes, *dono dedit, decimum annum, non nonum legere est. quæ mihi lectio plurimum arridet. nam decimum numerum* Horatius *etiam ante usurpauit, cum castigandis poematibus tempus præscriberet, perfectum decies non castigauit ad unguem.* NESCIT VOX MISSA REVERTI. *licet scribas turpem palinodiam. ut de* Stesichoro *refert* Plato *in* Phædro. *sapienter igitur* M. Antonius, *quemadmodum ipse dicebat, nullam unquam orationem scripsit, ut, si quid aliquando non opus esset ab se esse dictum, negaret se dixisse.* Cicero *pro* Cluentio. Valerius Maximus *libro septimo, capite tertio. hic* Horatius *uocem missam pro scriptis rebus, ut deleri amplius honeste non possint, posuit.* MEMBRANIS. Vlpianus *iurisconsultus libro trigesimo secundo* Digestorum, *titulo de legatis, & fideicommissis, lege quinquagesima secunda, sic ait. librorum appellatione continentur omnia uolumina, siue in charta siue in membrana sint, in phylira, aut tilia, aut in aliquo corio. & post. si in codicibus sint membraneis, uel chartaceis, uel etiam eboreis, uel in ceratis codicillis. qui locus* Vlpiani *ab* Alexandro *fusius explicatur libro secundo genialium dierum, capite trigesimo.*

L VII.

Syluestres homines sacer, interpresq; deorum
Cædibus, & uictu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; Leones,
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò uellet. fuit hæc sapientia quondam,
Publica priuatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere uago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno,

Hactenus de scribendi poematis ratione præceptum est, nunc de laudibus poetices agitur, quæ homines olim à fera incultaq; uita ad mitiorem hanc, quæ nunc uiuitur, traduxerit. SYLVESTRES HOMINES. *Orpheus homines feros & im-*

manes ad humanitatem allicere potuit. sed hic oritur quæstio. nam M. Tullius hoc eloquentiæ, non poeticæ tribuit. libro enim de oratore sic inquit. ut uero iam ad illa summa ueniamus, quæ uis alia potuit aut dispersos homines unum in locum congregare? aut à fera, agrestiq; uita ad hunc humanum cultum, ciuilemq; deducere? responde, etiam poeticen eloquentiæ nomine contineri, non solam artem oratoriam. nam M. Tullius in oratore ad Brutum sic inquit. nam etiam poetæ quæstionem attulerunt, quid nam esset illud quo ipsi differrent ab oratoribus. numero maxime uidebantur antea, & uersu: nunc apud oratores iam ipse numerus increbuit. uersu igitur, non eloquentia poetas ab oratoribus Cicero distinxit. ORPHEVS. Calliopes filius. Virgilius.

Non me carminibus uincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater adsit
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.

De Orpheo in Bœoticis Pausanias. ἐξευρηκέναι τελετὰς θεῶν, καὶ ἔργων ἀνοσίων καθαρμούς. deorum sacrificia, et scelerum piacula inuenisse. quibus inuentis uideri potest homines à fœdo uictu deterruisse. SACER. quia, ut diximus, sacrificia deorum reperit, uel sapiens: sapientes enim dei dicebantur, unde Ennius sanctos poetas uocauit. Cicero pro Archia. Zezes declarans illa uerba Hesiodi lib. I. operum, et dierum, θεοὶ, καὶ ἀνέρες, idest dei, et homines, sic ait. θεοὺς νῦν τοὺς σοφοὺς, καὶ τοὺς τὰ θεῖα εἰδότας καλεῖ. deos nunc sapientes, et in rebus diuinis peritos uocat. INTERPRESQVE DEORVM. expressit illud Platonis in Ione, ποιηταὶ ἑρμηνεῖς τῶν θεῶν. poetæ deorum sunt interpretes. fuit autem poeta Orpheus, ut notum est. & ipse de se sic loquitur in Argonauticis.

ὅτε βάκχοιο, καὶ ἀπόλλωνος ἄνακτος
κέντρῳ ἐλαυνόμενος, &c.

Quando Bacchi, & Apollinis regis stimulo tractus sum. CAEDIBVS. quo quid poetice præstare potuit hominibus conducibilius? nota historia est, quam Pausanias refert in Eliacis libro secundo de Thegene. is postquam mortuus est, quidam ex ijs, qui illum oderant infensius, eius statuam tota nocte pulsauit, quasi Thegenem probro afficeret. illum statua lapsu occidit. καὶ οἱ θάσιοι καταποντοῦσι τὴν εἰκόνα. & Thasij Imaginem, quòd hominem necarat, præcipitem in mare deturbant. DETERRVIT. auertit, iniecto terrore quodam. libro primo quæstionum Tusculanarum, non deterret sapientem mors. DICTVS OB HOC. per allegoriam, quæ poetarum figmenta ad morum rationem redigit. unde Marius Sauronianus, uir nobilissimus, & clarissimus, Homericis allegorijs plurimum delectatur: quibus etiam doctissime libellum confecit. Plato in Cratylo allegoriam Panis biformis habet, in Phædro Boreæ, & Orithyiæ. eam Demetrius Phalereus in libro de elocutione συγκάλυμμα τοῦ λόγου uocat, idest quoddam orationis tegmen. TIGRES, RAPIDOSQVE LEONES. immanes enim homines feræ dicuntur. Demosthenes oratione prima contra Aristogitonem eum θηρίον uocat, idest belluam. erat enim nepharius, atque improbus. & Cicero M. Antonium Philippica octaua. quinetiam de illo homine queri

solebas, quid te facturum de bellua putas? THEBANAE CONDITOR ARCIS. *quinimo Cadmus Thebas condidit. Ouidius libro tertio metamorph. & Hesiodus libro primo operum, & dierum, sic inquit,*

ἑπ' ἑπταπύλῳ Θήβῃ Καδμηΐδι γαίῃ.

Ad Thebas septem portas habentes Cadmæam urbem. dic Amphyonem Thebas mœnibus sepsisse, cuius rei habes Euripidem auctorem in Phœnissis. DUCERE QUO VELLET. *non igitur temere id fiebat, sed consilio, & arte Amphyonis. quidam enim temere præclarum aliquod opus perficiunt. Zezes illa uerba Hesiodi declarans libro I. de operibus, & diebus,* δίκαια ἀγορεύειν γιγνώσκων, *idest iusta prædicare sciens, sic ait.* καλῶς εἶπε τὸ γιγνώσκων. πολλοὶ γὰρ ἄκοντες ὁμολογοῦσι τὸ δίκαιον. *recte illud sciens addidit. multi enim imprudentes quod iustum est consentiunt. Cicero in oratore ad Brutum, ut mirer ueteres non esse commotos, præsertim cum, ut fit, fortuito sæpe aliquid concluse, apteq; dicerent.* SONO TESTUDINIS *canu lyræ. testudo notum animal, ex quo primum ad Nilum Mercurius lyram confecit. hinc musicum instrumentum testudinis nomen accepit. Seruius.* PRECE BLANDA, *quam cum sono consociabat, ut musici faciunt. libro VIII. odyssee, Demodocus furtum Martis, & Veneris &c. concinuit, & lyra personuit. Sic Iopas lib. I. Aeneidos.* FUIT HAEC SAPIENTIA QUONDAM. *tribuit hæc omnia Horatius excellenti cuidam sapientiæ. ergo uerum est, quod lib. I. de oratore Scæuola contra Crassum contendit his uerbis. quis enim tibi hoc concesserit? aut initio genus hominum in montibus, ac syluis dissipatum non prudentium consilijs compulsum potius, quàm disertorum oratione delinitum se oppidis, mœnibusq; sepsisse. & post. an tibi Romulus ille aut pastores, & conuenas congregasse, aut Sabinarum connubia coniunxisse, aut finitimarum uim repressisse eloquentia uidetur, non consilio, & sapientia singulari? responde Horatium deferre hanc palmam sapientiæ, quæ cum eloquentia sit coniuncta. nam hic sapientiam nominat, paulo ante eloquentiam significauit per sonum testudinis, & precem blandam.* PUBLICA PRIVATIS SECERNERE. *lege Iustinianum lib. II. inst. ciuilium. hinc occisus Ti. Gracchus qui agros publicos plebi diuisurus erat, & priuatos, qui ante publici erant, facturus. Cicero Philippica VIII. Florus lib. III. alij.* SACRA PROFANIS. *Hierocles damnatus, ὡς ἱερόσυλος, idest sacrilegus, quòd ferret ἱερὰ ἱμάτια, idest sacras uestes. Libanius in argumento orationis contra Aristogitonem.* CONCUBITU PROHIBERE VAGO, DARE IURA MARITIS. *Tibullus,*

Tunc quibus aspirabat amor, præbebat aperte
Mitis in umbrosa gaudia ualle Venus.

Fortasse in Socratem tacite inuehitur, qui communes esse uxores, ut alia omnia, uolebat. Aristoteles lib. II. de republica. ἐκεῖ γὰρ σωκράτης φησὶ δεῖν κοινὰ τὰ τέκνα, καὶ τὰς γυναῖκας εἶναι, καὶ τὰς κτήσεις. *ibi enim apud Platonem Socrates ait, opus esse, ut communes liberi, uxores, & possessiones sint. Geloni Siciliæ regi putidum os*

erat. monuit illum meretrix. is cum uxore, quòd monitus ab illa non fuisset, questus est. putabam, inquit illa, omnibus uiris oris halitum esse grauem. auctor Lucianus in libro περὶ αἱρέσεων. *hoc est dare iura maritis, et uxoribus, et concubitu uago prohibere. nam Aristoteles in Politicis Socratis illam communitatem reprehendit, ac refutat.* OPPIDA MOLIRI. *urbes exædificare, & quasi in molem attollere.* LEGES INCIDERE LIGNO. *ut descriptæ in tabulis, cunctis legendæ proponerentur. Decemuiri Romani ius non scriptum à Lacedæmoniis, ius scriptum ab Atheniensibus acceptum in duodecim tabulas digesserunt. Liuius libro tertio. Pomponius iurisconsultus libro primo Digestorum, titulo de origine iuris, lege secunda, & alij.*

LVIII.

Sic honor, & nomen diuinis uatibus, atque
Carminibus uenit. post hos insignis Homerus,
Tyrtæusq; mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dictæ per carmina sortes,
Et uitæ monstrata uia est, & gratia regum
Pieriis tentata modis, ludusq; repertus,
Et longorum operum finis, ne forte pudori
Sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo.

Pergit Horatius laudes poetices enumerans. nam bella poetæ, & res gestas summorum Imperatorum scripserunt. uersibus oracula respondebant, politioris uitæ ratio monstrata est, Regum amicitiæ comparatæ, ludi instituti, fessas etiam hominum mentes poetice reficit, ac recreat. DIVINIS VATIBVS. *nam de poetis Ouidius.*

At sacri uates, & diuum cura uocamur.
Sunt etiam qui nos numen habere putent.

De diuino afflatu poetarum Plato in Apologia, et in Ione legendus est. uel diuinos appellauit, Lacedæmoniorum more, qui præstantes uiros diuinos nuncupabant, ut scribit Aristoteles lib. VII. *de moribus ad Nicomachum,* ὅταν ἀγασθῶσι σφόδρα του, θεῖος ἀνὴρ φασίν. *quando in alicuius amorem, admirationemq; adducti sunt, diuinus uir est, inquiunt.* INSIGNIS HOMERVS. *iure illum inter antiquissimos poetas constituit Horatius. Cicero enim libro primo quæstionum Tusculanarum, nam cum apud Græcos, inquit, antiquissimum è doctis sit genus poetarum, si quidem Homerus fuit, et Hesiodus ante Romam conditam, &c. Cornelius Nepos libro cronichorum auctor est, Homerum ante Romam conditam annis circiter* CLX. *uixisse. Aristoteles libro quarto physicorum de tempore agens, Homerum pro re antiqua posuit,* οἷον ὅμηρος πότε ἦν, *ut Homerus olim fuit. hic deorum honores habuit. nam Ptolomæus Philopater templum Homero erexit, eiusq; simulachrum inter urbes fixit, quæ de patria Homeri altercabantur, ut scribit Aelianus libro decimotertio. cæcus fuit, & mendicus, ut affirmat Pausanias in Corinthiacis. illum uerticem appellat Dionysius in libro de compositione, ex quo flumina omnia,*

& fontes, atque uniuersum mare emanet. quod Ouidius etiam fere retulit. Aspice Mæonidem, à quo ceu fonte perenni Vatum Pierijs ora rigantur aquis. Zoilus Homeromastix librum Ptolomæo ostendit, quem aiebat se contra Homerum scripsisse: quare petebat à rege pecuniam, ut paupertatem, qua oppressus erat, ferret. cui Ptolomæus respondit, Homerum, qui annos ante mille decessisset, multa hominum millia pascere, qui eius lectionem profitebantur: sic Zoilum debere, qui se Homero præstantiorem esse iactabat, non modo se ipsum sed alios etiam complures alere. auctor Vitruuius in proœmio libri septimi. Indorum, & Persarum reges Homerum in suam linguam conuersum semper in ore habebant, ut ait Aelianus lib. XII. idem ante Homerum poetas extitisse Oribantium, Daretem, & Melisandrum refert lib. XI. cap. II. Homeri poemata, cum dispersa, & discerpta essent, primi Lycurgus, & Pisistratus collegerunt, et unum ex ijs corpus conflarunt. idem Aelianus lib. XIII. ijs, qui politiores literas profitebantur, turpe erat, Homerum legendo non contriuisse. unde Alcibiades doctorem, qui se Homerum non habere aiebat, pugno percussit; ut Plutarchus in Alcibiadis uita testatur. TYRTAEUS. de hoc Plato multa lib. I. de legibus, cuius etiam carmina recitat, ad inflammandos bellatorum animos scripta. Lacedæmonij Messeniorum bello, oraculo moniti, ducem ab Atheniensibus petiuerunt. Athenienses ludibrio quodam Tyrtæum poetam claudum Lacedæmonijs miserunt, qui ter fusus, fugatusq; à Messenijs fugientes Lacedæmonios carmina bellica decantans in hostem reuocauit, et uictor ex acie concisis hostium cateruis excessit. auctor Iustinus lib. III. MARES ANIMOS. fortes, & strenuos, non molles, & effœminatos. lib. I. epistolarum.

Et maribus Curijs, & decantata Camillis.

Contra illud Virgilij ex Homero.

O' uere Phrygiæ, neque enim Phryges: ite per alta
Dindyma.

& illud Ciceronis oratione. VII. contra Verrem, ut muliebria quotidie conuiuia essent, uir accumberet nemo, præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi recte sine exceptione dixeram, uirum, cum isti essent, neminem fuisse. EXACUIT. iram in hostes inijciens, quam cotem fortitudinis Stoici uocarunt, ut patet lib. III. quæst. Tusculanarum. quod innuens Horatius, exacuit, dixit, idest tanquam ad cotem acuit. DICTAE PER CARMINA SORTES. hoc etiam ad nobilitatem poetices spectat; quòd oracula uersibus reddebantur, ut Crœso reddita esse Cicero de Diuinatione refert,

Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum uim. Ennius.
Aio te Aeacida Romanos uincere posse.

ET VITAE MONSTRATA VIA EST. ut uidemus apud Xenophontem lib. III. de expeditione Cyri. ubi Xenophon oraculum consulit, an ad bellum cum Cyro proficiscatur, & an uia sibi uitæ redeunti patere possit. sic Menelaus libro IIII. odyssee ex Proteo quærit, quis sibi deus placandus sit, ut in patriam tutus redeat. tum dij carminibus uiam uitæ monstrabant. Potes hæc referre etiam ad poetas, qui

tas, qui γνώμας scripserunt, ut ad Phocylidem, & Theognidem, quorum adhuc carmina extant. ET GRATIA REGVM. amicitia etiam regum carminibus comparata est. lege Ciceronis orationem pro Archia, ubi probat illustrium principum exemplis nobis gloriæ cupiditatem esse insitam. PIERIIS MODIS. musarum carminibus, quæ Pierides dicuntur. uide Hesiodum initio libri I. de operibus, & diebus, ibiq; Zezem doctissimum interpretem. ut Latinos omittam. LVDVSQVE REPERTVS. dicant hic alij, quicquid uolunt. ego, cum hic Horatius de commodis poetarum disserat, puto eum ludos Bacchi innuere, qui non sine carminibus celebrabantur. Virgilius in georgicis libro II.

Et ueteres ineunt proscenia ludi,
Et te Bacche uocant per carmina læta. & quæ sequuntur.

Quæ Virgilij uerba nos in Parergis lib. I. capite XV. cum Thucydide contulimus, & declarauimus. ij ludi utribus fiebant. Virgilius,

=atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres.

De ijsdem, & de utribus Zezes apud Hesiodum lib. I. de operibus, & diebus sic: καὶ τὰ μὲν ἀσκώλια τοιῶσδε ἐγίνετο: & festa utralia, ut ita dicam, sic fiebant. tum modum & rationem addit, & fusius explicat. Bacchi ludi carminibus non carebant. icirco hanc etiam laudem poetis adscribit Horatius. LONGORVM OPERVM FINIS. & animi requies post longos exceptos labores. animos enim fessos carminibus, & lyra relaxabant. sic fessum è pugna Achillem relaxat Homerus in Iliade. quod summe probat Plutarchus in libro de musica. nec uero Pythagorei sonos dimittebant, aut cum mane è stratis surgerent, aut cum noctu cubitum irent, ut carmina turbidos animi motus sedarent. Quintilianus lib. IX. cap. de compositione. NE FORTE PVDORI. hæc dixi, ne te pudeat poetam esse. quodam enim tempore poetæ male audierunt. Cicero lib. I. quæst. Tuscul. M. Nobiliori probro fuisse Ennium, quem secum in prouinciam duxerat, testatur. Camillum Quernum, Archipoetam cognomento, quis laudet? qui cum in conuiuio Leonis X. Pontificis Maximi de se dixisset, Archipoeta facit uersus pro mille poetis: addidit Leo ex tempore, & pro mille alijs Archipoeta bibit. ut in Musæo refert Iouius. locutio hæc, esse pudori, alibi etiam occurrit in hoc poeta, in odis.

Neu sit ancillæ tibi amor pudori,
Serua Briseis niueo colore
Mouit Achillem.

MVSA LYRAE SOLERS. musicam cum poetica coniungit. nam melici ex quinque generibus poetarum sunt, ut legimus apud Ciceronem in libro de optimo genere oratorum. qui dicti sunt ἀπὸ τοῦ μέλους, idest à suauitate, et cantu musices. Aristoteles etiam in poetices libro ponit τὴν ποίησιν τῆς αὐλητικῆς, καὶ κιθαριστικῆς, idest poesim, quæ tibijs & cithara constat.

LIX.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine diuite uena,
Nec rude quid prosit uideo ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amice.

Vtra magis poeticæ conferat, natura, an ars, in controuersiam adducit, mox rem discutit, utraque opus esse inquiens, ut quis in poetica excellat. in quo nunquam satis mirari possum, quamobrem ueritus sit Horatius naturam arti anteponere, cum Cicero & Isocrates id fecerint, qui tamen non negarunt, ex utraque diuinum quiddam fieri, ac præstantius. in oratione pro Archia uerba hæc Ciceronis leguntur. ego multos homines excellenti animo, ac uirtute fuisse, & sine doctrina naturæ ipsius habitu prope diuino per se ipsos & moderatos, & graues extitisse fateor. etiam illud adiungo, sæpius ad laudem, atque uirtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura ualuisse doctrinam. atque idem ego contendo, cum ad naturam eximiam, atque illustrem accesserit ratio quædam, conformatioq; doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum, ac singulare solere existere. Isocrates in libro contra Sophistas. πολλοὶ μὲν τῶν φιλοσοφησάντων ἰδιῶται διετέλεσαν ὄντες, ἄλλοι δέ τινες οὐδενὶ πώποτε συγγενόμενοι τῶν σοφιστῶν, καὶ λέγειν, καὶ πολιτεύεσθαι δεινοὶ γεγόνασιν. αἱ μὲν γὰρ δυνάμεις καὶ τῶν λόγων, καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ἁπάντων ἐν τοῖς εὐφυέσιν ἐγγίνονται, καὶ τοῖς περὶ τὰς ἐμπειρίας γεγυμνασμένοις. ἡ δὲ παίδευσις τοὺς μὲν τοιούτους τεχνικωτέρους, καὶ πρὸς τὸ ζῆν εὐπορωτέρους ἐποίησεν. *multi ex ijs, qui philosophati sunt, clari non fuerunt. alij uero, cum nulli unquam sophistæ operam dedissent, & in dicendo, et in administratione reip. polluerunt. nam præstantia & orationis, & rerum aliarum omnium in naturali quadam ui consistit, etiam in ijs, qui circa experientiam uersati sunt. doctrinæ autem institutio eos artificiosiores, & ad uiuendum feliciores reddidit. Laertius lib. V. hoc apophtegma refert Aristotelis:* ἡ μὲν ὅρασις ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμβάνει τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπὸ τῶν μαθημάτων. *uisus à circunstante aere lumen, anima uero à disciplinis accipit. potuit igitur Horatius naturam arti præferre, mox addere, ex utraque perfectum quiddam fieri.* STVDIVM. *exercitationem cum arte coniunctam.* DIVITE VENA. *fœcundo ingenio. tractum à uenis metallorum, & lapidum. Iabolenus iurisconsultus lib.* XVIII. *Digestorum, titulo de contrahenda emptione, lege septuagesima septima. post multum temporis in eo fundo repertæ erant lapidicinæ. Virgilius in georgicis libro* II.

Hæc eadem argenti riuos, ærisq; metalla
Ostendit uenis, atque auro plurima fluxit.

RVDE INGENIVM. *natura sine arte. translatio à lignis impolitis, uel alia qualibet materia. Virgilius.*

His informatum manibus iam parte polita

Fulmen erat. PROSIT. *in codice illustrissimi Federici Cornelij, possit, legere est.* ALTERIVS SIC ALTERA POSCIT OPEM RES. *natura, et ars mutuis se opibus iuuant, sic tamen, ut princeps natura habeatur, quæ nostra ingenia, ut magnes lapidem, trahit. Plato in Ione,* θεία δὲ δύναμις, ἥ σε κινεῖ, ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ, ἣν Εὐριπίδης μὲν μαγνῆτιν ὠνόμασεν. οἱ δὲ πολλοὶ ἡρακλείαν. *diuina uis est, quæ te mouet, ut in lapide, quem Euripides magnetem nominauit, multi Herculeum. quin ipse Horatius in odis lib. quarto. naturam prætulisse uidetur.*

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine uideris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem, neque res bellica Delijs
Ornatum folijs ducem, quod regum tumidas contuderit minas.
Ostendet Capitolio,
Sed quæ Tybur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Aeolio carmine nobilem.

CONIVRAT AMICE. *consentit, uires, opesq; coniungit, ut duo principes, qui commune bellum aduersus hostem communem suscipiunt. hoc Græci dicunt* ἐπιμαχίαν. *nam interpres Thucydidis libro primo, post Corinthiorum concionem, sic annotauit in scholijs.* διαφέρει δὲ συμμαχία ἐπιμαχίας. ἐπιμαχία μὲν, ὅταν ἀλλήλοις πέμπωσι δυνάμεις ἑκάτεροι: συμμαχία δὲ, ὅταν μόνοι ἀθηναῖοι δῶσι κορκυραίοις βοήθειαν. *&c. differt autem symmachia ab epimachia. epimachia enim est, cum ambo sibi mutua auxilia mittant: symmachia uero, cum soli Athenienses Corcyrensibus opem tulerint.*

LX.

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitq; puer, sudauit, & alsit,
Abstinuit Venere, & Baccho. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.
Nunc satis est dixisse, ego mira poemata pango,
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est,
Et, quod non didici, sane nescire fateri.

Naturam arte, & studio excolendam esse, atque adiuuandam docet, ne despecta quasi ager incultus sordescat, &, omni nitore amisso, ut ferrum rubiginem contrahat. & hoc proposito nobis cursorum, & tibicinum exemplo suadet: mox uitium sui temporis detestatur, quo malebant homines nescire, quàm ab ullo discere, ne illo, à

quo discerent, inferiores uiderentur, & quod peius est, se ipsi doctos iudicabant, et temere sibi arrogabant. QVI STVDET OPTATAM. *qui optat, inquit, cursu, idest studio, et labore contingere optatam metam, idest ad finem peruenire sibi propositum. Similitudo sumpta est ab Olympicis ludis, ubi certatim decurrebant. Virgilius,*

Seu quis olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos. *& Horatius in odis,*
Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat. *Erat autem in curriculo meta, ad quam se aduoluebant. ibidem Horatius,*
Metaq; feruidis
Euitata rotis. *Hæc meta columna erat, ad quam cum se aduoluissent, adhuc excurrebant. Aristoteles lib. III. rhetoricorum de spectando fine agens,* διὸ πρὸς ὧδε τοῖς καμπτῆρσιν ἐκπνέουσι· προορῶντες γὰρ τὸ πέρας οὐ κάμνουσι πρότερον. *quare in flexibus ad metam anhelant. finem enim prospiciunt, nec prius laborant. meta igitur non erat limes, & finis: sed Horatius pro fine posuit, quem Aristoteles* πέρας *appellat. & duodecies quidem se ad metas circumflectebant. quod Pindarus indicat ode III. olympiorum.*

δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα δρόμου.
ἵππων φυτεῦσαι. *His uerbis Theronem ait equos duodecies ad metas flexisse. Erant autem plures columnæ, idest metæ. Sophocles in Electra de Oreste, quem fama erat hoc certamine periisse.*

κεῖνος δ' ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων

Ille cum ad ultimam columnam peruenisset. ubi interpres in scholijs, ἐσχάτην δὲ λέγει, ἐπεὶ καὶ ἄλλαι ἦσαν ἐν μέσῳ τοῦ δρόμου. *ultimam dicit, nam & aliæ in medio curriculi erant.* MVLTA TVLIT. *is, qui uult optatam metam contingere, & uberrimum studiorum suorum fructum capere, multa passus est, calorem sensit, & alsit, idest frigora pertulit. nota sunt carmina Hesiodi libro I. operum, ac dierum. quibus uirtutem ait in altissimi montis uertice consistere.* τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα. *&c. quæ Cicero in epistolis familiaribus Leptæ puero ediscenda proposuit. Maximinus, ut in eius uita Capitolinus scriptum reliquit, dicere solebat. quo maior ero, tanto magis laborabo. unde ad imperij gradum euectus fuit. & quidem recte Sophocles in Electra inquit.* πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ. *sine labore nihil feliciter euenit.* ABSTINVIT VENERE ET BACCHO. *de coitu, & Venere Plinius lib. X. capite sexagesimo tertio annotauit. quod autem de uino addit Horatius, ad Romanorum morem attinet. Romæ enim pueri uino abstinebant. & hic quidem Horatius de puero loquitur. Athenæus lib. VI.* οἱ σφόδρα εὐκαιρούμενοι τοῖς βίοις ἦσαν τοὺς υἱοὺς ὕδωρ μὲν ὡς τὸ πολὺ πίνοντας, *qui uictu plurimum delectabantur, filios plerunque aquam bibere iubebant. Plato etiam libro II. de legibus præcipit, ut pueri ad decimum octauum annum uinum non gustent. quem locum Platonis Athenæus libro*

X. retulit. Horatius tamen de Ennio non puero, sed uiro. sic alibi.

Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Demosthenes ab Aeschine contumeliose ὕδωρ πίνων, idest abstemius dictus est, ut legimus in oratione Demosthenis de falsa legatione. quæ dicimus, ut pateat, hic de pueris, non uiris esse mentionem. QVI PYTHIA CANTAT. proxime usus est cursorum exemplo. nunc uerisimile est, tibicines innui, qui in Pythijs nobilissimis ludis suam operam præstabant. sunt enim Pythia ludi, qui in honorem Apollinis, qui Pythonem serpentem occiderat, celebrabantur. Ouidius.

Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

De his plura diximus in Parergis libro II. capite XI. ubi Ouidij locum declarauimus. hæc Pythia tibicines canebant. Iulius Pollux libro quarto sic. τοῦ δὲ πυθικοῦ νόμου τοῦ αὐλητικοῦ μέρη πέντε. Pythij cantus, qui tibijs personabatur, quinque partes sunt, eas postea refert. Sed illa uerba spectanda sunt. δήλωμα δ' ἐστὶ νόμος τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος μάχης πρὸς τὸν δράκοντα. Cantus hic Apollinis pugnæ cum serpente repræsentatio est. non igitur de Pindaro Pythiorum scriptore loquitur Horatius, ut putauit Iacobus Grifolus, uir alioquin doctissimus. EXTIMVITQVE MAGISTRVM. qui eum ferula plectebat indocilem. Iuuenalis.

Et nos ergo manum ferulæ subduximus.

Ouidius de Chirone, et Achille.

Quas Hector sensurus erat, poscente magistro
Verberibus iussas præbuit ille manus.

Horatius Orbilium, quem nactus est magistrum puer, plagosum appellat. plagosos autem magistros Quintilianus libro primo, & Lucianus in Nigrino reprehendunt. NVNC SATIS EST DIXISSE. his miseris temporibus satis est se iactare, & de se loqui inflatius. ego poeta primarius, ego non ultimus: quinimo scabiosus sit, qui ultimus poeta est, & postremi ordinis. damnat uitium sui temporis Horatius. quod grauiter facere etiam Cicero solet, ut Philippica octaua, M. Antonium reprehendens, qui legatos populi Romani ad Mutinam, quam obsidebat à Bruto defensam, contempserat. sic enim inquit: proh dij immortales, ubi ille mos, uirtusq; maiorum? C. Popilius apud maiores nostros, cum ad Antiochum regem legatus missus esset, & uerbis senatus nunciasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat, cum tempus ille differret, uirgula stantem circunscripsit, dixitq; se non antea renunciaturum senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circunscriptione excederet. & quæ sequuntur. utinam nostro etiam seculo huiuscemodi Thrasones in literis non essent; & plures essent Socratis imitatores, qui εἴρων, idest dissimulator doctrinæ suæ dictus est, ut & à Platone passim & à Quintiliano lib. IX. scriptum est. PANGO. compono. in epitaphio Ennii apud Ciceronem in libro de senectute.

Hic uestrum panxit maxima facta patrum.

OCCVPET EXTREMVM SCABIES. tribuit poetis, quod pueri ludentes

& currentes dicunt. ultimo enim scabiem imprecantur, & tamen scabies pueros raro occupat. causam reddit Aristoteles in problematibus, ὅτι ἡ λέπρα ἐστὶ πνεῦμα τῆς ἐξόδου. ἔτι δὲ τὰ μὲν τῶν παίδων οὐκ εὔπνοα σώματα, ἀλλὰ πυκνά. quia scabies est spiritus halitus, puerorum autem corpora poris non patent, sed densa sunt. MIHI TVRPE RELINQVI EST. turpe mihi uidetur, inquit indoctus, & gloriosus poeta, relinqui, idest extremo ordine uersari. alij enim præcurrentes me tardum relinquerent. Horatius in epistolis libro primo.

Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

ET QVOD NON DIDICI &c. id etiam turpe censeo, ait improbus poeta, fateri, quod non didici. tegenda igitur iactatione, & audacia est ignorantia. improbi hominis hæc uerba sunt. Quintilianus lib. III. cap. VIII. sic inquit. nam & Hippocrates clarus arte medicinæ uidetur honestissime fecisse, quod quosdam errores suos, ne posteri errarent, confessus est, & M. Tullius non dubitauit aliquos suos libros iam editos alijs postea scriptis ipse damnare. Cornelius Celsus lib. VIII. sic. à futuris se deceptum esse Hippocrates memoriæ prodidit, more scilicet magnorum uirorum, et fiduciam magnarum rerum habentium. nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. magno ingenio, multaq; nihilominus habituro conuenit etiam simplex ueri erroris confessio. hæc ille. quare ingenue fateri inscitiam debemus, non profiteri quod nescimus. nam, ut ait Aristoteles lib. II. rhetor. ubi de sedanda ira agit, mites sumus iudices τοῖς ὁμολογοῦσι, idest errata sua ingenue confitentibus.

LXI.

Vt præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores iubet ad lucrum ire poeta,
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.
Si uero est, unctum qui recte ponere possit,
Et spondere leui pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum, mirabor, si sciet inter
Noscere mendacem, uerumq; beatus amicum.

Adulatoribus tantæ poetarum arrogantiæ culpam adscribit. ij enim in causa sunt ob assentationem, ut mali poetæ peritos se poetas existiment. quinimo, ut mercatores ad laudandas & uulgo significandas merces præconem adhibere solent, sic tum poetæ adulatores conducebant pretio, qui sua scripta apud omnes in cœlum ferrent, & certiores omnes facerent, cum ipsi carmen recitaturi erant. VT PRAECO. Cicero in oratione pro Quintio de Næuio præcone sic. Cum ei natura nihil melius, quàm uocem dedisset, pater nihil præter libertatem reliquisset, uocem in quæstum contulit. locus præconibus frequens in atrijs Licinijs erat. ibidem Cicero. Tollitur ab atrijs Licinijs, atque à præconum consessu in Galliam Næuius. Plato in libro de regno reges esse ait similes uendentibus, præcones empta iterum, & carius uenden-

tibus. nam hoc etiam præconum officium est, magistratuum edicta uulgare. τὸ κηρυκικὸν φῦλον ἐπιταχθὲν, τ' ἀλλότρια νοήματα παραδεχόμενον, αὖθις δευτέροις ἐπιτάττει πάλιν ἑτέροις: præcones edicta aliorum sumentes ipsi rursus alijs publicant. horum status in pronunciando dimensiones Aristoteles libro tertio rhetoricorum obseruauit. τῶν κηρύκων προλαμβάνουσι τὰ παιδία. pueri, quæ præcones edituri sunt, ante pronunciant. Sed de hoc munere præconum hic Horatius non loquitur. eos enim præcones significat, qui uenales res præconio extrudunt, ut in epistolis libro primo. Vilia uendentem tunicato scruta popello. ASSENTATORES. de quibus lege librum Plutarchi, qui inscriptus est, quo modo quis amicum, & adulatorem distinguere possit. AD LVCRVM. poeta enim pretium adulatoribus proponit, si in sui admirationem populum cieant. Plinij uerba, quæ sunt epistola decimaquarta libri secundi, pulcherrime huic Horatij loco respondent. ea enim sunt hæc. heri duo nomenclatores mei (habent sane ætatem eorum, qui nuper togas sumpserunt) ternis denarijs ad laudandum trahebantur. tanti constat, ut sis disertissimus. hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur, hoc ingens corona colligitur, hoc infiniti clamores commouentur. & post. primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius. &c. Horatius autem de poetis, Plinius de oratoribus uerba facit. POSITIS IN FOENORE NVMMIS. usuras intelligit, quæ fœnore conflantur. quædam enim usuræ legitimæ sunt, quæ impenduntur ob alienæ pecuniæ usum. Papinianus iurisconsultus libro uigesimosecundo digestorum, titulo primo, lege prima, sic inquit. Socius si ideo condemnandus erit, quod pecuniam communem inuaserit, uel in suos usus conuerterit, omni modo etiam mora non interueniente præstabuntur usuræ. quædam non legitimæ, de quibus sic Liuius libro uigesimo. Sardiniam M. Portius Cato obtinebat, sanctus, & innocens, asperior tamen in fœnore coercendo habitus, fugatiq; ex insula fœneratores. librum Plutarchus contra fœnus scripsit. nam illa uerba Ciceronis libro nono ad Atticum, epistola decimaquarta, dubio sensu prolata sunt. populi Romani exercitus Cn. Pompeium circunsidet, fossa, et uallo septum tenet, fuga prohibet, nos uiuimus? & stat urbs ista? prætores ius discunt? ædiles ludos parant? uiri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? SI VERO EST VNCTVM. si quis est, qui diues unctum ponere possit, idest cibos pingues, non siccos, ut panem tantum, is assentatoribus gulosis undique septus adulatorem, & uerum amicum non internoscet. Athenæus libro sexto de adulatoribus Dionysii regis Siciliæ, οἵτινες προσεποιοῦντο μὴ τὸ ὀξὺ ὁρᾶν παρὰ τὸ δεῖπνον, ἐπεὶ ὁ Διονύσιος οὐκ ἦν ὀξυωπής. & post. ἔτι δὲ τὰ ἐμετὸν αὐτοῦ μέλιτος ἔλεγον εἶναι γλυκύτερον. hi quidem in conuiuio se non acute cernere simulabant, quia Dionysius non acute cernebat, & esculenta, quæ ille euomuerat, melle dulciora esse dicebant. ecce igitur quemadmodum adulantur homines impuri in conuiuiis. talis erat Aristippus, qui à Diogene reprehensus, uersu illo noto apud Horatium libro primo epistolarum, ubi ad Scæuam scribit, se defendebat.

Si sciret regibus uti,

Fastidiret olus, qui me notat. *Quod uero attinet ad unctum, Cyrus apud Xenophontem libro primo de sua institutione, Medorum luxuriæ sobrietatem Persarum anteponens, sic Astyagem auum, Mediæ regem, alloquens, qui uncti ci bi sint, declarat,* ὅτι σε φαῖαι ὁρῶ, ὅταν μὲν τοῦ ἄρτου ἅψῃ, εἰς οὐδὲν τὴν χεῖρα ἀποψάμενον. ὅταν δὲ τούτων τινὸς θίγῃς, εὐθὺς ἀποκαθαίρεις τὴν χεῖρα, *&c. quia inquit, cum panem attingis, uideo te manum non abstergentem: quando autem aliquem ex opimis cibum attrectas, statim manum perpurgas.* ET SPONDERE LEVI PRO PAVPERE. *idem, inquit, iis accidit, qui pro inope aliquo spondent, idest fideiubent, & se uades constituunt. exemplum est apud Scæuolam iurisconsultum de sponsione, libro decimo septimo Digestorum, titulo primo, lege sexagesima, his uerbis. & quamuis idonee promissuram tibi Titiam matrem puellæ dotem sciam, tamen & ipse, quo magis conciliem animum tuum domui meæ, fidem meam interponere non dubito. quare scias, quodcunque ab ea ex ea causa stipulatus fueris, id me mea fide iussisse, saluum te habiturum.* ERIPERE ATRIS, *&c. qui possit aliquem litibus liberare, atris, idest tristibus, & odio plenis: ut antra omnia fere sunt. Cicero Philippica septima: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est.* BEATVS. *ut ipse se censet esse. beatum etiam pro diuite sæpe usurpat Horatius, ut in satyris.*

Vt Nasidieni iuuit te cœna beati? *& in odis.*

Nescias, an te generum beati
Phyllidis flauæ decorent parentes.

INTERNOSCERE. *distinguere mendacem, fictumq; à sincero, ueroq; amico non poterit. causam non reddit Horatius, quia perspicua est. nam propter laudis cupiditatem assentatores non solum æquo animo ferimus, sed etiam exposcimus. Alexander magnus, diuinus uir, qui ambitione hac tanta non laborabat, adulatoris poetæ Aristobuli librum in flumen Hydaspem deiecit, & uix se tenuit, quo minus etiam ipsum deijceret: nihil enim propius factum est.* καὶ σε ὅπως ἐχρῆν, *inquit,* ὦ Ἀριστόβουλε. *auctor Lucianus in libro de conscribenda historia. idem à se Dinocratem archite ctum reiecit, qui se aiebat montem Atho in effigiem Alexandri redacturum. Vitruuius libro secundo.*

LXII.

Tu seu donaris, seu quid donare uoles cui,
Nolito ad uersus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. clamabit enim, pulchre, bene, recte.
Pallescet super his, etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem, saliet, tundet pede terram.
Vt qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo: sic
Derisor uero plus laudatore mouetur.

Adulatores perniciosos esse dixerat, et non facile posse à ueris amicis distingui. nunc, quo modo cognosci perspicue posśint, demonstrat, cum de nostris scriptis sententiam ferunt. TV SEV DONARIS. non negat Horatius donis aliquem esse ornandum, sed ei credendum, quem donaueris. nam uir magnanimus libentius audit à se aliquem donatum, quàm se ab ullo munera accepisse, ut Aristoteles inquit libro quarto ethicorum. TIBI FACTOS. à te scriptos. in codice illustrisśimi Federici Cornelii fictos legimus. sed factos fortasse melius. nam litera, a, grauis est: i, nimium orationem attenuat, ut ait Hermogenes libro primo de idæis oratorijs: ut alijs argumentis non contendam. PVLCHRE, BENE, RECTE. uerba sunt assentatoris, quibus mirifica tua esse poemata dicit. dictio, bene, omnes laudes sola comprehendit, sed hic ob adulationem synonymis creber fuit. Aristoteles libro secundo de rep. Socratem arguit, quòd homines singulos tantum copiarum habere uolebat, ὥστε ζῆν σωφρόνως, ut temperate uiueret. debuit enim potius sic dicere, ὥστε ζῆν εὖ, ut bene uiueret. rationem addit. ἔστι γὰρ τὸ καθόλου μᾶλλον. ἔστι δὲ σωφρόνως μὲν, ταλαιπώρως δὲ ζῆν. hoc enim, bene, latius patet. præterea temperate quidem, sed misere uiuere possumus. PALLESCET SVPER HIS. quasi nouo genere poematis obstupefactus. nouitate enim rerum pallescimus. Virgilius de Didone. & pallida morte futura. STILLABIT AMICIS EX OCVLIS ROREM. præ gaudio lachrymas, quæ sunt ros oculorum, effundet. lætitia enim aliquando lachrymas cìet. Arrianus libro sexto de Alexandro, qui ex grauissima ualetudine emerserat, πολλοῖς δὲ καὶ δάκρυα ἐς τὸ ἀνέλπιστον προεχώρει ἀκούσια. multis in insperato gaudio inuitis lachrymæ emanarunt. idem scribit Diodorus libro decimo septimo, de uxore, & filiabus Darij, quibus Alexander liberaliter omnia pollicitus erat. Virgilius de Anchise, qui uenientem Aenean in Elysios campos uiderat.

Isq; ubi tendentem aduersum per gramina uidit
Aenæan, alacris palmas utrasque tetendit,
Effusæq; genis lachrymæ.

TVNDET PEDE TERRAM. saliendo. In odis,

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus.

Supplosio pedis dicitur à M. Tullio libro primo de oratore. VT QVI CONDVCTI. conducebantur qui flebilibus uocibus funus mœstissimum redderent. qui non ex animo quidem flebant, sed tamen lugubri illo clamore eos superabant, qui ex animo lugebant. horum fortasse eiulatu L. Crassus libro secundo de oratore, cum anus Iunia efferretur, excitus, in Brutum, qui astabat, inuectus est. prò dii immortales, quæ fuit illa, quanta uis, quàm inexpectata, quàm repentina, cum coniectis oculis, gestu omni, & uultu, summa grauitate, & celeritate uerborum, Brute quid sedes? quid illam anum patri nunciare uis tuo? etc. EX ANIMO. ἐκ τῆς καρδίας, inquit Aristophanes. MOVETVR. extrinsecus, non animo. Plutarchus in libro de adulatore, et amico, adulatorem similem esse

se alt' metallo non aureo, sed quod aurum imitetur. ὥσπερ τὰ ψευδόχρυσα τὴν λαμπρότητα τοῦ χρυσοῦ μιμεῖται μόνον. ut adulterini numi splendorem tantum auri imitantur.

LXIII.

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus. si carmina condes,
Nunquam te fallant animi sub uulpe latentes.

Reges non statim in amicitiam homines recipiunt, sed cum multis modis, tum uino maxime eorum ingenia exquirunt: cum enim animi uino in conuiuiis incaluerunt, arcana produnt. ut igitur ij uino, sic tu prædictis signis animum eius explora, quem censorem tuis carminibus adhibebis: debes enim cauere, ne tibi fucum faciat adulando. CVLVLLIS. *poculis. in odis.*

Diues, & aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

ET TORQVERE MERO. *ut alij in quæstione ex equuleo pendentes torquent reos, sic Reges, aliíq; summi uiri uino torquere uidentur, ebrijs arcana omnia elicientes. Horatius in epistolis.*

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Pindarus in Nemeis, in ode ad Cromium Aetnæum,

θαρσαλέα δὲ παρὰ
κρατῆρα φωνὰ γίνεται.

Audax ad poculum uox fit. ebrietatem ueteres pingebant è poculo uitreo bibentem, quia ut uitrum, sic animi ebriorum perspicui esse uidentur. Pausanias in Corinthiacis. γέγραπται δὲ αὐτόθι καὶ μέθη ἐξ ὑαλίνης φιάλης πίνουσα. *picta erat hic ebrietas è uitrea phiala bibens. M. Crassus Mysorum legatos noctu ad se profectos non statim dimisit, cras se dimissurum promisit. in cœna interim eos uino torquens arcana omnia expiscatus est. Dion est auctor libro quinquagesimo primo.* AN SIT AMICITIA DIGNVS. *Aristoteles libro nono ethicorum multos modios salis consumendos ait, antequam putes te amicum probe nosse. nam, ut inquit Isocrates in oratione ad Demonicum,* χρυσίον μὲν ἐν τῷ πυρὶ δοκιμάζομεν, τοὺς δὲ φίλους ἐν ταῖς ἀτυχίαις διαγινώσκομεν. *aurum igni probamus, amicos autem in periculis cognoscimus. quem locum Isocratis Cicero in epistolis familiaribus retulit.* ANIMI SVB VVLPE LATENTES. *astutiæ adulatorum: uulpes enim callidissimæ sunt. Carbo dicere solebat, se contra uulpem, & leonem, quæ Syllæ animum incolebant, pugnare, plus tamen à uulpe, quàm à leone timere. Plutarchus in uita Syllæ.* NVNQVAM TE FALLANT. *sensus est. sis semper attentus, & in speculis, ne te assentatores decipiant,*

quando ego te monui, quo pacto eos dignoscere posis. in nonnullis codicibus. fallent, non fallant, legimus. & est alter sensu. Reges uino hominum animos explorant: tu si mea præcepta in cognoscendis adulatoribus seruabis, nunquam ab eorum dolis circumuentus, & circunscriptus eris. illustrissimus, & doctissimus Federicus Cornelius posteriorem hunc sensum induxit, cum superiore anno Venetijs, dum cymbis per riuos urbis uehebamur, librum hunc Horatij legeremus.

LXIIII.

Quintilio quicquid recitares, corrige sodes
Hoc, aiebat, & hoc. melius te posse negares.
Bis, terq; expertum frustra, delere iubebat,
Et male tornatos incudi reddere uersus.
Si defendere delictum, quàm uertere malles,
Nullum ultra uerbum, aut operam sumebat inanem,
Quin sine riuali teq;, & tua solus amares.

Superioribus aliquot uersibus censorem adulatorem nostrorum carminum descripsit Horatius. nunc uero sincerum, ac uerum iudicem exprimit, Quintilium pro æquissimo quolibet censore laudans. qualem se nactum fuisse Albium Tibullum libro I. epist. Horatius demonstrat: Albi nostrorum sermonum candide iudex, &c. hic Quintilius tuos tibi errores in conspectu ponebat, &, ut emendares, monebat. si obstinatus errata tueri uolebas, nihil præterea dicebat, cum se monendo proficere posse non speraret. QVINTILIO. *huic similis fuit Philoxenus. de quo Plutarchus meminit in libro de fortuna, & uirtute Alexandri.* οἷος ἦν πάλιν αὖ Διονύσιος ὁ τὸν ποιητὴν Φιλόξενον εἰς τὰς λατομίας ἐμβαλών, ὅτι τραγῳδίαν αὐτοῦ διορθῶσαι κελευσθεὶς εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅλην μέχρι τῆς κορωνίδος αὐτὴν περιέγραψε. *qualis erat Dionysius, qui poetam Philoxenum in Latomias Syracusis carcerem coniecit, quòd, cum ei imperasset, ut tragœdiam suam corrigeret, statim ab initio ad finem usque totam damnans, lineam deduxit.* QVICQVID. *in non nullis codicibus, si quid, longe, ut ego quidem sentio, politius legitur. quod acrioris iudicij uiri facile iudicabunt.* NEGARES. *Si negares te melius posse id præstare, quia rem sæpius tentasses, nec tamen eam magis perpolire potuisses, delere iubebat, idest adhuc corrigere, uel certe discindere, ne carmina legerentur. Cicero in epistolis familiaribus, quòd epistolam conscissam doles, &c.* ET MALE TORNATOS. *male perpolitos uersus. sumpta translatio est à fabris lignarijs, qui asperas tabulas torno exæquant, & complanant. de torno Budæus in pandectis.* INCVDI REDDERE. *emendare. translatio à fabris ferrarijs. Homerus lib.* VIII. *odyss. de Vulcano, qui tenuissima uincula conficere parabat, quibus Martem, & Venerem adulterio iacentes uinciret.*

ἐν δ' ἔθετ' ἀκμοθέτῳ μέγαν ἄκμονα.

Incudem ingentem suo loco constituit. SI DEFENDERE DELICTVM. *quidam enim errata defendunt, rati se non officiose, sed inimice esse admonitos, atque emendatos, ut ait Socrates in Theateto Platonis, hanc temporum calamitatem deplorans.* καὶ οὐκ οἴονταί με εὐνοίᾳ τοῦτο ποιεῖν. *& non existimant me beneuolo animo hoc efficere, ut eos scilicet moneam, & eorum illis delicta commonstrem.* QVÀM VERTERE. *quàm corrigere. uel alia uerba reponendo, uel eadem retinendo loco tamen uersa, ac transposita. exemplo sit Cicero, qui in oratore ad M. Brutum sic inquit. age sume de Gracchi apud Censores illud. abesse non potest, quin eiusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. quanto aptius, si ita dixisset, quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare. hæc ille. magni enim refert, ut uerba suo loco collocata sint, præsertim in metris. quæ corrigebat Quintilius.* NVLLVM VLTRA VERBVM. *nullum amplius uerbum, aut operam inanem consumebat. quid enim oleum, & operam, ut aiunt, perderet? naturam ipsam Quintilius imitabatur, quæ nihil frustra facit, ut testatur Aristoteles lib. I. de cœlo, ubi negat circulari cœli cursui contrarium esse cursum circularem. si esset, inquit, uinceretur, cœlum enim non impediretur, ergo ille inanis esset: tum addit, at deus, & natura nihil frustra faciunt. idem ait Themistius lib. I. de anima, ubi inquit. si anima communes cum corpore passiones habet, cum seiuncta est à corpore, nihil aget. at hoc non consentaneum est, natura enim nihil frustra creat. excusandus igitur Quintilius, non existimandus seuerior, si operam perdere nolebat. sunt enim, qui illum nimis asperum, & seuerum fuisse dicunt.* QVIN SINE RIVALI. *ille te non deterrebat, quin sine riuali, idest æmulatore solus tua scripta probares: qui autem hæc faciunt, boni, & elegantes poetæ non sunt. Cicero libro primo quæstionum Tusculanarum eandem sententiam his uerbis expressit. itaque suos libros ipsi legunt cum suis, nec quisquam attingit præter eos, qui eandem licentiam scribendi sibi permitti uolunt. Aristoteles libro primo Topicorum laudabilia ea esse censet, quæ non auctori duntaxat, sed alijs etiam probantur,* ἔνδοξα δὲ τὰ δοκοῦντα πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφοῖς. *&c. probabilia sunt, quæ omnibus uel plurimis, uel sapientibus laudantur.*

LXV.

Vir bonus, & prudens uersus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Transuerso calamo signum, ambitiosa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit,
Fiet Aristarchus, nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel, exceptumq; sinistre.

Dixerit quispiam. ego quidem assentaturus non sum, et scripta, quæ mihi oblata fuerint ad expendendum, emendare quidem statui, sed in emendando quem modum seruabo? quid delebo? quid probabo? huic Horatius nunc satisfacit. nam in omni disciplina, non solum præcipiendum est, quid fieri conueniat, sed etiam modus, et ratio tradenda est dilucidior, qua officio fungamur. Aristoteles etiam lib. sexto Topicorum hoc docuit, ubi illum non recte diffinire ait, qui, ex quibus res diffiniatur, docet, modum autem non explicat compositionis. neque enim domus simpliciter est materia, ut lapides, ligna, & alia huiusmodi, sed harum rerum ordo quidam distinctus, & compositio. ibi Alexander Aphrodiseus, præter exemplum domus ab Aristotele allatum, syllabæ exemplo utitur, non enim syllaba, inquit, est elementa, sed apta elementorum collocatio. quare modus in omni præceptione tradendus est. hic igitur Horatius, qui uersus corrigendi, qui laudandi sint, demonstrat, & modum emendandi nobis optimum aperit. VIR BONVS ET PRVDENS. prudentia in eo uersatur, ut bonum eligamus, & utile, contraria uitemus: ut scribit Aristoteles lib. VI. de moribus ad Nicomachum. ubi Anaxagoram, Thaletemq; sapientes, & bonos fuisse confitetur, sed prudentes negat, nam sapientia in ueri cognitione posita est. Horatius & sapientem, & prudentem expressit. INERTES. pigros, ut uersum Catulli,

Qui modo me solum, atque unicum amicum habuit.

Vel arte carentes, ut uersum, quem libro octauo Quintilianus reprehendit, de mure. Prætextam in cista mures rosere Camilli. ut etiam Ciceronis carmen, ô fortunatam natam me Consule Romam. illa enim duo uerba, fortunatam, natam sine arte coniuncta sunt. DVROS. ut Lucilij uersus. de quo illud uulgatum est,

Emunctæ naris durus componere uersus.

Translatio à corporibus, ut scribit Alexander Aphrodiseus libro quarto Topicorum, ubi docet Aristoteles translatum genus uitandum esse, ut si quis, inquit Alexander, rusticitatis duritiem genus esse diceret, quæ corporum est. INCOMPTIS. ut quæ epithetis illustrata carmina non sunt. licet enim epitheta non sint necessaria, tamen splendorem poemati afferunt. Aristoteles libro tertio rhetoricorum: ἐν μὲν γὰρ ποιήσει πρέπει γάλα λευκὸν εἰπεῖν, ἐν δὲ λόγῳ τὰ μὲν ἀπρεπῆ σφόδρα. in poetice non absurdum est, lac album appellare: in oratione uero soluta hæc decora non sunt. TRANSVERSO CALAMO. signum atrum, idest lituram, & emendationem, allinet, inducet transuerso calamo, quia litura transuerse inducitur. Vlpianus iurisconsultus libro uigesimo octauo digestorum, titulo quarto, lege prima: quæ in testamento legi possunt, ea inconsulto deleta, & inducta nihilominus ualent. AMBITIOSA RECIDET ORNAMENTA. ut crebriora epitheta. nam Aristoteles libro tertio rhetoricorum Alcidamantem reprehendit, οὐ γὰρ ἡδύσματι χρῆται, ἀλλ' ὡς ἐδέσματι τοῖς ἐπιθέτοις. non enim ut cupediis, et delicatioribus cibis, sed ut eduliis, ipsis epithetis utitur. Cicero in oratore ad Brutum Gorgiæ scripta ambitiosis his ornamentis picta fuisse demonstrat his uerbis: Gorgias autem auidior est generis eius,

et his festiuitatibus, sic enim ipse censet, insolentius abutitur, quas Isocrates, cum tamen audiuisset in Thessalia adolescens senem iam Gorgiam, moderatius temperauit. PARVM CLARIS LVCEM DARE. parum apertis. uide Laurentium Vallensem in elegantiis: lucem dare dixit, ut translationi a luce responderet. clarus enim a luce est. Aristoteles libro tertio rhetoricorum illud in Gorgia reprehendit, χλωρὰ, καὶ ἄναιμα τὰ πράγματα pro florentibus. ait enim esse ἀσαφές, idest obscurum. notum est de Persio, quem D. Hieronymus in ignem proiecit propter obscuritatem. sunt enim quidam, qui eam in primis adamant, magistrum imitantes, qui, ut auctor est Quintilianus libro octauo, auditoribus illud semper in memoriam redigebat, σκότισον, obscurus esto. AMBIGVE DICTVM. ut illud Aristotelis lib. tertio rhetoricorum, de Theodoro, qui Niconem obscurius carpsit citharœdum. θράττει σε, uisus est dixisse, perturbat, & commouet te. at innuebat eum e muliere Thracia ortum, uel certe Thracem esse; quemadmodum etiam uir doctissimus Petrus Victorius interpretatur. prudenter mihi uidentur Iurisconsulti statuisse, ut ambigua oratio in pactis auctori noceat. nam Papinianus lib. secundo Digestorum, titulo de pactis, lege trigesima nona, sic inquit. ueteribus placet, pactionem obscuram, uel ambiguam uenditori, & qui locauit, nocere, in quorum fuit potestate legem apertius conscribere. MVTANDA NOTABIT. quæ tunc non potuit emendare, sed in aliud tempus reiecit, asterisco notabit, uel etiam cæra, ut faciebat T. Pomponius Atticus in scriptis Ciceronis, cum aliquid, quod eum offenderet, occurrebat. unde Cicero libro decimo sexto epistolarum ad Atticum, cærulas enim tuas, inquit, miniatulas illas extimescebam. FIET ARISTARCHVS. hic iudex fuit acerrimus in Homeri uersibus seligendis, qui germani essent, & in nothis reijciendis. ita Homericam ideam animo conceperat. Cicero in epistola ad Dolabellam. profert alter, opinor, duobus uersiculis expensum. alter Aristarchus hos ὀβελίζει. ego tanquam criticus antiquus iudicaturus sum. Aristarchus hic ipse eodem iudicio Hesiodi uersus expendit. nam in fine libri primi de operibus, & diebus hic uersus legitur,

γηραιὸς δὲ θάνοις ἕτερον παῖδα ἐγκαταλείπων.

Senex perires alterum filium relinquens. ibi Zezes Hesiodi interpres ait hunc uersum ex sententia Aristarchi esse περισσόν, idest superuacaneum. IN NVGIS. sunt qui carmina nugas putent, & ideo, ne offendant amicum, liberius non sentiunt. negat Horatius esse nugas, & huiusmodi emendationem esse contendit maximi ponderis. Aristoteles libro nono de moribus ad Nicomachum. ἐπανόρθωσιν δ' ἔχουσι μᾶλλον βοηθητέον εἰς τὸ ἦθος, ἢ τὴν οὐσίαν, ὅσῳ βέλτιον, καὶ τῆς φιλίας οἰκειότερον. ijs, qui corrigendi sunt, eo potius subueniendum in moribus, quam in rebus, ad opes, et copias spectantibus, est, quo melius est, & magis amicitiæ proprium. uidetur autem ad mores spectare, ne quis nescius in suis erroribus exultet. EXCEPTVM QVE SINISTRE. male tractatum ab adulatore amico. Virgilius.

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

De sinistro, & dextro tonitru uide quid annotauimus in Parergis libro tertio, capite secundo.

LXVI.

Vt mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut phanaticus error, & iracunda Diana,
Vesanum tetigisse timent, fugiuntq; poetam
Qui sapiunt, agitant pueri, incautiq; sequuntur.
Hic dum sublimis uersus ructatur, & errat,
Si ueluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foueam'ue, licet succurrite longum
Clamet io ciues, non sit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem,
Qui scis, an prudens huc se deiecerit, atque
Seruari nolit?

VT MALA QVEM SCABIES. *prudentes, inquit, malum poetam, ut morbum, ac pestem fugiunt. & huius grauissimos errores non esse corrigendos ait, quia ultro peccat, specie quadam recti deceptus, et delicta obstinatus defendit. meminit hic de scabie. sic poetam, inquit, malum, ut hominem scabiosum excellentes prudentia uiri deuitant. Suidas ἡράκλειον ψώραν, idest herculeam scabiem uocat.* MORBVS REGIVS. *is est morbus regius, quo facies tota hominum crocea est. Aristoteles libro tertio de anima intellectum omnibus formis recipiendis habilem, atque idoneum esse dicit, ideo esse immixtum, ut Anaxagoras etiam uolebat, ne ulla forma prius recepta alias excluderet. ibi Simplicius intellectum materiæ comparat, Alexander præparationem uocat. M. Antonius Passerus Genua, quem nos Patauij philosophiam summo loco interpretantem diuinitus, multos annos audiuimus, intellectum regio morbo æquiparauit: quo qui laborant, croceos oculos habent: quare omnes ijs colores crocei uidentur. hunc morbum Cornelius Celsus regium appellatum affirmat, quòd eo laborantes regio apparatu, & delicijs oblectandi sunt. sic enim hilares morbum pellent.* PHANATICVS ERROR. *quo laborant furijs correpti, ut laborauit Orestes occisa matre, quem Taurica Diana demum sanauit. Cicero pro Milone. & qui Cacodæmonem uiderunt, ut uidit Brutus in Philippicis campis. Florus.* IRACVNDA DIANA. *hæc furorem immittebat sontibus. de ea chorus in Aiace territus exemplo furentis Aiacis,*

ὦ μᾶτερ αἰσχύνας ἐμᾶς
ὥρμασε πανδάμους ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας.
Ó *mater mea probra in boues converte.*

VESANVM POETAM. *non sanum. nam, Ve, particula priuat, ut annotauit Gellius libro quinto, capite decimo. non sanum igitur, idest stultum. nam quod*

corporis est, ad animum transfertur. Aristophanes in Pluto,

ἄδικον, ὑγιὲς μηδέν.
iniustum, nihil sani. Euripides in Andromache contra Spartanos,
καὶ οὐδὲν ὑγιές.
& nihil sani est. AGITANT PVERI. *poetam malum pueri etiam ludibrio habent, in eum raphanos, & mugiles conijcientes, ut mos antiquus est.* Catullus ad Aurelium.

Ah tum te miserum, maliq; fati,
Quem attractis pedibus, patente porta
Percurrent raphaniq;, mugilesq;.

INCAVTIQVE SEQVVNTVR. *qui parum prudentes sunt, hunc poetam sequuntur, Horatij illud in satyris memoria non tenentes. Niger est, hunc tu Romane caueto.* Demosthenes *in oratione de falsa legatione εὐλαβῆ appellat, idest cautum, quod Aeschinem sequi, ac imitari in perniciosa illa legatione ad Philippum noluit.* RVCTATVR. *sordido uerbo sordidos mali poetæ uersus indicauit. nisi alludit ad bonum poetam Antonium, qui nunquam ructatus est. Plinius lib. septimo, capite decimo nono.* SI VELVTI MERVLIS. *sit uti auceps, qui merulis auibus insidias struit, in foueam, idest in perspicuos errores, & ante oculos positos incidit, non tollas, idest, non corrigas. non enim iuuari, idest emendari uult.* IN PVTEVM, FOVEAMVE. *alludit ad Thaletem philosophum, de quo apud Laertium in eius uita sic legimus.* λέγεται δ' ἀγόμενος ὑπὸ γραὸς ἐκ τῆς οἰκίας, ἵνα τὰ ἄστρα κατανοήσῃ, εἰς βόθρον ἐμπεσεῖν, καὶ αὐτῷ ἀνοιμώξαντι φάναι τὴν γραῦν. σὺ γὰρ ὦ Θαλῆ τὰ ἐν ποσὶν οὐ δυνάμενος ἰδεῖν, τὰ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴει γνώσεσθαι. *domo ab anu deductus, dicitur, ut sidera noctu contemplaretur, in foueam incidisse. & illi ingemiscenti anum dixisse perhibent, tu quidem Thales, cum ea, quæ ante pedes sint, perspicere non possis, quæ in cœlo sunt, cognoscere te posse existimas?* Laertius *βόθρον, idest foueam dixit, sed Horatius puteum præterea addidit, Platonis locum in Theæteto, ubi hæc eadem res de Thalete commemoratur, exprimens.* πεσόντα εἰς φρέαρ, *inquit Plato, cadentem in puteum. sublimem poetam appellauit Horatius, ut Thaleti similem penitus faceret astra dinumeranti.* NON SIT, QVI TOLLERE CVRET. *hic mihi uenit in mentem Pyrrhonis, de quo Laertius in uita.* Ἀναξάρχου εἰς τέλμα ἐμπεσόντος παρῆλθεν οὐ βοηθήσας. Ἀνάξαρχος ἐπῄνει τὸ ἀδιάφορον καὶ ἄστοργον αὐτοῦ. *Anaxarchum in cœnum prolapsum non subueniens præterijt. Anaxarchus autem eius animum, ut ita dicam, indifferentem, & nihil amantem laudauit.* DEMITTERE FVNEM. *funis demissus altitudinem foueæ puteiue indicat, ut apud Virgilium equi Troiani. demissum lapsi per funem. quo uersiculo plurimum admiratur Virgilij ingenium Quintilianus libro octauo, capite tertio.* QVI SCIS, AN PRVDENS. *tu, qui opem ferre paras, quo modo scire potes, an de industria in foueam, aut puteum se proiecerit? ut plânus ille,*

nus ille. de quo Horatius libro I. epistolarum.

Nec semel irrisus triuijs attollere curat
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lachryma, per sanctum iuratus dicat Osirim,
Credite, non ludo, crudeles tollite claudum:
Quære peregrinum, uicinia rauca reclamat.

SERVARI NOLIT? *idest emendari fugiat. M. Cato Vticensis seruari noluit: uulnera enim digitis discidit, ne uultum tyranni aspiceret. at hic seruari non uult, ne emendetur: quod stultissimum est.*

LXVII.

Dicam, Siculiq; poetæ
Narrabo interitum. deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiluit. sit ius, liceatq; perire poetis.
Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit, nec, si retractus erit, iam
Fiet homo, & ponet famosæ mortis amorem.

Non uidebatur esse consentaneum, ut poetæ se ultro in foueam, aut puteum præcipites mittant. id probat nunc Horatius Empedoclis poetæ exemplo, qui, ut, nusquam suo corpore inuento, immortalitatis suæ opinionem relinqueret, in Aetnam se ardentem deiecit. SICVLI POETAE. *Empedoclis. quem Agrigentinum uocat Cicero libro I. quæstionum Tusculanarum, & in Lælio. est autem Agrigentum urbs Siciliæ. Cicero in Verrinis, Polybius libro I. alij. Horatius hic Empedoclem poetam fuisse affirmat, sed Aristoteles in poetice negat: nam metro res naturales complexus est: at non metrum, sed fabula poetam facit. Cicero in Lælio poetam non ausus est dicere. Agrigentinum doctum quendam uirum carminibus græcis uaticinatum ferunt; quæ in rerum natura, totoq; mundo constarent, quæq; mouerentur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam. hic Empedocles duo rerum principia, amicitiam, & litem posuit, ut his uerbis testatur Cicero, & Simplicius lib. I. physicorum, Aristoteles lib. I. de cœlo, sectione nonagesima nona, Plutarchus in libro de Iside, & Osiride,* ἐμπεδοκλῆς δὲ τὴν μὲν ἀγαθουργὸν ἀρχὴν φιλότητα, καὶ φιλίαν καλεῖσθαι, τὴν δὲ χείρονα νεῖκος. *Empedocles utro ait bonum principium amicitiam, deterius litem esse nuncupatum. quo modo hæc Empedoclis mors cognita sit, eiusq; consilium perspectum, Laertius docet in uita Empedoclis,* ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κρηπίδων. χαλκᾶς γὰρ εἴθιστο ὑποδεῖσθαι. *rem deinde compertam, ob alteram eius crepidam, quæ in Aetnæ iugo, unde ille se deiecit, inuenta est. æreas enim crepidas gestare solebat.* DEVS IMMORTALIS. *sic in odis libro secundo, gelidaq; diuos morte carentes. Homerus deos sæpe uocat* αἰὲν ἐόντας, *semper existentes.*

ARDENTEM. *quia in Sicilia sub terra sulphura sunt, quæ flantes uenti accendunt. Trogus libro quarto copiose.* FRIGIDVS. *ut sit antithetum, frigidus ardentem. uel frigidus præsentis mortis horrore. nam etiam præstantissimum philosophum timor potuit commouere uehementius. Pindarus in Nemeis ode tertia.*

φόβος κἀνδροδάμας:.

Timor uiros domans. Timor autem frigidus est. Virgilius.

Gelidusq; per ima cucurrit

Ossa tremor. Seruius uersum illum libro primo Aeneidos declarans, Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra, frigore, inquit, idest timore. & est reciproca translatio. nam & timor pro frigore, & frigus pro timore ponitur. &c. SIT IVS, LICEATQVE. *liceat poetis perire. hoc ius, & priuilegium habeant, ne opem ijs feras, ne'ue inuitos serues.* IDEM FACIT OCCIDENTI. *Idem facit, quod qui occidit. qui mori uolentem seruat inuitum, idem facit ac si occideret. idem cum casu dandi græca ratione. Aristophanes in Pluto.*

δόξῃ δὲ μὴ δρᾶν ταῦτα τῷ κεκτημένῳ.

Videatur autem non idem facere possidenti. Quid sit autem occidere, docet Vlpianus iurisconsultus libro uigesimo nono digestorum, titulo de senatusconsulto Sylaniano, lege prima, his uerbis. occisorum appellatione eos contineri Labeo scribit, qui per uim, aut cædem sunt interfecti, puta, iugulatum, strangulatum, præcipitatum, uel saxo, uel fuste, uel lapide percussum, uel quo alio telo. simile huic Horatij sententiæ illud Senecæ est in Thebaide.

Qui cogit mori nolentem in æquo est, quiq; properantem impedit. SI RETRACTVS ERIT. *ab incendio Aetnæ.* FIET HOMO. *cum uelit deus immortalis haberi.* FAMOSAE MORTIS. *non ponet amorem, idest curam non abiiciet, famosæ mortis, idest mortis infamis: nam se ipsum occidere, ut fecit Empedocles, infame est. Aristoteles libro quinto de moribus ad Nicomachum,* καὶ τις ἀτιμία πρόσεστι τῷ ἑαυτὸν διαφθείραντι, ὡς τὴν πόλιν ἀδικοῦντι. *& infamia conflatur se ipsum occidenti, quia ciuitatem iniuria afficit. Lucianus in libro de uera historia dubitantem Rhadamantum inducit, an Aiacem Telamonium in cœtum heroum admitteret, quòd sibi ipse mortem consciuerat. Cicero libro sexto de Rep. sic inquit. quæso inquam pater sanctissime, atque optime, quoniam hæc est uita, ut Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin hinc ad uos uenire propero? non est ita, inquit ille. nisi enim cum deus is, cuius hoc templum est omne, quod conspicis, istis te corporis custodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest. Plotinus hic apud Macrobium, oportet, inquit, animam post hominem liberam corporeis passionibus inueniri. quam qui de corpore uiolenter extrudit, liberam esse non patitur. hanc quæstionem in Phædone Plato tractauit luculentius.*

LXVIII.

Nec satis apparet, cur uersus factitet, utrum
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Mouerit incestus. certe furit, ac, uelut ursus
Obiectos caueæ ualuit si frangere clatros,
Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus.
Quem uero arripuit, tenet, occiditq; legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Infelicem hunc poetam esse inquit, quòd uersus scribat tam ineptos; & id euenire ob facinus aliquod, quo se ille astrinxerit. nam, ut uulgo dicitur, propter peccata aduersæ res contingunt. Darius rex Persarum cum uictus à Græcis abiret, simulachrum Apollinis in sua classe reperit: quod cum è templo surreptum fuisse audisset, in Delum, ut deo simulachrum redderet, enauigauit, cum statuisset, se aduersam in bello fortunam ob sacrilegium illud fuisse expertum: ut Herodotus in Erato scriptum reliquit. MINXERIT IN PATRIOS CINERES. *quo facto & in patrem fuisset impius, & ius sepulchrorum læsisset, quod erat sanctissimum. Cicero Philippica nona. sed statuæ intereunt tempestate, ui, uetustate: sepulchrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri, neque deleri potest, atque, ut cætera extinguuntur, sic sepulchra fiunt sanctiora uetustate. similis huic Horatij alter locus in odis,*

Expedit matris cineres opertos
Fallere.

TRISTE BIDENTAL. *templum, à bidentibus, idest ouibus dictum, sacrilegus spoliauit. triste per fulmina cœlo delapsa, uel triste ipsi, qui peccauit.* VELVT VRSVS. *sic omnes poetam indoctum recitaturum fugiunt, ut ursum, qui uinculis solutus late furit, pertimescere uideantur. simile admodum illud Aristotelis est libro tertio rhetoricorum, ubi de imagine agit.* οἷον τὴν ἀνδροτίωνος εἰς ἰδριέα, ὅτι ὅμοιος τοῖς ἐκ τῶν δεσμῶν κυνιδίοις. ἐκεῖνα γὰρ προσπίπτοντα δάκνει, καὶ ἰδριέα λυθέντα ἐκ τῶν δεσμῶν εἶναι χαλεπόν. *qualis Androtion in Idrieum, quòd similis erat solutis è uinculis catulis: illi enim obuia quæque mordent, & Idrieum è uinculis exsolutum esse molestum, ac difficilem. Vlpianus iurisconsultus de urso furente sic inquit libro nono digestorum, titulo, si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, lege prima. Et ideo si ursus fugit, & sic nocuit, non potest quondam dominus conueniri, quia desinit dominus esse, ubi fera euasit, &c.* CLATROS. *cancellos, quibus septus coercetur.* RECITATOR ACERBVS. *poeta in recitandis carminibus suis molestus. publice enim poemata recitabant. Plinius libro primo, epistola tertia, magnum prouentum poetarum annus hic attulit. toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. uide etiam Vitruuium libro septimo, in præfatione.* NON MISSVRA CVTEM, *&c. qualis hirudo, idest*

ut uulgo loquuntur, sanguisuga, quæ cutem non prius dimittit, quàm cruorem multum ebiberit. sic enim malus poeta non prius auditorem dimiserit, quàm eum tædio audiendi ineptias enecauerit. simillimum illud Aristotelis est libro secundo rhetoricorum, de uulpecula, quam in foueam delapsam, & ægram ricini undique inuaserant, sanguinem exsugentes. erinaceus uoluit abigere. ne facias, inquit: hi enim meo saturi sunt cruore: alij accedent, qui sitientes auidius sanguinem bibent. latina hæc sic expressa ab Aristotele sunt. ὅτι οὗτοι μὲν πλήρεις μου ἤδη εἰσὶ, καὶ ὀλίγον ἕλκουσιν αἷμα. ἐὰν δὲ τούτους ἀφέλῃς, ἕτεροι ἐλθόντες πεινῶντες ἐκπιοῦνταί μου τὸ λοιπὸν αἷμα. quoniam hi cruore meò saturi sunt, & pusillum iam saguinis eliciunt. si uero hos abegeris, alij uenientes præ siti reliquum mei sanguinis exprìment. concludebat ille apud Aristotelem sic facere debere Samios, tyrannum scilicet iam opulentum non abigere: alius enim remp. inuadet inops, qui opes illis extorquebit. Horatius etiam similitudine hirudinis concludit, malum poetam uitandum esse: nemo enim illum impune audiet. & uterque similitudine est usus animalium, quæ sanguinem, cum membris adhærent, eliciunt, atque ebibunt. hæc igitur omnino fuerunt conferenda: illud autem obiter obseruandum uidetur, solitos esse ueteres à natura animalium similitudinem, ex qua conclusio aliqua oriatur, inducere, ut hic Horatius ab hirudine, Aristoteles, ut demonstrauimus, à uulpecula, & erinaceo induxit. hoc Ciceronem etiam fecisse uidemus libro decimo ad Atticum, epistola decima quarta, Syluium, inquit, & Ocellam, et cæteros credo retardatos. te quoque à Curtio impediri uideo. & si, ut opinor, habes Scytha ὄνον. quem Ciceronis locum tres abhinc annos in Parergis ex Herodoto declarauimus, nec tamen, cum noster ille liber Venetijs excuderetur, & ego in citeriore Gallia abessem, Herodoti uerba fuerunt apposita, amici negligentia prætermissa. tu, inquit Cicero, à Curtio retardatus, atque impeditus tanquam Scytha ab asino uideris. & historiam innuit, quam Herodotus in Melpomene retulit. Darius enim cum ex Scythia pelleretur, ut insequentium Scytharum impetum retardaret, asinos in extrema acie collocauit, qui nunquam antea à Scythis uisi fuerant. nam Scythia hanc belluam non gignit. Scythæ igitur insolito belluarum strepitu perculsi segnius hostem insecuti sunt. Herodoti uerba hæc sunt. οὐδ' ἔστι ἐν τῇ Σκυθικῇ πάσῃ χώρῃ τὸ παράπαν οὔτ' ὄνος, οὔθ' ἡμίονος διὰ τὰ ψύχεα, ὑβρίζοντες ὦν οἱ ὄνοι ἐτάρασσον τὴν ἵππον τῶν Σκυθέων. in uniuersa Scythia nullus omnino asinus, aut mulus ob frigidam cœli regionem nascitur. asini igitur quasi conuicio obstrepentes Scytharum equitatum perturbabant.

Errata ita corrige.

Pagina 2. a.
publicæ pro publice
2. b.
uidiros pro uiros
erutissimis pro eruditissimis
7. a.
in odyssea pro in odis.
9. a.
ἀχῤῥεῦσας pro ἀχῤῥεῦξας
10. b.
crimen pro crinem,
11. a.
despicere pro dispicere
γῦρα pro γῆρα
13. a.
uultum pto uultuum
19. a.
rabiæ pro rabie
20. b.
quem pro quod
26. a.
M. Calidio pro M. Calidi.
28. b.
βίῳ pro βίᾳ

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y.

Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS,

VENETIIS, M. D. LIIII.

[illegible]

30. Difficile est proprie communia dicere. Hor.

AL DVS